Àrea metropolitana de Barcelona
Mancomunitat de municipis

PATRONAT METROPOLITÀ
PARC DE COLLSEROLA

Parc de Collserola

Pla Especial d'Ordenació i de Protecció del Medi Natural
Realitzacions 1983-1989

Biblioteca AMB
10015344

Edició:	Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona Gabinet de Comunicació Servei de Publicacions
Autor:	Patronat Metropolità del Parc de Collserola
Direcció:	Miquel Sodupe i Roure
Textos, *selecció d'imatges* *i coordinació:*	Angel Arisó i Campà Albert Beltran i Masdeu Teresa Franquesa i Codinach
Fotografies:	Serveis Tècnics del Patronat Metropolità del Parc de Collserola i d'altres autors, que s'especifiquen en cada foto.
Fotografia *de la coberta:*	Ernest Costa i Savoia.
Dibuixos:	Eugeni Sierra i Ràfols
Disseny i *compaginació:*	*Loni Geest - Tone Hoverstad*
Fotocroms: *Fotocomposició:* *Impressió:*	Font + Diestre, S.A.
	Dipòsit Legal: B. 28.512-90. ISBN 84-505-9502-7
©	Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona carrer 62, núm. 420, sector A Zona Franca 08040 Barcelona Tel. (93) 336 61 61, Telex 53276 CMBC E
	març 1990

Parc de Collserola

Pla Especial d'Ordenació i de Protecció del Medi Natural
Realitzacions 1983-1989

Àrea Metropolitana de Barcelona
Mancomunitat de municipis
BIBLIOTECA

R. 23955

Índex

6 Presentació.
Pasqual Maragall i Mira.
President de la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i President de la Junta del Patronat Metropolità del Parc de Collserola

8 Collserola, Parc Metropolità. Planejament i gestió
Miquel Sodupe i Roure
Director dels Serveis Tècnics del Patronat Metropolità del Parc de Collserola

10 Cronologia

11 Equip

13 Introducció

14 Situació

El planejament

Pla Especial d'Ordenació i de Protecció del Medi Natural

Objectius

20 Formalitzar la ciutat metropolitana

24 Mantenir l'estabilitat dels sistemes naturals

26 Preservar la diversitat biològica

27 Preservar el patrimoni cultural i paisatgístic

28 Oferir noves oportunitats per al lleure

Informació per a la planificació

34 Els factors medioambientals

Els recursos geològics
Les formes del relleu i la seva transformació
Recomanacions

Els recursos climàtics i hidrològics
Els factors locals. Altitud i exposició
Les inversions tèrmiques i la qualitat de l'aire
Els riscs climàtics
El cicle hidrològic
Recomanacions

Els recursos biològics
La vegetació
El domini mediterrani
L'artificialització
El substrat
La dinàmica de la vegetació
Els boscos i l'activitat forestal
Recomanacions
Els matollars i les brolles
Recomanacions
Els prats secs i la pastura
Recomanacions
Els conreus i l'agricultura
Recomanacions
Els incendis forestals
La gestió integrada de la vegetació
La fauna
Recomanacions
Els efectes de la freqüentació
Recomanacions
La caça
Recomanacions

Els recursos visuals
Paisatges dominants i paisatges dominats
Recomanacions

52 Els factors urbanístics

El procés d'urbanització
El procés d'urbanització interior
L'edificació aïllada
Els efectes ambientals
Recomanacions

Les activitats industrials

Les dotacions
El Tibidabo
Els cementiris
Efectes ambientals

Infrastructures viàries. La xarxa viària
Efectes ambientals
Recomanacions

Infrastructures ferroviàries de transport públic

Infrastructures de transport d'electricitat
Efectes ambientals
Recomanacions

Aigua i sanejament
Recomanacions

Telecomunicacions
Recomanacions

Els recursos per al lleure
La demanda actual
L'oferta recreativa

64 El Pla General Metropolità (PGM)
El PGM i l'espai forestal
El PGM i l'espai agrícola
El Parc com a suport d'infrastructures viàries
La integració amb les estructures urbanes i metropolitanes

L'estructura del Pla

72 Les zones de paisatge
Zones segons naturalitat i ús

Les zones naturals
La gestió de la vegetació
La gestió de la fauna
L'agricultura
L'ús residencial
Les activitats de lleure

Les zones seminaturals
La gestió dels recursos naturals
Les activitats de lleure
L'agricultura

Les zones agrícoles

Regulació de les principals activitats urbanístiques a les zones de paisatge
Edificacions
Activitats extractives
Instal·lacions elèctriques
Instal·lacions de telecomunicacions
Subministrament d'aigua, sanejament, etc.

82 Les àrees i els àmbits de tractament específic.
Localització

86 La xarxa viària

Característiques generals
Autonomia de la xarxa del parc
La xarxa viària com a àrea específica
Característiques de l'ús
Incidència i desenvolupament
L'accés al parc: les vies exteriors i de frontera
La vialitat interurbana i estructuradora del parc

La xarxa viària pròpia del parc
El transport públic

90 La gestió del parc

Necessitat d'un organisme gestor
El Patronat Metropolità del Parc de Collserola

El desenvolupament del pla per sectors

96 Sector sud-est
98 Sector sud-oest
100 Sector oest
102 Sector nord-oest
104 Sector nord-est
106 Sector est
108 Sector central

La gestió
Realitzacions 1983-1989

Gestió del Parc

114 Formació del patrimoni i gestió administrativa
116 Intervencions sobre els sistemes naturals

Tractament de la vegetació
Restauració
Tractaments fitosanitaris

Prevenció i extinció d'incendis
Potenciació de la fauna
Potenciació global
Divulgació

Àrees d'especial protecció

126 Elements construïts

Àrees de lleure
Castellciuró
Santa Creu d'Olorda
La Salut de Sant Feliu de Llobregat
La Font de la Budellera
Torre Baró
Parc de Vallvidrera-Vil·la Joana-Santa Maria de Vallvidrera
Sant Pere Màrtir

Vialitat i senyalització
Itineraris de la Budellera
Itinerari de Sant Medir
Acondiciament de la carretera d'Horta a Cerdanyola. Miradors de l'Arrabassada i de la Font Groga
Senyalització

Les edificacions

Mitigació d'impactes
Recuperació paisatgística del Puig d'Olorda
Pla Especial per a la realització d'una torre de telecomunicacions a Collserola

158 Divulgació i educació ambiental

Informació bàsica
Publicacions
Activitats participatives
Xarxa d'equipaments

Àrea metropolitana de Barcelona
Mancomunitat de municipis
BIBLIOTECA

Barcelona i la seva àrea metropolitana neixen a partir de les seves condicions geogràfiques, el clima mediterrani, el mar i la costa, l'extensa plana que suporta la ciutat, els rius Besòs i Llobregat que organitzen el creixement metropolità i la muntanya —la Serra de Collserola— que, al mig de l'àrea, n'és la ròtula.

Però creixen per la capacitat, la imaginació i la determinació dels homes que allí hi viuen. Ha estat aquesta força la que ha fet de Barcelona i el seu entorn una capital important en el món modern. No sempre, però, la intervenció dels nostres conciutadans ha estat, i és encara avui, lúcida i respectuosa en relació al territori on vivim, i cal reconèixer que, al llarg d'aquest segle, de l'agosarament i la imprudència amb què l'home ha intervingut, a casa seva, n'ha resultat una ciutat metropolitana densa i atapeïda que cal redreçar a partir dels elements geogràfics bàsics del territori:

La costa metropolitana, que ja hem començat a recuperar, així com cal fer-ho amb aquest espai muntanyenc, privilegiat i fràgil, que encara ens resta: la Serra de Collserola.

Per conservar i recuperar Collserola, aquesta illa de natura enmig d'una ciutat que bull, l'hem de convertir en un Parc, un parc conegut, estimat i preservat. El Gran Parc de l'Àrea Metropolitana.

El llibre que aquí us presento pretén explicar-vos el contingut d'aquest esforç i us parlarà, en primer lloc, dels estudis, anàlisis i treballs desenvolupats per definir un «projecte de futur» per al Parc que fes compatible la seva conservació amb l'ús —el bon ús— del ciutadà. Aquests treballs desembocaren en un Pla Especial per al Parc de Collserola que orienta, des del 1987, el desenvolupament de la Serra com a Parc.

Però, com que no n'hi ha prou amb tenir bones pensades, aquest llibre us explicarà també totes aquelles actuacions, plans i projectes que s'han realitzat al llarg dels darrers anys perquè aquell Pla comenci a ser una realitat tangible, il.lusionada i respectada pel ciutadà.

Aquestes tasques, iniciades per la desapareguda Corporació Metropolitana de Barcelona (CMB), són avui continuades amb el mateix esperit i interès per la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, a través del Patronat Metropolità del Parc de Collserola, que és l'organisme de representació municipal que gestiona directament el desenvolupament del Parc.

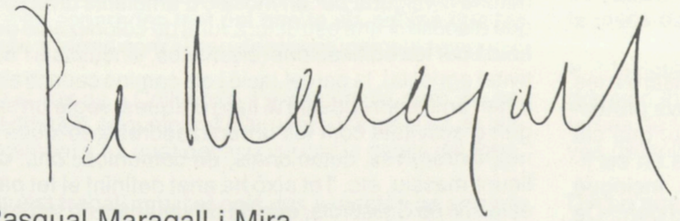

Pasqual Maragall i Mira
President de la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona
President de la Junta del Patronat Metropolità del Parc de Collserola

Collserola, Parc Metropolità. Planejament i gestió

Aquest llibre tracta d'una experiència singular: les tasques que s'han efectuat des de l'administració metropolitana per al desenvolupament, és a dir conservació i bon ús, d'un espai natural —la Serra de Collserola— immers en una gran àrea metropolitana moderna, la de Barcelona.

Collserola ha estat, i és avui en dia per diversos motius, un dels trets geogràfics determinants d'aquesta àrea metropolitana barcelonina:

Per la seva dimensió, ja que es tracta d'un massís d'unes onze mil hectàrees, format en la seva major part per boscos, espais oberts i àrees agrícoles, a més de la ciutat que l'ha anat envaint. Del conjunt, unes 7.000 ha han quedat qualificades de Parc Forestal i, conjuntament amb unes altres 500 qualificades d'equipaments, d'espais lliures, etc., representen la meitat de l'espai lliure (agrícola o forestal) que el planejament vigent, el Pla General Metropolità, atorga dins l'àrea metropolitana. Espai lliure que, en el seu conjunt, representa tan sols un terç del total de l'àrea; la resta, d'una forma o altra, és previst que esdevingui ciutat.

Per la seva situació, central a l'àrea, com un massís isolat, al voltant del qual i de forma molt pròxima se situa el rosari de les ciutats i les vies de comunicació que estructuren el teixit urbà metropolità.

Pel grau de naturalitat, que encara conserva, malgrat les pressions oficials i reals que la proximitat de la ciutat exerceix damunt seu. Collserola és un espai natural que juga en primer lloc un important paper ecològic, però també paisatgístic, ja que el seu relleu el converteix en un formidable mirador damunt de les ciutats i fa present la natura al paisatge urbà.

Malgrat aquestes consideracions òbvies, Collserola no comença a fer-se palès com un objectiu per al desenvolupament de la ciutat metropolitana fins l'any 1983; anteriorment podríem parlar d'una inèrcia administrativa, dins d'una intenció general de conservació.

D'aleshores ençà, en el decurs d'aquests 7 anys, s'ha definit un Pla Especial per al Parc, aprovat definitivament l'octubre de 1987, i s'ha efectuat, d'acord amb aquest Pla, una tasca de gestió a través d'un organisme específic de representació local i finançament metropolità, el Patronat Metropolità del Parc de Collserola.

Mitjançant un equip interdisciplinar de tècnics, l'esmentat Patronat abasta el conjunt de tasques que calen per al desenvolupament del Parc: Planejament detallat, Prevenció i Vigilància, Projectes d'obres i naturalístics, Control de les actuacions sectorials i Divulgació i Educació ambientals, amb un pressupost autònom des de l'any 1988, que per a l'any 1990 preveu una inversió de 750 milions de pessetes.

Aquesta experiència singular ha estat possible a partir d'uns fets importants:

- **L'existència d'un planejament urbanístic previ**, el Pla General Metropolità, que, amb una actitud clara de protecció, definí l'any 1976 el Parc Forestal.

- **La presència d'una voluntat política continuada**, fruit de la convicció estratègica que avui cal i és possible desenvolupar Collserola com un Parc metropolità i fer tangibles i reals les propostes, en aquell moment futuristes, de Rubió i Tudurí. Voluntat que ha quedat concretada en les decisions de govern i en els pressupostos anuals.

La continuïtat en el temps d'un equip de tècnics pluridisciplinar, que ha pogut plantejar conjuntament, i amb la continuïtat que permet extreure'n experiències, el seguit de temes novells que aquesta tasca ha comportat.

- I, finalment però no per això menys important, **una sensibilitat ciutadana** que, conjuntament amb un suport crític i una solidaritat pràctica, ha donat ressò a la tasca de protegir el Parc.

Aquestes condicions peculiars han permès trobar-nos avui, malgrat les dificultats que ha patit l'Administració Metropolitana, en una situació singular, si més no infreqüent. Collserola és un espai natural que disposa d'un Pla Especial d'Ordenació, de Protecció i de Gestió aprovat, que està gestionat —amb competències urbanístiques— mitjançant un organisme autònom i específic, de representació local i participació ciutadana, que està finançat per l'Administració local, amb un pressupost, si no suficient —que mai no ho és—, si més no raonable.

El llibre parlarà extensament de les experiències de planejament i de gestió. Aquesta introducció tan sols subratllarà alguns dels aspectes metodològics.

Pla Especial i PGM

El Pla General Metropolità definí per a Collserola les bases mínimes imprescindibles per a la seva protecció de les tensions urbanitzadores: el Parc que cal conservar. Fou una decisió dràstica, clara en els límits físics i en les Normes Urbanístiques. Inclogué també les vies per al desenvolupament del parc. De totes formes, la visió del PGM, i segurament no podia ser d'altra forma, fou la del Parc com a buit de la ciutat, la no ciutat. Un buit que suporta, d'altra banda, pressions excessives de la ciutat, com per exemple les reserves per a vies de comunicació.

El Planejament Especial que ara s'ha desenvolupat —i no cal oblidar-ho— a partir d'aquest PGM ha tingut una òptica completament diferent. Quin Parc cal que «construïm»? Es tractava, doncs, de definir el Projecte de Futur per al seu desenvolupament gradual. I això ha estat com girar el mitjó, mirar-se la ciutat des de l'espai lliure, és a dir des d'una lògica territorial i geogràfica (allò que no canvia gaire) i des d'una lògica històrica, tant passada com futura (allò que és fruit del treball de l'home).

Des d'aquest punt de vista el Planejament efectuat ni ha ignorat la ciutat —com podia fer-ho?— ni, de forma autista, se n'ha, únicament, protegit. El Pla proposa finalment un desenvolupament (conservació i ús) del Parc, integrat en una ciutat metropolitana, a la qual suggereix un desenvolupament respectuós i compatible amb aquesta lògica territorial.

Es planteja doncs a dos nivells de lectura. Allò que és projecte de futur propi del Parc, integrat clarament en la realitat metropolitana (el Pla Especial) i allò que són indicacions per al desenvolupament del PGM, en les vies de comunicació i el sòl urbanitzable, perquè aquest pugui ésser congruent amb el Parc (Avanç de Planejament a efectes administratius interns).

Pla Especial d'Ordenació i de Protecció del Medi Natural del Parc de Collserola

Aquest projecte de futur del Parc ha partit de dues premisses bàsiques.

Collserola és un fet territorial, amb activitat, profundament humanitzat i no pot plantejar-se només com una zona verda de bosc o jardí. Damunt d'un espai natural configurat per un mosaic d'ambients diversos, que disposa d'una estructura rural de colonització definida per les edificacions (els masos, vinculats a l'activitat agrícola), la parcel.lació i els camins cadastrals, s'han anat sobreposant al llarg d'aquest segle un seguit d'activitats com les urbanitzadores (reeixides o no), extractives, dotacionals, de comunicacions, de lleure massiu, etc. Tot això ha anat definint el fet paisatgístic de Collserola, que ha de ser entès no tan sols en els aspectes estètics i sensitius que té per a la ciutat i els ciutadans, sinó també i en primer lloc a partir del propi territori i de les activitats que el conformen.

Aquestes activitats, corregides i endreçades en funció de les seves potencialitats i compatibilitat amb el medi, seran les que definiran el paisatge i les característiques del Parc en el futur. L'instrument clau que el Pla emprarà per aquest tema serà la Zonificació i la Norma.

Collserola és també un projecte, ja que una definició zonal i un tractament normatiu no són del tot suficients. Collserola s'integra clarament en una tradició de lleure i de relació que necessita uns espais d'acollida i de comunicació que requereixen un tractament especial.

Caldrà doncs la definició dels espais construïts i tractats com a parc, de les propostes de reconstitució i millora del paisatge vegetal, dels projectes de traçat i secció viaris i el seu ajust i col·locació en el territori. L'instrument en aquest cas és el Projecte, mitjançant la definició detallada de les àrees, les seves capacitats i els criteris de tractament.

Qualsevol Pla, però, pot venir distorsionat pel desenvolupament que se'n faci, principalment quan es tracta d'un planejament d'execució gradual i dilatada en el temps. Per aquesta raó el Pla Especial introdueix dos elements per al seu desenvolupament.

D'una banda, introdueix la temporalitat en l'execució de les propostes, principalment pel que fa als usos proposats i a l'accessibilitat. El seu desenvolupament cal que sigui compatible amb les possibilitats pràctiques de conservació dels espais que deriven de la gestió i de la consciència ciutadana.

D'altra banda, cerca un desenvolupament equilibrat, que no es decanti en una o altra direcció, ja que es canviaria la filosofia del conjunt. Amb aquest motiu el seu estudi econòmic planteja les proporcions d'inversió necessàries per a cadascun dels aspectes.

La gestió

Planejament i Gestió són tot sovint realitats que es troben separades tant pel que fa als equips que les duen a terme com al seu desenvolupament temporal.

En el cas de a Collserola, l'experiència, però, ha estat diferent, ja que paral·lelament a les tasques de planejament s'ha anat desenvolupant la gestió del Parc.

Aquest treball implicat pels dos aspectes ha enriquit les tesis del Pla Especial i les ha sotmès a prova i a correcció abans de ser formulades definitivament; alhora, la gestió mai no ha estat un fet allunyat de la filosofia i de la perspectiva general que informa el projecte global de futur.

D'altra banda, al llarg d'aquest temps la gestió ha intentat mantenir el delicat equilibri entre el desenvolupament gradual del Parc, amb l'increment d'usuaris que comporta, i la seva conservació mitjançant la prevenció, vigilància, restauració d'àrees i acondiciament d'indrets, de tal forma que no s'introduïssin tensions que no poguessin ésser assumides.

Cal assenyalar, a més d'aquests punts de partida, altres aspectes que han caracteritzat la gestió del Parc.

- Aquesta ha anat prenent amb el temps una dimensió completa, abastant tots els aspectes del tema. Aquesta concepció àmplia ha permès disposar en molts casos de diferents instruments complementaris per resoldre cadascun dels problemes (planejament, projecte, inversió, vigilància, educació ambiental i participació ciutadana, etc.).

- D'altra banda, el seu caràcter clarament interdisciplinar ha permès integrar òptiques diverses i sovint contradictòries que han forçat a trobar solucions de síntesi, superadores de les tesis inicials, parcialment contraposades.

- L'existència d'un organisme de gestió, amb representació dels municipis que tenen terme municipal al Parc, de l'administració metropolitana i de la Diputació en l'òrgan decisori —el Consell d'Administració—, ha permès desenvolupar un programa que assumeix les problemàtiques locals però que les situa en una visió i perspectiva metropolitana del Parc.

- L'existència dins del Patronat d'un òrgan de participació àmplia —la Junta— ha començat a formalitzar un contacte amb aquelles entitats i associacions que tenen interès o interessos en el Parc. Contacte que, d'altra banda, ja s'ha anat establint per als diferents temes pràctics, dins d'una política de discussió i consens que, si bé és lenta i dificultosa, permet desenvolupar actuacions assumides i anar eliminant progressivament l'ancestral recel del ciutadà davant de qualsevol actuació de l'Administració. Val a dir que la tasca és lluny d'estar finalitzada.

- L'existència d'un pressupost important i d'un programa d'inversions a mig termini permet abordar els temes de forma que tinguin possibilitats i perspectives de solució.

Dins d'aquest esperit i característiques, la gestió del Parc ve centrada en quatre línies mestres, que mantenen, però, uns criteris de decisió i desenvolupament interrelacionats.

- Formació de patrimoni i gestió administrativa, que té cura de la tutela de les activitats, ja siguin privades o públiques, tant pel que fa al control estricte com a la col.laboració amb els diferents agents per trobar fórmules positives per al Parc i per als propis interessats.

- Gestió del Medi Natural, que abasta els aspectes de conservació (prevenció d'incendis, tractament de plagues, col·laboració en la definició d'usos públics, coordinació de la vigilància, etc.), millora (desenvolupament i tutela d'activitats forestals, neteja selectiva, etc.) i restauració (repoblacions, potenciació de la fauna, etc.) del medi natural en general.

- Projectes i obres, que desenvolupa l'organització de les àrees de lleure, de característiques molt diverses segons les capacitats i la localització de l'indret, el tractament de la xarxa viària, la restauració d'aquells edificis que seran dotacions del Parc i la senyalització i el mobiliari.

- I, finalment, la Divulgació i Educació Ambiental, que ha de permetre donar a conèixer el Parc i les activitats que es proposen al ciutadà i, alhora, indicar i suggerir el seu bon ús amb un conjunt d'instruments diversos i complementaris que inclouen des del Centre d'Informació del Parc i d'altres equipaments d'Educació Ambiental, popularment coneguts com Escoles de Natura, fins als fullets, guies, llibres i publicacions periòdiques, passant per tot un programa que desenvolupi les immenses possibilitats de lleure cultural i naturalístic que el Parc ofereix.

El conjunt ha esdevingut una gestió diversa, complexa, pròxima al ciutadà i, per què no dir-ho, difícil, però que hom creu enriquidora i globalment eficaç. El judici final queda en mans del lector i en l'opinió del ciutadà.

Miquel Sodupe i Roure
Director dels Serveis Tècnics
Patronat Metropolità del Parc de Collserola

Cronologia

abril 1983	Exposició **«Tibidabo és Collserola»**, al Saló del Tinell de Barcelona, coincidint amb la celebració d'un *Simposium sobre Grans Parcs en Àrees Metropolitanes.*
octubre 1984	Constitució de l'Equip de Planejament i Gestió.
març 1985	Presentació de la primera **Proposta d'Actuacions a Collserola.**
maig 1985	Presentació de la **Proposta d'Ordenació i Gestió del Parc de Collserola**, elaborada en termes d'Avanç de Pla segons l'article 125 del Reglament de Planejament.
juny-desembre 1985	Procés d'informació pública activa, amb xerrades, exposicions i tramesa de documentació a totes les Institucions i Administracions amb interès o competències en el tema.
abril 1987	Aprovació inicial del **Pla Especial d'Ordenació**, desenvolupador de les Normes Urbanístiques del Pla General Metropolità (art. 208) i alhora de **Protecció del Medi Natural**, segons l'article 5 de la Llei 12/1985 d'Espais Naturals de Catalunya i articles 19/21/22 de la Llei sobre Règim del Sòl i Ordenació Urbana (9.4.1987).
maig 1987	Constitució del **Patronat Metropolità del Parc de Collserola.**
maig-setembre 1987	Informació pública del Pla.
octubre 1987	Aprovació definitiva del **Pla Especial d'Ordenació i de Protecció del Medi Natural del Parc de Collserola** (1.10.1987).
A partir de 1988	El Patronat disposa de pressupost autònom per desenvolupar el seu programa de gestió.

Equip

Han desenvolupat tasques de planejament:

Miquel Sodupe i Roure, arquitecte director

Lluís Iglesias i Martí
Josep Mascaró i Català
Josep Pinyol i Puig, arquitectes

Àngel Arisó i Campà
Teresa Franquesa i Codinach, biòlegs

Àngels Gil-Vernet i Huguet, advocat

Ignasi Ragàs i Prat, economista

amb la col·laboració de:

Lurdes Planas i Sanromà
Miquel Monge i Vacas, geògrafs
Antoni Ardèvol i Fernández
Albert Beltran i Masdeu
Pere Mayoles i Mallol, projectistes
Antoni Verdaguer i Viaplana, auxiliar tècnic

Han desenvolupat tasques de gestió:

Miquel Sodupe i Roure,
arquitecte, Director dels Serveis

Projectes i Obres

Lluís Iglesias i Martí, arquitecte
Josep Mascaró i Català, arquitecte
Josep Pinyol i Puig, arquitecte
Teresa Sardà i Amills, arquitecte tècnic
Antoni Ardèvol i Fernández, projectista
Albert Beltran i Masdeu, dissenyador gràfic
Pere Mayoles i Mallol, dissenyador
Antoni Mora i Vinçon, estudiant d'arquitectura
Ermelinda Gullón i Santos, estudiant
d'enginyeria de camins
Assumpta Rafanell i Orra, dibuixant

Gestió del Medi Natural

Teresa Franquesa i Codinach, biòloga
Jordi Cañas i Sala, biòleg
Francesc Llimona i Llovet, biòleg
Joaquim Rodríguez i Medina, enginyer tècnic forestal

Prevenció d'incendis i Repoblacions

Arturo Herrero i Herrero, enginyer tècnic agrícola
Esteve Durall i Mallol, biòleg
Lluís Cabañeros i Arantegui, enginyer tècnic agrícola
Joaquim Hernández i Núñez, auxiliar tècnic

Manteniment del Parc

Josep Oriol Soler i Casas, mestre jardiner
Carles López i Adzerias, capatàs forestal
Francesc Calomardo i Ortiz, capatàs forestal
Sergi Guillèn i Santamaria, capatàs forestal
Àlvar González i Picañol, capatàs
Rafael Vela i González, capatàs
Eduard Pozo i Navarro, capatàs

Divulgació i Educació Ambiental

Teresa Franquesa i Codinach, biòloga
Xavier Borràs i Calvo, periodista
Manuel Cervera i Gallemí, tècnic en divulgació
Antoni Verdaguer i Viaplana, auxiliar tècnic

Centre d'Educació Ambiental Can Coll

Albert Pérez i Torras, biòleg
Sebastià Duñó i Esteve, enginyer tècnic agrícola
Roser Armendares i Calvet, biòloga
Sílvia Mampel i Alandete, mestra
Montserrat Ventura i Cabús, estudiant de biologia

Administració i Gestió

Àngels Gil-Vernet i Huguet, advocat
Joan Amenós i Alamo, advocat
Araceli Barrio del Cura, advocat
Ignasi Ragàs i Prat, economista
Josep Illa i Heras, economista
Susanna Climent i Ariño, administrativa
Manuela Fernández Cester, administrativa
Marta Alarcón i Puerto, administrativa
Susana Romero i Vila, administrativa
Maria Àngels Oliva i Piguillem, administrativa
Allan Alexandre Backlund i González, administratiu

Introducció

La idea de la natura com una forma d'art que estructura i formalitza la ciutat metropolitana és nova. Fins ara els parcs han estat dissenyats per professionals amb aptituds i interessos ben diversos. Alguns parcs urbans, el Parc Güell per exemple, han estat expressions magnífiques d'arquitectura i per tant, han estat elevats a la categoria d'art. Molts d'altres, en canvi, han estat inservibles i han rebaixat la qualitat estètica de la ciutat que volien embellir i millorar.

Més recentment, els parcs han estat pensats per contenir el ràpid creixement de les àrees metropolitanes. Anelles, digitacions i corredors verds s'han establert a Europa i als Estats Units per evitar una expansió informe i dispersa del teixit urbà. Sota la pressió del desenvolupament i la necessitat socialment reconeguda de contenir-lo, els esforços es dirigeixen inicialment envers l'aplicació de restriccions constructives als espais oberts encara per edificar. Mentrestant, el disseny formal de l'espai natural protegit queda relegat tot sovint a necessitats posteriors.

Tanmateix, els parcs sempre han portat una nova dimensió a la vida de la ciutat; una excitació esperançadora que es deriva de les formes orgàniques, dels colors i la textura de la vegetació, dels canvis estacionals i de la vivor dels animals; en definitiva, de la presència de la natura oberta i canviant, enmig de la densitat immutable de la ciutat.

Collserola és un gran espai natural dins d'una regió metropolitana extensa i congestionada. Dissenyar el Parc de Collserola significa reconèixer aquest caràcter de naturalitat i alhora convertir-lo en un exemple d'arquitectura de qualitat, sensible i funcional, amb les formes i els processos naturals i socials que hi confllueixen. Un intent d'equilibri, de cooperació entre els ciutadans i la natura per produir una diversitat ecològica i una qualitat estètica que d'altra manera no existiria.

El projecte de Parc que presentem no pretén ser una proposta acabada, definitiva. És en realitat, un acte intuïtiu, canviant, que vol adaptar-se i donar sortida a unes demandes també imprecises i canviants d'una societat que continuament interactua amb el seu entorn natural. Una societat, però, que depèn cada vegada més de l'existència de Collserola per mantenir-se i desenvolupar-se.

Àngel Arisó, M.L.A.

Les valls del Llobregat i del Besòs, juntament amb el pla de Barcelona i la depressió del Vallès, defineixen els límits geogràfics del massís de Collserola. L'àmbit d'estudi del Pla s'ajusta a aquestes característiques fisiogràfiques i a les qualificacions de sòl establertes pel Pla General Metropolità.

Imatge de Collserola i de l'àrea metropolitana de Barcelona

A.M.B.

Situació

Àmbit fisiogràfic

El massís de Collserola s'integra en el sector central de la Serralada Litoral, entre la serra de Sant Mateu a llevant i el massís del Garraf a ponent. Les valls del riu Besòs i del Llobregat, respectivament, el separen d'aquestes formacions veïnes.

La Serralada Litoral és un conjunt muntanyós paral.lel a la costa mediterrània que, juntament amb la Depressió del Vallès i la Serralada Pre-litoral, defineix l'anomenada Serralada Costanera o Sistema Mediterrani. Aquesta ocupa el marge oriental del territori català segons un front de més de 300 km de llargària, estès entre la desembocadura del Ter i la plana de Castelló.

Àmbit territorial

Collserola és una illa muntanyenca entremig de les planes econòmicament més actives i més densament poblades del territori català. Els 27 municipis que s'estenen al seu voltant reunien al 1981, el 52% de la població de Catalunya i el 8% de la població d'Espanya, damunt una superficie de 478 km^2 (6.479 habitants per km^2).

El creixement demogràfic del territori metropolità ha estat espectacular, especialment entre 1960 i 1970, quan la població va passar de 2 milions a 2,7 milions, amb un ritme de creixement anual del 3,23%.

L'any 1976, el Pla General Metropolità (PGM) va establir les necessitats de sòl residencial per aquesta expansió demogràfica en 197 km^2 (41,4% de l'àmbit metropolità).

Simultàniament, 130 km^2 de boscos (27%) es consideraven com a espais naturals a conservar i 28 km^2 de conreus com a espai agrícola a mantenir. La resta es destinava a usos de dotació, industrials i d'infrastructura. Dins l'espai qualificat de natural, més del 50% (65,5 km^2) es concentrava a les muntanyes de Collserola.

1. Corporació Metropolitana de Barcelona. 1984. *Àrea Metropolitana de Barcelona. Dades bàsiques.*

El planejament

Pla Especial d'Ordenació i de Protecció del Medi Natural

Objectius

Formalitzar la ciutat metropolitana

Mantenir l'estabilitat dels sistemes naturals

Preservar la diversitat biològica

Preservar el patrimoni cultural i paisatgístic

Oferir noves oportunitats per al lleure

Un dels primers instruments d'interpretació del lloc fou aquest plànol de Collserola il·lustrat a mà sobre una base topogràfica de la CMB, que formà part de l'exposició «Tibidabo és Collserola» celebrada l'any 1983 al Saló del Tinell de Barcelona.

Ernest Costa

Formalitzar la ciutat metropolitana

L'aportació d'un entorn paisatgístic singular al procés de formació d'imatges i memòries sobre les ciutats és decisiu. Així, Barcelona, San Francisco, Hong Kong, Rio de Janeiro, són ciutats ben diverses. Tanmateix, totes tenen en comú la seva localització particular, entre el blau del mar i els vessants de les muntanyes.

Si resulta difícil imaginar-se Barcelona sense el perfil punxegut del Tibidabo, recolzat damunt dels vessants ondulats de Collserola, sorprèn també comprovar la poca atenció que fins ara li havia concedit el planejament. El disseny formal d'un entorn paisatgístic tan extens com el de Collserola s'escapa als objectius propis del disseny urbà, orientat a espais més reduïts com, els jardins i les places. D'altra banda, el planejament regional aplicat a àmbits de major extensió s'interessa més pels aspectes econòmics i socials i, per tant, l'expressió formal d'aquestes activitats sobre el territori és igualment ignorada.

La revisió històrica de les idees i projectes sobre Collserola confirma aquest oblit per l'ordenació global de la Serra. Durant els segles XVIII i XIX, els gravats presenten Collserola com el límit natural del pla de Barcelona, el teló de fons de la ciutat. Al mateix temps, els mapes militars destaquen la seva posició estratègica, de mirador privilegiat sobre la plana urbanitzada.

Les propostes urbanístiques, des d'Ildefons Cerdà a Leon Jaussely i el Pla d'Enllaços, reconeixen també en el peu de la muntanya els límits possibles de l'expansió de Barcelona, un cop enderrocades les muralles.

En tot cas, més enllà del vessant barceloní, Collserola desapareix, esdevé una mena de terra incògnita per explorar. Unicament en la carta geològica d'Almera es reconeix la identitat i la continuïtat geogràfica del massís, per damunt de les visions i les interpretacions sectorials.

A començament d'aquest segle, amb l'establiment del ferrocarril de Pearson, que comunica el Vallès amb Barcelona a través de la riera de Vallvidrera, l'obstacle geogràfic es redueix i Collserola adquireix una nova significació territorial. Nicolau Rubió la concep com a un gran parc central, dins d'un ambient bucòlic de ciutat-jardí, d'acord amb els gustos urbanístics del moment. Mentrestant, el GATPAC i Le Corbusier li assignen una funció més conservativa, de límit natural a l'expansió de la ciutat.

L'aportació d'un entorn paisatgístic al procés de formació d'imatges i memòries sobre les ciutats és decisiu. Barcelona, talment com Hong-Kong i Rio, tenen en comú la seva localització particular entre el blau del mar i els vessants de les muntanyes.

1. Barcelona
2. Rio de Janeiro
3. Hong Kong

1

2

3

Els gravats del segle XIX mostraven Collserola com el límit natural del pla de Barcelona. Amb el creixement urbanístic dels anys 1950 i 1960, Collserola emergeix com un espai central no urbanitzat enmig d'una constel·lació de ciutats densament poblades. Els objectius de preservar la seva qualitat i, alhora, facilitar la comunicació entre les ciutats s'expressaran successivament en el Pla Comarcal de 1953 i en el Pla General Metropolità de 1976.

4.5.6. Extensió del teixit metropolità el 1900, el 1950 i el 1970
7. Carta dei Contorni di Barcelona, 1808
8. Pla Comarcal, 1953
9. Pla General Metropolità, 1976

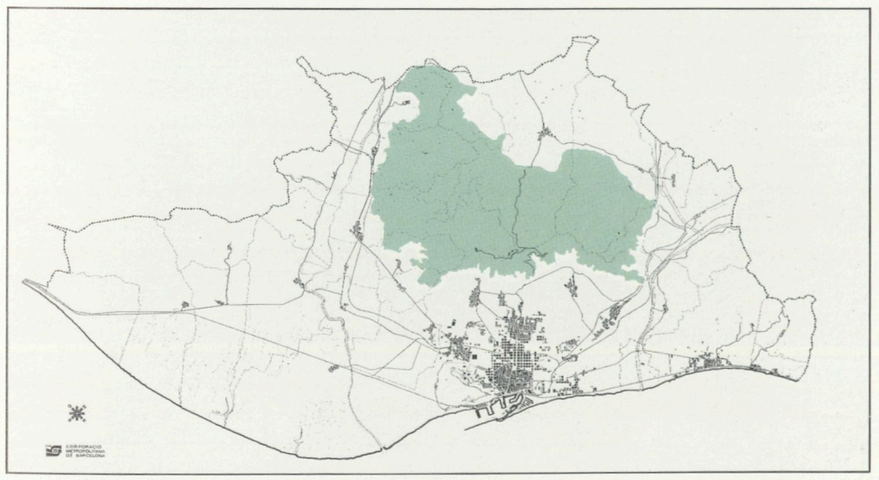

4

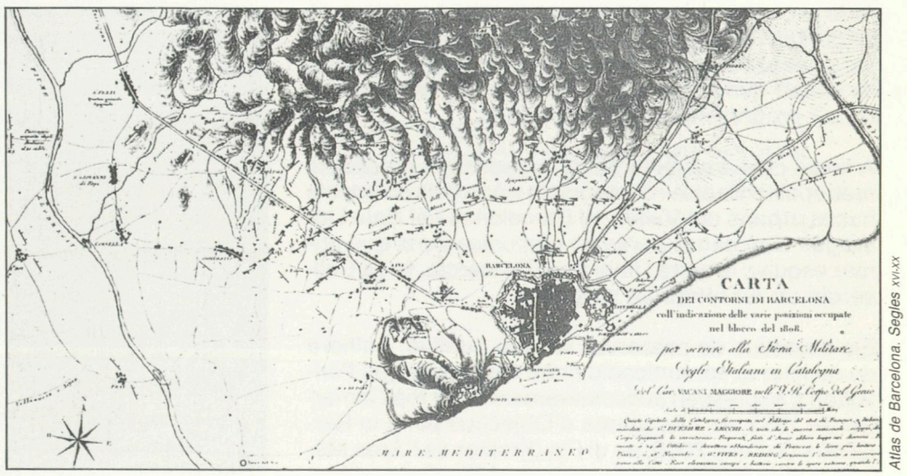

7

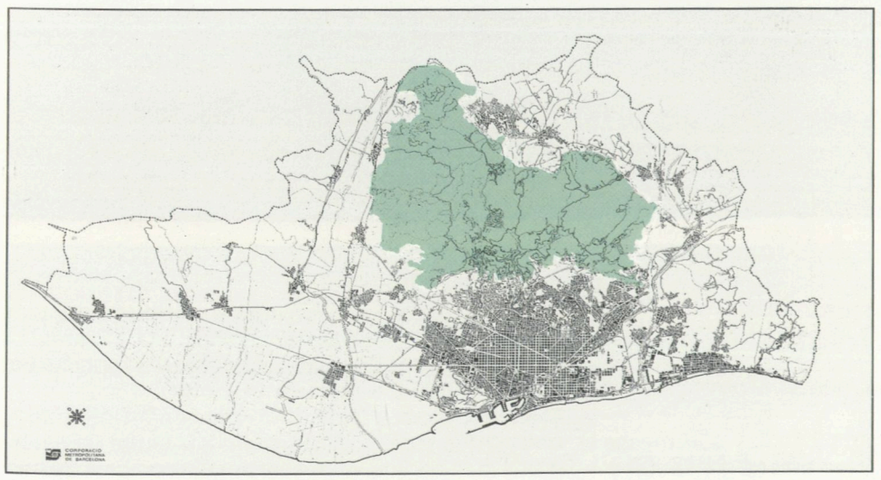

5

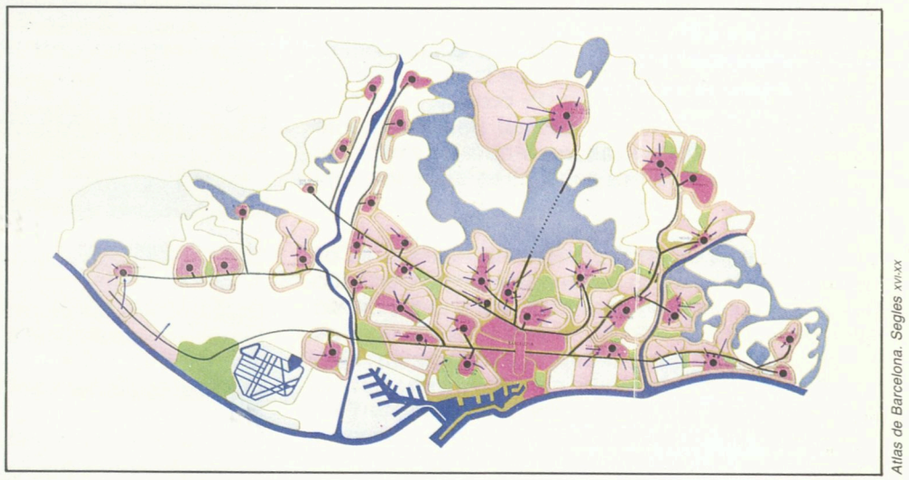

8

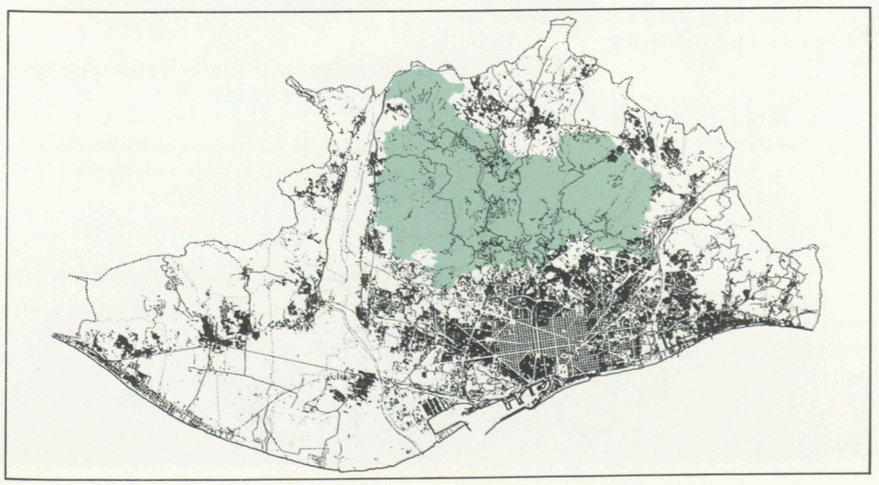

6

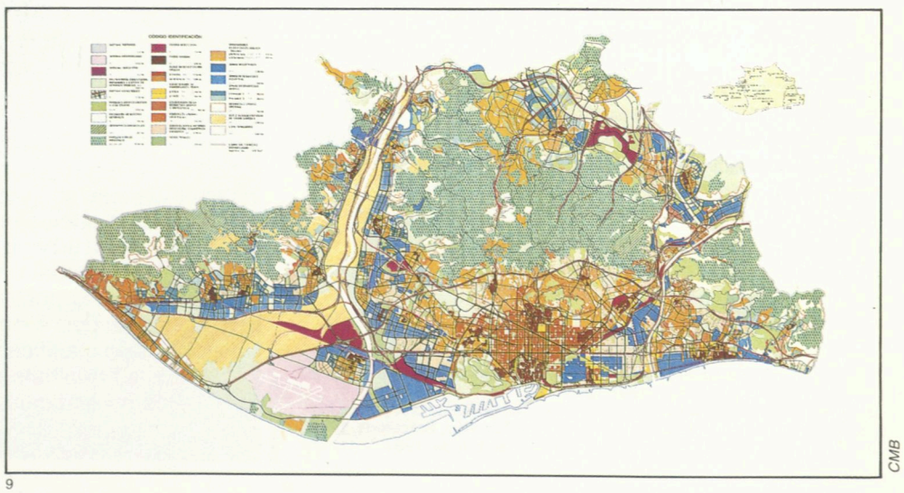

9

Atlas de Barcelona. Segles XVI-XX

Atlas de Barcelona. Segles XVI-XX

CMB

Amb el creixement urbanístic espectacular dels anys cinquanta i seixanta Collserola emmergeix com un espai central no urbanitzat, enmig d'una constel·lació de ciutats que s'estenen sobre un territori rural intersticial i progressivament desarticulat.

A finals dels anys setanta es consolida el procés de metropolitanització i d'integració viària dels principals nuclis urbans del Vallès, el Barcelonès i el Baix Llobregat. Una densa xarxa de comunicacions que primer esquiva la serra i finalment l'encercla, fa de Collserola un fet territorial singular.

Els objectius de preservar la seva qualitat, i alhora de facilitar la comunicació entre les ciutats que l'envolten s'expressen successivament en el Pla Comarcal de 1953, en l'Esquema d'Objectius per a la Barcelona de l'any 2000, en el Pla Director de l'Àrea Metropolitana (AMB) i, finalment, en el Pla General Metropolità (PGM) del 1976.

El PGM, l'instrument urbanístic que actualment regula Collserola, proposa travessar la serra amb tres vies-túnel ràpides i una via de cornisa. Al mateix temps, la qualifica de parc forestal, per tal de contenir les pressions urbanitzadores. Aquestes s'exclouen dels espais forestals i es concentren en l'espai agrícola perifèric.

És clar que en totes les propostes esmentades, a Collserola se li atribueix un paper passiu, de suport i acolliment d'infrastructures urbanes, o d'espai-santuari, aïllat de la dinàmica econòmica i social del moment. L'única proposta que planteja una funció més activa del parc dins del futur àmbit metropolità és l'Estudio de Ordenación del Parque del Tibidabo[2], de l'any 1970. Amb tot, la proposta transforma la muntanya en una reserva d'equipaments pintorescos de lleure dins d'un ambient forestal, i no es planteja el reconeixement de la identitat i complementarietat de Collserola amb l'àmbit metropolità.

Assignar un paper realment actiu a Collserola dins l'escena metropolitana significa aconseguir, d'una vegada, un veritable disseny del paisatge regional, una millor orientació dels nous creixements urbans i, en definitiva, una millor forma de les ciutats.

1

Com trobar aquesta millor forma per a la ciutat metropolitana a partir del parc? Aquesta és la pregunta que el Pla vol respondre, tot i que els seus autors són conscients de les dificultats que això comporta.

Les ciutats, com ens recorda Lynch,[3] són massa lluny del nostre control i afecten massa gent subjecta a múltiples variacions culturals, per poder donar una resposta racional. Les ciutats, talment com els continents, són simplement grans fets de la natura, als quals ens hem d'adaptar.

Malauradament, el retard urbanístic de Catalunya, pel que fa a la incorporació dels grans espais naturals amb els teixits urbans perifèrics, és considerable, i les experiències són nul·les o ben limitades. La tradició llatina de la ciutat dura i pavimentada, la manca d'una política urbanística més interessada per les relacions entre espai urbà i espai no urbanitzable, i els costums de la població urbana, poc sensibles a la vulnerabilitat dels espais lliures, han afavorit la manca d'interès de planificadors i dissenyadors per aprofitar millor les qualitats formals i territorials dels espais lliures no edificats.

El Pla es proposa canviar aquesta actitud i, per tant, emfasitza el paper actiu que el Parc de Collserola ha de tenir en la configuració del territori metropolità. **Fer el parc equival a millorar la ciutat.**
Millorar la ciutat a partir d'un enfocament integrador, que contempla les relacions entre la ciutat i la natura d'una manera àmplia i ressonant, en comptes de fragmentària i separadora. Millorar significa essencialment:

dissenyar un front de contacte entre l'espai urbà i l'espai del parc, clar i reconeixedor;

permetre la continuïtat dels espais lliures de la ciutat amb les àrees més actives del parc i viceversa, és a dir, d'aquestes amb els parcs urbans;

integrar l'accés al parc amb la xarxa de comunicacions metropolitanes i amb les altres funcions del parc.

1. J. Almera, *Mapa geológico y topográfico de la provincia de Barcelona. Escala 1:40.000*, Barcelona, 1897-1913.
2. Comisión de Urbanismo y Servicios Comunes de Barcelona y otros Municipios, *Estudio de Ordenación del Parque del Tibidabo*, Barcelona, 1972.
3. Kevin Lynch, *Good City Form*, MIT Press, Cambrigde, 1981.

2

3

Ernest Costa

Per assignar un paper més actiu al Parc dins l'escena metropolitana es requereix: establir un front de contacte clar entre l'espai urbà i l'espai del parc, mantenir la continuïtat dels espais lliures perifèrics i integrar els accessos amb la xarxa de comunicacions metropolitanes.

1. Parc Cervantes
2. Vista aèria del sector d'Esplugues - Sant Pere Màrtir
3. Mosaic de bosc i ciutat a la perifèria barcelonina

Mantenir l'estabilitat dels sistemes naturals

L'estabilitat dels sistemes naturals assegura a la llarga la producció continuada dels béns i serveis necessaris per assolir un entorn econòmic i social de qualitat.

1. Alzinar madur amb roures a la Serra de l'Arrabassada

La gestió eficient dels recursos naturals és un dels reptes principals que han d'encarar les societats industrialitzades, no solament per raons de tipus científic o cultural, sinó per raons econòmiques i socials. De la bona gestió d'aquests recursos depenen la rendibilitat econòmica i la qualitat ambiental, ja que és l'estabilitat dels sistemes naturals allò que a la llarga assegura la producció continuada dels béns i els serveis necessaris per assolir un entorn econòmic i social de qualitat.

Quan els sistemes naturals es barregen amb aglomeracions urbanes, la correcta gestió dels sistemes naturals és encara més essencial per mantenir la qualitat ambiental de la ciutat. Malgrat la ignorància o l'oblit de molts tècnics responsables, els processos naturals penetren la ciutat, estableixen lligams entre la ciutat, l'aire, la terra, l'aigua, i els organismes que hi resideixen, dintre o al seu voltant.

Per la seva localització geogràfica, Collserola és un **complex singular de sistemes naturals imbricats dins d'un sistema metropolità** de ciutats i xarxes de transport. Adequadament reconeguts i gestionats, els sistemes naturals de Collserola constitueixen un recurs poderós per desenvolupar una regió metropolitana millor i **més habitable**. Si són ignorats o pertorbats, els problemes que tradicionalment han patit les ciutats, com les inundacions, les esllavissades, la contaminació, el soroll, la congestió i la manca d'espais lliures, s'agreugeran.

El Pla reconeix i aprofita les forces naturals de la ciutat, abans de contemplar-les des d'una perspectiva pejorativa d'enfrontament i eliminació. Els turons, les valls, els boscos i els camps de Collserola ofereixen vistes de qualitat, regulen el cicle hidrològic, esmorteixen la força erosiva del vent, regulen la qualitat de l'aire i de l'aigua, i acullen una variada població d'espècies animals i vegetals que ja no poden viure a la ciutat.

Amb 6.553 ha d'espais forestals, Collserola reuneix el 50% de la superfície ocupada pels boscos dins l'AMB. Si a aquesta quantitat afegim les 730 ha dedicades a l'agricultura, els sistemes naturals de Collserola s'estenen sobre un 15% del territori metropolità, enfront de les 32.026 ha (67%) corresponents a usos residencials i industrials.

1 Ernest Costa

A causa del seu caràcter essencialment mediterrani, l'estabilitat dels sistemes naturals de Collserola és tan necessària de mantenir com difícil de caracteritzar. La vulnerabilitat dels sistemes mediterranis, després de llargs i intensos períodes de transformació humana artificialitzadora, és ben coneguda i ha estat qualificada d'alarmant per diversos experts internacionals.[4] D'altra banda, l'heteorgeneïtat estructural, la diversitat de resposta de les formacions dominants i la irregularitat dels factors ambientals (clima, topografia) que de forma acumulativa incideixen sobre Collserola, fan molt incerta tota predicció sobre l'evolució futura de l'estabilitat. Encara més, quan la informació i l'experiència disponibles sobre la gestió del bosc mediterrani és força limitada.

4. UNESCO, *Mediterranean Forests and Maquis: Ecology, Conservation and Management*, MAB Technical, Notes 2, París, 1977.

La vulnerabilitat, l'heterogeneïtat, la diversitat de resposta dels sistemes naturals i la irregularitat dels factors ambientals que de forma acumulativa incideixen sobre Collserola fan molt incerta tota predicció sobre l'evolució futura de l'estabilitat.

2. Pineda de pi pinyer recuperant-se després d'un incendi a la vall de Sant Just
3. Curs baix de la riera de Vallvidrera amb vegetació hidròfila de cua de cavall
4. Complex de fruiters i pinedes de pi blanc als entorns de Sant Feliu de Llobregat

2

Ernest Costa

3

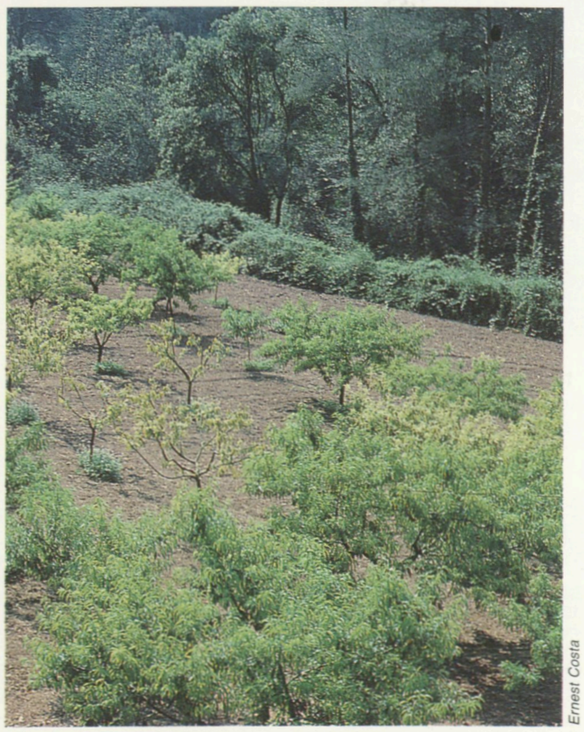

Ernest Costa

4

Un factor addicional de complicació es deriva de l'efecte desestabilitzador produït per les múltiples activitats humanes que es desenvolupen a la serra. Incendis, introducció d'espècies exòtiques, aprofitaments silvícoles, ramaders, cinegètics, i activitats residencials i industrials. La mateixa transformació de Collserola en parc comporta l'aparició de noves pertorbacions relacionades amb l'increment de les activitats humanes a l'interior del bosc.

Els criteris actualment proposats per a la gestió dels recursos naturals en zones mediterrànies varien força segons els objectius, i van de la recerca del màxim benefici econòmic fins a la preservació estricta dels elements de la coberta vegetal. A més, dins d'una mateixa òptica conservacionista, els criteris no sempre són coincidents. Bolòs és contrari a tota extracció d'elements del sotabosc, ja que aquest protegeix el sòl contra l'erosió, i és un estadi intermedi de desenvolupament dels boscos secundaris cap a formacions més complexes i estables. Naveh (1971), en canvi, a partir de les seves experiències de gestió ecològica a Israel, considera més adequat transformar la màquia densa i impenetrable en un parc forestal més obert, més productiu i menys vulnerable als incendis.

El Pla proposa una gestió destinada a millorar la productivitat biològica dels sistemes naturals, a partir del manteniment de l'estabilitat del complex sòl-vegetació. Aquest objectiu requereix, en definitiva, una adequada protecció de la coberta vegetal i una extrema prudència en els futurs aprofitaments agrosilvopastorals autoritzats dins del parc.

Desenvolupar unes propostes de gestió més racionals, requereix inicialment:

establir una diagnosi ambiental dels sistemes naturals, pel que fa a l'estabilitat i a l'artificialitat;

avaluar les capacitats potencials d'utilització dels recursos;

delimitar àrees homogènies de gestió i tractament dels recursos.

5. O. de Bolòs, El bosc mediterrani i els seus problemes, *Ciència 20*, Barcelona, 1982, pp. 6-13.

6. Z. Naveh, The conservation of ecological diversity of Mediterranean ecosystems trough ecological management, en *The Scientific management of animal and plant communities for conservation*, E. Duffey y A.S. Watt (eds.), Blackwell Scientific Publications, Oxford, 1971.

Preservar la diversitat biològica

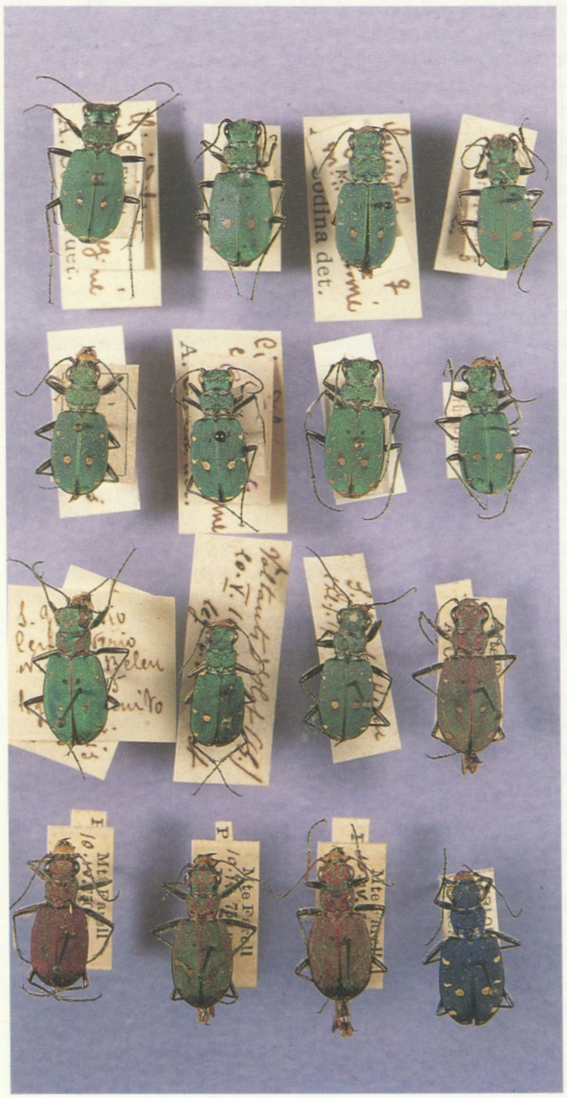

Robert Peña

1

Preservar la diversitat biològica és fonamental perquè les espècies de Collserola puguin sobreviure i evolucionar davant els possibles canvis ambientals. *Cicindella campestris* és un invertebrat comú a tota la regió eurosiberiana, conegut per la seva sorprenent variabilitat específica.

1. *Cicindella campestris*. Material procedent del Museu de Zoologia de Barcelona

La pèrdua d'espècies i d'hàbitats naturals que s'està donant a les regions industrials europees és inquietant. Les pressions del creixement demogràfic i del desenvolupament econòmic constitueixen una amenaça contínua per a la fauna i els seus hàbitats arreu del món. A França, el 57% dels mamífers es troben amenaçats; a Espanya, el 53% i a Gran Bretanya, el 51%.[7] Pel que fa a les plantes, a Berlín s'ha calculat una pèrdua del 12% de la flora vegetal vascular durant el que va de segle.[8] A Holanda s'ha constatat una pèrdua del 30% dels líquens i a la Gran Bretanya, prop de 8% de les plantes vasculars autòctones han desaparegut.

L'establiment d'àrees protegides és una garantia i una necessitat per combatre les reduccions futures de la diversitat. La riquesa biològica de Collserola i la necessitat de protegir eficaçment la seva vàlua científica i cultural ha estat reclamada en ocasions diverses per autoritats i organismes rellevants.[10,11,12]

La representativitat, el caràcter testimonial, la fragilitat dels seus elements i l'accessibilitat per observarlos han estat considerats factors significatius per reclamar una major atenció.

Preservar la diversitat biològica de Collserola significa mantenir la variació genètica dels organismes que actualment hi viuen. A la serra s'han catalogat més d'un miler de vegetals superiors, i unes trenta comunitats o associacions vegetals. Pel que fa a la flora criptogàmica, la seva riquesa exacta és desconeguda, però es tenen observacions d'espècies singulars que mereixen ser eficaçment protegides. La diversitat del poblament faunístic s'expressa en les 300 espècies de vertebrats, entre les quals destaquen les 11 d'amfibis i les 135 d'ocells, davant les 15 i les 366 espècies correntment observades a Catalunya. La riquesa en espècies d'invertebrats resta encara per determinar.

La diversitat biològica no es limita únicament a la variació d'espècies catalogades. Aquesta s'estén així mateix entre les diferents poblacions d'una mateixa espècie que conviuen a la Serra i, finalment, entre els diferents individus d'una mateixa població animal o vegetal. Aquestes tres fonts de variació són fonamentals perquè les espècies puguin sobreviure i evolucionar positivament davant els possibles canvis ambientals representats per noves malalties, nous depredadors, nous hàbitats, noves proteccions. Com que la resposta dels individus no és igual sinó variable, com més reduïda sigui la població, menys variabilitat hi haurà, i, per tant, més possibilitats de desaparició.

Les espècies biològiques de Collserola no constitueixen solament un potencial científic i cultural. La preservació de la seva diversitat és una condició necessària per garantir el futur dels sistemes naturals de la serra. La diversitat s'ha interpretat en ecologia com una expressió del grau d'organització i complexitat estructural dels ecosistemes[13] i, en conseqüència, una diversitat elevada és garantia d'una maduresa i una estabilitat ecològica més gran.

L'amenaça principal contra la diversitat dels recursos biològics del parc és, sens dubte, la modificació o destrucció dels hàbitats més sensibles per causa de les activitats humanes, especialment la forta pressió cinegètica que suporta la fauna. Altres amenaces importants són la freqüentació pública creixent i difícil de controlar, l'acumulació de substàncies tòxiques, com els gasos de combustió derivats de les activitats industrials i de transport de la zona, els abocaments directes d'aigües residuals a rieres i torrents per part dels nuclis residencials mal equipats, i l'abandó de deixalles domèstiques i residus industrials incontrolats.

El Pla proposa una estratègia de preservació de la diversitat biològica centrada essencialment en:

control de les activitats pertorbadores;

la restauració dels hàbitats alterats, i

l'establiment d'àrees de reserva natural on l'impacte humà sigui mínim o gairebé nul.

7. OECD, *Environmental Data Compedium*, París, 1985.
8. H.Sukopp, Uber den Ruckgang von Farn und Blutenpflanzen, en *Belastete Landschaft-gefahrdete Umwelt*, G.Olschowy (ed.). Goldmann Munich, 1971.
9. J.J. Barkman, De verarming van de cryptogamenflora in ons land gedurende de laatste hondertd jaar, *Natura 58*, 1961.
10. O. de Bolòs, *El paisaje vegetal barcelonés*, Universidad de Barcelona, Barcelona, 1962.
11. Institució Catalana d'Història Natural, *Natura, ús o abús: el Llibre Blanc de la Natura als Països Catalans*, Barcino, Barcelona, 1978.
12. J.M. Camarasa, *et al., El patrimonio natural de la comarca de Barcelona. Medidas necesarias para su protección y conservación*, CMB, Barcelona, 1979.
13. R. Margalef, «Diversity, stability and maturiry in natural ecosystems», en *Unifying Concepts in Ecology*, Junk B.V. Publishers, La Haya, 1975.

Preservar el patrimoni cultural i paisatgístic

Durant segles, Collserola ha atret l'atenció i la intervenció de cultures ben diverses. Les empremtes deixades en el paisatge, en els camins, en les edificacions, constitueixen un patrimoni valuós que convé preservar i gestionar per al coneixement i l'admiració de les generacions actuals i futures.

Des dels primitius pobladors íbers fins a les modernes torretes modernistes, el Pla identifica un patrimoni construït de més de 200 elements, entre xarxa viària, edificació agrícola i elements d'interès històric.

La xarxa viària, de traçat sensible amb el territori i adequat en termes generals a les funcions de vialitat del parc, reflecteix l'entramat de les activitats agrícoles i forestals tradicionals.

L'edificació tradicional, entesa com el conjunt format per edificació i entorn rural immediat, configura un espai molt característic alhora que estableix un clar domini sobre el territori veí. En alguns casos, el valor arquitectònic de les edificacions és remarcable.

A més dels elements esmentats existeixen d'altres avui no catalogats, però de característiques i possibilitats singulars, com les fonts, els pantans, saltants d'aigua i certes edificacions aïllades. El seu estat és generalment precari i es fa necessària la preservació i la rehabilitació.

Malgrat la seva accessibilitat, la protecció dels **elements històrics** més valuosos és difícil i, per tant, convé una política comuna d'administracions i institucions privades que promoguin les seves restauració i divulgació cultural.

2

3

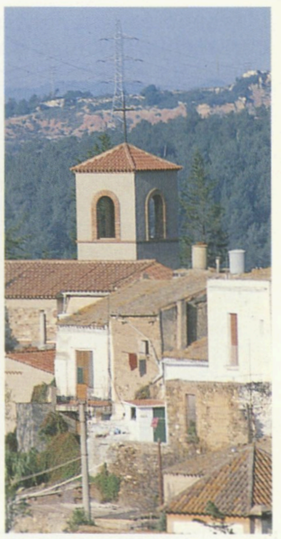

4

5

6

El Pla identifica un patrimoni construït de més de 200 elements entre xarxa viària, edificacions de caràcter tradicional o de valor arquitectònic i monumental i restes arqueològiques.

2. Campanar de l'església de Santa Maria de les Feixes
3. Campanar de l'ermita de La Salut de Sant Feliu
4. Campanar de l'església de Sant Bartomeu de la Quadra
5. Torre de Vil·la Joana
6. Torre d'un xalet modernista

Oferir noves oportunitats per al lleure

L'esbarjo és una necessitat humana tan essencial com menjar o dormir. Sortir a respirar aire pur, jugar a pilota, jeure sota un pi o escoltar el murmuri d'una font, són satisfaccions cada dia més apreciades per part dels residents en les àrees metropolitanes denses i congestionades. Per trencar amb la rutina quotidiana del treball, necessitem més que mai els efectes regeneradors de l'exercici físic, de la companyia festiva dels amics o de la família, de la passejada solitària i de l'oportunitat d'aprendre coses noves sobre la natura.

Collserola ha estat tradicionalment un espai d'esbarjo a l'aire lliure, tan per a activitats individuals com per a celebracions populars massives. L'excursionisme, els berenadors de les Planes, les passejades per la Budellera, els aplecs de Sant Medir o de la Salut, les atraccions del Tibidabo, són manifestacions ben conegudes d'aquesta variada i antiga funció recreativa de la serra.

El Pla recull aquesta tradició i es proposa racionalitzar-la i diversificar-la. L'esbarjo a l'aire lliure, ja sigui el picnic, la passejada o l'excursionisme, com qualsevol activitat humana, té una incidència directa sobre els sistemes ecològics i també sobre les funcions productives tradicionals. És d'esperar que en un futur immediat, amb la promoció i la difusió del potencial recreatiu del parc, es produeixi un increment de la pressió recreativa.

No es tracta, però, de promoure un ús recreatiu més massiu i indiscriminat, sinó de fomentar la interacció i el contacte social a les àrees més ben preparades.

Les estimacions efectuades durant l'època hivernal donen una freqüentació de 15.000 visitants per dia festiu, cosa que representa prop d'un milió de persones a l'any. Es a dir, un terç de la població resident a l'àrea metropolitana passa anualment per la serra. Aquesta quantitat té la mateixa magnitud que l'assistència anual als museus municipals de Barcelona (1.170.000 l'any 1984)[14] i dels espectadors assistents al teatre (Barcelona, 887.000 l'any 1986)[15].

Les conseqüències ecològiques i socials que es deriven d'aquesta freqüentació massiva de la serra són importants i no poden ser ignorades a l'hora de planificar els recursos recreatius del Parc. Convé, doncs, determinar la capacitat d'utilització dels diferents ambients del parc, establir les necessitats dels usuaris i localitzar les àrees més aptes per garantir la compatibilitat entre aptituds naturals i demandes socials.

Lògicament, les activitats fortament agressives, com la caça i el motociclisme, són de difícil compatibilització dins d'una àrea de lleure on la freqüentació es dóna de manera molt dispersa i poc organitzada. El Pla planteja la restricció progressiva d'aquestes activitats d'acord amb les vies legals a l'abast, tot preveient la seva exclusió final.

Juntament amb un millor control i gestió del lleure passiu, cal recordar que l'aspecte realment creatiu de la gestió del lleure en els espais naturals és la promoció de les actituds perceptuals i educatives. Allò que aprenem mitjançant l'observació i amb l'experiència directa ho recordem millor i ho respectem més, ja que ho hem descobert nosaltres mateixos.

El Pla proposa fer de Collserola una classe oberta a tothom. Una classe atractiva i innovadora, on sense distinció de classes i jerarquies, els visitants puguin aprendre a identificar els ocells, els arbres i les flors; aprendre a orientar-se, a reconèixer els turons, els camins i les masies. Una classe distreta i que mai no es farà avorrida, perquè, fins i tot, el camí que vàrem explorar ahir, avui ja té un aspecte diferent.

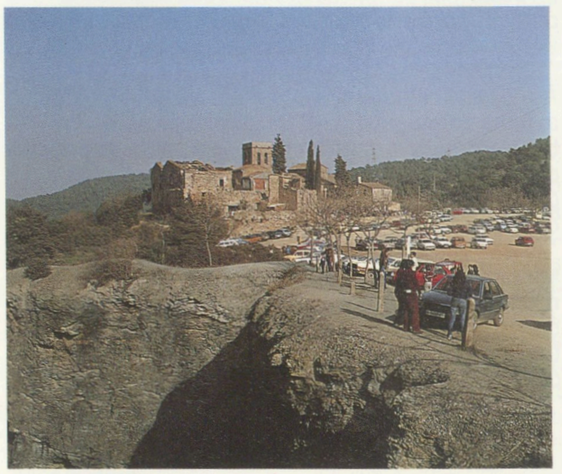

Ernest Costa

14. Ajuntament de Barcelona, *Estadística Municipal, Butlletí 1985*, Barcelona, 1985.
15. *El Público*, Madrid, octubre 1986.

Ernest Costa

Ernest Costa

Collserola ha estat tradicionalment un espai d'esbarjo a l'aire lliure. El Pla recull aquesta tradició i proposa racionalitzar-la i diversificar-la.

Informació per a la planificació

Els factors medioambientals

Els factors urbanístics

El Pla General Metropolità (PGM)

Els factors medioambientals integrats amb els factors urbanístics i el marc legislatiu que els regula constitueixen la base informativa del planejament del parc.

1. Vista aèria nadiral del sector corresponent a la riera de Vallvidrera
2. Topografia del mateix sector
3. Relacions visuals estudiades en el Pla Especial
4. Qualificacions urbanístiques segons el P.G.M.

A.M.B.

1

Editorial Alpina

2

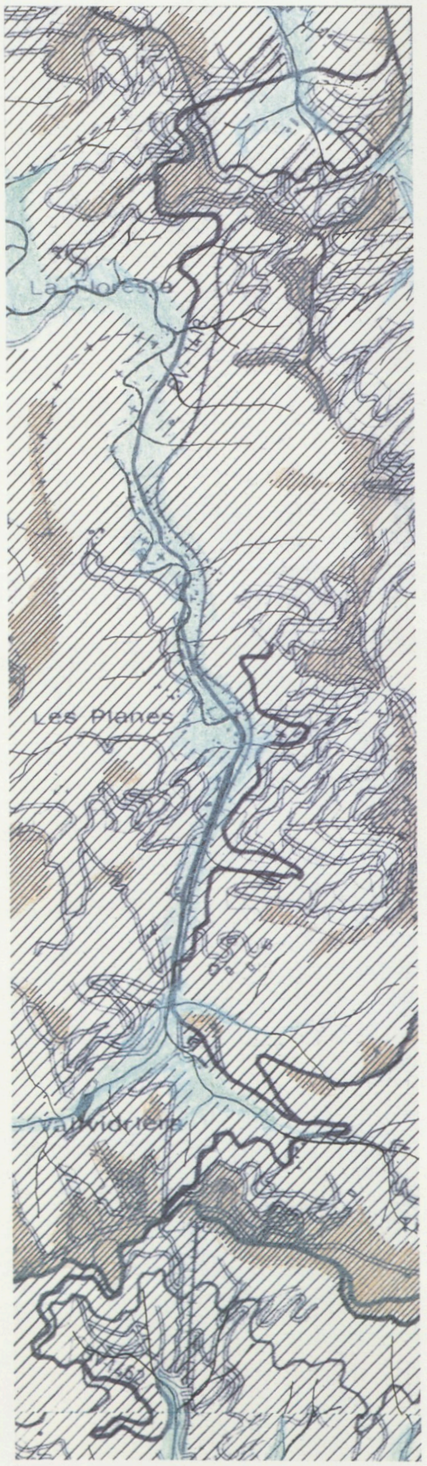

3

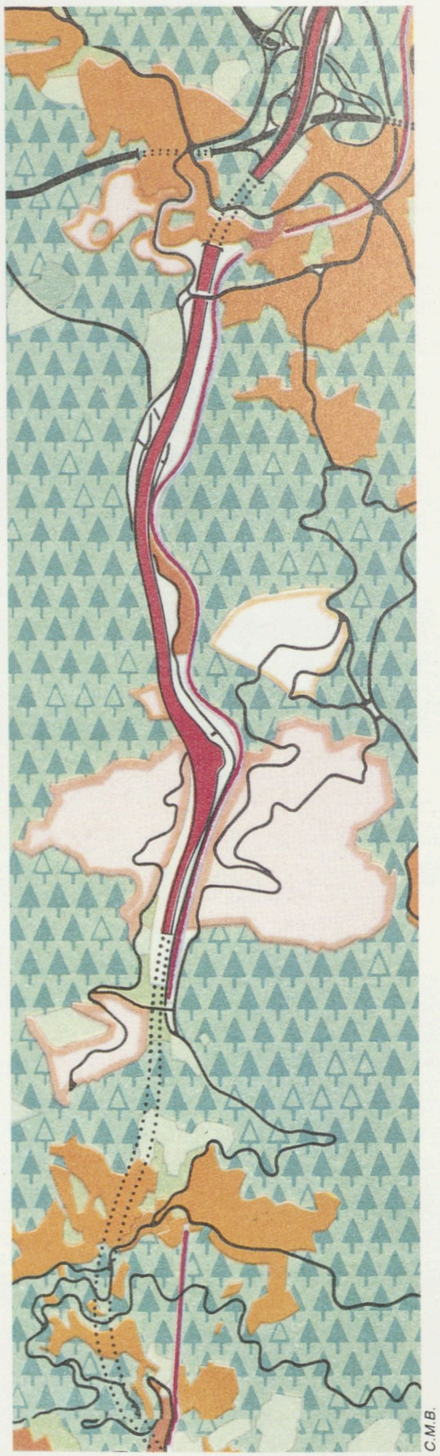

C.M.B.

4

En general, la informació és la base integradora del planejament. Per tal de conèixer millor les condicions i les oportunitats que ofereix el territori és necessari inventariar els recursos disponibles, tant pel que fa als sistemes naturals com a les activitats humanes i als instruments normatius de què disposem. Si aquesta informació és incorrecta o incompleta, les decisions resultants poden ser excessivament arbitràries i difícilment practicables.

Quan es tracta d'ordenar i protegir els recursos naturals de Collserola, la necessitat de disposar d'una informació rellevant és encara més justificada. La importància dels efectes ambientals de les activitats humanes exigeix un coneixement detallat de les característiques dels seus recursos i de la seva resposta davant la varietat de processos que els afecten.

Els factors medioambientals de Collserola, juntament amb els factors urbanístics que hi conflueixen i alhora el marc institucional i legislatiu que els regula constitueixen un sistema integrat i funcionalment interrelacionat. Cada component dins del sistema és una part integral, que no pot ser negligida o subvalorada.

A partir de la situació fisiogràfica, la geologia i els factors climàtics es poden entendre les formes del relleu, la xarxa de drenatge i el caràcter dels recursos visuals del paisatge. La composició de les comunitats vegetals i la seva dinàmica ens explica la qualitat i la sensibilitat de la vegetació, la distribució del poblament faunístic i la intervenció secular de les societats humanes sobre el territori de Collserola.

A partir del procés d'urbanització, les dotacions i les infrastructures existents i les activitats de lleure es poden conèixer les demandes territorials, socials i econòmiques que actualment suporta la serra. La integració d'aquests coneixements descriptius en un sistema de valors relatius ens permetrà detectar i proposar les oportunitats que ofereix el territori per satisfer demandes tan diverses com el lleure, la caça, l'agricultura i l'activitat residencial o les infrastructures.

Posteriorment, en confrontar aquestes oportunitats amb les precisions i les limitacions establertes per la política urbanística vigent tindrem una visió més acurada de la latitud real de les decisions possibles sobre el futur del parc, i sobre la consecució dels objectius inicialment perseguits.

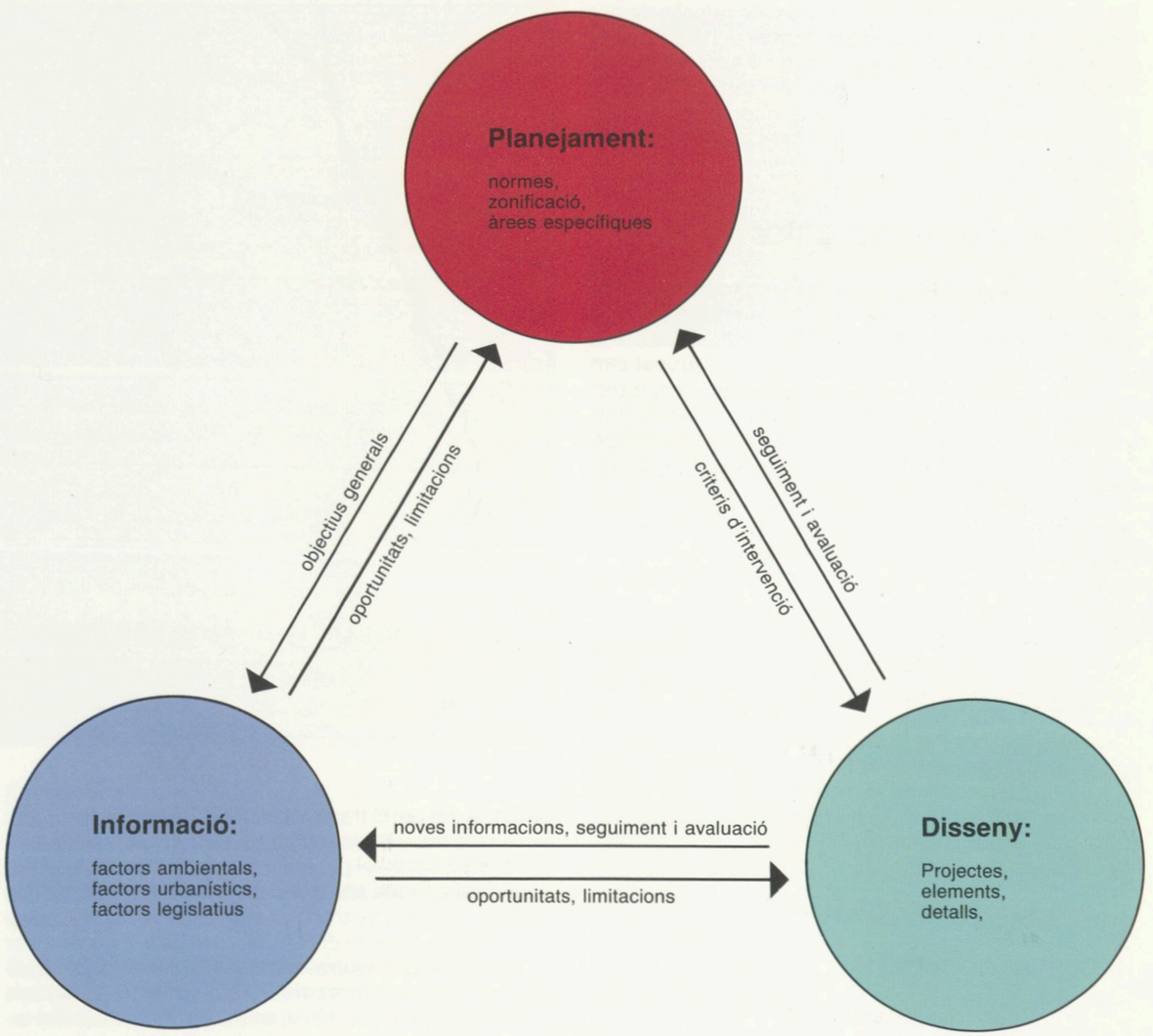

Relacions entre informació, planejament i disseny establertes durant l'elaboració i el desenvolupament del Pla.

Els factors medioambientals

La serra de Collserola té una altitud màxima de 512 m al cim del Tibidabo. Altres elements topogràfics destacats són el turó de Valldaura, el turó de Santa Maria, Sant Pere Màrtir, el Puig d'Olorda i el Puig Madrona.

1. Estructura rieres i carenes. Pla Especial (P.E.)

Els factors físics estableixen el marc de referència per als processos biològics. El sol, l'ombra, l'escalfor, la pluja, la sequera, els sòls, l'altitud, la topografia, les roques i altres factors proporcionen les condicions i al mateix temps els límits per a la vida i les activitats dels vegetals, dels animals i també de l'home.

Els recursos geològics

La serra de Collserola amb una altitud màxima de 512 m al cim culminant del Tibidabo, s'aixeca entre les conques sedimentàries del pla del litoral al sud-est i la depressió del Vallès al nord-oest. Des d'aquest cim es poden contemplar àmplies panoràmiques sobre el litoral mediterrani, el delta del Llobregat, el pla de Barcelona, el congost del Besòs, el massís del Montseny, Sant Llorenç de Munt i Montserrat. Així mateix, en un dia clar el perfil dels Pirineus orientals s'albira a l'horitzó llunyà.

A més del Tibidabo destaquen per la seva posició enlairada sobre el litoral, els vessants del turó de Valldaura (422 m), el turó de Santa Maria (445 m), el Puig Aguilar (383 m), Sant Pere Màrtir (399 m) i la Penya del Moro (275 m). Entre Sant Feliu de Llobregat i Molins de Rei, al sector occidental, sobresurt el Puig d'Olorda (453 m), i a les proximitats del Papiol, el Puig Madrona (336 m). Per la banda del Vallès, es desplega un conjunt de carenes suaus i paral·leles segons direccions dominants de sud-nord i sud-est/nord-oest, com la serra d'en Fotjà, la serra de l'Arrabassada, la serra de Sant Medir, la serra del Turó dels Soldats i la serra de Can Balasc.

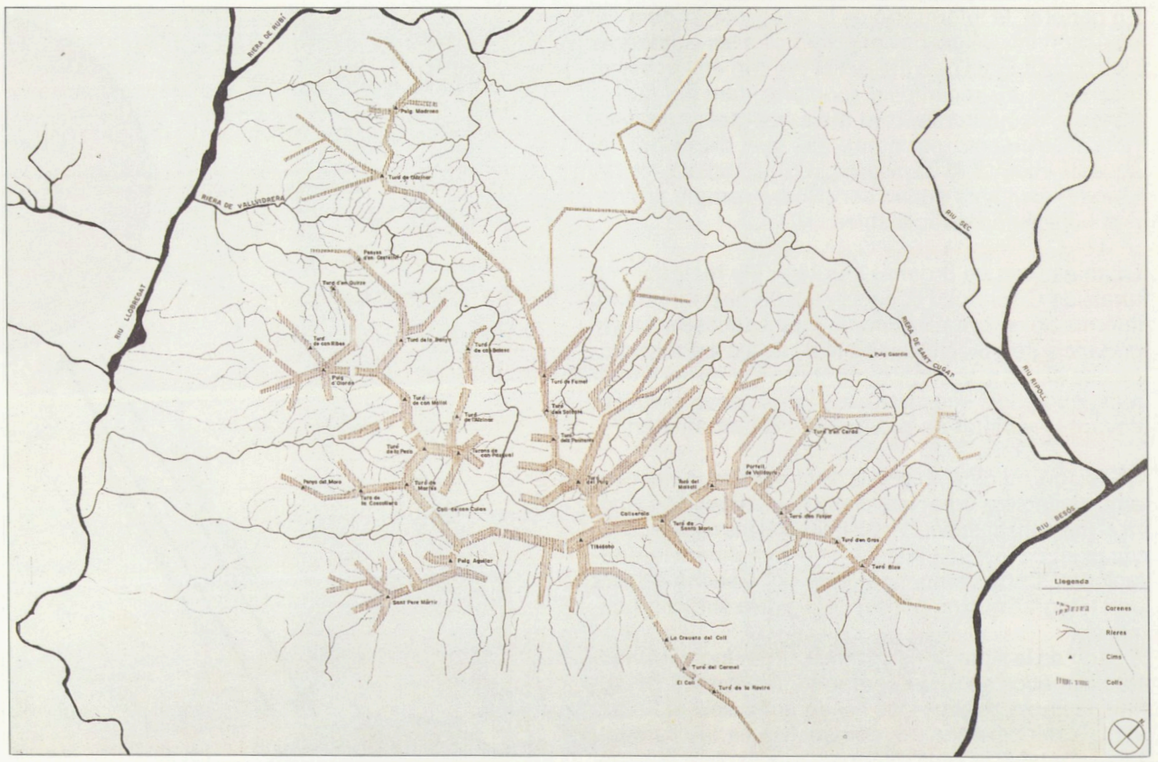
RIERA DE RUBÍ
RIERA DE VALLVIDRERA
RIU LLOBREGAT
RIU SEC
RIERA DE SANT CUGAT
RIU RIPOLL
RIU BESÒS
Puig Madrona
Turó de Dalmau
Turó d'en Quinze
Turó de can Ribas
Turó de la Rovira
Turó de Dalt Baixos
Turó de Dalt Balcons
Turó de Dalt Dalmau
Turó de Can Mateu
Turó de Dalt Dalmau
Turó de Dalt Sallents
Turó de Dalt Pedrosa
Turó de Dalt Dalmau
Turó de Dalt Dalmau
Turó de Dalt Dalmau

Les formes del relleu i la seva evolució s'expliquen a partir del tipus i l'estructura dels materials geològics.

2. Litologia (P.E.)
3. Calcàries al Puig d'Olorda
4. Vessants abruptes de llicorelles i granit per damunt del pla de Barcelona
5. Carenes llargues i suaus sobre la depressió del Vallès
6. Alteració dràstica de la morfologia original per causa de les extraccions d'argiles a prop del Papiol

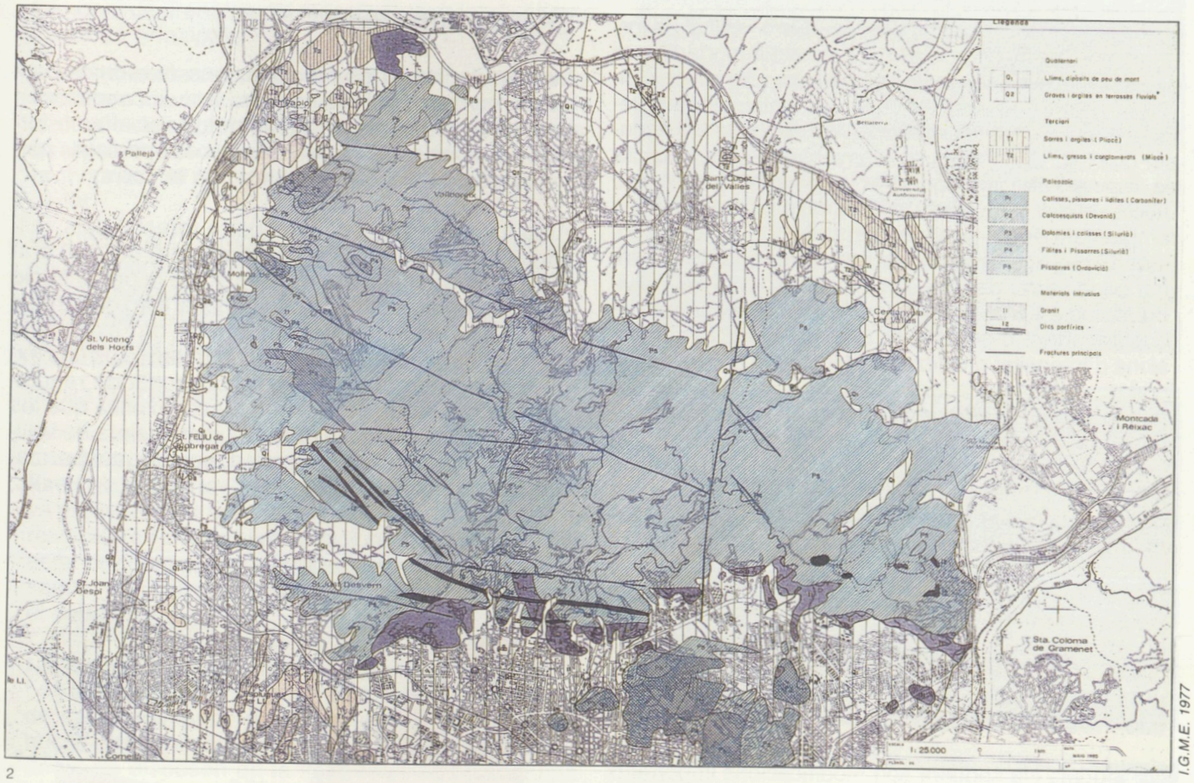

2

I.G.M.E. 1977

3

4

5

6

El contacte entre els relleus metamòrfics i les planes sedimentàries es fa sovint a través d'una ampla franja de materials de peu de mont, de composició, textura i coherència molt variables. Produeixen una suavització del perfil dels vessants i una transició gradual, menys acusada entre els perfils convexos i còncaus, respectivament, de les unitats anteriors.

Recomanacions

La diversitat dels materials i l'estructura geològica de Collserola expliquen la varietat de les formes del relleu i la seva utilització humana.

Aquesta diversitat topogràfica és un recurs natural important per la seva significació sobre les qualitats estètiques i sobre l'experiència sensorial del parc per part dels visitants.

Les actuals extraccions a cel obert de granit, calcàries i argiles afecten negativament la qualitat de les formes del relleu ja que l'impacte visual és considerable. Altres efectes ambientals es relacionen amb la inestabilitat potencial dels vessants excavats, l'erosió i la pertorbació d'aqüífers superficials.

Es necessari:

Conservar les formes del relleu; la morfologia actual serà respectada i rehabilitada. No s'autoritzaran noves extraccions de materials, a part de les que avui existeixen.

Preservar les localitats d'interès geològic; per l'existència de formes singulars (Escletxes del Papiol) i afloraments minerals i jaciments de fòssils.

Restaurar les àrees denudades; per causa de les extraccions a cel obert i altres activitats degradants del sòl i el substrat. Es reformaran i reforestaran a fi d'aconseguir una major integració amb l'entorn immediat i un control adequat de l'estabilitat del substrat i l'erosió del sòl.

Regular les activitats extractives; el soroll, la pols, la pol·lució de l'aigua, l'abandó de residus seran controlats per mitigar els efectes ambientals negatius. El desenvolupament d'aquestes mesures requerirà la cooperació de les administracions implicades (Ajuntaments, AMB, Generalitat).

Els recursos climàtics i hidrològics

Els factors locals. Altitud i exposició

En considerar el clima com un factor ambiental que cal analitzar i integrar en la gestió dels recursos naturals de Collserola és necessari remarcar els aspectes particulars de la muntanya. Aquests completen i diversifiquen el marc climàtic general.

En general, Collserola es caracteritza climàticament pel seu règim mediterrani, amb una oscil·lació moderada de les temperatures al llarg de l'any, la irregularitat de les precipitacions i el fort eixut estival.

Les principals modificacions d'aquest règim general vénen donades pels següents factors locals:

la variació altitudinal dels vessants;

la diferent exposició dels vessants;

la proximitat al mar dels vessants meridionals;

les inversions tèrmiques que afecten els vessants vallesans.

La diversitat topogràfica afecta especialment la temperatura de l'aire. La temperatura mitjana anual observada a l'observatori del Putget és de 14,9 °C, a l'observatori Fabra, uns 250 metres més amunt, la mitjana anual es redueix (14 °C) i la mínima absoluta ha assolit els -3,9 °C al mes de març. Durant l'estiu, l'efecte altitudinal es veu reforçat per l'orientació meridional d'aquest sector i la seva migrada coberta forestal que afavoreix la insolació. Al juliol, el Putget té una mitjana de 26,8 °C i Barcelona en té 29,3 °C. A l'observatori Fabra la màxima ha arribat als 34,5 °C.

Les inversions tèrmiques i la qualitat de l'aire

La persistència de les inversions tèrmiques caracteritza els sectors vallesans durant el període hivernal. Al desembre i gener, l'estabilitat atmosfèrica és elevada i, en conseqüència, la renovació i el transport de calor a les capes inferiors de l'aire són limitats. Les temperatures mínimes es tornen més riguroses i en els ambients amb humitat elevada, particularment als fons de vall, rieres, torrents, les boirines d'inversió són freqüents.

Les conseqüències derivades d'aquesta facilitat de formació de les inversions tèrmiques són importants per a la qualitat estètica i ecològica del parc. Les boires d'inversió desfent-se entre les carenes muntanyenques defineixen una imatge romàntica de Collserola de singular qualitat. D'altra banda, la inversió tèrmica dificulta la dispersió atmosfèrica dels contaminants emesos pels nuclis urbans i industrials veïns, amb el conseqüent risc ambiental per als sistemes naturals que hi són exposats. El projecte de via ràpida que travessarà la vall central de la serra, des del seu inici en el túnel de Vallvidrera fins a l'arribada a Sant Cugat constituirà un focus important d'emissió de contaminants. Les precisions d'intensitat d'utilització (IMD de 30.000 vehicles) poden provocar un augment significatiu de les concentrades d'òxids de nitrogen, hidrocarburs i partícules carbonades al llarg de la vall de la riera de Vallvidrera, on les condicions d'inversió tèrmica són freqüents. A més dels sectors vallesans, l'ambient atmosfèric del vessant barceloní i dels sectors sud-occidentals (Sant Pere Màrtir, Vall de Sant Just Desvern i Can Ferriol) són potencialment vulnerables a les emissions procedents dels polígons industrials de la Zona Franca (Baix Llobregat). Aquestes emisions són transportades pels vents de component sud, predominants al llarg de l'any.

Els riscs climàtics

Els aiguats i la sequera són modificacions importants de les condicions climàtiques normals que tenen conseqüències catastròfiques per a l'estabilitat dels recursos.

Les precipitacions a Collserola són força irregulars, amb gran variació d'un mes a l'altre i d'un any per l'altre. Amb tot, maig és el mes que presenta major freqüència de precipitacions (13,3 dies a l'observatori Fabra).

El caràcter torrencial, d'extrema violència, d'aquestes precipitacions es comprova amb la màxima de 196 mm recollits a l'observatori Fabra en 24 hores durant el mes de desembre, sobre una precipitació mitjana anual de 672 mm. Aquesta precipitació total és també força superior a la recollida a les localitats veïnes d'altitud més baixa, com l'observatori del Putget (555 mm), o Rubí (649 mm).

Al llarg de l'any l'evapotranspiració potencial supera la precipitació en 291 mm. El període d'aridesa, quan la pèrdua hídrica per evaporació supera la precipitació, s'estén de maig a final de setembre amb un màxim als mesos de juliol i agost. Durant aquests mesos el risc d'incendi forestal a la muntanya és greu, especialment al juliol quan la temperatura màxima pot arribar als 33 °C i la precipitació recollida només totalitza 20 mm, enfront d'una evaporació potencial de 149 mm (dades de l'observatori del Putget).

El cicle hidrològic

La irregularitat de les precipitacions, la reduïda conca de recepció i la forta sequera estival condicionen una xarxa hidrogràfica de règim torrencial amb fortes variacions estacionals. Els cursos superficials permanents no es troben a l'àmbit de la serra.

Amb tot, la densitat de la coberta forestal dels vessants vallesans i la intensa fracturació del substrat afavoreixen inicialment la retenció de la precipitació en el sòl i el seu escolament retardat al llarg dels trams inferiors de les rieres més importants, on l'existència d'un nombre elevat de fonts a la muntanya és una expressió significativa de la seva capacitat de regulació del cicle hídric de les rieres. Això explica que les conques més extenses del parc, com la riera de Vallvidrera, arribin a tenir cursos d'aigua quasi permanent, inclús en èpoques molt avançades de l'estiu.

Dins del règim mediterrani general, la diversitat topogràfica afecta la temperatura de l'aire i la pluviositat. Al juliol l'Observatori Fabra té una temperatura mitjana de 22,5 °C, el Putget de 26,8 °C i el pla de Barcelona de 29,3 °C.

1. Relació entre pluviositat, temperatura i altitud en diferents observatoris de Collserola i entorns

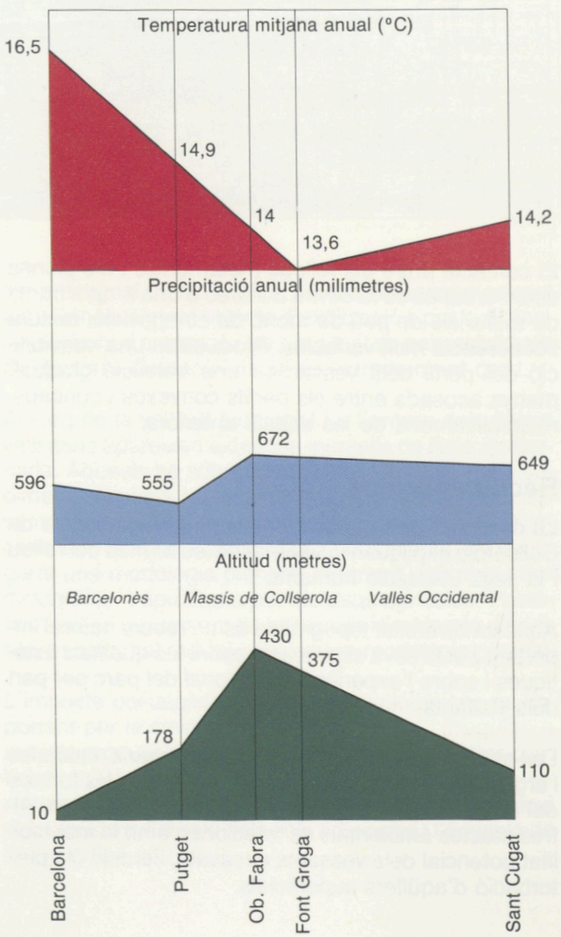

La major part dels cursos d'aigua tenen un cabal poc important i apareixen secs a l'estiu. Només la riera de Vallvidrera, la més llarga del Parc, presenta un règim superficial quasi permanent.

2. Riera de Vallvidera.
3. Pantà de Can Borrell.
4. Boirina matinal d'inversió tèrmica als camps de Can Gener.
5. Capçalera de la riera d'Horta, al vessant barceloní.

La xarxa de drenatge del massís es distribueix en tres conques principals:

les conques barcelonines recullen les aigües dels vessants meridionals i les aboquen ràpidament cap a la xarxa de clavegueram urbà. La mínima infiltració natural provoca un fort escorriment superficial que causa problemes de desbordament i sedimentació a la ciutat;

la conca del Llobregat recull les precipitacions dels sectors occidentals entre Sant Just Desvern i el Papiol. La riera de Vallvidrera hi ocupa una posició central i la seva conca està fins ara en bon estat. En condicions més precàries es troben les rieres dels termes de Sant Just, Sant Feliu, Molins i el Papiol per causa de l'escassa coberta forestal;

la conca del Besòs recull les aportacions dels torrents orientals que aboquen a la riera de Sant Cugat. Els torrents de Sant Iscle, Valldaura, Sant Medir i Can Bova presenten cursos superficials intermitents, que es restableixen amb les precipitacions importants. El bon estat de conservació del tapís forestal de la conca assegura una correcta retenció de les precipitacions en el substrat.

La qualitat d'aquests cursos superficials intermitents i de les seves infiltracions subterrànies és dubtosa i de característiques desconegudes. Els nombrosos nuclis d'urbanització dispersa a l'interior de la muntanya no disposen en la seva totalitat dels equipaments de sanejament adequats i per tant el risc de contaminació de les aigües és elevat.

La preocupació pel caràcter irregular i sovint torrencial de les precipitacions a la conca mediterrània ha estat tradicionalment present en la pagesia local que depèn de la disponibilitat d'aquest recurs per garantir la productivitat de les explotacions agrícoles. Les mines subterrànies, els murets de retenció, les basses, els pantans i les nombroses fonts, són tècniques tradicionals comunes a Collserola que demostren la necessitat de conservar i gestionar aquest recurs tan valuós i tan escàs.

2

3

4

5

Ernest Costa

Recomanacions

Els recursos climàtics ofereixen les oportunitats tèrmiques extremes entre les quals es pot desenvolupar l'activitat biològica a Collserola; l'altitud i l'exposició són factors diferenciadors.

El gradient tèrmic altitudinal s'expressa més contrastadament en les temperatures màximes que en les mínimes. L'exposició diferencial dels vessants condiciona un fort assolellament estival als sectors meridionals i una persistència de les inversions tèrmiques als sectors central i septentrional, a l'hivern. El primer afavoreix un risc elevat d'incendi a l'estiu, mentre que el segon propicia la concentració de contaminants atmosfèrics en els sectors mal ventilats.

La irregularitat de les precipitacions, la seva torrencialitat i la desigual coberta forestal de les conques condicionen una limitada disponibilitat dels recursos hídrics de la serra, limitació que els seus habitants han copsat des de sempre; i avui configura un patrimoni i unes oportunitats de recreació relacionades amb aquest recurs força interessants.

Així doncs, és necessari:

Millorar la capacitat de previsió dels riscos climàtics, concretament de les condicions de sequera, torrencialitat i pèrdua de capacitat dispersant de l'atmosfera, a partir d'un esforç d'investigació sobre la climatologia local.

Vigilar i avaluar la qualitat de l'ambient atmosfèric, mitjançant determinacions actuals i estimacions futures dels contaminants principals (NO%% 22x%% 22, partícules en suspensió, plom) als sectors més vulnerables del parc (riera de Vallvidrera, valls de Sant Just).

Vigilar i avaluar la qualitat de l'aigua, de les fonts, els embassaments i altres deus subterrànies.

Protegir els recursos hídrics superficials i subterranis i prevenir els impactes negatius sobre tot pel que fa a:

la reducció de la coberta vegetal al fons de vall i als vessants inclinats de les conques;

la degradació dels aqüífers per causa d'infiltracions d'aigües residuals domèstiques o industrials;

la destrucció de les tècniques tradicionals de captació i retenció de les aigües pluvials.

La vegetació és un recurs essencial. L'activitat humana ha artificialitzat profundament les comunitats originals i en el seu lloc trobem un mosaic complex i heterogeni. El grau d'artificialització és un bon indicador de la intensitat de la intervenció humana sobre la vegetació..

1. Principals formacions del paisatge vegetal actual (S.T.P.C. a partir de dades de J.M. Camarasa et al., 1979).
2. Representació gràfica del grau d'artificialització, al P.E.

Els recursos biològics

La vegetació

La vegetació és un recurs essencial en la planificació del parc. Moltes espècies de vegetals i animals tenen el seu hàbitat a l'entorn natural de Collserola i cada comunitat vegetal agrupa un conjunt característic de plantes, ocells, amfibis, etc., que interactuen entre si i amb el seu entorn com un sistema únic i complex. La substitució de les comunitats naturals per altres relacionades amb l'activitat humana té implicacions importants per al futur dels seus habitants. L'existència dels conreus, per exemple, proporciona aliment als ocells hivernants i al mateix temps redueix la presència de les espècies vegetals autòctones de requeriments molt específics i afavoreix la propagació d'aquelles altres menys exigents i més adaptables.

El domini mediterrani

El massís de Collserola, situat entorn dels 45° de latitud nord, pertany biogeogràficament al domini mediterrani. La seva vegetació ofereix, per tant, un conjunt de característiques pròpies que la diferencien netament de la d'altres regions de la terra. Aquestes característiques que fan de Collserola un ambient representatiu de la vegetació mediterrània són:

el fullatge perennifoli,

el desenvolupament limitat de l'estrat arbori,

l'abundància i la diversitat de les espècies arbustives,

la inflamabilitat de la vegetació,

les adaptacions dels vegetals a l'economia hídrica.

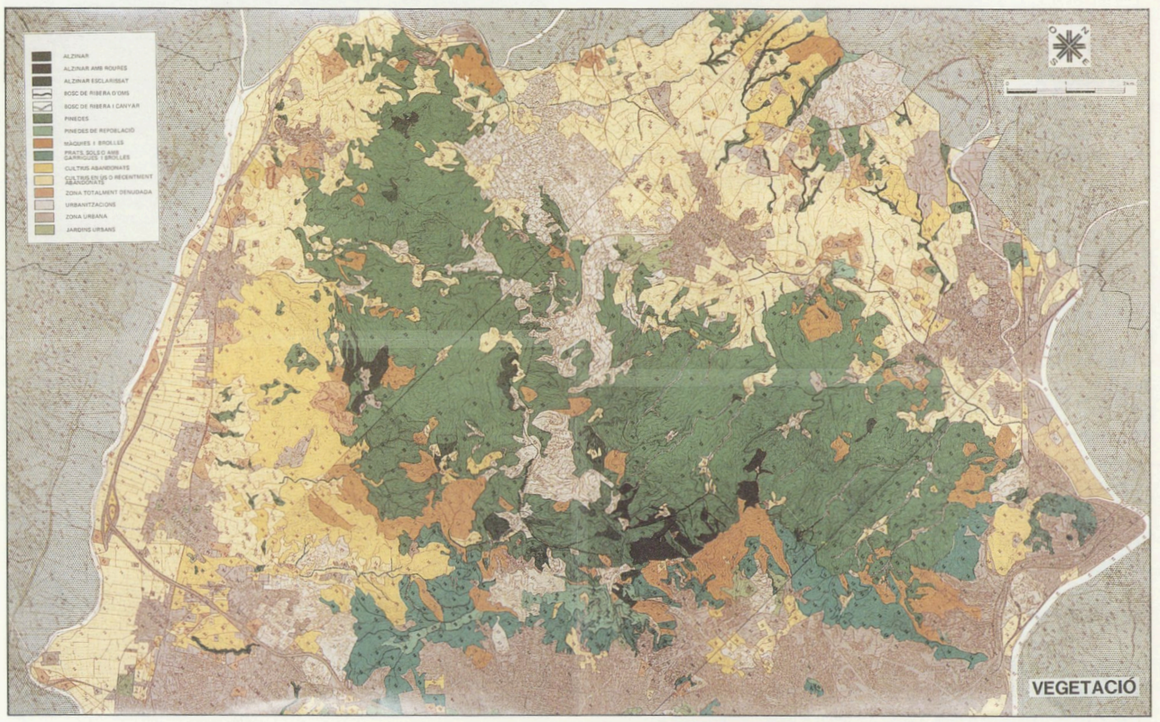

1

L'artificialització

Els boscos d'alzines *(Quercetum ilicis galloprovinciale)* constitueixen la comunitat més madura i estable d'acord amb les condicions ambientals de Collserola. Amb tot, les variacions geomorfològiques afavoreixen la implantació d'altres comunitats més mesòfiles, com l'alzinar amb roures *(Quercetum ilicis cerriodetosum)* i el bosc de ribera *(Populion albae)*.

La presència d'aquestes comunitats madures és avui molt limitada, ja que l'activitat humana ha artificialitzat profundament les comunitats originals. La vegetació actual és un mosaic complex i dinàmic de boscos i màquies de substitució (pinedes, alzinars degradats), així com de matollars, prats i conreus.

El substrat

La qualitat del substrat edàfic i la seva estabilitat són factors a considerar en el desenvolupament i la gestió de la vegetació, ja que serveix de suport i de font de nutrients a la coberta vegetal. Un sòl magre i erosionat difícilment pot mantenir un tapís vegetal abundant i productiu.

La complexitat topogràfica, les activitats forestals poc respectuoses, la pastura excessiva i els incendis afavoreixen la inestabilitat del substrat a Collserola. En considerar la gestió de les diferents formacions vegetals, és imprescindible per tant:

protegir els recursos del sòl, a partir d'una major consideració i prevenció dels efectes negatius que damunt seu hi tenen les possibles activitats humanes.

1. O. de Bolòs, *El paisaje vegetal barcelonès,* Universidad de Barcelona, 1962.

3. Dins la tendència general de simplificació de la vegetació més madura (alzinars, bosc de ribera) i d'augment de l'espai urbanitzat, la dinàmica recent de les formacions vegetals suggereix una estabilitat notable de l'espai ocupat pels erms i un augment significatiu de les brolles. Aquesta situació és explicable a partir del cicle de pertorbacions (incendis, pastura) i regeneracions que afecten els estadis inicials de la successió vegetal.

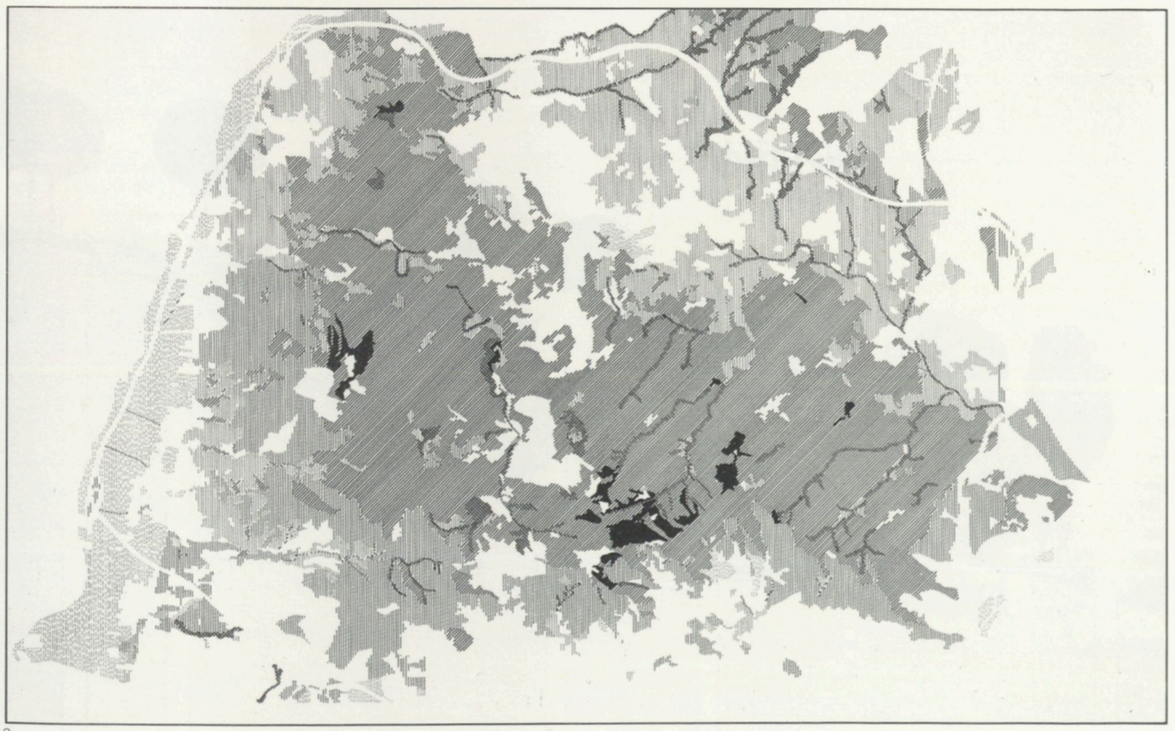

2

La dinàmica de la vegetació

A diferència dels elements físics, la vegetació no és una estructura estàtica; com tot organisme viu, el seu aspecte, la seva composició, varien amb el pas del temps. Quan la vegetació es desenvolupa normalment sense la incidència de factors pertorbadors com els incendis, les esllavissades, les tales, etc., s'estableix la successió vegetal. Es a dir, la substitució progressiva de les espècies pioneres, herbes i arbusts, per altres més persistents que constitueixen finalment la clímax, la comunitat vegetal diversa i madura, molt ben estabilitzada amb el medi on s'ha desenvolupat. Altrament, si el procés de successió es veu interromput, la vegetació retorna a estadis inicials més simplificats que inicien un nou cicle successional.

La fesomia, la complexitat i l'estabilitat de la vegetació de Collserola són el resultat permanent d'aquesta interacció continua entre el procés constructiu de la successió i l'acció simplificadora de les pertorbacions. La seva desigual distribució en el temps i en l'espai de la serra, explica la diversitat i la variabilitat del mosaic vegetal de Collserola.

L'anàlisi de la transformació de la vegetació durant el període comprès entre 1973 i 1981, indica una gran estabilitat dels erms (43%) i de les brolles (35%), formacions inicials presumiblement dinàmiques i poc persistents en el paisatge vegetal. Aquesta situació és explicable a partir dels processos cíclics de pertorbació (incendis, pastura) i reconstitució en què es troben les brolles i els prats de Collserola.

Pel que fa al dinamisme dels estadis més complexos de màquies i boscos de substitució, els treballs desenvolupats al sector de la Font Groga indiquen una resposta positiva de les alzines joves. La manca d'explotació forestal i les condicions ambientals favorables permeten una ràpida expansió d'aquesta espècie.

2. J.M. Camarasa *et al., El patrimonio natural de la comarca de Barcelona. Medidas necesarias para su protección y conservación,* CMB, Barcelona, 1979.
3. J. Carreras, T. Franquesa, *Capacitat i vulnerabilitat de les unitats de paisatge de la serra de Collserola i valoració de possibles actuacions a fer-hi,* CMB, Barcelona 1984.
4. J. Canadell, R. Irizar, *Reserva de la Font Groga. Composició i estructura del bosc,* Patronat Metropolità de Collserola, 1987.

Dinàmica de la vegetació i de l'ocupació del sòl

	1965[1] %	1981[2] %	Variació %
Alzinars	2,3	1,9	—17
Vegetació de ribera	1,4	0,8	—42,8
Pinedes	38,8	42,6	+ 9,7
Brolles i matollars	8,9	11,6	+30,3
Prats	5,7	4,8	—15,7
Erms	4,6	4,6	0
Conreus	19,3	8,1	—58
Urbà-industrial	18,4	24,6	+33,7

Les extensions superficials de les formes d'ocupació del sòl són estimacions obtingudes a partir d'un mostreig aleatori; no es tracta de mesures planimètriques directes.

1. Font: J. M. Camarasa, 1979.
2. Font: J. Carreras i T. Franquesa, 1984.

3

Representació esquemàtica de la distribució de les formacions vegetals més significatives del paisatge vegetal actual de Collserola (P.E.)

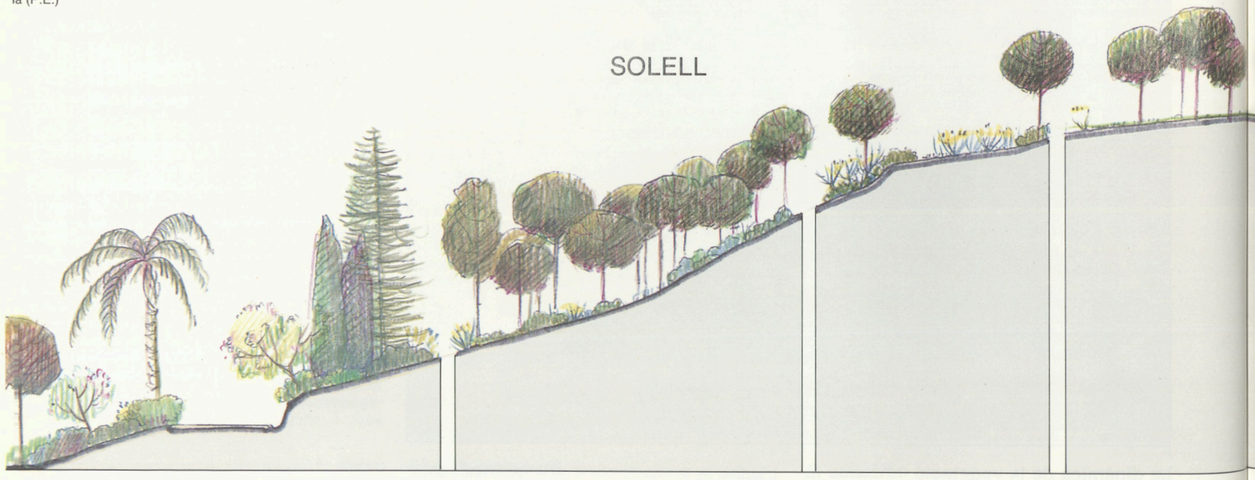

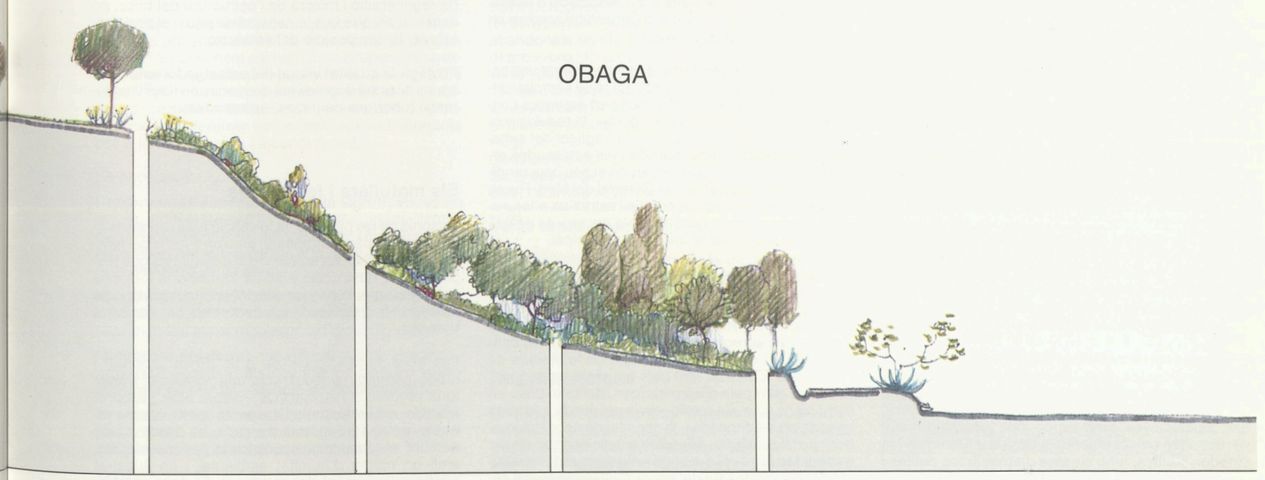

Jardins i masos al límit de la ciutat

Ernest Costa

Pineda de pi pinyer

Ernest Costa

Brolla amb pins esparsos

Ernest Costa

Formacions poc denses de pi pinyer a les carenes

Ernest Costa

Màquia

Ernest Costa

Alzinar amb roures

Ernest Costa

Alzinar amb pi blanc

Ernest Costa

Conreus

Els boscos i l'activitat forestal

El paisatge vegetal actual es caracteritza pel predomini de les pinedes (42,6% del territori). Aquestes estan constituïdes per pi blanc *(Pinus halepensis)*, especialment als vessants vallesans, i amb clapes de pi pinyer *(Pinus pinea)* als sectors encarats a la vall del Llobregat i al pla de Barcelona.

Pel seu creixement més ràpid que el de les alzines i els roures, les pinedes han estat seleccionades i afavorides per la silvicultura. Quan a la intensa activitat de repoblació segueix un període d'abandó, les pinedes ofereixen un aspecte excessivament dens, de poca alçada i amb exemplars mal formats. Allí on la gestió del bosc ha estat més correcte, les pinedes contribueixen notablement a la qualitat visual del paisatge, per la seva continuïtat i extensió. Alguns exemplars de grans dimensions tenen un valor notable per la seva monumentalitat. Al sector de la Font Groga, les edats del pi blanc oscil·len entre els 71 i els 105 anys.

Els boscos ben constituïts d'alzines adultes *(Quercus ilex)* són escassos (2%), i es localitzen de forma residual als vessants del Puig Madrona, als de Santa Creu d'Olorda, i als obacs de la riera de Vallvidrera. Les alzines joves, amb aspecte de màquia arbustiva, dominen extensament els estrats inferiors de les pinedes adultes, amb classes diamètriques petites i mitjanes (<25 cm de diàmetre normal). L'elevada densitat d'aquestes poblacions joves d'alzines denota una ràpida recuperació de l'espècie allí on l'activitat extractiva s'ha aturat o restringit.

Un enclau excepcional d'alzinar amb roures *(Quercus cerrioides)* el constitueix l'obaga de la Font Groga. Els roures mostrejats donen edats de 86 i 89 anys, i s'estima un marge d'edat entre 90 i 100 anys per a les alzines més grans. Els roures joves en procés d'expansió creixen així mateix a l'ombra de les pinedes, en els vessants menys exposats.

L'extensió de les formacions de ribera és la més limitada —0,8%— i la seva distribució es concentra al llarg dels cursos de la riera de Vallvidrera, de la Rierada, del torrent de Can Bova, del torrent de Sant Medir, del torrent de Sant Iscle i de la riera de Sant Cugat. Oms *(Ulmus campestris)*, àlbers *(Populus alba)* i pollancres *(Populus nigra)* són les espècies més corrents, però també són freqüents les espècies introduïdes per l'home, com els plàtans i les robínies. Un cas a part el constitueixen els verns *(Alnus glutinosa)* que de forma exepcional encara persisteixen a les vores de la Rierada, prop de Can Bosquets i al torrent de Can Bova, entre d'altres. Gatells *(Salix atrocinerea)* i avellaners *(Corylus avellana)* completen la diversitat arbòria d'aquests bosquetons de ribera. Als torrents de les obagues més fresques i humides, on la intervenció de l'home no ha estat molt intensa, l'associació d'avellaners amb falgueres *(Polysticho-Coryletum)* assoleix un excepcional desenvolupament.

Els boscos de Collserola ofereixen en general una capacitat productiva molt reduïda, tot i que l'àmplia xarxa de camins existents millora en part aquestes condicions naturals. L'explotació secular, la reduïda productivitat del bosc mediterrani, la fragilitat del substrat, les pressions dels incendis i les estassades arbustives són factors que expliquen el seu baix rendiment econòmic. La Direcció General del Medi Rural, en conseqüència, aplica criteris restrictius a les explotacions forestals, però la tutela del procés és difícil i cal el suport de la iniciativa municipal.

A més, el caràcter testimonial i els valors naturalístics de les comunitats més madures no són reconegudes per la legislació vigent i per tant són susceptibles d'aprofitament, sobretot la llenya de l'alzina que avui és més apreciada que la dels pins. D'altra banda, l'abandó de l'activitat silvícola en la majoria de les finques forestals, tant pels tractaments de manteniment com pels d'aprofitament, deixa el bosc en condicions de mala configuració pel que fa a la mida i alçada de les capçades, la densitat de peus i la composició del sotabosc. Aquestes condicions han de ser corregides si es vol evitar un empobriment irreversible de les pinedes.En definitiva, Collserola com a espai productor de fusta reuneix, actualment, unes característiques poc atractives econòmicament i que no són sempre compatibles amb la conservació dels valors paisatgístics, ecològics i de serveis per al lleure públic que el bosc també pot oferir. Una gestió més acurada dels recursos forestals destinada a recuperar la seva productivitat econòmica sense malmetre els seus valors naturalístics, de protecció de les conques, d'hàbitat faunístic i d'espai de lleure, és necessària.

Recomanacions

Preservar les comunitats i les espècies vegetals significatives.

Les comunitats residuals d'alzinar, alzinar amb roures i bosc de ribera han de ser protegides i convertides en reserves naturals per evitar futures degradacions i possibilitar la seva restauració.

Regular els aprofitaments forestals, per tal de mantenir la productivitat del bosc a llarg termini i protegir la qualitat de l'ecosistema forestal, (vegetació, animals, substrat i drenatge).

Restaurar els recursos forestals, mitjançant plans de regeneració i millora de l'estructura del bosc, en especial pel que fa a la densitat de peus, el port dels arbres, la composició del sotabosc.

Protegir la qualitat visual del paisatge forestal contra les accions degradants derivades de l'activitat forestal (obertura de pistes, estassades).

Els matollars i les brolles

Després de les pinedes, la formació més representada són les brolles i matollars, amb un 11,6% del territori. Són formacions arbustives substitutòries que responen a la destrucció d'altres formacions forestals més madures, o bé que s'estableixen a partir dels prats que han deixat de ser pertorbats per l'activitat humana.

Les màquies silicícoles de bruc *(Erica arborea)* i arboç *(Arbutus unedo)* són una formació transitòria propera a l'alzinar *(Quercetum ilicis galloprovinciale arbutetosum)*. D'aspecte dens i impenetrable, entre 1 i 3 metres d'alçada, es desenvolupa damunt els vessants esquistosos poc assolellats, amb un mínim d'humitat ambiental i un substrat edàfic mitjanament desenvolupat. El dens recobriment superficial de les màquies evita els processos erosius i alhora ofereix refugi i aliment a la fauna forestal.

Les brolles són formacions arbustives, d'alçada inferior a les màquies —entre 0,5 i 1 metre—, dominades per l'associació *Cisto-Sarothamnetum catalaunici* quan el substrat és de composició silícica. Dins d'aquestes brolles destaca la presència de *Cistus ladaniferus* als vessants obacs de la serra de la Ventosa, espècie típicament mediterrània, que té en aquesta localitat els límits septentrionals de la seva distribució geogràfica.

Damunt els materials calcaris que afloren en certs sectors com el Puig d'Olorda i a l'entorn del Papiol, les brolles silicícoles són substituïdes per les garrigues *(Quercetum cocciferae rosmarinetosum)* i les brolles calcícoles *(Erico-Thymelaetum tinctoriae)*, d'aspecte més obert i ressec.

Prop de Can Farrés, la garriga de llentiscle *(Pistacia lentiscus)* i de garric *(Quercus coccifera)* ofereix un magnífic desenvolupament i constitueix una clara penetració dins de Collserola, del paisatge vegetal mediterrani meridional, que s'estén al sud del Llobregat.

Recomanacions

Les brolles i matollars tenen un paper ecològic essencial en la protecció del sòl, la retenció de les precipitacions i el poblament animal. Quan ocupen grans extensions, les posicions topogràfiques rellevants i la seva floració massiva produeixen efectes estètics singulars. La seva imflamabilitat i l'acumulació de combustible que ofereixen tenen implicacions importants per a la dinàmica de l'incendi forestal.

Es necessari:

Preservar les espècies vegetals significatives en el parc, com el làdan *(Cistus ladaniferus)* i els llentiscles *(Pistacia lentiscus)* arborescents, i que poden desaparèixer per la recolecció o la destrucció per part dels habitants de la serra.

Mantenir la vegetació natural i evitar l'estassada indiscriminada de les brolles, especialment als terrenys inclinats on el seu paper regulador de l'erosió és essencial.

Minimitzar els danys que els treballs de vigilància, prevenció i extinció dels incendis forestals exigeixen (obertura de pistes, reducció de combustible).

Conservar la qualitat visual de les formacions baixes, sobretot davant la possible substitució de les brolles per una reforestació indiscriminada.

Els prats secs i la pastura

Constitueixen els estadis més simples de la sèrie de l'alzinar. La seva extensió és moderada (9%) i de distribució molt localitzada a l'entorn de les perifèries urbanes.

El prat sabanoide d'albellatge *(Hyparrhenia hirta)* caracteritza el paisatge del solell de Collserola, des dels turons de Sant Pere Màrtir fins als contraforts d'Horta a l'extrem oriental de la serralada. La significació d'aquesta comunitat ha estat remarcada per O. de Bolòs (1962), qui la considera una irradiació de les sabanes africanes dins el mosaic mediterrani. A més de l'albellatge, hi són corrents espècies xeròfiles com la ginesta *(Spartium junceum)*, el fonoll *(Foeniculum vulgare)* i la ruda *(Ruta angustifolia)*. El llistó *(Brachypodium retusum)* i el garric *(Quercus coccifera)* constitueixen les espècies més resistents, capaces de colonitzar eficaçment aquests sòls esquelètics quan els afloraments del substrat hi són abundants. L'estabilitat de la formació, que persisteix des de fa anys en aquest estadi inicial malgrat l'elevada taxa de renovació de les espècies pioneres, es relaciona amb la forta incidència dels factors pertorbadors externs, particularment dels incendis, que afavoreixen la insolació i la sequedat ambiental.

A més dels prats d'albellatge, es donen altres formacions herbàcies, més ben desenvolupades de fenàs *(Brachypodium phoenicoides)*, damunt els erms abandonats en els sòls més gruixuts i fèrtils de les depressions i fons de vall. Els prats de Collserola serveixen sovint de suport a una ramaderia marginal, vinculada a les explotacions agrícoles existents i desenvolupada com un activitat de subsistència. La pastura planteja problemes de tipus ecològic allà on la càrrega de bestiar és excessiva per a les fràgils condicions ambientals de la vegetació i del substrat. Quan les àrees de pastura es concentren en llocs favorables, l'activitat no té efectes negatius i pot utilitzar-se positivament com a eina de gestió i control dels elements vegetals poc desitjables.

El control sanitari dels ramats és un aspecte important a considerar. Els riscs sanitaris que comporten les actuals condicions de marginalitat haurien de corregir-se en el futur, si es vol mantenir aquesta activitat a la serra.

Recomanacions

Els prats secs caracteritzen la periferia del parc. Contenen espècies vegetals singulars i per la proximitat a la ciutat suporten pertorbacions elevades. La inestabilitat del substrat, els incendis periòdics i la pressió del pasturatge són problemes a resoldre en la seva gestió.

Es recomana:

Conservar les comunitats més representatives dels prats d'albellatge, per la seva singularitat, en els sectors on assoleixen una representació més ben constituïda.

Regular la pastura per tal d'evitar una activitat excessivament difosa i perillosa per a la conservació dels sòls.

Restaurar els prats degradats, en els terrenys costeruts i amb sòls esquelètics, a través de la fertilització i la sembra amb espècies autòctones.

Distribució de les principals unitats de vegetació en el Parc (P.E.).

1. Boscos
2. Matollar
3. Prats
4. Conreus

1

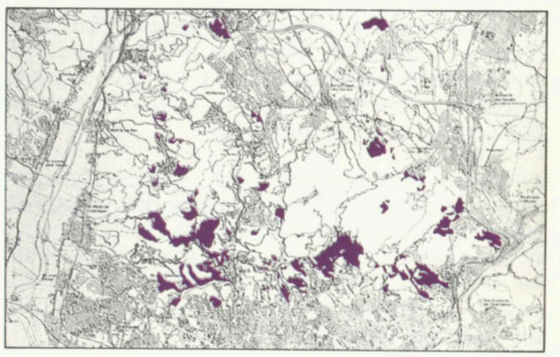

2

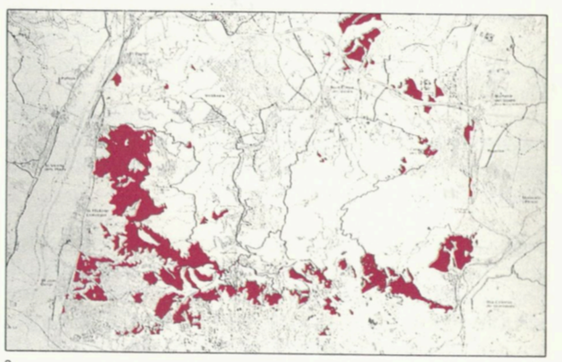

3

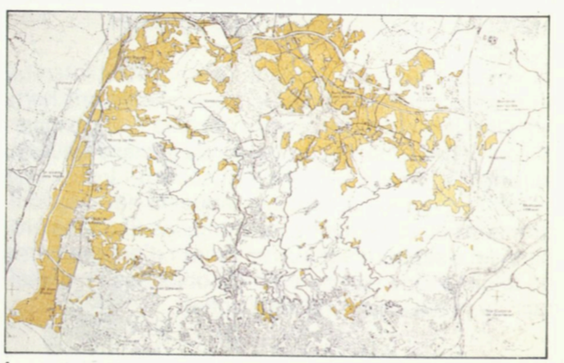

4

Els conreus i l'agricultura

La superfície destinada a l'agricultura s'estima actualment en unes 900 ha (8% del territori). Es tracta d'una agricultura de mitjana qualitat que tradicionalment ha estat amenaçada pel creixement dels nuclis urbans.

L'espai agrícola caracteritza el paisatge dels vessants sedimentaris que s'aixequen suaument per sobre del marge esquerre del Llobregat des de Sant Just Desvern fins al Papiol. El paisatge agrícola del sector occidental és reticulat i heterogeni. Un mosaic irregular de petites i mitjanes parcel·les de conreu i erms abandonats amb clapes esparses de brolles i pinedes recobreix els turons de pendents mitjanes, entre el 15 % i el 25 %. L'afeixat dels vessants és obligat i la xarxa de drenatge, densa i poc jerarquitzada trenca sovint la continuïtat de l'espai agrícola. Fruiters —ametllers i cirerers— i algunes vinyes i cereals de secà són els conreus dominats.

Així mateix, els camps de conreu s'estenen amplament al llarg de la franja de contacte dels relleus de Collserola amb la depressió vallesana, entre Sant Cugat del Vallès i Cerdanyola del Vallès. Aquí, les terres de conreu ofereixen un aspecte més planer i homogeni. Els camps són més extensos i els cultius principals són els farratges i els cereals de secà.

A més d'aquestes superfícies agrícoles més contínues, existeixen a l'interior de la muntanya, clarianes de conreu de dimensions reduïdes com les de Can Borrell, Can Magarola, Can Lloses, Sant Iscle, Can Bosquets, Can Santoi i Can Calopa, entre d'altres. Malgrat la seva limitada extensió, la singularitat paisatgística és notable, en contrastar clarament amb l'espai forestal que les envolta.

Després de la forta recessió produïda durant els anys seixanta i setanta, sembla que la superfície agrícola s'ha estabilitzat i fins i tot es podria dir que hi ha una certa tendència a reactivar-se. Els erms que es posen novament en conreu i les noves plantacions de cirerers que es fan entre Molins de Rei i el Papiol són exemples d'aquesta reactivació agrícola.

Al costat d'aquesta agricultura tradicional, també s'observa una forta proliferació dels anomenats horts familiars, en els erms i solars vacants que dominen les perifèries urbanes. La demanda social d'aquesta activitat és òbvia i per tant és necessari trobar una solució adequada. En tot cas, aquesta nova agricultura familiar es relaciona més amb les funcions pròpies del sistema d'espais de lleure i d'equipaments de la ciutat que no pas amb els objectius i necessitats de la societat rural tradicional.

Recomanacions

El paisatge agrícola, a més de caracteritzar formalment i estèticament el paisatge per la seva situació intermèdia entre el bosc i la ciutat, compleix una funció insubstituïble de protecció de l'espai natural immediat en proporcionar aliment a la fauna hivernant i un espai d'esmorteïment de les pressions de la ciutat. La poca atenció que fins ara li havia dedicat el Pla General -el qual tendeix a situar equipaments i nous creixements urbans en qualsevol espai agrícola, independentment de la seva qualitat- mereix ser revisada per tal d'evitar una desarticulació inútil i irreversible del paisatge rural. Convé doncs:

Preservar els sòls agrícoles, per la seva productivitat actual i per la que poden tenir en el futur.

Revisar les qualificacions del PGM, pel que fa a la substitució dels conreus per usos residencials.

Proporcionar ajuda tècnica i financera, per garantir la continuitat de les activitats agrícoles periurbanes.

Definir uns límits clars entre l'espai urbà i l'espai rural, a través d'una xarxa viària capaç d'estructurar-los, unes qualificacions urbanístiques més estables i una reordenació dels horts marginals.

Els incendis forestals

El foc condiciona notablement la dinàmica del paisatge vegetal mediterrani. A Collserola els factors ambientals que afavoreixen la vulnerabilitat local a l'incendi són d'ordre,

climàtic

topogràfic

biològic

antròpic

Com ja s'ha comentat abans, l'aridesa estival és un factor determinant del risc d'incendi a la muntanya. El període comprès entre maig i setembre és el més arriscat, amb un màxim al juliol.

La topografia irregular i accidentada propicia la difusió del foc forestal. L'efecte d'aspiració dels vessants fa que les flames es propaguin més de pressa i el relleu dificulta els treballs d'extinció.

Els factors biològics es deriven de l'estructura de la vegetació i la inflamabilitat de les espècies dominants. L'estructura vegetal més extensa a Collserola, les pinedes amb brolles i prats, és altament inflamable per la seva composició específica, l'estructura i el volum del combustible a l'abast. Menys risc ofereixen altres formacions com els alzinars i els boscos de ribera però la seva participació en la coberta vegetal de la muntanya és molt escassa.

La pressió humana derivada de les urbanitzacions interiors i la freqüentació periurbana és un darrer factor de risc. De fet és el més important, ja que els incendis de Collserola no s'inicien per causes naturals, sinó antròpiques, sigui per provocació directa o per negligència.

La vegetació de Collserola és resistent a l'incendi i es troba notablement adaptada a aquest agent pertorbador. Així, els pins pinyers aprofiten l'escalfor dels incendis veïns, que obren les seves pinyes i dispersen i preparen les seves diàspores; les soques dels brucs, arboços, alzines, aladerns i d'altres arbusts no es moren amb el foc i rebroten després dels incendis; les llavors de les estepes acumulades en el sòl germinen massivament després de l'incendi amb l'arribada de les pluges refrescants, etc. Així, damunt dels terrenys cremats s'estableix una successió que tendeix a reconstituir la vegetació i a recobrir novament el substrat.

Amb tot, els efectes ecològics del foc poden ser greus quan aquest es repeteix amb elevada freqüència a les mateixes localitats, com als prats secs del vessant meridional. L'erosió del sòl i la dificultat de la vegetació per assolir estadis més avançats estableixen en certs sectors unes condicions de regeneració espontània de la vegetació i de retorn de la fauna afectada difícilment assolibles sense la intervenció tècnica adequada.

Les actuacions tècniques destinades a millorar la defensa del bosc contra el foc han de ser necessàriament prudents i amb caire provisional, a causa dels limitats coneixements sobre l'estructura i el funcionalisme dels boscos de Collserola. Essencialment aquestes han d'anar dirigides a:

Intensificar els esforços de previsió de l'incendi;

optimitzar els sistemes de detecció;

millorar el tractament de l'estructura del bosc.

Després de la forta recessió agrícola dels anys 69 i 70, la superfície agrícola s'ha estabilitzat

Brolla de bruc regenerant-se després d'un incendi forestal al torrent de Valldaura

Ernest Costa

Representació gràfica i matriu de relacions entre les formacions vegetals i els tractaments més aconsellables. Les relacions es defineixen segons el grau d'artificialització de la vegetació, l'estabilitat del substrat i l'interès productiu de la comunitat vegetal.

Documents de la Proposta d'Ordenació i Gestió del Parc de Collserola.

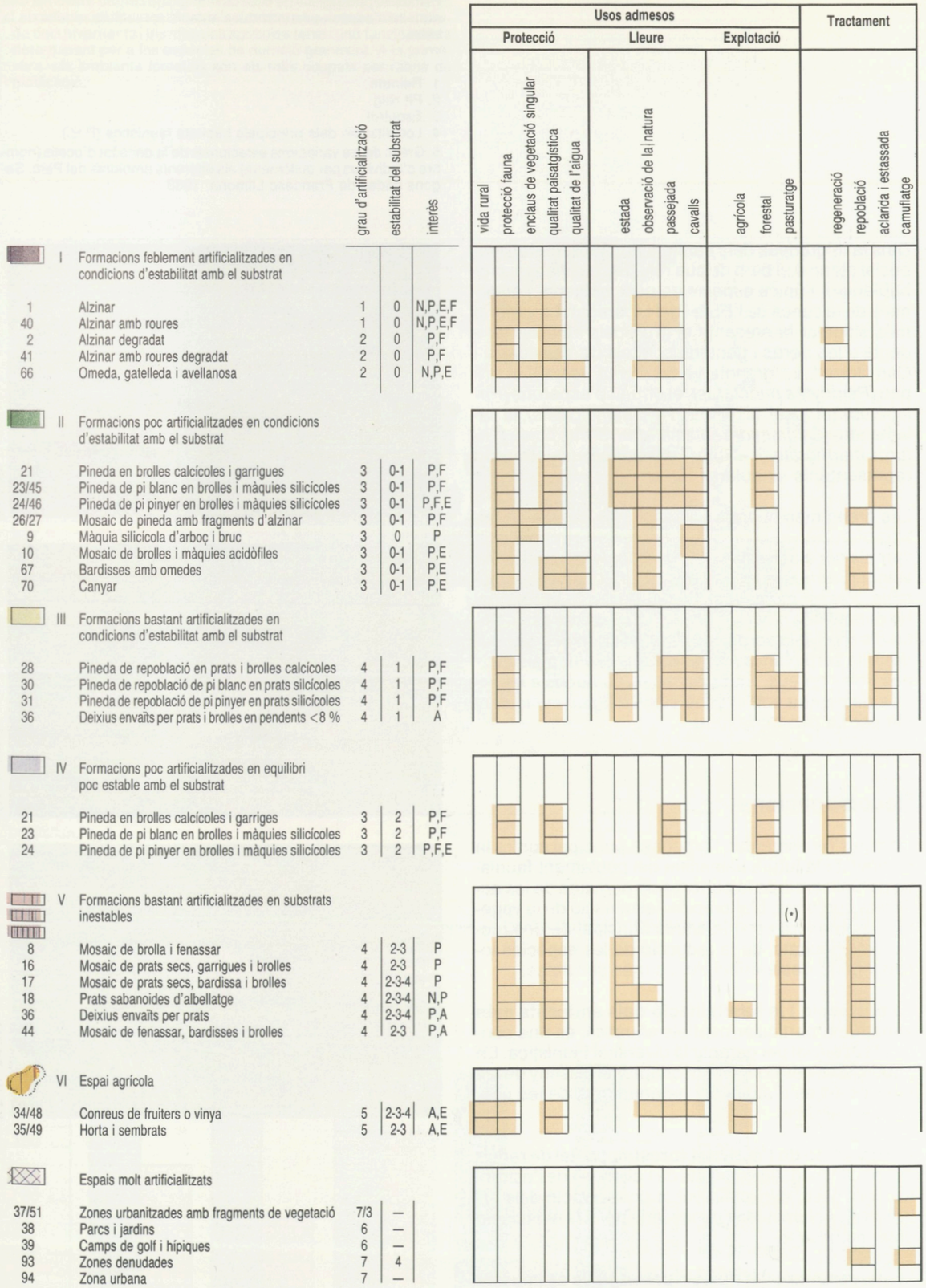

Llegenda N: Naturalístic P: Protecció dels equilibris ecològics E: Estètic F: Forestal A: Agrícola
Nota (*) Només en formació tipus V
Font (Aixecament fitocartogràfic segons R. Folch et al [1979])

La gestió integrada de la vegetació

En la matriu de diagnosi ambiental es resumeixen de forma integrada les relacions entre les diferents comunitats vegetals i els tractaments més aconsellables. Aquestes relacions s'han definit en funció del grau d'artificialització de la comunitat, de l'estabilitat del substrat on es troben i del seu interès productiu (agrícola, forestal) o preservatiu (estètic, científic). Així mateix les comunitats vegetals s'agrupen en unes set àrees de diagnosi ambiental més àmplies que ofereixen unes característiques i unes possibilitats d'utilització més homogènies.

I. Formacions feblement artificialitzades en condicions d'estabilitat amb el substrat.

II. Formacions poc artificialitzades en condicions d'estabilitat.

III. Formacions bastant artificialitzades en condicions d'estabilitat.

IV. Formacions poc artificialitzades en equilibri inestable.

V. Formacions artificialitzades i inestables.

VI. Espais agrícoles.

VII. Espais molt artificialitzats.

El mosaic paisatgístic de boscos i camps de conreu afavoreix una riquesa d'espècies faunístiques notable en sectors reduïts de la serra.

1. Reineta
2. Pit roig
3. Esquirol
4. Localització dels principals hàbitats faunístics (P.E.).
5. Gràfic de les variacions estacionals de la densitat d'ocells (nombre d'individus per quilòmetre) als diferents ambients del Parc. Segons dades de Francesc Llimona, 1988.

La fauna

La fauna de Collserola, en general, és quantitativament empobrida, tot i que qualitativament i gràcies a la diversitat d'ambients existents no és gens menyspreable. Aquesta situació ha d'interpretar-se, d'una banda, a partir de les potencialitats del territori com a hàbitat i, de l'altra, a partir de l'elevat grau d'influència de l'home sobre la serra.

Les potencialitats de Collserola per acollir un poblament faunístic variat vénen donades per la situació geogràfica del massís i per la diversitat del paisatge i dels usos tradicionals del territori. Biogeogràficament a la serra conflueixen dos mons: l'eurosiberià i el mediterrani. Les espècies representants del primer van associades als hàbitats forestals, sobretot a aquells boscos més frondosos i frescals. Als ambients oberts dels vessants solells amb vegetació baixa i poc densa troben refugi, en canvi, les espècies més termòfiles.

Al mateix temps, el mosaic paisatgístic de boscos i camps de conreu afavoreix una riquesa d'espècies notable en sectors reduïts de la serra. L'exemple més remarcable són les clarianes de conreu situades en els fons de vall i per tant, envoltades d'un mosaic d'alzinar amb roures, i de comunitats de ribera. Aquests ambients serveixen de refugi per a les espècies nòrdiques que trobem en aquestes latituds, al límit sud de les seves àrees de distribució, com el mosquiter groc petit *(Phylloscopus collybita)*. A l'hivern també són una zona d'acollida important d'hivernants que troben aliment en els camps de conreu veïns, com el pit-roig *(Erithacus rubecula)*, la merla *(Turdus merula)* i el pinsà *(Fringilla coelebs)*.

Així mateix, les fondalades de Sant Medir i la Rierada són hàbitats importants per al mamífer més voluminós de la serra, el senglar *(Sus scrofa)*. Les extenses pinedes són poblades abundamentment per l'esquirol *(Sciurus vulgaris)* i per una ornitofauna diversa amb alguns rapinyaires singulars com l'aligot *(Buteo buteo)*, l'astor *(Accipiter gentilis)* i l'esparver *(Accipiter nisus)*. Entre els mamífers carnívors, el toixó *(Meles meles)*, la guilla *(Vulpes vulpes)* i el gat mesquer *(Genetta genetta)* també hi resideixen.

Dins la migradesa dels hàbitats aquàtics, mereix especial atenció el barb de cua roja *(Barbus haasi)*, probablement l'única espècie de peix indígena, i endèmica de la conca de l'Ebre i del Llobregat. La varietat més singular la presenta el grup dels amfibis, residents a les rieres i pantans com els de Vallvidrera i Can Borrell. La granota verda *(Rana perezi)*, el gripau *(Pelodytes punctatus)*, el gripau d'esperons *(Pelobates cultripes)*, la reineta *(Hyla meridionalis)*, la salamandra *(Salamandra salamandra)*, el tritó comú *(Triturus marmoratus)* i el tritó *(Triturus helveticus)* en són representants singulars.

Les àrees més obertes i extenses de conreus i deixius ofereixen igualment bones reserves tròfiques hivernals per als pinsans *(Fringilla coelebs)*, l'estornell vulgar *(Sturnus vulgaris)* i els pardals *(Passer domesticus , Passer montanus)*. El gafarró *(Serinus serinus)* i la garsa *(Pica pica)* són abundants durant l'estiu. Entre els rèptils, la serp verda *(Malpolon monspessulanus)* i la serp blanca *(Elaphe scalaris)* viuen als marges dels conreus. Altres espècies comunes a les terres de conreu són el conill *(Oryctolagus cuniculus)* i la perdiu *(Alectoris rufa)*.

Recomanacions

Com ja s'ha esmentat, l'amenaça principal contra la diversitat i la futura estabilitat del poblament faunístic de Collserola és la pertorbació derivada de les activitats humanes. L'alteració i l'eliminació de la vegetació natural ha estat la causa principal de destrucció dels hàbitats, de la reducció de les espècies locals i de la desaparició de les més sensibles.

La protecció i la rehabilitació dels ambients més sensibles, particularment els aquàtics, és una condició essencial per garantir la diversitat faunística. En aquest sentit és convenient adaptar el disseny de les fonts i basses d'aigua als requeriments de les postes dels amfibis.

La regulació de l'activitat forestal, per tal de reduir els efectes negatius derivats de l'alteració de l'estructura del bosc, especialment la conservació dels arbres més voluminosos necessaris per a la nidificació dels rapinyaires.

El manteniment del mosaic paisatgístic és una font de diversitat i estabilitat del poblament animal. La conservació de les àrees agrícoles perifèriques és un recurs tròfic essencial per a l'avifauna hivernant.

Rafel Vela

1

Marcela Chinchilla

2

Marcela Chinchilla

3

5. X. Ferrer, *et al.*, *Estudi sobre la gestió de la fauna a Collserola*, Patronat Metropolità del Parc de Collserola, 1986.

6. F. Llimona, *L'hivernada d'ocells al Parc de Collserola*, Patronat Metropolità de Collserola, 1988.

La densitat o capacitat d'acollida d'ocells varia segons els ambients i el cicle anual. Durant l'hivern la densitat augmenta amb l'arribada dels hivernants i els mosaics agrícoles tenen una funció tròfica determinant per a les espècies de nutrició granívora. A la primavera, els ambients forestals són els més ocupats per raons de nidificació.

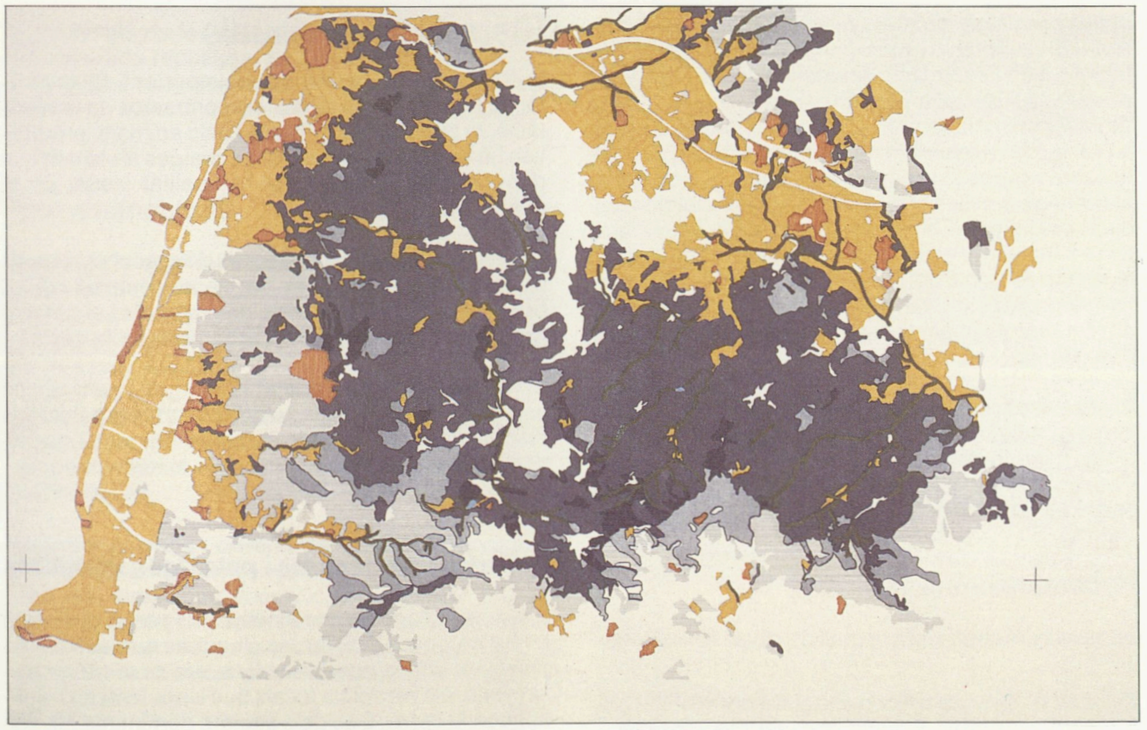

4

	Abundància	Diversitat					Valor ecològic		
		Mamífers	Ocells	Amfibis	Rèptils	Peixos	Refugi	Reproducció	Alimentació
Formacions forestals									
Alzinar	m	m/A	A s	m	m	—	A	A	m(A)
Pineda	m/b	m	m	b	m	—	m	A	m(A)
Bosc de ribera	m	m	A s	A	b	—	A	A	m
Formacions arbustives	b	b	m s	b	m	—	m	m	m
Formacions herbàcies	b	b	b	b	b	—	b	b	b
Espai agrícola	m(A)	m	A	b	m	—	b	m	A
Ambients aquàtics	m	b	b	A s	m s	b s	A	A	A
Àrees denudades	b	b	b	b	b	—	b	b	b
Total	b	m	m	A/b	m/b	b			

A = alt, m = mitjà, b = baix, ( ) = hivern
s = existència de singularitats

ocells/km.

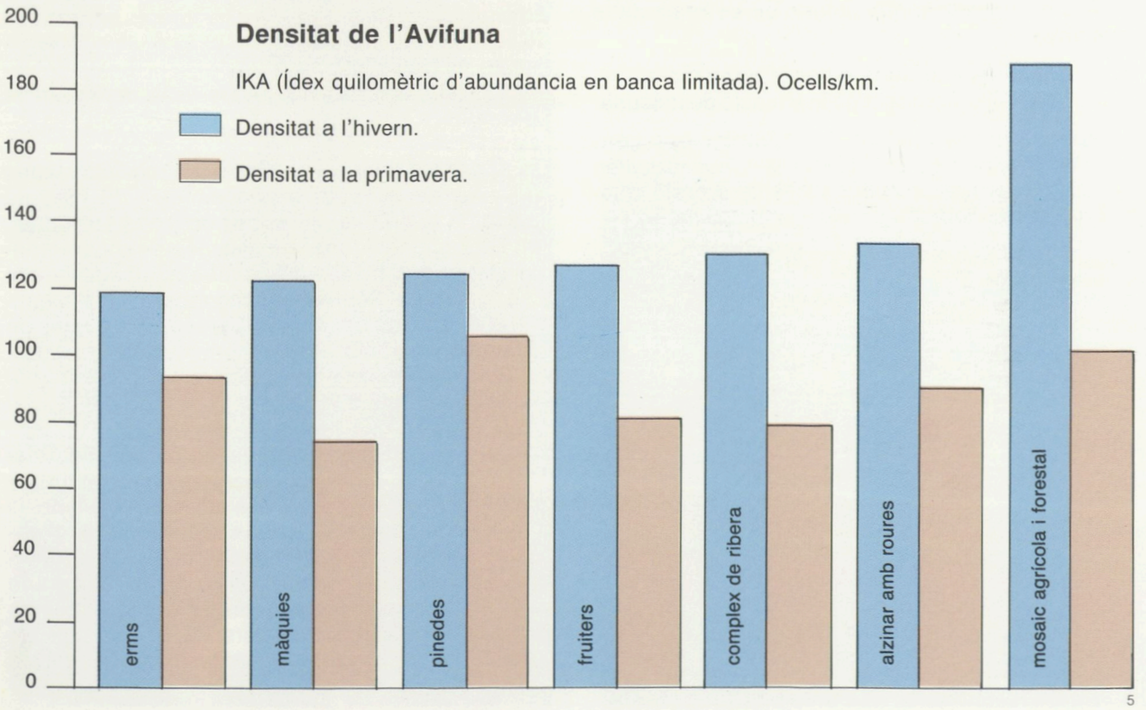

5

Efectes de la freqüentació

La freqüentació pública dels boscos repercuteix directament sobre la tranquil·litat dels animals. Els animals fugen esporuguits davant la persecució directa o indirecta a causa del soroll de persones i vehicles. La tranquil·litat és un recurs i una condició fonamental durant l'època de cria.

Relacionat amb la freqüentació humana de la serra hi ha la introducció de gats i gossos en els sistemes naturals. Aquests animals abandonats es tornen feréstecs, exerceixen una pressió depredadora i alhora competeixen amb els carnívors autòctons.

Els efectes negatius del lleure incontrolat també s'expressen en la modificació de l'estructura de la vegetació; la destrucció mecànica de branques, troncs i altres elements vegetals té conseqüències greus especialment durant el temps de cria i reproducció.

Recomanacions

Establir illes de tranquil·litat, a través d'un major control del flux de visitants i del disseny adequat de la xarxa viària del parc. Això significa la prohibició de la circulació de motos tot terreny pels cursos d'aigua (entre altres malifetes, malmeten les postes dels animals aquàtics tant de la microfauna com de la macrofauna). Així mateix, les carreteres importants que suporten molt de trànsit i que estiguin vorejades per tanques han de presentar, a intervals regulars, petits passos subterranis travessers per tal de permetre el lliure moviment transversal dels animals terrestres.

Promoure l'educació ambiental dels visitants a través d'aquells mitjans de comunicació (xerrades, senyals, itineraris, observatoris, instal·lació de caixes-niu, etc.) que permetin descobrir el significat i la fragilitat del poblament faunístic de la serra.

Reduir la població de gats i gossos, mitjançant un pla de captures periòdiques, especialment a l'estiu, quan l'abandó dels animals domèstics és més freqüent.

La caça

L'elevada pressió cinegètica i la pobresa quantitativa de la fauna a Collserola són avui dos fets crucials que condicionen la política a seguir respecte a la caça.

La caça es desenvolupa a la serra principalment com una activitat d'esbarjo a l'aire lliure, degudament reglamentada i controlada. A més de les societats de caçadors i de les persones que practiquen la caça com a esport, existeix la pressió addicional dels furtius, que cacen espècies protegides i/o usen tècniques no permeses.

En base a les dades de la Direcció General de Política Forestal de la Generalitat de Catalunya sobre els vedats de caça de Collserola de les darreres temporades (1978-1979 fins 1982-1983), el territori mitjà (ha) de què disposen els 1.109 caçadors amb llicència oscil·la entre 1,7 a Cerdanyola i 10,6 al Papiol, amb una mitjana de 3,8 ha/caçador. Hom ha calculat a partir de dades de la província de Barcelona, que per evitar una minva de les espècies cinegètiques, cadascun dels caçadors hauria de disposar d'una superfície d'unes 30 ha de terreny.

Practicada en les condicions actuals, la caça és incompatible amb la conservació dels recursos faunístics. La desaparició d'una espècie típicament cinegètica com la perdiu n'és un bon exemple. És impossible la recuperació de les comunitats animals de vertebrats amb l'explotació cinegètica actual. I això per dues raons: per una persecució i eliminació directa de molts animals (la gran absència de peces de caça a Collserola produeix la captura substitutiva de moltes altres espècies) i per les molèsties, que obliguen els animals a desertar territoris que potencialment podrien colonitzar. Els efectes positius de l'eliminació de la caça sobre el poblament animal es comproven al sector de Can Catà on, segons constata el propietari, la prohibició total de la caça en els dos darrers anys ha fet augmentar espectacularment el nombre d'esquirols.

En les condicions actuals de manca de control, la cacera planteja també problemes de seguretat per als altres usuaris del parc. Les activitats de passejada lliure i d'observació de la natura són les més perjudicades per la presència indiscriminada dels caçadors.

Recomanacions

Eliminar dràsticament la caça furtiva i els mètodes il·legals.

Establir un programa continuat de control del poblament faunístic, la seva densitat i localització.

Establir una coordinació més intensa amb les societats de caçadors que actuen dins l'àmbit de la muntanya.

Evitar totes les activitats cinegètiques mentre no hi hagi una millora evident de la situació de la fauna.

A l'època de reproducció, fer repoblacions controlades d'espècies que hagin estat molt reduïdes i gairebé exterminades per l'excés de pressió cinegètica (conills, llebres i perdius, principalment).

Els recursos visuals

Collserola és un recurs visual important. La diversitat de les formes de relleu, els contrastos de la vegetació, la presència de l'home i dels animals, produeixen un conjunt de sensacions i imatges al visitant que deriven essencialment de la qualitat visual de la muntanya.

L'anàlisi i la gestió sistemàtiques dels recursos visuals de Collserola suposen un problema complex i difícil per la varietat de les condicions naturals i el notable grau de desenvolupament urbanístic de la serra.

En síntesi, aquesta varietat d'imatges i sensacions es resumeix en la forta polaritat entre els paisatges dominants per la seva localitzacio emergent, i els paisatges visualment dominats dels fondals inferiors.

Paisatges dominants i paisatges dominats

Els sectors dominants defineixen els perfils convexos de les carenes i dels turons singulars que es retallen en el cel. Vistos des de la ciutat són el rerafons paisatgístic, els elements focals que singularitzen i identifiquen la serra. Des dels sectors dominants les vistes tenen una extensió mitjana o distant, encara que no sempre es troben a l'abast de l'observador en la densitat i continuïtat del tapís forestal. Les sensacions de lluminositat, sensibilitat i expansió els converteixen en miradors i observatoris excepcionals del territori; la seva ventilació excessiva els fa, però, efímers i passatgers.

Els paisatges dominats s'arreceren dins els relleus convexos de les valls encongostades. El curs de l'aigua, la ribera i la piuladissa dels ocells produeixen sensacions intenses d'aïllament, frescor i tranquil·litat que conviden a quedar-s'hi i instal·lar-s'hi amb comoditat. Sobretot si el congost aviat s'eixampla i el mosaic de conreus i arbredes de les vores de l'aigua dispersa la focalitat del torrent, alhora que desvetlla noves sensacions i vistes més llunyanes que ens sentim atrets a explorar.

Entre aquests dos pols visuals, els sectors intermedis a mig vessant tenen vistos des de l'exterior un caire més neutre. Des d'aquí, el recorregut i l'estada es converteixen tanmateix en una experiència de qualitat quan a l'alternància del bosc tancat i la brolla oberta, s'hi afegeix la sorpresa, la visió inesperada d'una panoràmica espectacular sobre la ciutat. Elements importants en aquests sectors intermedis són els colls, el punt de confluència de les convexitats i les

La varietat d'imatges i de relacions visuals que la muntanya ofereix es resumeix en una forta polaritat entre els paisatges dominats i els paisatges dominants.

1. Representació gràfica de les relacions de dominació en el paisatge (P.E.)
2. Fondal a la zona de la Font Groga com a exemple de paisatge dominat.
3. Successió de línies de carena que exemplifiquen els paisatges dominants.

concavitats de les carenes i les valls. Són els llocs de l'aturada reposada, de l'observació exploratòria i de referència, abans de prosseguir el recorregut final.

Recomanacions

Protegir la qualitat visual dels sectors sensibles. Especialment dels colls i de les carenes. Els projectes i actuacions hauran de considerar les qualitats estètiques d'aquests llocs i se subordinaran visualment a les seves qualitats.

Avaluar els efectes visuals dels projectes de desenvolupament urbanístic, mitjançant tècniques de simulació sistemàtica i participativa sobre el previsible impacte visual.

Establir normes i criteris de disseny unitaris dins l'àmbit del parc. Els senyals de les vies de comunicacions, atraccions, llocs d'interès, centres d'activitat, etc., hauran d'implantar-se de manera coordinada amb els promotors particulars i amb els municipis veïns per tal d'evitar una dispersió i una intrusió visual excessives.

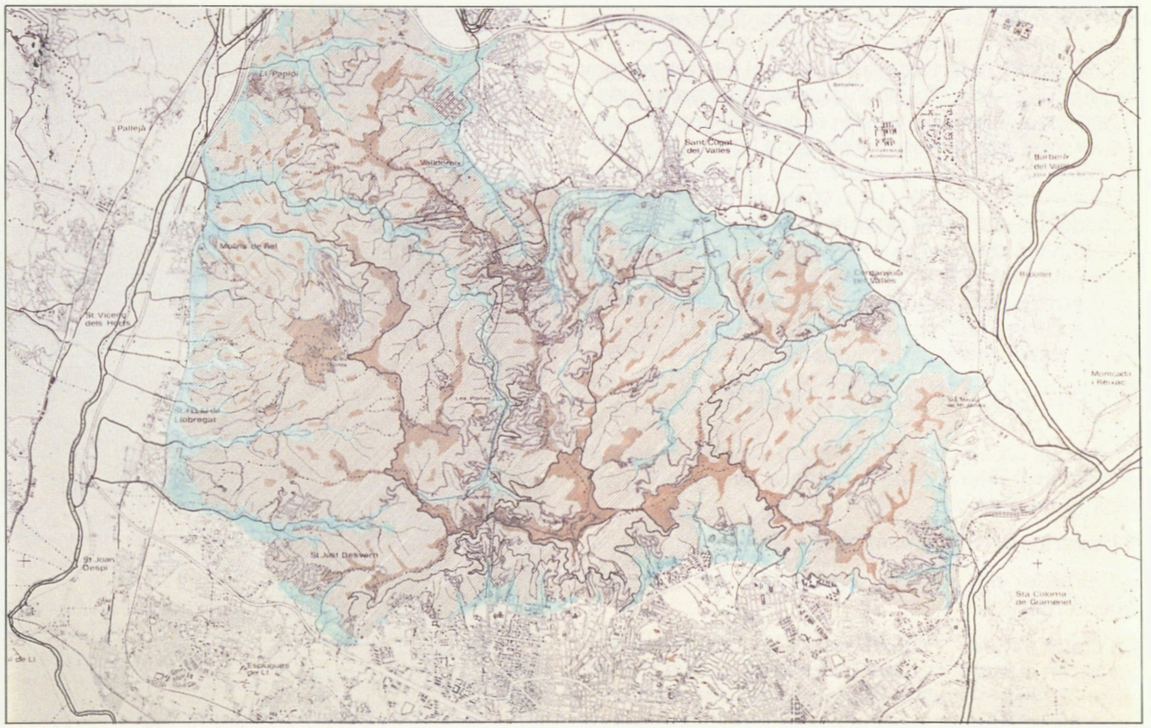

1

Ernest Costa

2

Ernest Costa

3

Els factors urbanístics

Collserola no és únicament un conjunt de sistemes i de recursos naturals. Collserola ha representat i representa una reserva de sòl important per a la implantació d'una sèrie d'elements urbanitzadors variats i complexos. Al mateix temps, serveix de suport a una xarxa d'infrastructures que els dóna funcionalitat i comunicació. La millor comprensió i gestió d'aquests factors urbanístics és una condició essencial per aconseguir una forma de ciutat metropolitana més correcta, més coherent, i més compatible amb les necessitats dels ciutadans i les possibilitats del territori.

El procés d'urbanització

El procés urbanitzador ha afectat Collserola en dos àmbits molt diferenciats, segons la seva localització dins la muntanya:

a l'interior del massís, en forma de nuclis dispersos;

a l'exterior del massís, a partir dels fronts urbans que l'envolten.

La ciutat exterior aviat va assolir les cotes més elevades en el sector carener de Vallvidrera, que el 1848 ja tenia 208 residents. Al mateix temps, la pressió demogràfica de Barcelona i la manca d'un planejament adequat van possibilitar que el front de la ciutat exterior es traslladés a cotes progressivament enlairades en els sectors perifèrics d'Horta, Vallcarca, Pedralbes i Ciutat Meridiana. A la resta de municipis del Vallès i el Baix Llobregat, la cota d'ocupació urbana és molt inferior, encara que també existeixen nuclis d'urbanització dispersa dins les valls principals properes a les ciutats de Sant Just Desvern, Molins de Rei i Valldoreix.

El procés d'urbanització interior

Més determinant per a l'ordenació del parc és el procés d'ocupació del sòl forestal per urbanitzacions d'estiueig esteses al voltant de nuclis tradicionals o de formació totalment nova a l'interior del massís. Iniciat a principis de segle, ha estat un procés força variable al llarg del temps, tant en els objectius com en el contingut arquitectònic i d'ordenació i, fins i tot, en la seva ortodòxia o la seva marginalitat.

El procés arrenca d'uns nuclis originaris vinculats al moviment de la ciutat jardí amb qualitat arquitectònica i d'ordenació. Posteriorment, el procés creix, i, pel que fa a la qualitat de la implantació, en certa forma es degrada. Alguns nuclis no han reeixit, tant per les dificultats topogràfiques del terreny com per inconvenients econòmics. D'altres, quan la defensa popular dels valors naturals de la serra es fa més decidida en termes urbanístics, queden sotmesos a condicions de fora d'ordenació o il.legalitat, que han dificultat el seu desenvolupament.

El resultat del procés d'urbanització és un territori esquitxat de vialitat urbanitzada i de nuclis d'edificació dispersa, alguns dels quals per la seva importància i consolidació, han quedat definitivament reconeguts pel planejament vigent. En són exemples:

- Els nuclis de les Planes, la Ciutat Comtal Tibidabo, la Floresta, la Colònia Montserrat i Vallpineda damunt el carener central al, llarg de la riera de Vallvidrera.
- La Rierada i Sant Bartomeu de la Quadra al sector occidental.
- Montflorit i Can Cerdà a Cerdanyola del Vallès.

La resta, en situació d'il.legalitat però amb taques importants d'ocupació del sòl, a causa dels vials oberts, són els inicis urbanitzadors i edificatoris de Sol i Aire, Sant Medir i Pirineus, a les valls del Vallès, i Turó del Quirze i Santa Creu d'Olorda, al sector occidental.

Un cas especial és el del nucli de les Planes al terme de Sant Cugat del Vallès, que malgrat estar molt consolidat no fou reconegut pel PGM. Avui, la seva incorporació a l'àmbit urbà de la serra està en procés de conclusió.

Aquesta configuració residencial urbana a l'interior defineix **un quasi continuum urbà al carener central i uns nuclis compactes aïllats.**

La resta d'urbanitzacions, llevat del sector de les Planes de Sant Cugat del Vallès, necessiten un procés de restitució de l'espai natural o seminatural a curt termini en el sòl parcel·lat, i a llarg termini en l'edificació, que retorni aquest territori a l'espai del parc (procés ja iniciat per la pròpia CMB).

L'evolució del procés en termes de legalitat/il·legalitat ha afavorit situacions d'indefinició, que li han donat un caire marginal. En conseqüència, hi ha una manca important d'infrastructures (carrers, aigua, etc.) que cal resoldre. Però sobretot, hi manca una estructuració urbana, el desenvolupament d'una imatge de ciutat dins del parc que substitueixi la dispersió existent.

L'edificació aïllada

Al marge dels processos urbanitzadors més recents dels nuclis urbans, a l'interior de la serra apareix l'edificació aïllada, a través de:

Els masos tradicionals, normalment vinculats a l'ús agrícola. Se situen tant a les clarianes del bosc com a l'interior dels espais oberts, antigament conreats.

Un nombre important d'aquests masos manté amb dificultats la seva activitat agrícola. **Representa en molts casos un element vital dins el massís, quant a l'activitat, la vigilància i la conservació de l'entramat viari.**

D'altres mantenen una activitat exclusivament residencial o de dotació i, finalment, els que resten es troben abandonats.

Les edificacions més modernes establertes durant aquest segle enmig de la muntanya, les quals s'usen com a residència privada i en molts casos ofereixen un interès arquitectònic remarcable.

Els petits nuclis d'edificació il·legal que no responen als processos urbanitzadors esmentats anteriorment.

Els efectes ambientals

Les zones urbanitzades a l'interior del parc tenen efectes ambientals importants, especialment sobre el cicle hidrològic. Els paviments dels carrers i les teulades de les cases augmenten les superfícies impermeables a la precipitació. En conseqüència, l'aigua de la pluja més que infiltrar-se en el substrat s'escola superficialment o a través de la xarxa de clavegueram. Les activitats constructives a l'interior del parc promouen l'erosió i produeixen quantitats importants de sediments. La urbanització dins del bosc disminueix la qualitat dels recursos hídrics del parc, en primer lloc per les aportacions d'aigües residuals, i en segon lloc per la pèrdua de capacitat d'infiltració del substrat impermeabilitzat.

Finalment, l'abandó de deixalles i residus als torrents i les rieres veïns a les zones urbanitzades produeix un empobriment estètic d'aquests indrets i la contaminació dels cursos superficials.

Al sector exterior de la Serra, el procés d'urbanització aviat va assolir les cotes careneres més elevades. A l'interior, aquest procés arrencà d'uns nuclis originaris vinculats al moviment de ciutat-jardí que posteriorment creixen i es degraden.

1. Vallvidrera.
2. Urbanitzacions del Turó dels Soldats.

1

2

Recomanacions

Estructurar la ciutat interior i exterior de manera compatible amb el parc, a partir de la definició de fronteres d'utilització comuna que millorin la qualitat dels assentaments així com l'ordenació global del parc.

Tractar i erradicar l'edificació marginal per desenvolupar una imatge de ciutat interior més apropiada.

Enfortir la vitalitat de l'edificació tradicional que ha colonitzat el territori amb la permanència de l'ús agrícola als llocs més adients i de les activitats dotacionals vinculades a l'ús del lleure del parc en els indrets estratègics de l'ordenació.

Les activitats industrials

L'activitat industrial a l'interior de la serra és reduïda i queda limitada a indústries marginals. A les vores, a l'espai de transició entre ciutat actual i parc, damunt dels sòls urbanitzables, s'ha produït una indústria en molts casos marginal que degrada el paisatge i que caldrà regularitzar en els indrets adients o bé fer desaparèixer en el desenvolupament urbà.

A més d'aquestes situacions irregulars, la implantació industrial més important es localitza a la cimentera de l'Auxiliar de la Construcción, SA, vinculada a les extraccions de calcàries de les Pedreres del Puig d'Olorda. La implantació inadequada i la contundència visual de la seva imatge no admeten gaires correccions, més enllà del compliment de les *legislacions sobre contaminació de l'aire i de l'aigua*, i d'un tractament adequat de l'entorn de la fàbrica.

Un altre problema ja esmentat el suposen les extraccions de calcàries al Puig d'Olorda, així com la resta d'activitats extractives a cel obert. Caldrà endegar els *projectes de restauració* d'acord amb les destinacions previstes.

Al marge dels processos urbanitzadors més recents, a l'interior del Parc l'edificació aïllada apareix en els masos tradicionals, les edificacions més modernes i els nuclis marginals sense legalitzar.

1. Can Flor
2. Can Torres
3. Vall de Sant Feliu

1

2

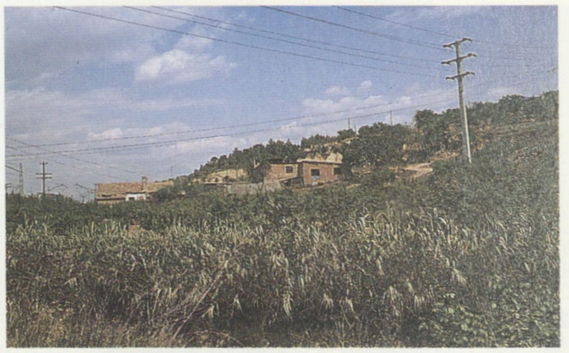

3

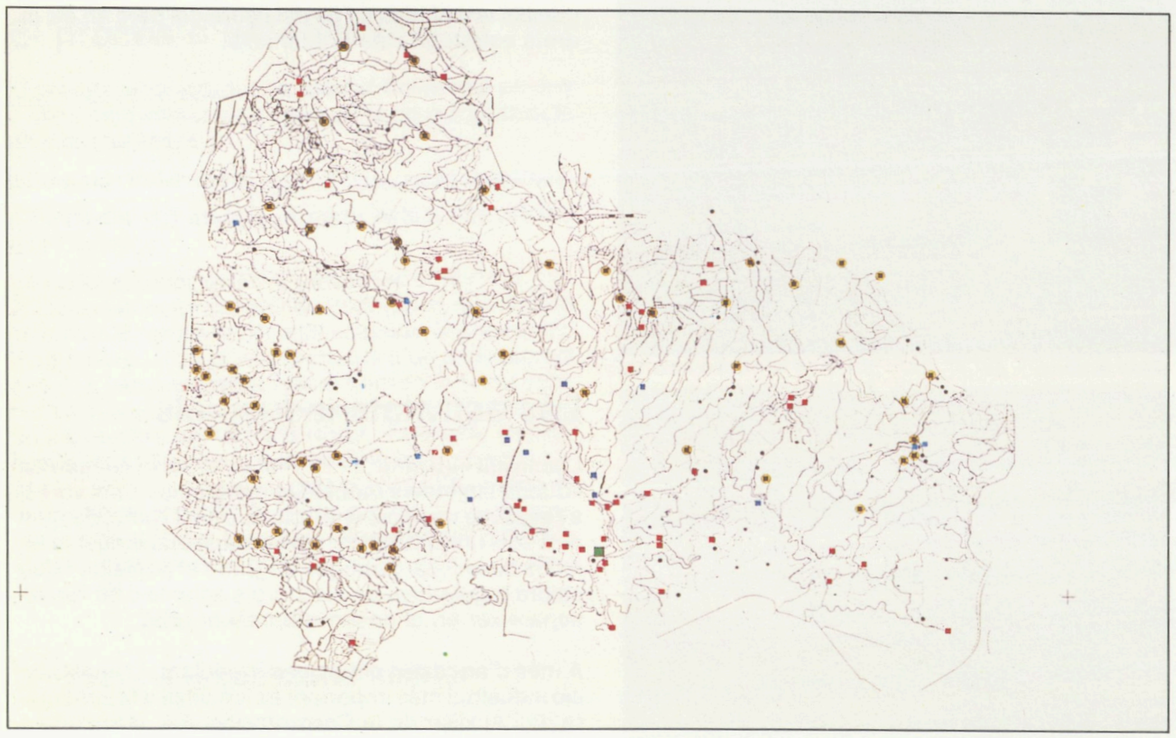

7

Camí
Límit de parcel·la
Torrent
Masos amb activitat pagesa
Masos amb activitat residencial o dotacional
Masos abandonats
Construccions d'interès
Tibidabo
Patrimoni històric-artístic

Les dotacions

Collserola ha estat durant aquest segle suport d'activitats dotacionals diverses. Les més nombroses són les vinculades a les activitats de lleure passiu, com els berenadors i els restaurants. Aquests representen una instal·lació tradicional, molt popular dins de la muntanya; tanmateix la seva indefinició jurídica comporta processos de degradació importants, que caldrà corregir. D'altres instal·lacions, com l'observatori Fabra, constitueixen un exemple d'utilització científica dels edificis de la serra.

Modernament ha aparegut un creixent interès pels equipaments destinats a la divulgació dels valors naturals i paisatgístics, com les escoles de natura i els recorreguts divulgatius. La seva difusió i promoció com a instal·lacions pròpies del Parc és imprescindible.

Altres dotacions —cases de trobades, rehabilitació de toxicòmans, ajut a joves—, s'hi han implantat per la necessitat de disposar d'un entorn natural adequat. Quan la instal·lació s'ha desenvolupat de manera sensible i coherent amb el territori, els resultats han estat positius perquè s'ha evitat el possible abandó de la colonització tradicional. Aquesta és la política que cal aplicar en el futur.

El Tibidabo

L'àrea urbanitzada del Tibidabo representa una veritable peça urbana a la serra que recull una activitat recreativa, privilegiada i especialment significativa per a la ciutat. Els aspectes bàsics a millorar són bàsicament l'accessibilitat, l'aparcament i l'adequació dels espais lliures.

Collserola és el suport d'activitats dotacionals molt diverses.

4. Observatori Fabra.
5. Cementiri de Cerdanyola
6. Restaurant

El resultat del procés d'urbanització és un territori esquitxat de vialitat urbanitzada i de nuclis d'edificació dispersa.

7. Edificació tradicional sobre cadastre (P.E.).
8. Edificació i xarxa d'abastament d'aigua en sòl qualificat d'urbà i urbanitzable (P.E.).

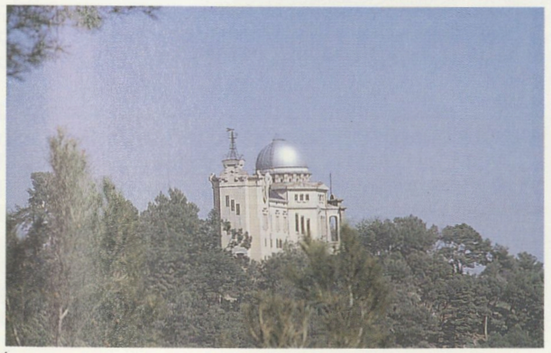

4

Oriol Maspons

5

6

Els cementiris

Els dos cementiris situats al parc tenen unes característiques ben diferenciades. El de **Roques Blanques**, al Papiol, és de nova creació i disposa d'un projecte sensible a l'entorn natural. D'altra banda, la reocupació dels nínxols en terminis breus permet pensar en un ritme de creixement baix. Els aspectes negatius del cementiri són l'ocupació d'ambdós costats d'una vall que representa una frontera per al parc, i la seva accessibilitat penjada d'un sol punt.

El cementiri de **Cerdanyola**, que té prevista l'ocupació de la totalitat de la vall, només disposa d'un Pla Especial sense aprovació definitiva que, avui, serveix de matriu de creixement. Té aspectes molt negatius respecte a l'entorn, com la poca integració dels accessos al parc, la densitat de l'edificació prevista i l'heterogeneïtat de la seva localització en relació als valors paisatgístics.

El problema és complex i necessita una **reconsideració global** tant pel que fa als ritmes de renovació dels nínxols com al projecte a proposar. Un cementiri no pot ésser una peça marginal de la ciutat; la seva configuració física és determinant i la relació que ha de tenir amb el parc és molt important. Per la seva proximitat a Barcelona, l'accés a peu a través d'àrees amb paisatge dissenyat, ha de ser-ne un dels aspectes més importants.

Efectes ambientals

Són semblants als comentats en l'apartat sobre la urbanització interior, encara que d'intensitat menor per l'extensió més reduïda i localitzada de les dotacions. La pertorbació i la pèrdua de tranquil·litat relacionades amb la freqüentació massiva intermitent d'aquestes dotacions, poden presentar efectes significatius per a la fauna dels entorns forestals adjacents.

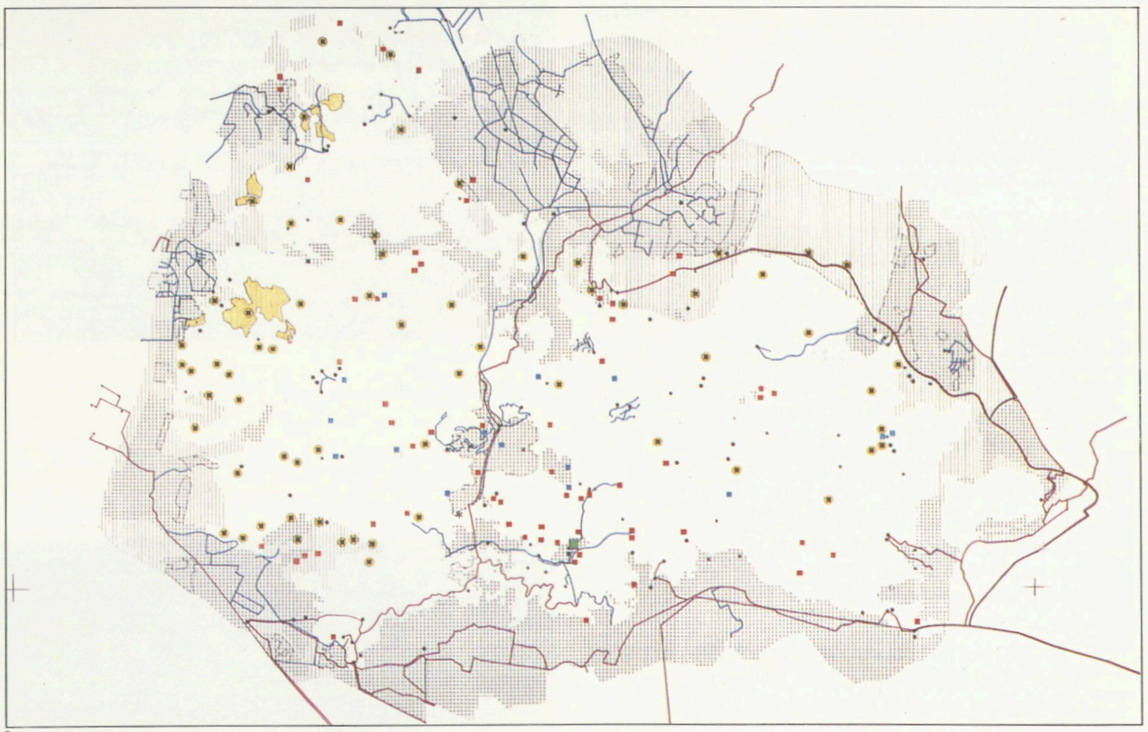

8

- Sòl urbà
- Sòl urbanitzable programat
- Sòl urbanitzable no programat
- Sòl rústic
- ∅ ⩽ 200 mm.
- ∅ 201 a 300 mm.
- ∅ 301 a 400 mm.
- ∅ ⩾ 401 mm.
- Portada d'aigües del Ter
- Dipòsit
- Pou
- Masos amb activitat pagesa
- Masos amb activitat residencial o dotacional
- Masos abandonats
- Construccions d'interès
- Tibidabo
- Patrimoni històrico-artístic

Infrastructures viàries
La xarxa viària

Per la seva posició i el seu relleu accentuat, Collserola ha estat un obstacle per a la comunicació de les àrees urbanitzades perifèriques. Això ha produït dos tipus de respostes viàries en el territori metropolità: el recorregut en anella i el travesser. Els planificadors urbans han optat per potenciar un o l'altre segons la tecnologia disponible i els mitjans econòmics a l'abast.

L'anella representa el subratllat dels accessos a Barcelona ciutat per les planes dels rius Besòs i Llobregat, la comunicació de riu a riu pel pla de Barcelona, i la connexió entre el Besòs-Ripoll i el Llobregat per les planes del Vallès. El significat històric d'aquests canals de comunicació és prou conegut. El traçat de les autopistes actuals i dels ferrocarrils de via ampla en són un bon exemple.

La **connexió travessera** representa la voluntat de la comunicació Vallès Occidental-Barcelonès a través de l'impediment físic de la serra de Collserola. Els ferrocarrils de via estreta, les conduccions d'aigua per la riera de Vallvidrera, les carreteres careneres i les línies de transport d'alta tensió en són bons exemples. En el cas de les comunicacions viàries, aquesta darrera opció ha avançat amb dificultats per la irregularitat del relleu.

La vialitat metropolitana reflecteix avui la hipòtesi d'anella tant pel que fa a la vialitat especialitzada (autopista i cinturó) com respecte a la normal de carreteres nacionals i comarcals. Ambdues formen l'anella distribuïdora en relació al parc.

D'altra banda, **les vies careneres travessen el parc.** Pugen de forma ràpida pel costat de Barcelona i davallen després suaument cap al Vallès (cas de les carreteres de l'Arrabassada i la d'Horta a Cerdanyola) i cap al Baix Llobregat (la de Molins de Rei). Entremig s'hi troba la carretera de la cimentera Sàmson, que puja des de Sant Feliu de Llobregat fins a la carretera de Molins de Rei a Santa Creu d'Olorda. Amb un paper central en relació al massís, hi ha també la carretera que va de Barcelona a Sant Cugat del Vallès, que ressegueix el fons de vall de la riera de Vallvidrera.

El paper de transport de les vies travesseres és reduït, a causa del traçat sinuós i estret que tenen. En canvi, juguen un paper important de distribució a l'interior del parc. Cal subratllar-hi el paper dels

1

2

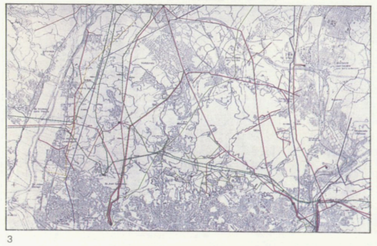

3

4

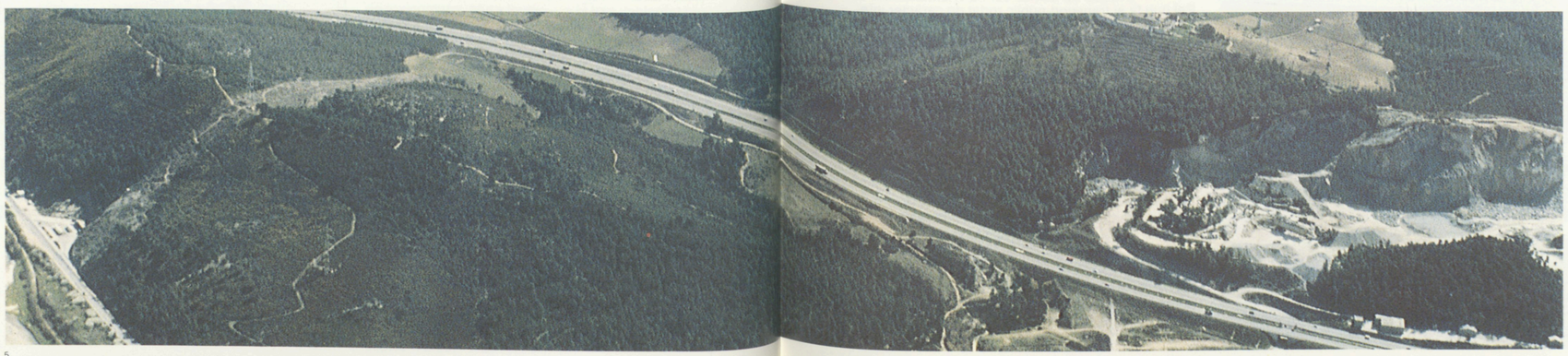

5

colls com a elements de pas de les carenes, que representen un punt d'estada o d'aturada en la pujada o la baixada.

De vies de **comunicació entre municipis** n'hi ha dues amb un paper més reduït. Són la de Molins de Rei a Sant Cugat del Vallès per Sant Bartomeu de la Quadra, de traçat esbiaixat per la Rierada, i la del Papiol a Valldoreix pel Puig Madrona, que careneja aquell extrem del massís. El paper de comunicació és molt reduït a causa de la poca importància de les relacions entre aquests municipis i del seu traçat sinuós i sense asfaltar.

A l'interior dels nuclis urbans centrals de la serra s'hi troba una vialitat carenera que d'alguna forma configura un itinerari poc estructurat entre el Tibidabo i Vallpineda, passant per dins d'aquestes urbanitzacions.

A l'interior trobem una **xarxa secundària**, que arrenca d'un origen cadastral de distribució i accés de les activitats agrícoles i tradicionals a la serra. Aquesta xarxa, però, ha estat alterada per activitats més modernes i al mateix temps, per l'abandó d'algunes més tradicionals que han convertit els camins en senders.

D'aquesta xarxa, cal subratllar la vàlua de l'entramat tradicional, de traçat respectuós amb el territori que cal conservar i regular. Els trams més recents tenen una col·locació sovint insensible en relació a la muntanya i només en alguns casos es podrà reutilitzar; en d'altres caldrà abandonar-la i possibilitar la reconstitució de la vegetació natural.

Com a elements productors d'aquesta xarxa menor, a més dels relacionats amb la vida agrícola, existeixen actualment els següents:

La necessitat d'accés a les torres de suport de les línies d'alta tensió, que explica alguns traçats poc raonables en cul de sac.

Les propostes d'urbanitzacions no reeixides que afecten àrees compactes en determinats indrets del parc.

L'explotació forestal.

En l'últim nivell de la xarxa, **els senders** representen les rutes de la serra de traçat més sensible. Es conserven gràcies a l'esforç d'entitats excursionistes. Cal mantenir i preservar els elements més valuosos.

Efectes ambientals

En general, els efectes de la xarxa de comunicacions es resumeixen en els impactes produïts pel tràfic i els derivats de la pròpia estructura física de la xarxa. Els primers es concreten en la pèrdua de la qualitat de l'aire a causa de les emissions de contaminants i la pèrdua de tranquil·litat per raó del soroll ambiental.

En termes d'estructura viària les modificacions poden afectar el drenatge natural, l'estabilitat i l'erosió dels vessants. També els recursos biològics, especialment els animals que es desplacen en aquests espais.

Finalment, els efectes estètics són importants. La qualitat arquitectònica, les dimensions, l'orientació, el ritme i la bellesa natural són factors importants que cal considerar en la planificació de la futura xarxa del parc.

Recomanacions

D'aquesta xarxa general descrita, incoherent, sobredimensionada i alhora inacabada, cal **passar a una xarxa jerarquitzada,** amb circulació mixta rodada i de vianants la qual:

Proporcioni una xarxa adequada per a les tasques de protecció.

Senyalitzi itineraris de distribució a l'interior del parc, tant rodats com per a vianants.

Afavoreixi la desaparició dels elements viaris no utilitzats, i el seu retorn a condicions més properes a la naturalitat original.

El relleu accentuat de la serra ha provocat dos tipus de resposta viària: el recorregut en anella i el travesser. L'anella és el subratllat dels accessos a Barcelona per les planes del Besòs i el Llobregat. El recorregut travesser connecta el Vallès Occidental amb el Barcelonès.

1. Vialitat (P.E.).
2. Xarxa d'abastament d'aigua (P.E.).
3. Xarxa de subministrament elèctric (P.E.).
4. Xarxa de transport públic (P.E.).
5. L'anella de l'autopista A-7 (B-30) entre el Puig Madrona i Valldoreix.

La Serra de Collserola ha estat profusament utilitzada com a suport d'infrastructures, totes les quals produeixen impactes ecològics i paisatgístics més o menys intensos.

1. Funicular de Vallvidrera.
2. Estesa elèctrica d'alta tensió.
3. Instal·lacions de la Telefònica a Sant Pere Màrtir.

1

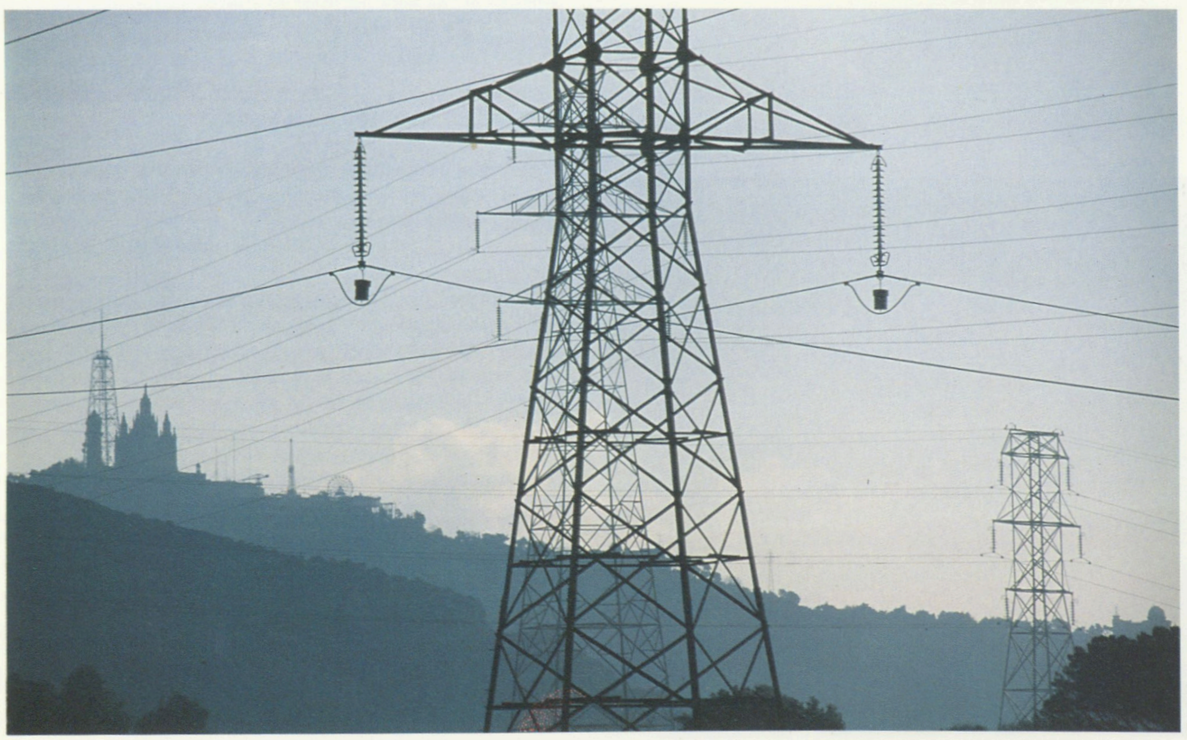

Oriol Maspons

2

Infrastructures ferroviàries de transport públic

Les infrastructures ferroviàries en relació a la serra remarquen la doble lògica esmentada abans. D'una banda, els traçats dels ferrocarrils de via ampla que neixen a Barcelona rodegen la serra i uneixen les poblacions del voltant mitjançant les línies paral·leles als rius Llobregat i Besòs-Ripoll. Pel costat del Vallès, la xarxa es tanca amb la línia ferroviària el Papiol-Mollet, si bé avui la circumval·lació no és encara possible.

La lògica travessera s'expressa en el traçat dels Ferrocarrils de la Generalitat. D'ample europeu, des de principis de segle han travessat la serra i, tot seguint la riera de Vallvidrera, van cap a Terrassa i Sabadell passant per Sant Cugat del Vallès. Són de caràcter suburbà i han donat accessibilitat al nucli central d'urbanitzacions, enfortint així el seu creixement. Alhora han donat accessibilitat a diferents equipaments col·locats al llarg de la riera central i han afavorit els usos de lleure tradicionals. La connexió d'aquesta línia amb l'anella ferroviària mitjançant intercanvi a l'estació de Sant Cugat milloraria en el futur l'accessibilitat del conjunt de la xarxa.

El transport subterrani **(metro)** des de Barcelona arriba fins a la ratlla del segon cinturó, de manera que queda proper però no immediat al parc. La distribució d'estacions al llarg de la base del vessant barceloní és gairebé completa. D'altra banda, els funiculars permeten l'accés des de Barcelona als nuclis de Vallvidrera i el Tibidabo.

Pel que fa al transport públic rodat de caràcter interurbà, es disposa tot al llarg de l'anell que envolta la muntanya amb un paper semblant al ferroviari. Hi ha dues línies de poca freqüència que, per l'Arrabassada i el Portell de Valldaura, travessen la muntanya mitjançant les vies careneres abans esmentades. L'enfortiment d'aquestes línies és necessari i dependrà de la localització d'equipaments en la proposta d'aquest Pla.

Infrastructures de transport d'electricitat

Les infrastructures de transport d'electricitat són de connexió travessera. La pròpia llibertat de col·locació de les torres de suport als turons de la serra ha donat una xarxa indiferenciada, excessivament dispersa, que uneix les estacions transformadores col·locades a les voravies de les ciutats.

Efectes ambientals

Els efectes ambientals que cal corregir són de tipus visual i ecològic. Els impactes visuals negatius produïts per aquestes infrastructures es deuen generalment a: la manca d'escala de la torre en relació als elements veïns; la incompatibilitat d'aquest ús amb la qualitat del paisatge visual; l'excés d'ocupació de la conca visual per part de l'estructura; i l'excés i la manca de coordinació de les torres en una mateixa àrea.

Les pertorbacions del camp electromagnètic dels cables d'alta tensió produeixen impactes ecològics sobre la població d'ocells. També tenen conseqüències per a la vegetació, la fauna i el sòl danyat per l'estassada de la franja de servitud segons la interpretació actual de la normativa que acompanya obligatòriament l'estesa.

Recomanacions

La lògica de la implantació actual correspon a una adquisició més econòmica del sòl i a un recorregut més curt del traçat. Ara bé, el manteniment del bosc estassat pot arribar a ésser molt costós per a les mateixes companyies elèctriques. D'aquí que es proposi un criteri de traçat per a les noves implantacions, en el sentit de resseguir l'anella viària metropolitana i de no creuar més la serra per l'interior.

Pel que fa a les instal·lacions existents en relació al parc, es proposa:

El camuflament de les torres de suport.

La reducció de les estassades.

La reconsideració d'alguns traçats especialment agressius en relació a l'entorn com és ara el cas de la Font Groga.

Aigua i sanejament

La infrastructura d'aigua, que és gairebé completa en el cas barceloní, presenta deficiències tant de construcció com de cobertura de les necessitats dels diversos nuclis urbans. Les infrastructures d'aigua segueixen un esquema d'anella incomplet, amb un element travesser per la vall de la riera de Vallvidrera.

L'esquema, en relació a la muntanya, és el del ramal sortint dels nuclis que envolten la serra, de manera

3

que a mesura que avancen les necessitats, avança el subministrament d'aigua.

Els nuclis interns es proveeixen o bé mitjançant els pous de captació o bé per la xarxa de distribució que circula pel traçat central de la riera de Vallvidrera. Queden, però, dotacions i nuclis que no tenen encara resolt l'abastament d'aigua.

Recomanacions

Caldrà **abandonar progressivament l'abastament d'aigua mitjançant pous** a la Serra i deixar-lo només com una solució lògica en aquells casos de dotacions o nuclis excessivament allunyats de les xarxes de distribució.

El sanejament dels nuclis urbans legals de la serra està resolt en alguns casos i en altres en vies de solució. Altra cosa, però, són els sectors en vies de desaparició i l'edificació aïllada, per a la qual cal **establir una normativa sobre fosses sèptiques** que permeti eliminar un dels elements més importants de la contaminació de les aigües. Aquesta via permetrà millorar notablement les condicions de salubritat de les fonts de la serra.

Telecomunicacions

La situació central del massís de Collserola en relació a Barcelona i al seu entorn metropolità i la posició topogràficament privilegiada que té la carena del Tibidabo han configurat aquest sector com un suport estratègic d'instal·lacions de telecomunicació. Aquestes instal·lacions actualment són: la Telefònica, a Sant Pere Màrtir i les Companyies Elèctriques, la Televisió i ràdios diverses, al Tibidabo. El paper que juguen els cims del massís de Collserola com a elements significatius del paisatge pot venir reforçat per aquestes instal·lacions. Amb tot, cal preveure possibles aspectes negatius relacionats amb la proliferació indiscriminada d'aquestes instal·lacions i les derivades d'un projecte incorrecte.

En l'actualitat, l'impacte més negatiu és el de RTVE al Tibidabo, per les dimensions i la forma de l'antena i la duplicitat amb la imatge del temple.

Recomanacions

Agrupar les instal·lacions existents per corregir el caos visual actual.

Regular l'establiment de noves instal·lacions a través de l'anàlisi i reducció de l'impacte visual del projecte.

1

Planificar els recursos recreatius és un objectiu justificable per la seva demanda continuada per part d'un públic metropolità cada vegada més nombrós, més divers i amb més mobilitat.

1. Àrea de lleure a La Salut
2. Enlairant estels al Puig d'Aguilar

Els recursos per al lleure

Collserola ha estat tradicionalment un espai utilitzat per al lleure públic. Més recentment, amb la ràpida urbanització i el creixement demogràfic dels anys setanta, Collserola es converteix espontàniament en un gran espai de lleure que, sense planificació ni disseny previs, supleix el fort dèficit d'equipaments i d'espais lliures que pateixen les poblacions metropolitanes.

Planificar millor els recursos recreatius de Collserola és per tant un objectiu justificable a causa de la seva demanda continuada, per part d'un públic metropolità cada vegada més nombrós, més necessitat d'esbarjo i amb més mobilitat. Un públic divers, que busca nous i tranquils racons encara per explorar o bé unes àrees més accessibles on el proveïment d'activitats i instal·lacions de lleure estigui garantit.

Malauradament, la sensibilitat, els possibles valors biològics i el caire limitat d'aquestes àrees no sempre és correctament sentit i respectat. Cal establir unes regulacions i unes normes d'utilització raonables, per tal d'evitar un empobriment o fins i tot una pèrdua irreversible de la qualitat dels recursos de lleure de la serra.

La demanda actual

Segons càlculs efectuats entre novembre de 1981 i març de 1985, podem estimar en uns 2.500 vehicles per dia festiu l'atracció de Collserola com a espai de lleure. Si a aquesta quantitat hi afegim els vehicles que es dirigeixen al Tibidabo, la xifra s'acosta als 3.000. Aquesta quantitat és presumiblement inferior a la que s'arriba durant els mesos de primavera, quan les condicions climàtiques estimulen la sortida al bosc.

En total, aquesta quantitat representa uns 12.000 usuaris amb vehicle durant els dies festius. Aquests usuaris suposen un 80% dels visitants enquestats, i per tant, el potencial de visitants serà de 15.000 persones per dia festiu i prop d'un milió a l'any.

La ciutat de Barcelona és el lloc d'origen principal dels usuaris, seguit de l'Hospitalet, Cornellà i Sant Joan Despí, mentre que els sectors vallesans i orientals generen moltes menys sortides.

Pel que fa als llocs de destinació, els vessants encarats a Barcelona són també el sector més visitat, i especialment el cantó de llevant i el recorregut de la carretera de les Aigües. L'àrea central de la riera de Vallvidrera és un nucli tradicional que continua atraient una quantitat important d'usuaris. Pel sector occidental, els entorns del Puig d'Olorda i el Puig Madrona són els més freqüentats. Finalment, en el sector vallesà, els entorns de Sant Cugat i les clarianes de la carretera de Cerdanyola (Can Coll) són els principals nuclis d'atracció.

En definitiva, Collserola té una utilització recreativa de parc veïnal per a la població més propera, i alhora de parc metropolità ja que també atrau poblacions més allunyades dels municipis que no tenen el seu terme dins del parc.

Robert Peña

2

L'oferta recreativa

A part de les instal·lacions recreatives promogudes per la iniciativa privada, Collserola ofereix actualment oportunitats diverses per al desenvolupament d'activitats de lleure públic, que de manera resumida es poden agrupar en:

el lleure actiu

el lleure passiu

Dins el lleure actiu s'inclouen aquelles activitats on l'usuari té un paper significatiu per la mobilitat, la selecció del lloc i la manera de desenvolupar-hi l'activitat. Aquestes actualment es concreten en l'excursionisme, l'hípica, el trial, el motocross i la caça. Menys concrets són l'aeromodelisme, l'enlairament d'estels i l'observació naturalística.

Les relacions de compatibilitat entre aquestes activitats i les dels factors ambientals del parc són variables segons el tipus, la intensitat i la localitat on es desenvolupen; lògicament el trial, el motocross i la caça tenen dificultats d'integració amb la resta d'activitats, i el seu ús haurà de passar de la dispersió actual a la desaparició o bé a la restricció en àrees molt més limitades i controlades.

El lleure passiu agrupa les activitats que tenen una localització espacial més definida, més permanent i on la mobilitat de l'usuari és molt més limitada. És el que agrupa un nombre més gran d'usuaris i en general les activitats principals són passejar, menjar a fora i dinar en algun establiment.

D'acord amb els resultats d'una enquesta efectuada entre novembre de 1984 i març de 1985, la passejada es localitza principalment al llarg de la carretera de les Aigües i també en les zones més interiors, tot resseguint el curs de les carreteres principals. Els trams careners i especialment els colls són els indrets preferits. La seva freqüència és d'un 15 % del total d'usuaris enquestats.

Anar a la serra i emportar-se el menjar (picnic) per trobar-se amb un grup d'amics o simplement amb la família és l'activitat més corrent (més del 55% dels enquestats).

L'accés s'hi fa generalment amb vehicle i per tant l'activitat es desenvolupa als indrets més planers i accessibles de les vores de les carreteres perifèriques del parc. A l'interior de la serra són especialment atraients l'eix de Vallvidrera i el sector de Santa Creu d'Olorda. L'encesa de focs per cuinar planteja el

1. Intensitat d'utilització de les àrees de lleure amb vehicle i en relació amb elements singulars del paisatge (P.E.).

Els cercles vermells representen el nombre de vehicles estacionats en diumenge (5-500 vehicles)

1

2. Localització de les àrees aptes per al lleure segons la seva capacitat d'acollida i l'existència de fonts (P.E.).

Els cercles rosa representen àrees entre 1.000 i 10.000 m^2.

2

Teresa Franquesa

problema del risc d'incendi forestal i la necessitat de regular adequadament aquesta activitat majoritària.

Els criteris bàsics a respectar en la planificació d'aquesta activitat seran:

la concentració d'activitats a les entrades i als indrets tradicionals del parc;

la localització de les instal·lacions menys importants als sectors interiors, amb una presència progressivament menys freqüent;

la difusió de la informació a través de guies, senyals i indicadors sobre els recursos i les facilitats recreatives.

Finalment, la sortida a la muntanya per dinar en un dels restaurants existents és una activitat rellevant que actualment implica un 25 % dels vehicles estacionats a la serra en un dia festiu. Aquesta activitat no requereix, unes instal·lacions d'acolliment i estada perquè el promotor privat ja les proveeix. Sí que requereix en canvi, facilitats d'informació i sensibilització sobre les característiques de l'entorn visitat, atès que es tracta d'un tipus de públic molt urbà i poc familiaritzat amb el medi natural.

Les activitats esmentades suggereixen un feble aprofitament de les qualitats i els valors naturalístics que el parc ofereix per a l'observació i l'educació ambiental dels visitants. Com ja s'ha comentat en els objectius inicials, el proveïment d'oportunitats per a l'educació dels usuaris del parc de manera realment creativa és la part més necessària de la promoció del lleure públic en els espais naturals.

En el futur serà necessari **promoure l'educació ambiental** a partir del desenvolupament d'instal·lacions adequades i del suport a les iniciatives locals; centres d'interpretació, itineraris naturalístics, punts d'observació i d'informació, difusió de guies i fullets seran les eines essencials per a elevar el nivell educatiu i, per tant, de respecte dels visitants del parc envers les seves qualitats.

Les conseqüències ecològiques i socials que es deriven de la freqüentació massiva són cada vegada més importants. En el futur serà necessari promoure l'educació ambiental.

El Pla General Metropolità

Pla General Metropolità, 1976. Fragment.

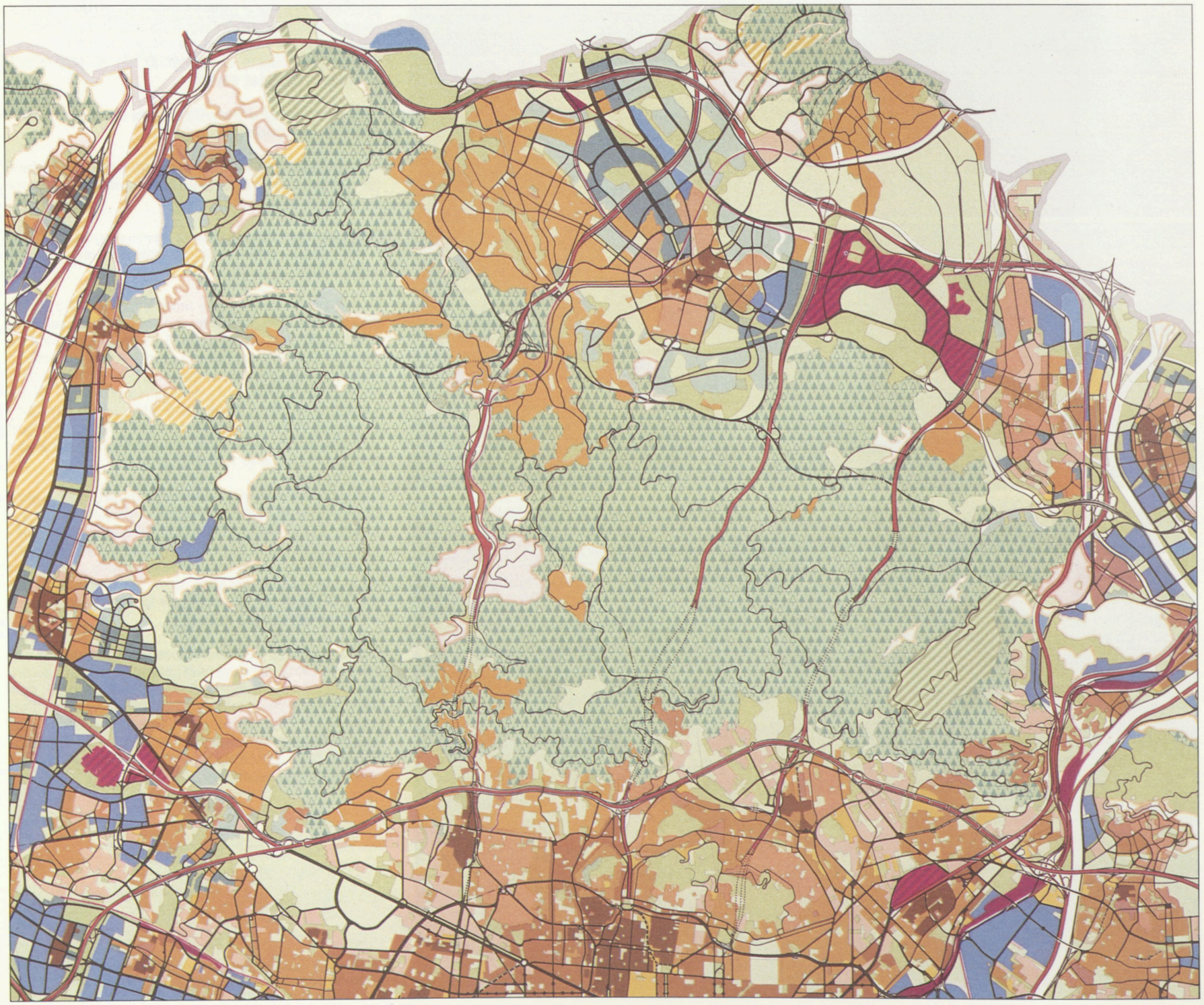

C.M.B

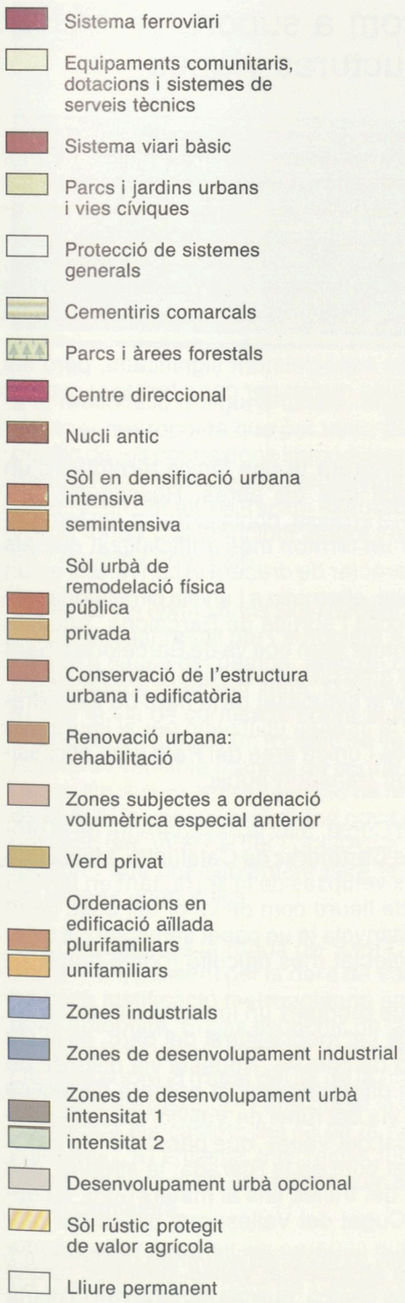

El Pla General Metropolità (PGM) és el document legal que actualment regula els usos del sòl i les activitats urbanístiques a desenvolupar a l'àmbit del massís de Collserola. Deu anys després de la seva aprovació definitiva, s'ha fet necessari fer-ne una valoració respecte a la futura ordenació del parc i a les condicions actuals del territori.

El PGM sorgí en un moment en què la pressió edificatòria i d'urbanització de nous sòls es trobava encara en un punt culminant (la primera aprovació inicial fou el 1974). **La protecció de les àrees forestals** contra l'ocupació indiscriminada (legal i il·legal) per a la construcció de la ciutat en fou un dels objectius centrals; i cal dir que, en gran part, ho aconseguí, i avui disposem d'un patrimoni que pot ordenar-se en un parc metropolità.

Ara bé, el PGM, com a conjunt de propostes sobre el territori rústic i el parc metropolità, té una sèrie **d'aspectes conflictius en relació a la ciutat i al medi natural**. Aquestes propostes són a vegades contradictòries amb els objectius del parc i, per tant, cal considerar-les amb detall.

El PGM i l'espai forestal

PGM defensa el parc no tan sols com un espai natural amb estructura i funcionalitat pròpies, sinó que protegeix qualsevol peça de bosc per petita que sigui, per tal d'evitar creixements indiscriminats. D'aquí el perímetre exageradament retallat de l'àrea qualificada de parc forestal.

Aquesta opció ha estat eficaç pel que fa a la protecció del parc i ha evitat moviments especulatius de transformació d'àrees de parc en àrees urbanes.

Alhora, però, quan considerem la problemàtica del parc i de les àrees urbanes que hi ha al seu interior, cal entendre aquest perímetre com quelcom més flexible i orientat a un doble objectiu:

Donar entitat i funcionalisme a les peces de bosc perquè conservin el seu caràcter i permetin una gestió raonable.

Dotar d'estructura urbana les urbanitzacions que es troben a l'interior del parc i completar l'edificació allà on calgui, de manera que no provoqui un impacte negatiu al paisatge. Això permetrà tractar l'espai fronterer com a defensa contra els incendis i com a suport del lleure. Les àrees urbanes a l'interior de la serra no s'han de mantenir com a espais residuals dins del bosc, sinó configurar-les com a paisatges urbans coherents i definits en relació al parc.

El PGM i l'espai agrícola

El PGM considera el parc, en certa forma, com un territori rústic residual en relació a la ciutat. Aquest sòl agrícola és clarament secundari i, per tant, l'ús que té assignat és el de la transformació en sòl urbanitzable o de reserva d'equipaments. D'aquesta forma, el sòl amb activitat agrícola gairebé desapareix.

Les projeccions fetes l'any 1974 en relació al creixement de la ciutat i a la reducció de les terres de conreu induïen a preveure un important creixement urbà i la pràctica desparició del conreu a la serra. Avui, la situació és diferent, ja que les circumstàncies econòmiques han frenat la forta recessió agrícola d'anys anteriors. Els ritmes actuals de disminució dels conreus són molt baixos, gairebé nuls, i això sense haver-hi protecció, ni de vigilància ni d'ajut.

A partir de la situació actual i de la consideració del territori rústic com un conjunt funcional de paisatges (agrícola, forestal), on la diversitat és un factor enriquidor i estabilitzador de les relacions ecològiques, sorgeix la necessitat de conservació, d'enfortiment del paisatge agrícola i dels espais naturals i seminaturals.

Per aquestes raons, en les propostes de desenvolupament urbà de caire residencial i dotacions urbanes, en comptes d'una ocupació indiscriminada de sòls rústics amb activitat, caldria tenir en compte tres factors: **idoneïtat del creixement en relació a la ciutat, valor de l'indret com a configurador del territori rústic actiu i opcions alternatives** de localització de l'activitat residencial (per exemple, en àrees amb usos extractius).

En les propostes de grans equipaments metropolitans, el problema és el mateix, però a una altra escala, i cal fer èmfasi especial en la seva localització, en funció de l'accessibilitat, ja sigui en transport privat o públic. En aquest sentit, la proposta caldrà que contempli indrets capaços d'assumir diferents papers dotacionals, col·locats amb el necessari respecte a la qualitat ambiental.

El PGM evita moviments especulatius de transformació de l'espai forestal en àrees urbanes, però simultàniament proposa la pràctica desaparició de l'espai agrícola; d'aquí la necessitat d'analitzar-lo en relació al futur del Parc.

1. Sòl urbà i urbanitzable segons el PGM (P.E.).
2. Espai agrícola en sòl urbà i urbanitzable (P.E.).
3. Bosc a la Rierada.
4. Bassa de reg a la Vall de Sant Just.
5. Conreus de secà al Vallès.

1

Sòl rustic en el PGM

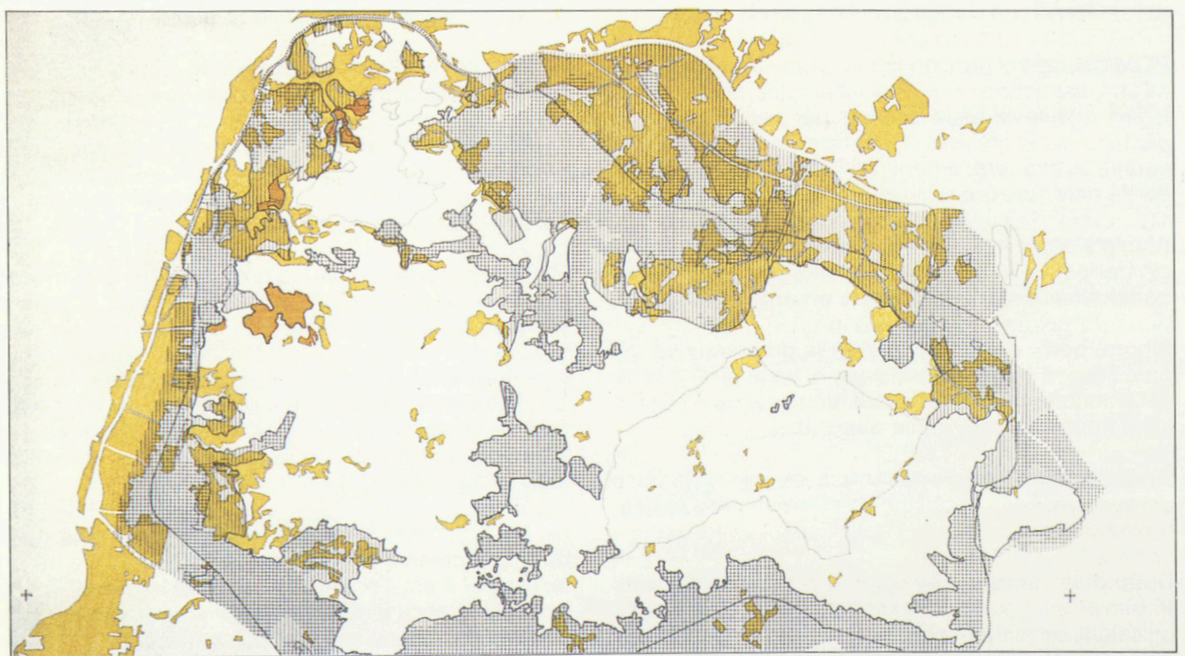

2

Àmbit d'estudi

Límit de sòl vinculat a parc forestal (PGM)

Conreus situats en sòl urbà

Conreus situats en sòl urbanitzable

Conreus en sòl de parc forestal (any 1974)

El parc com a suport d'infrastructures viàries

El PGM proposa travessar la serra a través de tres traçats d'autopista amb túnel, que passen per les valls de Vallvidrera, Sant Medir i Can Catà. Alhora proposa una via transversal, la via anomenada de cornisa, que travessa el parc en la direcció sud-oest/nord-est, per les valls de la Rierada i en alguns trams de les valls del Vallès. L'impacte d'aquestes infrastructures sobre els sistemes naturals i els recursos recreatius de Collserola és especialment significatiu, però els efectes previsibles resten per caracteritzar i avaluar sistemàticament.

El túnel de Vallvidrera té una lògica territorial d'un abast més ampli que els altres. Resseguint l'eix Barcelona-Rubí-Terrassa, dobla el traçat del ferrocarril i circula per un territori més artificialitzat que els altres dos. El caràcter de drecera el converteix en un itinerari privilegiat, alternatiu a l'anella circulatòria metropolitana d'accés i sortida de Barcelona. Aquesta via, en el seu primer tram que va de Barcelona a Sant Cugat, es troba amb dificultats importants derivades de l'estretor i de la sinuositat de la riera de Vallvidrera, així com de la intensa utilització per al lleure que té avui, ja que és l'única àrea del Parc amb accessibilitat mitjançant transport públic.

El túnel de Sant Cugat, avui ja desaparegut de la proposta del Pla de Carreteres de Catalunya, afecta una de les valls més valuoses de la serra, tant en termes de recorregut de lleure com de valor del bosc de ribera. El de Cerdanyola té un paper semblant i, a més, té un traçat projectat més dificultó (doble túnel).

Una altra via que produeix un impacte elevat, en relació al paisatge i al medi natural del parc, és la via que s'anomena de cornisa. Aquesta via disposa de dues parts ben diferenciades; la primera de Molins de Rei fins a la via del túnel de Vallvidrera, a l'entrada de Sant Cugat del Vallès, que passa per un espai poc artificialitzat com és la Rierada; la segona, des de Cerdanyola del Vallès fins al mateix punt, a l'entrada de Sant Cugat del Vallès, que passa per una sèrie de colls que separen les llargues valls orientades al nord que aboquen al Vallès, dels tres turons de forma gairebé cònica, que les separen de la plana del Vallès. La lògica del traçat és clara, ja que travessa la muntanya en direcció SO-NE per la part més feble. Tot i això, aquest traçat no deixa de tenir grans dificultats per la sinuositat i l'estretor de la Rierada i per la dificultat de travessar els colls del Vallès amb un recorregut ràpid de caire d'autopista que obliga

3

Josep Mascaró

4

Ernest Costa

5

a la realització d'alguns túnels. Molt menys clar és el paper metropolità que pot tenir, perquè el pes específic de les connexions immediates (Molins de Rei-Sant Cugat i Sant Cugat-Cerdanyola) és menor i pot venir resolt per altres traçats alternatius com ara una via de ronda que solucioni alhora l'acabat de la ciutat i aquesta connexió.

El pes de les connexions SO-NE dels rius Besòs i Llobregat pot ser resolt per l'autopista A-7, avui infrautilitzada a causa del peatge, amb un consum addicional de temps realment ínfim. D'altra banda, l'impacte que la via de cornisa té sobre el territori rústic és important en afectar un mosaic de vegetació de ribera divers i sensible i camps de conreu a les parts planeres. En resum, entre l'elecció de rescat del peatge de la A-7 i la construcció d'una nova autopista, sembla lògic decantar-se per l'opció que altera menys el territori i que previsiblement serà la menys costosa en termes econòmics.

La continuïtat de la ronda de Sant Cugat del Vallès cap a Rubí, passant per la riera de Valldoreix, té també poca justificació metropolitana amb un traçat del tipus autopista. El pes específic de la Ciutat Jardí de Valldoreix és reduït com per justificar una implantació forta sobre el traçat del llit de la riera. Una solució de ronda més exterior i una doble vialitat urbana estructurada als costats del llit de la riera podrien ser suficients i, a l'ensems, més respectuoses amb la fondalada, tant en el seu tram urbà com en l'àrea de parc de la capçalera.

La resolució definitiva de la xarxa viària metropolitana que travessa el parc de Collserola necessita de la comparació de diverses alternatives i de l'avaluació de la seva eficàcia enfront dels impactes que tenen sobre el parc, tant els de tipus ambiental i ecològic com els que afecten l'ús de lleure. Cal tenir present que els indrets de pas d'aquestes infrastructures són alhora els més fràgils des del punt de vista ecològic i alhora els més susceptibles d'un ús de lleure. Tan sols una anàlisi comparativa des de les diferents alternatives pot trobar una solució que equilibri de forma satisfactòria els beneficis circulatoris amb els costos socials i ambientals.

La integració amb les estructures urbana i metropolitana

A partir d'aquesta anàlisi del PGM, el Pla de Collserola ha plantejat quines són les relacions òptimes per integrar-lo amb l'estructura urbana i metropolitana.

El que afecta a la xarxa viària i a la continuïtat de l'estructura d'espais lliures ja ha quedat clarament reflectit en els apartats anteriors. Pel que fa a la relació de frontera del parc amb l'estructura urbana (la ciutat del contorn), el Pla, en mirar-se el parc des de dins i des d'una lògica geogràfica de desenvolupament del territori, proposa correccions al final de la ciutat. Es tracta de fer compatibles les tensions de creixement de les ciutats del contorn, amb el territori existent i possible. És des d'aquest punt de vista, que es fa una relectura dels creixements proposats pel PGM i es presenten suggeriments per al seu desenvolupament.

No es tracta avui de reconsiderar de bell nou el planejament existent de forma restrictiva, sinó d'analitzar la idoneïtat de les propostes fetes pel PGM en relació a la ciutat existent, a la lògica del territori i a les potencialitats del parc. D'aquí en surten uns suggeriments-recomanacions que inclouen d'una banda ajustar, segons una lògica geogràfica, els límits dels creixements previstos i, de l'altra, proposar un paper diferent al residencial: per exemple, de tipus dotacional privat o, inclús, si el cas ho requereix, restituir-lo a l'espai forestal.

No es tracta d'encetar una polèmica sobre els drets edificatoris, sinó de llençar propostes de desenvolupament que potenciïn les capacitats del territori i del planejament. Serà el propi desenvolupament d'aquests sòls (Ajuntaments-agents privats) el que definirà finalment aquests límits amb una precisió superior a la que estableix el Pla especial malgrat la cura amb què s'han analitzat.

Per això s'han plantejat com a recomanacions, sense validesa com a planejament general. Fer-ho així ha permès **no renunciar** a una lògica de planteig de futur del parc en els seus contorns, que d'altra forma hagués quedat distorsionat, i s'ha establert una hipòtesi òptima, al nostre entendre, d'integració parc-ciutat. Alhora, es **respecta plenament** la validesa de les determinacions del PGM, que establí en el seu dia el conjunt de relacions urbanes i rurals, de drets i servituds de l'àrea metropolitana en una discussió ciutadana prou extensa i profunda, tot confiant que el seu desenvolupament pràctic canviï en la direcció proposada des d'aquest Pla.

Aquest planteig ens ha semblat metodològicament necessari, jurídicament correcte i socialment, com a mínim, enriquidor pel que fa a la discussió del futur de la ciutat metropolitana.

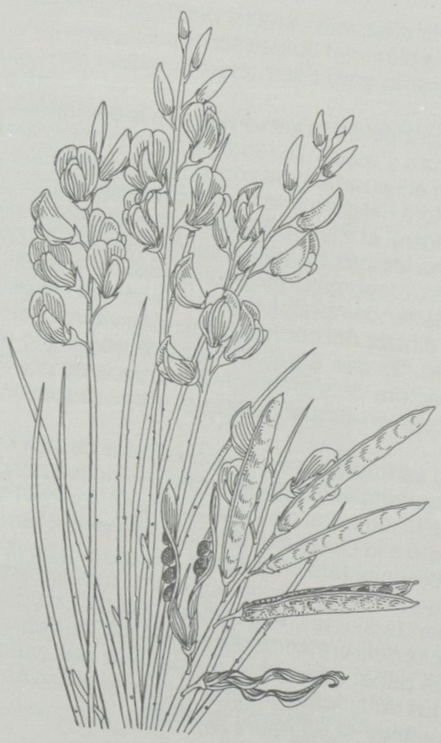

L'estructura del Pla

Les zones de paisatge.
Zones segons naturalitat i ús

Les àrees i els àmbits de
tractament específic

La xarxa viària

La gestió del parc

Pla Especial d'Ordenació i de Protecció del Medi Natural del Parc de Collserola, aprovat l'octubre de 1987.

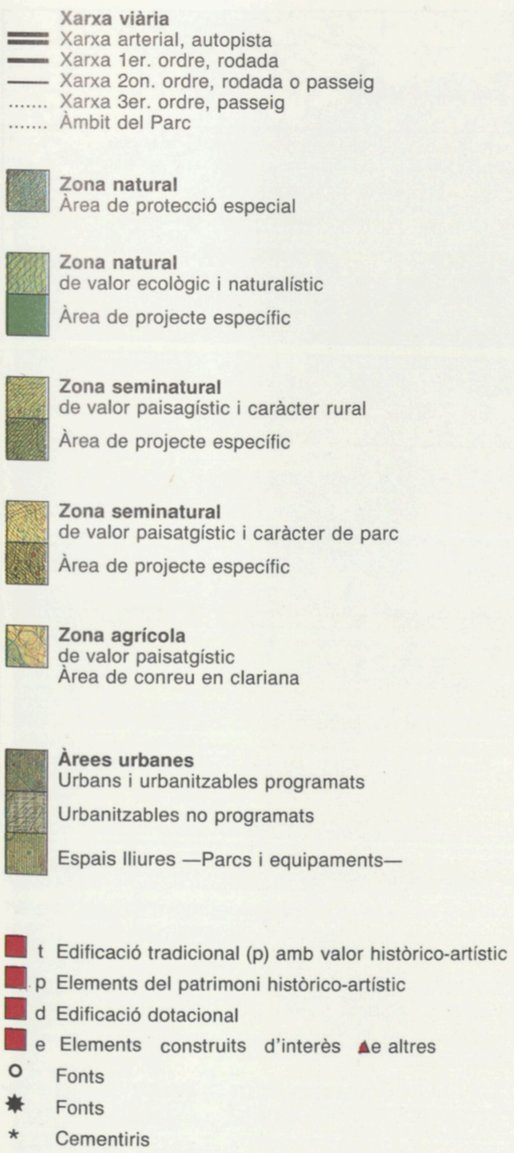

La integració dels objectius del pla amb la informació recollida en els apartats anteriors s'expressa mitjançant una estructura espacial pròpia. Aquesta estructura modula l'espai, li dóna unitat formal i defineix les relacions funcionals entre els seus components.

Per l'extensió de l'àmbit projectat, la varietat dels objectius i la seva diferent compatibilitat, la resolució d'aquesta estructura no és trivial. Mentre l'aprofitament i la conservació dels recursos naturals requereixen decisions de gestió sobre àrees extenses durant períodes temporals llargs; la localització de les àrees d'esbarjo necessita, en canvi, una major concreció de les propostes, tant pel tipus d'intervenció com per les seves dimensions espacial i temporal.

D'entre els dos pols oposats, és a dir, baixar al detall concret i dispersant, o mantenir la globalitat sintètica i ambígua, el Pla ha optat per desenvolupar una estructura en tres nivells espacials i conceptuals. Sense perdre de vista la globalitat del Pla, aquesta estructura permet arribar coordinadament al detall del projecte específic. Així doncs, l'estructura del parc ve definida pels elements següents:

les zones de paisatge

les àrees específiques

la xarxa viària

Les Zones de paisatge. Zones segons naturalitat i ús

Estableixen el tipus de paisatge desitjat i, en conseqüència, els criteris de gestió i utilització dels recursos naturals. L'anàlisi de la situació actual i la consideració de les seves potencialitats, ha permès definir les següents unitats:

zones naturals

zones seminaturals

zones agrícoles

Són àmbits extensos amb límits geogràfics reconeixedors, que determinen les directrius principals de gestió dels recursos naturals de les zones esmentades. Les directrius s'orienten cap a un ús múltiple dels recursos (extractiu, recreatiu, conservatiu), tot buscant una major compatibilitat entre ells i les capacitats de les àrees.

Dins d'aquest gran capítol de gestió s'aborden les possibilitats de conservació i transformació de les edificacions, així com els usos del territori com a suport d'infrastructures metropolitanes.

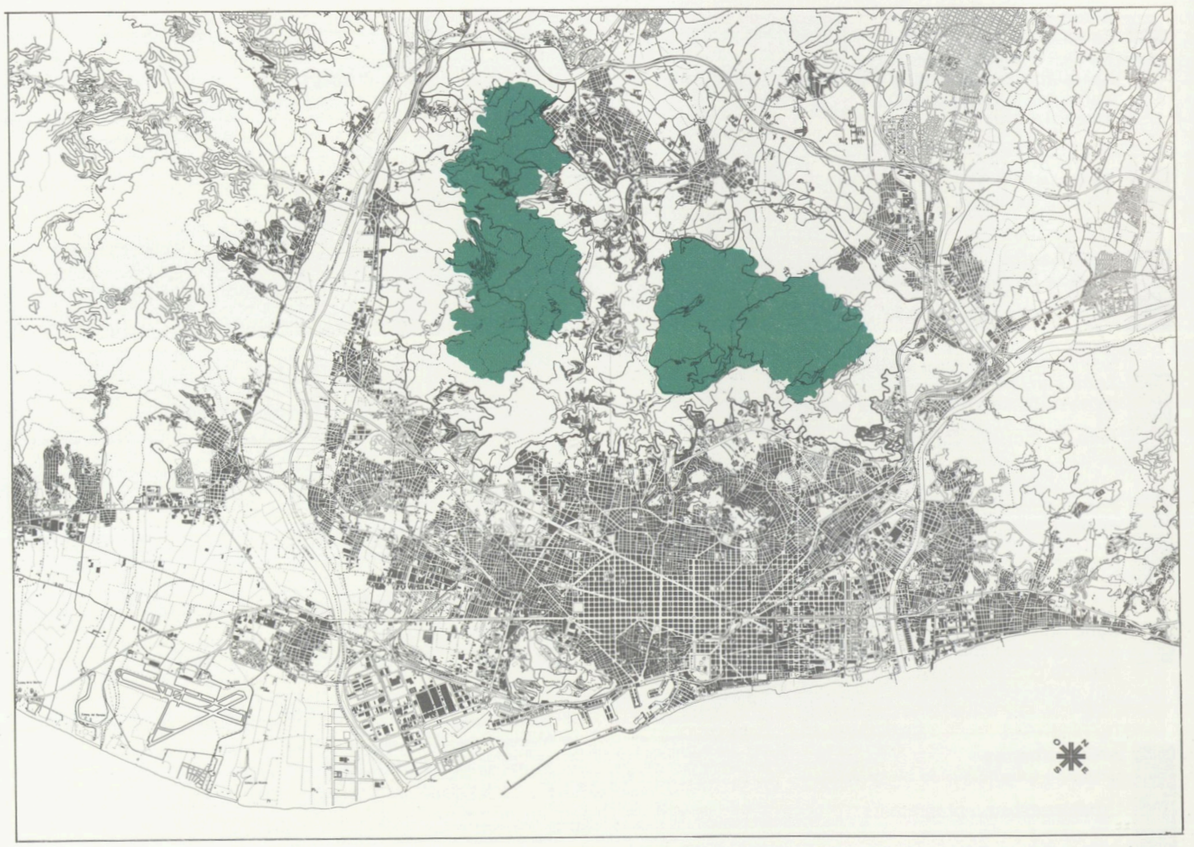

1

Les zones naturals

Les zones naturals ocupen 3.365 ha, és a dir, el 41,7% de la superfície total del parc. Al seu interior, s'hi troben 185 ha (2,36%) **d'àrees d'especial protecció**, localitzades als sectors de la Rierada i de la Font Groga.

La funció primordial de les zones naturals és la preservació i la regeneració d'un patrimoni natural valuós. Aquest es caracteritza per la presència dels boscos mediterranis més propers als estadis climàcics de l'alzinar, i en alguns casos de l'alzinar amb roures. Inclou també restes de vegetació mesòfila de fons de vall humida, amb clapes d'oms, gatells i avellaners. El substrat edàfic és, en general, estable i desenvolupat.

Per totes aquestes raons, són també les àrees més adequades per desenvolupar un nou tipus de gestió dels recursos naturals, més respectuós i adaptat a les relacions ecològiques del lloc. En aquestes zones, predominantment forestals, el bosc és concebut com un sistema natural complex, on cal conservar-hi tots els elements, és a dir, la vegetació, la fauna, el substrat i els recursos hídrics.

Es tracta de mantenir i desenvolupar un ambient forestal mediterrani progressivament divers i madur, tranquil i silenciós, que serveixi de refugi per a la fauna, encara que també sigui visitat i admirat per la població.

Per les seves característiques singulars, les àrees d'especial protecció dins les zones naturals constitueixen enclaus particularment valuosos. El tractament és semblant al de la resta, encara que amb una intervenció que emfasitza la preservació i la interpretació d'aquests valors.

La gestió de la vegetació

Silvicultura

Dins les zones naturals, les activitats silvícoles són actualment molt reduïdes, i en el futur no s'autoritzarà cap més explotació forestal orientada a la consecució de beneficis exclusivament econòmics.

Els tractaments silvícoles a desenvolupar seran establerts per la direcció del parc i s'orientaran essencialment als problemes de:

- el manteniment de les comunitats més madures;
- l'aclarida selectiva de les masses forestals excessivament denses i malformades;
- la conservació i el desenvolupament de la complexitat estructural del bosc, especialment pel seu paper en el refugi, la nidificació i l'alimentació de la fauna;
- el tractament selectiu dels estrats arbustius, en benefici de les espècies més avançades en el procés de maduresa de la comunitat forestal;
- el control de l'erosió edàfica, a causa de l'escorriment superficial i la inestabilitat del substrat.

Pastura

L'òptim desenvolupament de les zones naturals aconsella eliminar-hi la pastura. El brosteig d'herbes tendres i rebrots per part del bestiar repercuteix negativament sobre la regeneració de la coberta forestal, ja que els plançons són consumits i trepitjats.

La pastura i sobretot el seu excés en àrees inestables provoca igualment pèrdues de sòl per erosió i escolament concentrat. A la llarga, la pastura redueix la diversitat de les comunitats vegetals en afavorir la introducció d'espècies invasores de ràpida propagació.

Ernest Costa

2

Rafel Vela

3

La funció primordial de les zones naturals és la preservació i la regeneració d'un patrimoni natural valuós. Són àrees predominantment forestals i en certs enclavaments, com la Font Groga, mantenen boscos de maduresa notable. El tudó o colom de bosc n'és un animal ben representatiu.

1. Localització de les zones naturals dins l'àmbit del Parc.
2. Boscos d'alzines, roures i pins de la capçalera de la riera de Sant Medir (Reserva Natural de la Font Groga).
3. Tudó (*Columba palumbus*)

A l'interior de les zones naturals hi ha àrees d'especial protecció que acullen espècies significatives. La gestió s'orientarà essencialment a la conservació i al desenvolupament de la complexitat estructural del bosc i a la potenciació de la fauna. Les clarianes de conreu dins de les zones naturals són un element integrat paisatgísticament i funcional que convé mantenir actiu.

1. Corona de rei (*Doronicum pardalianches*) al sotabosc de la Font Groga.
2. *Polystichum setiferum*, en una avellanosa.
3. Interior de l'alzinar amb roures, vora la Font Groga.
4. Estudi de dos tipus diferents de fondals (P.E.).

1

2

3

La gestió de la fauna

L'elevada pressió cinegètica i la pobresa quantitativa de la fauna a Collserola són dos fets importants que condicionen la gestió dels recursos faunístics en aquestes zones. Alhora les zones naturals són hàbitats singulars idonis per a la conservació i promoció del poblament faunístic.

Caldrà, doncs, establir la seva conversió en refugis de caça, o figura anàloga, per evitar totes les activitats cinegètiques depredadores. Aquesta declaració es mantindrà fins que les poblacions no assoleixin nivells demogràfics que assegurin la recuperació del grup. L'establiment d'un pla de vigilància i cens anual de la densitat i la distribució de les espècies serà una mesura lògicament obligada.

La promoció dels recursos faunístics, requereix així mateix una gestió coordinada amb les activitats agrícoles, ja que els conreus són una font important d'aliment per a les poblacions animals, especialment les hivernants. En aquest sentit, és essencial la preservació de les clarianes obertes dins dels espais forestals de les zones naturals.

L'agricultura

El Pla contempla el complex mas-clariana-vora forestal com un element integrat paisatgísticament i funcional dins de les zones naturals que convé mantenir.

El Pla entén que l'activitat agrícola tradicional té problemes per mantenir-se i, per tant, admet la seva complementació amb altres activitats i serveis que no hi són relacionats directament. A més de les activitats pròpiament agropecuàries de granja i ramat, també s'admetran el lloguer i la guarderia de cavalls, els serveis de restaurant, l'acolliment d'excursionistes i de visitants en general. Per al desenvolupament de l'activitat agrícola i d'altres complementàries s'admetrà un increment del volum de l'edificació principal (50%) i unes lleus transformacions de l'espai ocupat per la clariana (5%).

L'abandó d'aquesta activitat agrícola legitimarà l'actuació de l'Administració en termes expropiatoris. Així doncs, s'admetrà el règim privat sobre l'ús agrícola però és reclamarà la titularitat pública quan aquesta perdi el seu caràcter.

Fondal al curs alt d'un torrent

Fondal al curs mitjà d'un torrent

4

L'ús residencial

L'ús residencial es limitarà al d'habitatge per al treballador agrícola en les edificacions tradicionals existents. En general, dins les zones naturals l'ús residencial no hi és compatible i no s'admetrà l'edificació amb aquesta finalitat. Constitueixen una excepció els enclaus qualificats de sòl urbà per al PGM, dins els nuclis de Can Cerdà, la Rierada i Sant Bartomeu.

Les activitats de lleure

Les activitats d'esbarjo dins les zones naturals han de ser compatibles amb el respecte als seus valors naturals i paisatgístics. El pla emfasitza la passejada, bàsicament a peu, encara que en alguns indrets també s'hi admet la passejada a cavall.

Aquestes activitats requereixen itineraris controlats, poc construïts, que relliguin equipaments dirigits a la divulgació dels valors de les zones naturals. El tipus d'equipament que es preveu instal·lar-hi és bàsicament de suport interpretatiu, en forma de cartells orientadors, centres d'informació, documentació i acollida dels visitants, punts d'observació d'animals i plantes, etc.

Només s'admetrà el picnic intensiu en determinats enclaus d'ús tradicional, com les clarianes de Sant Medir i Santa Creu d'Olorda, Can Cerdà...

Les zones seminaturals

Són àrees de característiques més heterogènies que les anteriors. El mosaic de bosc mediterrani amb clarianes de brolles i de costers coberts de prats i erms amb arbres esparsos constitueix l'aspecte visual predominant. Generalment ocupen una posició fronterera a les vores de sectors extensament urbanitzats o conreats.

Les zones seminaturals s'estenen sobre 4.081 ha (48,7%). El Pla estableix una distinció fonamental entre aquelles que ofereixen un paisatge marcadament rural (SNr) i les que definiran un parc més organitzat (SNp) dins un entorn forestal amb elements urbans molt imbricats. Les primeres ocupen 1.267 ha (21,2% del parc), mentre que les segones comprenen 2.313,5 ha (27,5%).

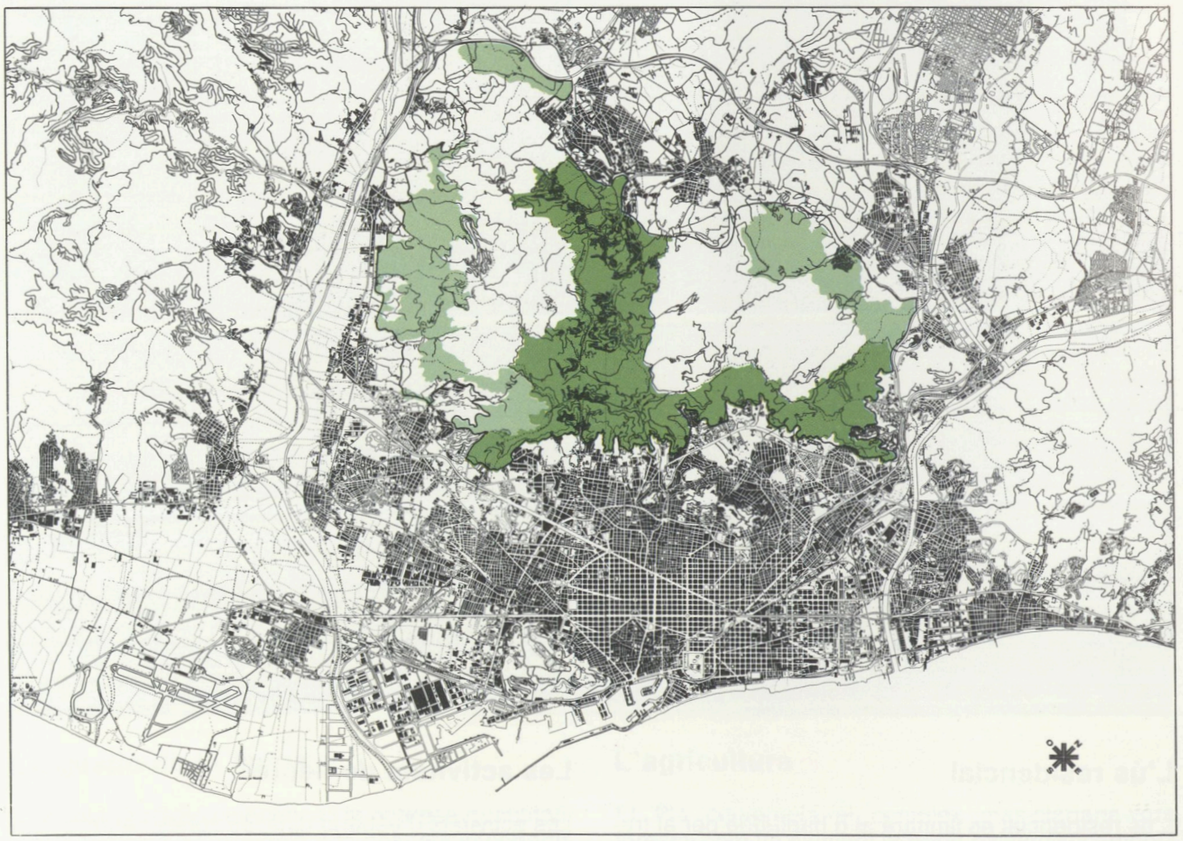

1

La gestió dels recursos naturals

En les zones seminaturals l'objectiu primordial és la **conservació i millora dels valors estètics** del paisatge rural que les caracteritza. El tractament paisatgístic adient partirà de la percepció de l'heterogeneïtat actual, per redissenyar-la i completar-la. Això significa emprendre tasques de reconstitució en aquells sectors del parc que ho requereixen per la seva inestabilitat geodinàmica, —pendents acusats sense coberta vegetal suficient—, però no indiscriminadament en tota la seva extensió. Es mantindran, doncs, àrees obertes amb formacions arbustives baixes i que per la seva localització, color i aroma defineixen entorns paisatgístics i panoràmics de qualitat. Així mateix, el manteniment d'un mosaic vegetal diversificat tindrà conseqüències molt positives per a la fauna.

La **reforestació** dels sectors seleccionats es farà d'acord **amb criteris paisatgístics i ecològics** i tendirà a recrear les formes d'ocupació del sòl veïnes, pel que fa a la seva textura i sinuositat. En definitiva, s'evitaran les plantacions arbòries més específiques, indiferenciades i excessivament regulars. Les espècies a utilitzar seran les pròpies del domini bioclimàtic corresponent, però també s'accepten elements més exòtics per la proximitat de la ciutat.

L'estrat arbustiu serà tractat quan les necessitats de lleure i de protecció de l'edificació contra el risc d'incendi forestal ho reclamin. **L'estassada** es farà de manera **selectiva** i controlada per tal de no perjudicar el desenvolupament de la comunitat.

L'existència de valors naturalístics singulars dins certs sectors particulars de les zones seminaturals —com la màquia d'arboç del turó de la Font Grogaturó de Margarola, la brolla d'estepa ladanífera de Can Ferrer-Can Lloses, els fragments de màquia de llentiscle de Can Farrés— requerirà l'aplicació de mesures de preservació més estrictes. Així mateix es potenciaran la interpretació i la difusió públiques d'aquests valors naturalístics.

En les zones seminaturals l'objectiu és la conservació i la millora dels valors estètics i productius del paisatge humanitzat que les caracteritza. Els fragments de bosc madur són excepcionals, mentre que les formacions arbustives i les pinedes són les unitats de vegetació més ben representades. Acullen una fauna relativament poc exigent, de la qual el conill n'és un element significatiu.

1. Localització de les zones seminaturals dins l'àmbit del Parc.
2. Roureda en un fondal prop de la Salut de Sant Feliu.
3. Brolla de ginesta en un vessant.
4. Pineda de pi pinyer vora Sant Pere Màrtir.
5. Conill (*Oryctolagus cuniculus*)

Josep Mascaró

2

Ernest Costa

3

5

Josep Mascaró

4

Silvicultura, pastura i caça

L'explotació forestal és admesa a les finques privades d'acord amb la legislació vigent del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de la Generalitat de Catalunya, i amb les regulacions específiques establertes per la direcció del parc. Es tindrà especial cura en l'obertura dels camins de desembosc, en l'alteració de la dinàmica hidrològica dels torrents, en els treballs de tallada i arrossegament. Els elements vegetals valuosos (alzines, roures, vegetació de ribera i singularitats florístiques) hauran de ser respectats i, per tant, no s'admetrà la seva explotació amb criteris exclusivament econòmics.

A les finques públiques el tractament forestal facilitarà la successió cap a estadis estructurals més complexos.

La pastura s'admet als sectors més favorables com els prats i les brolles en terrenys plans que no hagin de ser repoblats. Igualment, s'acceptarà la pastura a les arbredes sense sotabosc i amb un estrat herbaci abundant que admet la sega periòdica dels ramats.

La caça a les zones seminaturals és incompatible amb un ús de lleure intensiu, perquè els riscos per als visitants són importants. D'aquí se'n dedueix una proposta de declaració de zona de seguretat per a totes aquestes àrees. Eventualment, mentre l'ús de lleure no estigui completament desenvolupat, podrà pensar-se en l'admissió d'aquesta activitat dins les zones de caràcter rural, d'acord amb els plans de gestió faunística corresponents.

El Pla distingeix entre zones amb un paisatge netament rural i zones de parc més organitzat. La Budellera i Sant Pere Màrtir són elements significatius dins de les darreres.

1. Estudi de la zona de Sant Pere Màrtir (P.E.).
2. Àrea de lleure de la Budellera.

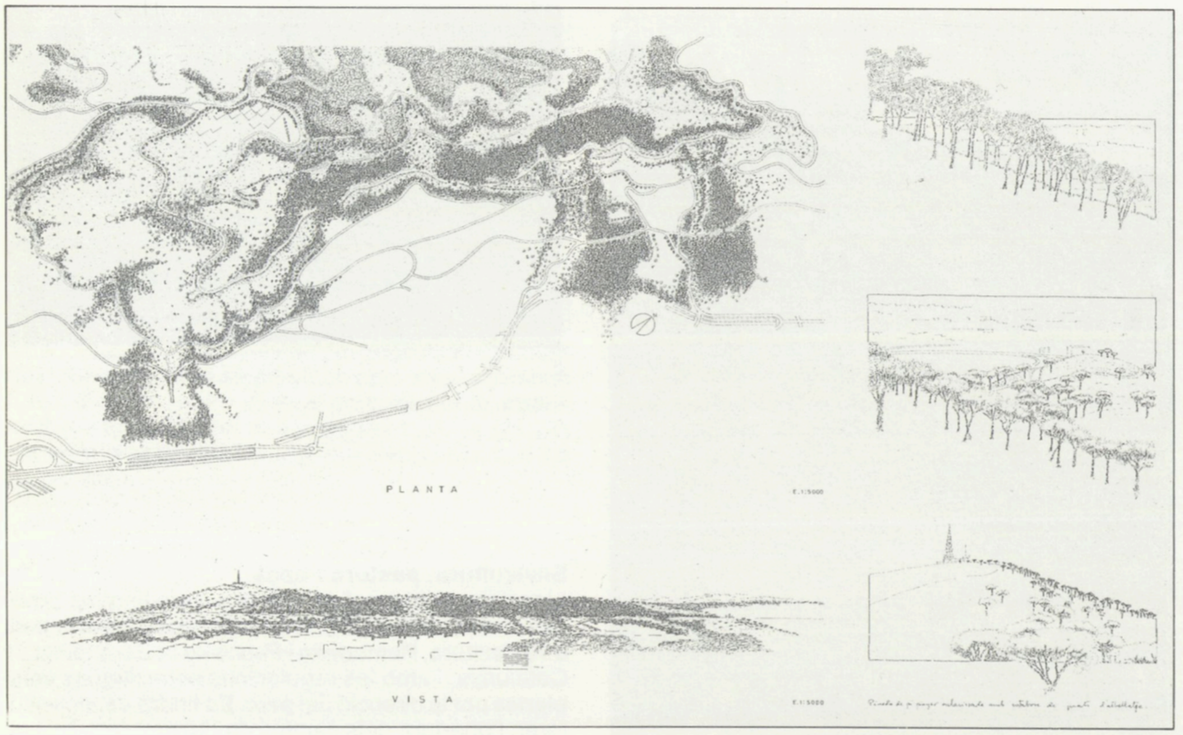

1

Josep Mascaró

2

Les activitats de lleure

La reconeguda capacitat d'acolliment per al lleure de les zones seminaturals implica la millora dels seus accessos per part del públic visitant. Aquests accessos hauran d'anar distribuïts i estructurats amb una adequada xarxa de circulació i llocs d'estada.

A les àrees amb caràcter de parc (SNp), els llocs d'estada seran nombrosos. A les carenes i els indrets elevats tindran una funció de mirador; mentre que les activitats de picnic i restauració se situaran en indrets més tancats i recòndits.

A les zones de paisatge rural hi predominarà la passejada a peu i a cavall, encara que les àrees d'estada també tindran una funció important. El seu caràcter poc estructurat propiciarà un ús d'esbarjo més dispers i informal que el de les àrees amb caràcter de parc.

L'agricultura

La unitat del mas i les feixes de conreu tenen aquí un tractament i funció semblant al descrit per les zones naturals. Pel que fa als hortets marginals, és d'esperar que amb el temps desapareguin o que siguin absorbits pels equipaments municipals previstos en el PGM.

Les zones agrícoles configuren una imatge rural equilibrada, contribueixen a la qualitat visual del paisatge i són un notable potencial d'alimentació per a la fauna.

3. Localització de les zones agrícoles dins l'àmbit del Parc.
4. Fruiterars.
5. Aligot (*Buteo buteo*).

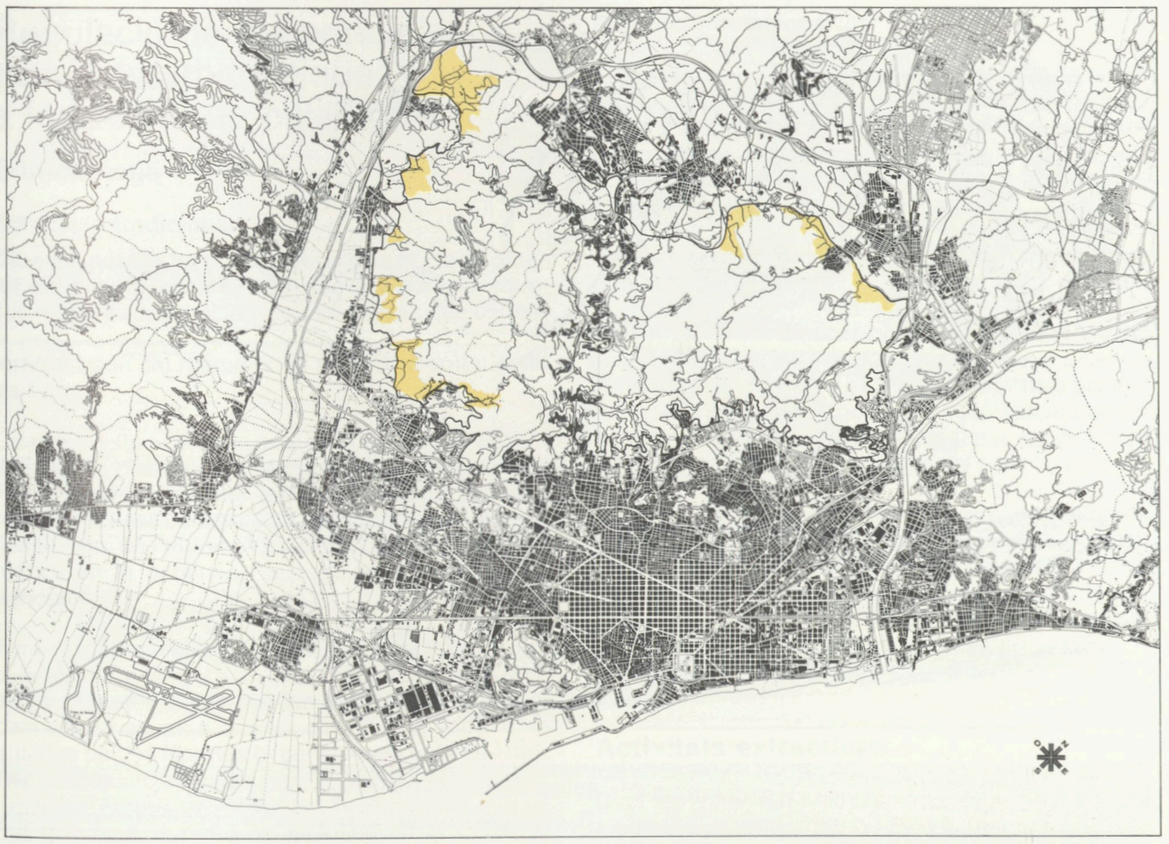

3

Les zones agrícoles

Per les seves característiques morfològiques, la seva accessibilitat i l'acceptable fertilitat, aquestes zones han mantingut fins ara l'activitat rural tradicional. Configuren una imatge rural equilibrada i dinàmica que contribueix notablement a la qualitat visual del paisatge de Collserola. El seu potencial per a l'alimentació de la fauna és igualment notable.

A més dels camps de conreu, aquestes zones també inclouen restes de vegetació de fondal i clapes de bosc als cims i vessants dels turons. En total, comprenen una supefície de 627 ha (7%).

Per les funcions esmentades i per la seva situació precària enfront de la dinàmica urbanitzadora de les ciutats veïnes, caldrà enfortir la seva vitalitat futura amb els ajuts que la legislació preveu per al foment de l'agricultura periurbana.

Amb tot, les tècniques de conreu hauran d'adaptar-se a la morfologia del lloc. Quan el pendent és superior al 25%, el risc d'erosió i pèrdua de sòl és important i les feixes hauran de protegir-se amb murets adients que estaran construits amb materials adequats.

Les àrees agrícoles disposaran de l'edificabilitat que el PGM els atorga, és a dir, 0,01 m^2 de sostre per m^2 de sòl; per edificacions vinculades al conreu, les construccions podran ocupar com a màxim 1,5% de la superfície de la parcel·la i la seva alçada reguladora màxima serà d'11,6 m. Els materials de coberta seran de teules o a la catalana, i les parets de tancament, de pedra i morter o arrebossades amb colors discrets. La forma correspondrà a la de les construccions tradicionals i la seva localització haurà d'integrar-se correctament amb el paisatge.

Es proposa d'altra banda, la millora dels accessos als masos i als camps.

Les àrees agrícoles són en general poc idònies per al lleure. Amb tot, el pla preveu una possible adequació per aquesta activitat en certes àrees que reuneixin condicions favorables, gràcies a la seva extensió, accés i dificultats de mantenir activa l'explotació. El Pla proposa també una xarxa de camins de passejada, a través dels espais intersticials no conreats.

Atès que en tota l'àrea del parc no s'admetran nous usos extractius a part dels que el PGM contempla, la restauració dels espais afectats, un cop finalitzada l'activitat, serà una necessitat a exigir prioritàriament per la direcció del parc.

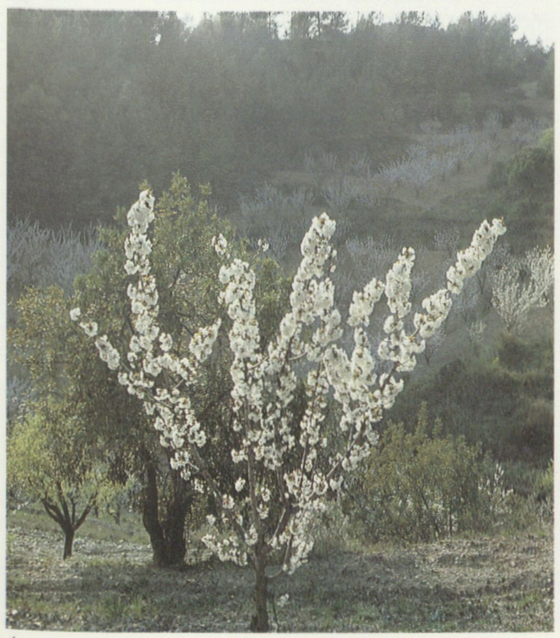

4

5

Rafel Vela

El Pla Especial recomana el manteniment de les àrees de conreu existents i l'enfortiment de la seva vitalitat.

1. Estudis d'ordenació de la zona agrícola de la vall de Sant Just (P.E.).
2. Conreus de cereals de secà i marge forestal a Can Calders.

Moltes d'aquestes àrees agrícoles tenen avui una qualificació en el PGM d'equipaments o sòl urbanitzable.

El Pla Especial recomana el seu manteniment com a àrees de conreu atès el paper estructurador que tenen en la definició del paisatge rural. En cas de transformar-se, cal trobar els usos dotacionals adequats i amb uns paràmetres d'ocupació que permetin entendre's com uns equipaments de poca edificabilitat dins d'un parc amb gran importància de l'espai lliure no transformat.

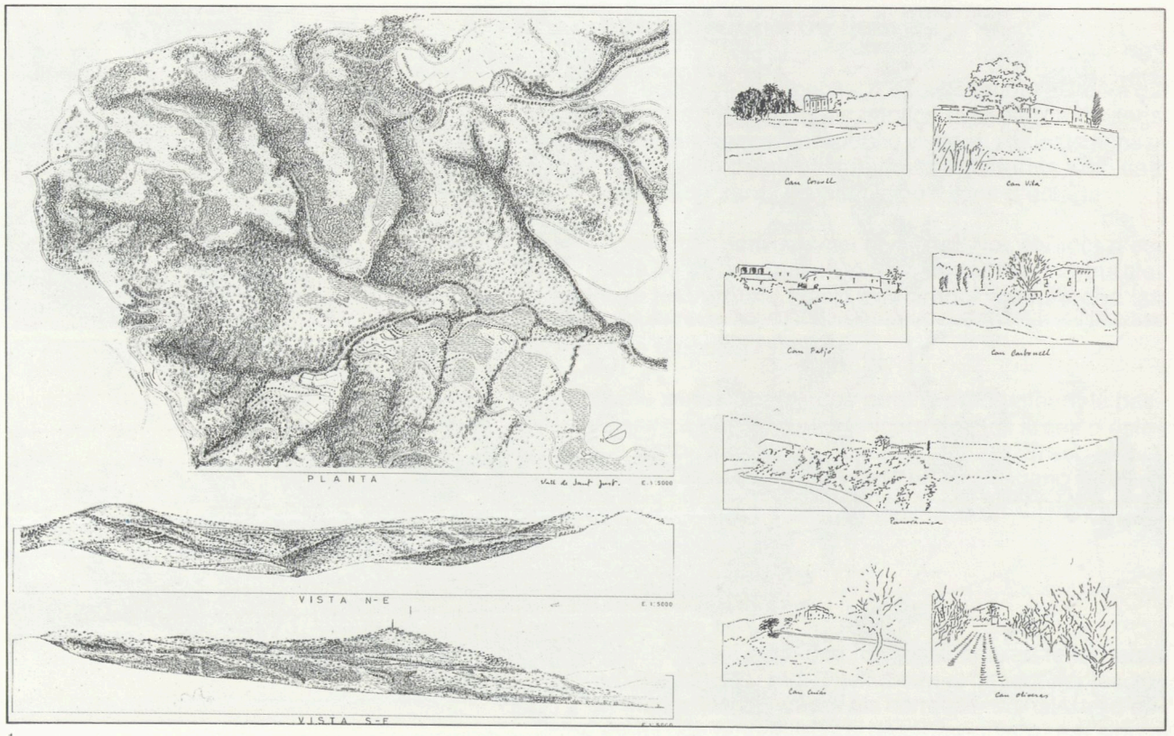

1

2

Regulació de les principals activitats urbanístiques a les zones de paisatge

Edificacions

Edificació tradicional

Dins del parc hi ha edificacions que el Pla anomena «Edificació tradicional», i que defineix com aquelles d'interès arquitectònic o paisatgístic que corresponen a una estructura correcta de colonització del territori i que cal mantenir, si no es troben en estat de ruïna.

Quan aquesta edificació està vinculada a l'ús agrícola, sigui en clariana o en zona agrícola, l'interès del Pla és mantenir la seva vitalitat actual, amb especial respecte a l'estructura física tradicional tant de l'edificació com de l'indret. Aquest tractament ha quedat recollit en la definició i la regulació de les àrees agrícoles.

A més d'aquestes, hi ha edificacions tradicionals vinculades normalment a un entorn de jardí que cal conservar. Algunes d'elles queden recollides pel PGM-76 com a Verd privat, d'interès -clau 8b- i ja queden regulades per les Normes Urbanístiques del PGM (art. 147 a 150).

Pel que fa a la resta no incloses en el PGM, el Pla Especial les manté dins la qualificació de parc forestal —amb la clau (t)—, i planteja la seva conservació i millora com a edificació (edificacions i elements integrats en el Patrimoni Històrico-Artístic).

El Pla planteja per a aquestes edificacions el pas al règim públic de sòl per expropiació o mitjançant dret de superfície.

S'admetrà, però, l'ús d'habitatge unifamiliar o plurifamiliar —d'acord amb l'ús actual, mitjançant el dret de superfície— de l'edificació existent i l'entorn enjardinat immediat per un termini màxim de 75 anys, en les condicions de la disposició transitòria I del PGM si no està prevista la seva expropiació.

S'admetran usos dotacionals o de lleure vinculats al parc mitjançant les condicions següents: En titularitat privada sempre i quan es compleixin les condicions d'ésser entitats sense ànim de lucre i interès social, i en titularitat pública mitjançant expropiació forçosa o altre títol legítim (dret de superfície).

Edificació dotacional

El Pla reconeix dins del parc edificacions que tenen un paper com a dotacions i que si bé no corresponen a una estructura clàssica d'edificació tradicional, tenen avui una utilització suficientment important perquè malgrat el seu impacte en el paisatge, no especialment adequat, calgui conservar-les.

Aquestes edificacions es regiran pel règim dels equipaments del PGM.

No s'hi preveuen ampliacions més enllà del 10% del seu volum i amb les limitacions derivades d'un estudi paisatgístic. Només en casos excepcionals per evitar la seva pèrdua de funcionalitat, i mitjançant un pla especial, podrà incrementar-se aquest volum fins al 50% si l'impacte en el paisatge del parc ho permet.

Totes les edificacions (incloses les situades en àrees agrícoles) necessiten disposar d'elements de tractament de les aigües residuals. No s'atorgarà llicència de cap tipus que no inclogui la realització d'una instal·lació de tractament d'aquestes aigües si no està ja actualment correctament instal·lada.

Activitats extractives

Dins les zones naturals, seminaturals i agrícoles no s'admeten noves extraccions. Pel que fa a les existents, legitimades pel PGM i actualment en actiu, hauran de ser rehabilitades paisatgísticament d'acord amb la legislació vigent i el destí previst pel Pla Especial.

Instal·lacions elèctriques

El Pla prohibeix la instal·lació de noves esteses dins les zones naturals i també en el vessant barceloní. Per a les instal·lacions dins les zones seminaturals i agrícoles es requeriran estudis de traçats alternatius que descriguin i comparin l'impacte resultant sobre el paisatge visual.

Respecte a les esteses existents, cal considerar que es troben en procés d'obsolescència i per tant en situació de fora d'ordenació pel que fa a les zones naturals, de protecció especial i del vessant de Barcelona.

Les companyies elèctriques tramitaran els plans especials adients per a la legitimació de les esteses. El traçat de noves línies d'alta tensió es farà d'acord amb les especificacions d'un projecte tècnic que corregeixi els possibles efectes negatius sobre el paisatge. S'evitarà especialment la destrucció del mantell vegetal sota els cables transportadors allà on no n'hi hagi necessitat.

Instal·lacions de telecomunicacions

La millor alternativa per a la resolució de la problemàtica generada per les diverses instal·lacions actualment existents és la d'un suport únic. El seu desenvolupament es farà mitjançant un pla especial que justifiqui la necessitat de la instal·lació, que consideri l'impacte associat amb les diferents alternatives possibles i que proposi els tractaments de restauració més convenients.

Subministrament d'aigua, sanejament, etc.

Caldrà que les instal·lacions fixes de dipòsit o elevació es disposin amb criteris d'encobriment de les edificacions, sia per enterrament o tractament vegetal. Quan les instal·lacions necessitin complementàriament edificació d'habitatge o de regulació, serà necessari un tractament d'edificació tradicional integrat al paisatge del parc. Els mateixos criteris seran d'aplicació pel que fa al tancament exterior.

L'espai lliure necessari per a la funcionalitat de les instal·lacions es tractarà amb criteris de jardí organitzat o parc forestal segons les àrees.

La resta dels espais que no siguin necessaris en un futur per a les instal·lacions de subministrament seguiran sotmesos al règim forestal i es podran adquirir per qualsevol títol legítim.

L'admissió de les instal·lacions que es proposin o la legalització de les existents es farà mitjançant pla especial que contempli la seva necessitat, l'àmbit d'ocupació necessari, l'estudi, d'alternatives de localització i l'elecció justificada en funció del menor impacte en el paisatge i en l'ús del parc, així com en el tractament edificatori i paisatgístic adequat a l'entorn, amb solució de les contradiccions que es puguin plantejar amb els usos proposats pel Pla Especial en el parc.

Les instal·lacions de transport es desenvoluparan mitjançant projectes d'urbanització on s'analitzi la necessitat del traçat, s'avaluïn les alternatives possibles i es justifiqui l'elecció de la de menor impacte, l'especificació de les condicions tècniques menys lesives i el tractament de restauració.

Les àrees i els àmbits de tractament específic

Són el resultat d'entendre el planejament del parc com una acció de disseny, de rehabilitació i de construcció de nous entorns arquitectònics i paisatgístics. No es tracta de desenvolupar únicament un conjunt de normes de gestió dels recursos; la definició d'aquestes àrees és necessària per aconseguir una millor integració del parc amb la ciutat, per preservar el patrimoni arquitectònic i per facilitar el lleure i l'educació del públic dins dels espais naturals del massís.

Les àrees de tractament específic seran doncs les parts més actives del parc pel que fa a l'ús públic. La seva situació dins les distintes zones de naturalitat en condiciona el tipus d'ús i el tractament a fer, igualment com:

la seva localització topogràfica;

el tipus d'interès que ofereixen (paisatgístic, naturalístic, històric...);

el seu caràcter de pas o de trobada.

La selecció d'aquestes àrees té conseqüències importants. Representa escollir els indrets que es volen organitzar de forma més detallada per a l'ús públic, en termes de xarxa de circulació i instal·lació d'edificacions destinades a acollir els visitants i adequació de l'espai per al lleure.

Quan es tracta d'àrees de tractament específic situades en Zones Naturals d'interès cal entendre el seu paper més actiu en relació a la funció educativa. Aquest comporta necessàriament una major freqüentació de l'actualment existent. Alhora es descarten intencionadament les àrees d'elevat valor naturalístic que convé mantenir en condicions més feréstegues.

Localització

Les àrees de tractament específic que el Pla proposa ocupen un 18% de la superfície del parc, si bé l'àmbit real del projecte serà menor, i en realitat només afecten al 10% del parc.

La seva distribució és variable segons les característiques, les funcions previstes i la facilitat d'accés per al públic. Pel seu caràcter rellevant en la definició de l'estructura del parc, el Pla subratlla com a més importants les següents àrees d'activitat:

Riera de Vallvidrera, en una posició central dins de Collserola i al costat de la riera més important del parc; recull el sector dels berenadors de les Planes.

Vallvidrera-Vil.la Joana, correntment coneguda com a Parc de Vallvidrera.

Pantà de Vallvidrera, a la capçalera d'aquesta riera en el sector de la Cua del Bacallà.

El **Tibidabo**, en posició carenera entre Vallvidrera i el Turó del Puig.

Can Ferrer, en la carena principal del vessant de Barcelona.

El **Puig d'Olorda**, en el conegut turó, afectat per l'extracció de calcàries.

Turons de Can Pasqual, en la carena que envolta la Cua del Bacallà pel SO des del Coll de Can Cuiàs.

Torrent d'en Llobet, al llarg de l'eix de la riera de Vallvidrera, entre Valldoreix i Sant Cugat.

Reserva Natural de la **Font Groga**, a la capçalera de la Vall de Sant Medir.

Reserva Natural de la **Rierada**, en el sector de Can Bosquets, allí on el curs de la riera de Vallvidrera gira cap a ponent.

Parcs de contorn, conjunt de diverses àrees perifèriques, veïnes als nuclis urbans d'Esplugues, Sant Just, Sant Feliu, Molins de Rei, Sant Cugat, Cerdanyola i Montcada.

Cementiri de Cerdanyola i cementiri de Roques Blanques, aquest últim a prop de l'autopista A-7 entre Can Maimó i la Mina Berta.

El sistema d'àrees de tractament específic exposat, conjuntament amb els espais agrícoles adjacents i els sectors urbans que s'hi relacionen conformen uns àmbits de tractament paisatgístics característics que defineixen una xarxa privilegiada d'itineraris de qualitat. Es tracta, en definitiva, de les línies de força que relliguen els sectors geogràfics del parc, que li donen estructura pròpia i que alhora el relacionen amb els espais lliures de la ciutat.

1

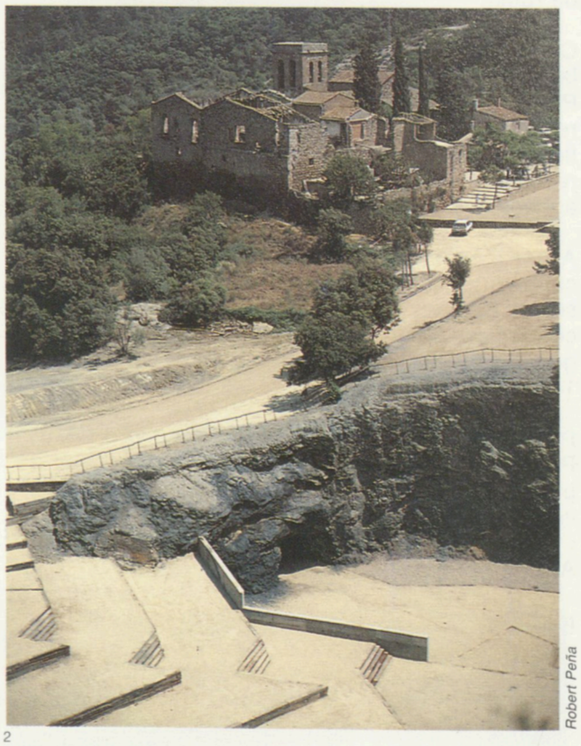

2

Robert Peña

El Pla defineix unes àrees singulars en les quals preveu una especial utilització, sia quantitativament o qualitativament. En funció d'aquest ús, cada una d'elles necessita un tractament específic.

1. Pantà de Vallvidrera.
2. Àrea de lleure de Santa Creu d'Olorda.
3. Àrees i àmbits de tractament específic (PE).

PARC DEL TORRENT D'EN LLOBET
PARC DE CAN CODONYERS
PARC DEL TORRENT DE TAPIOLES
PARC D'ABADAL
CEMENTIRI DE CERDANYOLA
CEMENTIRI DE ROQUES BLANQUES
PARC DE CAN FERRER
AREA DE P.E. LA RIERADA - CAN BUSQUETS
PARC DE LA RIERA DE VALLVIDRERA
RESERVA NATURAL DE LA FONT GROGA
PARC DEL TERRAL
PARC DEL TIBIDABO
PARC DE VALLVIDRERA
PARC DELS TURONS DE CAN PASQUAL
PARC DEL PANTÀ DE VALLVIDRERA
PARC DE LES PEDRERES DEL PUIG D'OLORDA
PARC DEL CERDANET
PARC DE LA RIERA DE SANT JUST
PARC DE FINESTRELLES

3

Les àrees i els àmbits de tractament específic són el resultat d'entendre el planejament del parc com un acte de disseny, rehabilitació i construcció de nous entorns arquitectònics i paisatgístics.

1. Àrea de la Font Groga
2. Projecte de desenvolupament de la Reserva Natural de la Font Groga. Elements d'interès naturalístic.
3. Projecte de Torre de Telecomunicacions.
4. Àrea del Tibidabo.

1 Rafel Vela

2

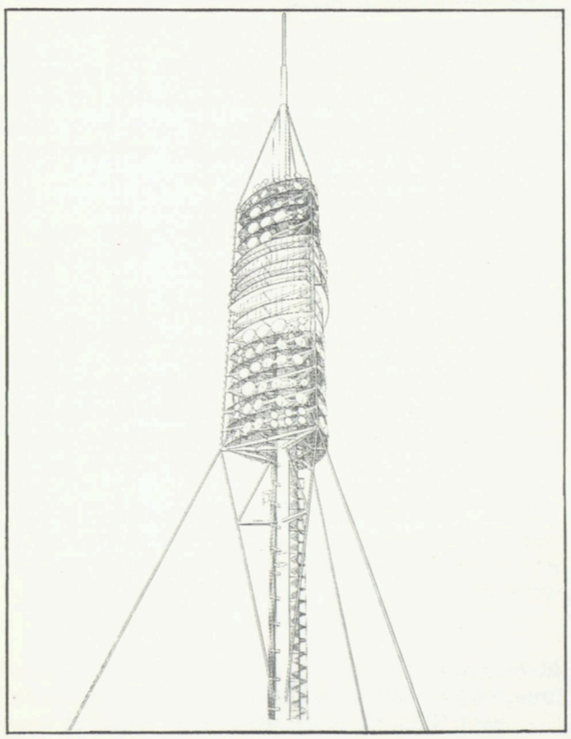

3 Foster Associateds

4 Oriol Maspons

5. Projecte de recuperació paisatgística del Puig d'Olorda.
6. Àrea del Puig d'Olorda.
7. Àrea de Vil.la Joana.
8. Projecte de rehabilitació de l'edifici de Vil.la Joana.

5

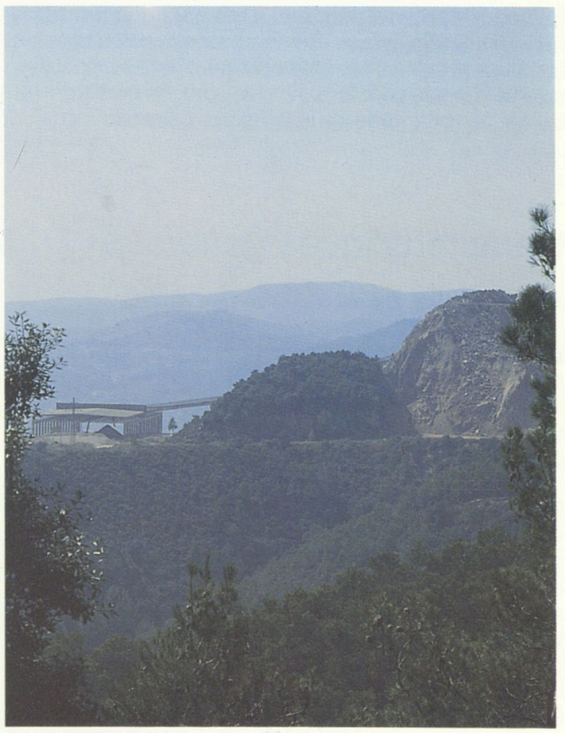
6

7

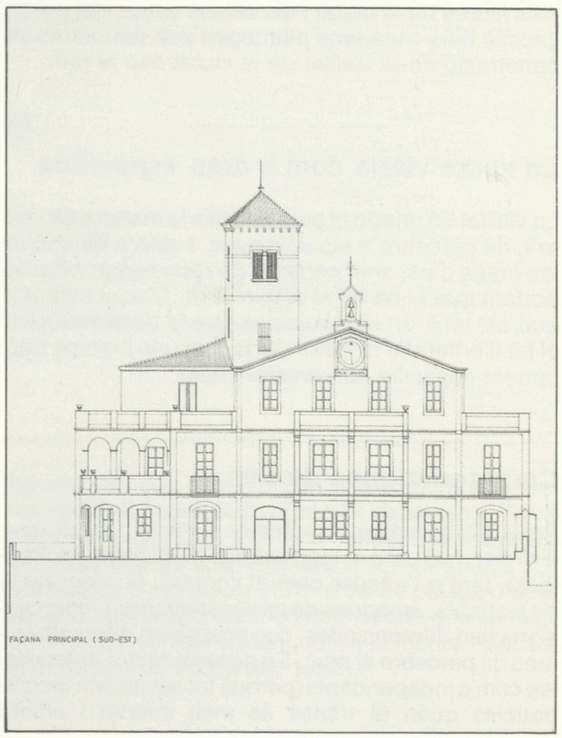

8

La xarxa viària

La xarxa viària defineix les relacions entre les diferents parts del Parc i les d'aquestes amb la ciutat. La xarxa es planteja a tres nivells: les vies exteriors o de frontera, les vies interurbanes i estructuradores i les vies d'ús exclusiu del Parc.

1. Via interurbana de Barcelona a Sant Cugat del Vallès (l'Arrabassada).
2. Xarxa viària (PE)

La xarxa viària del parc és un element d'extraordinària importància, ja que defineix l'accessibilitat dels ciutadans a les diferents àrees del parc i en definitiva estableix l'ús que se'n farà. Abans, però, de caracteritzarla, cal fer una sèrie de precisions generals.

Característiques generals

Autonomia de la xarxa del parc

La xarxa viària del parc no té una caracterització autònoma, sinó molt relacionada amb els nuclis urbans interiors i exteriors. La compatibilitat de funcions entre la xarxa exterior de la ciutat i la xarxa interior del parc es planteja en un doble aspecte.

Per una banda, la disposició dels teixits urbans envolta el parc. Aquesta disposició en planteja una estructura anular amb una frontera o precinte delimitador en relació a la ciutat. Alhora, planteja un accés al parc des de la ciutat a partir dels successius anells viaris metropolitans (xarxa arterial, primària, de carrers).

D'altra banda, la comunicació dels nuclis urbans a través de la serra, la relació entre l'estructura d'espais lliures de la ciutat i els espais actius del parc, i l'accés dels ciutadans plantegen una estructura de penetració de la vialitat de la ciutat cap al parc.

La xarxa viària com a àrea específica

La vialitat en relació al parc defineix la manera de veure'l, de percebre'n els paisatges, i alhora és una de les àrees d'ús, amb caràcter de recorregut, més important que hi ha en el seu interior. D'aquí l'atenció que cal tenir en els projectes que la desenvolupin i el fet d'entendre la xarxa viària com una àrea de tractament específic de caràcter lineal.

Característiques de l'ús

Parlar tan sols de xarxa viària és clarament insuficient. En relació al parc hi ha dos tipus de recorregutcirculació, tant a l'interior com al contorn: la rodada i la de vianants, ambdues de característiques i repercussions ben diferenciades, que presenten diferents formes de percebre el parc. En general caldrà entendreles com a independents (perquè tot sovint són incompatibles quan el trànsit és molt intens) i alhora complementàries (perquè tenen freqüentment utilització successiva) amb indrets d'intercanvi.

Incidència i desenvolupament

La xarxa viària defineix les relacions entre les diferents parts del parc i d'elles amb la ciutat. Per això, cal entendre el seu desenvolupament vinculat a les diferents peces del parc i no amb un caràcter autònom. La realització dels vials pot incrementar la utilització ciutadana i, si no es dóna alhora una organització i una vigilància de les àrees d'ús, pot representar la destrucció del parc en comptes del seu desenvolupament. Alhora, però, aquestes repercussions negatives poden reduir-se en el decurs del temps per la millora dels hàbits dels ciutadans. D'aquí que la vialitat s'hagi plantejat com una proposta de màxims i mínims pel que fa a la circulació rodada. El seu desenvolupament es determinarà en la gestió posterior. Les hipòtesis contemplades són:

- La de desenvolupament immediat, de caràcter conservador, adequat a aquestes primeres fases de tractament del parc, en les quals el factor de preservació i enfortiment dels valors naturals i paisatgístics ha de prevaler per sobre de la resta. En aquesta primera fase es desenvoluparà l'accessibilitat carenera i el funcionament en cul de sac als fondals.

- La de màxima difusió de circulació rodada, en la qual el desenvolupament de les diferents peces del parc i la millora dels hàbits de relació amb el medi natural poden permetre plantejar una xarxa rodada més extensa, de caràcter distribuïdor, menys jerarquitzada i regulada des de la gestió del parc.

D'aquestes consideracions i determinacions efectuades pel Pla, neix la vialitat que es planteja.

L'accés al parc: Les vies exteriors i de frontera

L'accessibilitat rodada al parc es planteja des de tres nivells diferents. El primer el forma l'anella de la xarxa arterial metropolitana: les autopistes. El segon nivell està format per les carreteres nacionals i comarcals que l'envolten des de la Nacional-II fins al II Cinturó de Ronda. Aquest segon nivell, veritable distribuïdor urbà cap a l'interior del parc, és aquell on el ciutadà dels municipis aliens al parc tria el seu accés a l'interior. Es configuren d'aquesta forma itineraris privilegiats d'accés al parc, que vindran definits per la senyalització.

1

Finalment hi ha un tercer nivell, connex al parc de caràcter fronterer, en el qual els barris del voltant poden triar el seu accés al parc ja sigui per les sevs vies estructuradores (les careneres),ja sigui per les de caire menor i més pròpies de cada municipi. Aquesta via de ronda es proposa com a darrer carrer de la ciutat, i la seva forma pot ser molt diversa i variable. El Pla la planteja com una via de sentit delimitador de la gestió i de recorregut, d'aspecte variable (rodat, vianants, corriol) en funció dels diferents aspectes que hi incideixen.

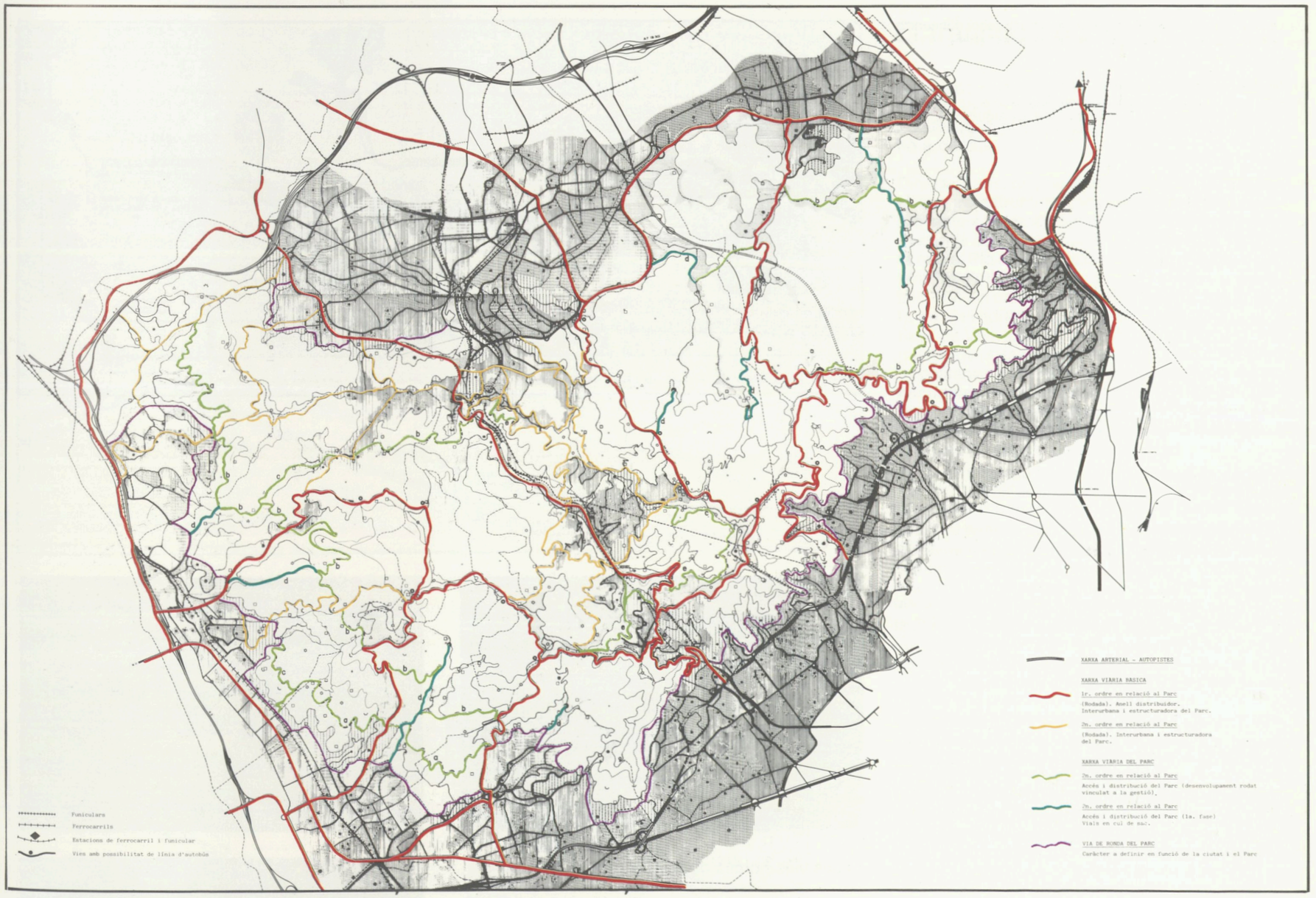

2

La vialitat interurbana i estructuradora del parc

El Pla la planteja en dos nivells segons les seves característiques:
La primària que correspon a la xarxa que uneix els nuclis exteriors a la serra i sobre la qual s'arrepenja l'accés als nuclis urbans a l'interior del parc. Són alhora les vies de distribució a aquest interior des de qualsevol punt de l'anella metropolitana, i uneixen les peces de major pes específic pel que fa a les activitats de lleure. Ens estem referint a les vies careneres i a la de la vall de Vallvidrera. Cal que siguin vies de tipus paisatgístic, on no hi ha competitivitat en l'eficàcia del trànsit, sinó en la bellesa del paisatge.

La secundària correspon a aquelles vies que uneixen nuclis urbans exteriors al parc, de menor entitat que els anteriors (com és el cas del Papiol-Valldoreix), o bé aquelles que donen suport a la comunicació amb els nuclis d'urbanització a l'interior de la serra. Tenen també un paper d'estructura secundària de més baixa intensitat que les anteriors, tant si són careneres com si es tracta d'estructura transversal de pujada o davallada. En general, s'entenen amb secció que admet la convivència vehicle-vianant, atesa la menor velocitat i importància de trànsit que tenen.

La xarxa pròpia del Parc té un caràcter estructurador d'itineraris per a l'ús exclusiu de vianants i de vehicles de servei.

1. Proposta de tractament de les vies del Parc.
2.3.4. Diferents aspectes dels camins del Parc.
5. Proposta de miradors a la carretera de les Aigües (PE).
6. Proposta de tractament dels camins i corriols (PE).

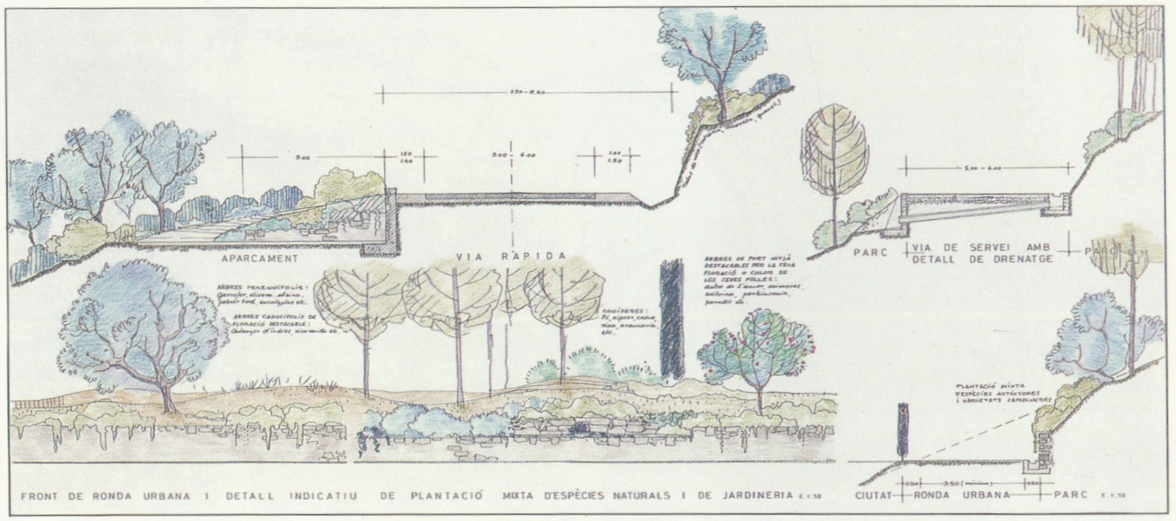

1

La xarxa viària pròpia del parc

Correspon a les vies d'utilització i caràcter exclusiu del propi parc. El Pla distingeix dos tipus.

a) Les vies rodades, és a dir les que segons la gestió posterior del parc poden desenvolupar-se com a tals. Poden formar xarxa amb la resta, o bé ésser només d'accés als indrets. El conjunt forma l'entorn màxim de xarxa de distribució rodada d'ús públic dins del parc. Es tracta de donar flexibilitat a la gestió d'aquest ús públic i alhora de definir un màxim de garantia enfront la pressió dels vehicles, que permeti la conservació de les característiques de les zones.

El Pla defineix l'aspecte i el sentit de cadascuna d'elles per a orientar-ne la gestió, la qual Aquesta hauria de justificar-ne el lleu impacte i la seva necessitat.

Es parteix de la hipòtesi mínima que és en qualsevol cas necessària i que correspon a les vies de fondal en cul de sac. Completen la xarxa estructuradora del parc descrita anteriorment.

La resta correspon a:

Vies de separació d'àrees agrícoles homogènies de les àrees forestals.

Vies de separació d'àrees amb diferent valor de naturalitat.

Vies per completar la xarxa a l'interior de la Serra.

Vies de vorejat dels nuclis urbanitzats a l'interior del parc.

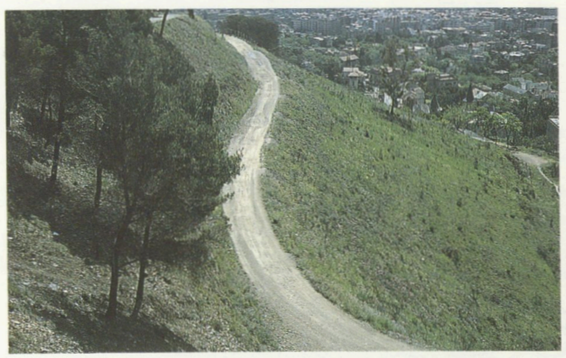
2

3

Josep Mascaró

b) Les vies només de passejada per a vianants.

Aquestes vies tenen el paper d'itineraris estructuradors per a vianants a l'interior del parc. No correspon a una hipòtesi de característiques uniformes, sinó més aviat de sentit de recorregut. Malgrat tot això, moltes poden tenir un paper per a la prevenció d'incendis i d'accés a determinades instal·lacions o edificis, i necessiten un control de tipus porta per evitar-hi l'accés públic rodat. Caldrà completar-les definint la resta de vies de servei per a prevenció d'incendis, i amb la tria de corriols de passejada.

4

Ernest Costa

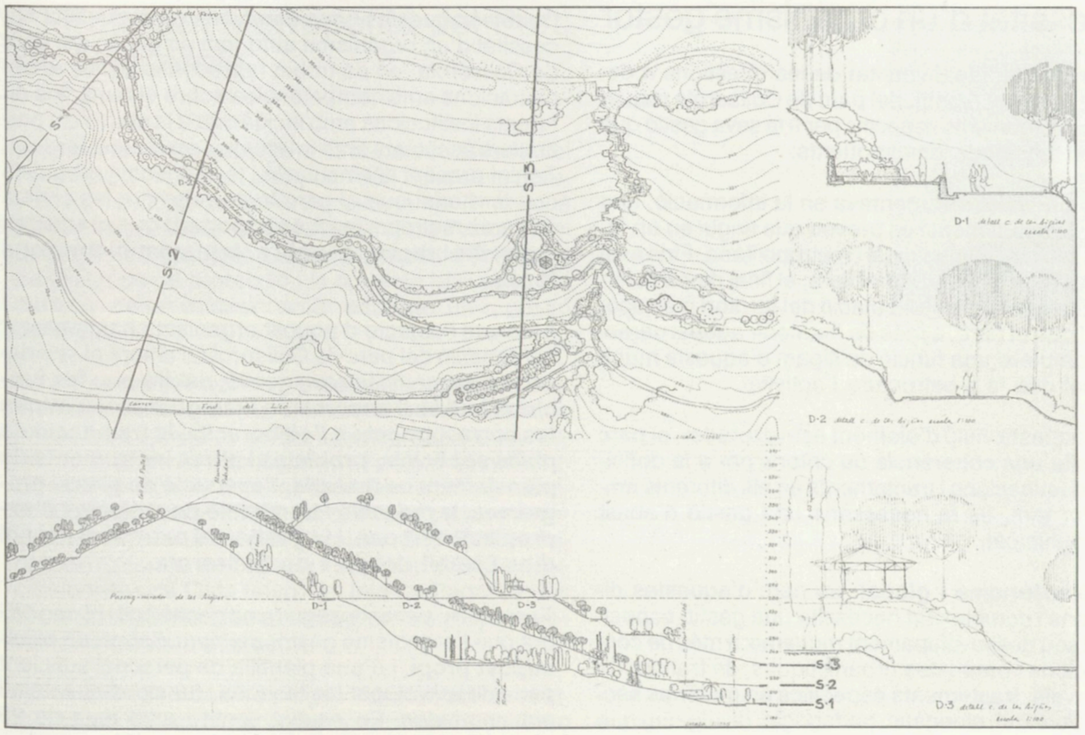

5

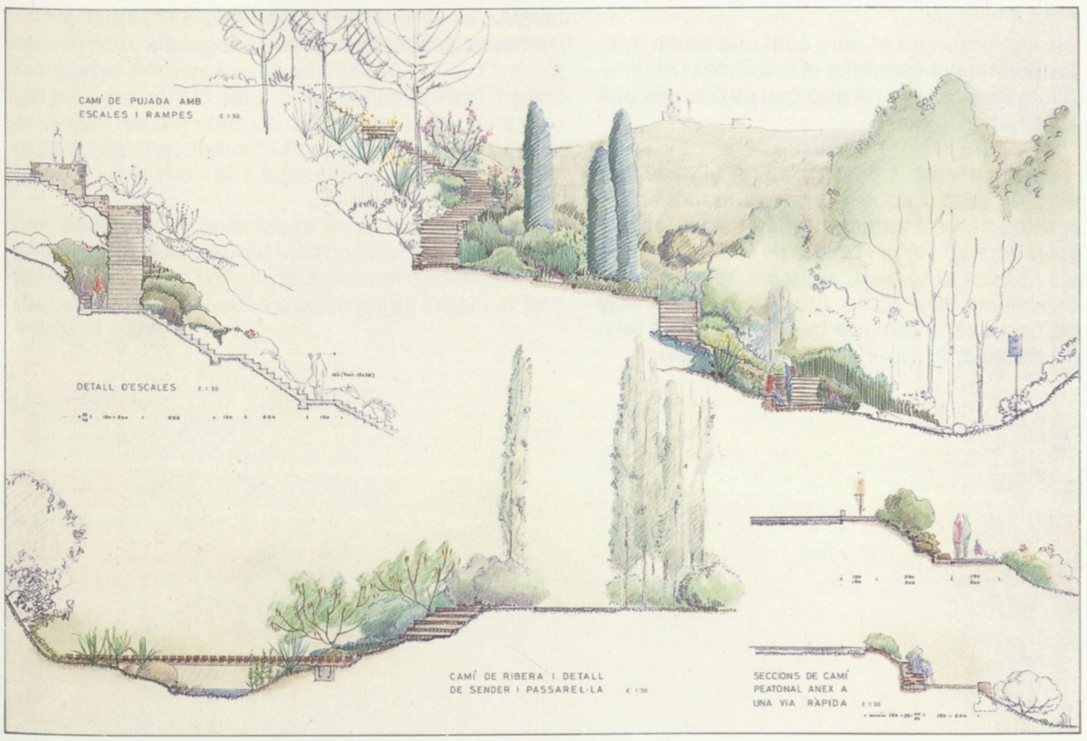

6

El transport públic

El transport públic defineix la capacitat d'accés al parc dels sectors socials amb menors possibilitats econòmiques, tant si aquest aspecte està vinculat com si no a qüestions d'edat.

Dins del transport públic cal distingir primer aquell que té una infrastructura construïda específicament per a si mateix (ferrocarril-funicular). L'existència dels Ferrocarrils de la Generalitat per la riera de Vallvidrera fa que el Pla plantegi la localització d'àrees d'alta intensitat d'utilització al costat de l'eix de transport públic: són els parcs de Vallvidrera-Vil·la Joana, el pantà de Vallvidrera (baixador de Vallvidrera) i el de la riera de Vallvidrera (baixador de les Planes). Alhora planteja la possibilitat de localitzar dues dotacions metropolitanes, el caràcter de les quals queda definit als esquemes per sectors, l'una al Torrent de Can Llobet, que disposa de l'Estació de Valldoreix i l'altra a Can Bosquets, on pot proposar-se un nou baixador si aquesta dotació es desenvolupa.

Els ferrocarrils que envolten el parc amb estacions als nuclis urbans perifèrics només poden agafar un paper d'anada o de retorn d'itineraris excursionistes a causa de la distància de les estacions al límit del parc.

Al vessant barceloní, l'existència dels funiculars de Vallvidrera i del Tibidabo enforteix l'ús del parc del Tibidabo estirant-lo fins a la serra de Vilana-Vallvidrera i fins al Turó del Puig. Al parc de Can Ferrer, a la zona nord-est del vessant barceloní, el Pla admet una pujada amb transport tipus funicular o elements mecànics des de la ciutat de Barcelona.

Finalment, el transport públic tipus autobús aprofita la infrastructura viària rodada que es planteja dins del parc. Semblen òptimes per a la instal·lació dominical d'aquests transports les carreteres careneres de Barcelona-Vallvidrera-Molins, Barcelona Sant Cugat per l'Arrabassada i Barcelona-Montcada pel cementiri de Cerdanyola, ja que les àrees d'activitat intensa o lleu que es proposen al voltant d'aquestes vies permetrien el planteig d'un transport d'aquesta mena.

La gestió del parc

Necessitat d'un organisme gestor

La complexitat i la diversitat de les qüestions a desenvolupar dins l'àmbit del parc de Collserola requereixen un organisme específic per a la seva gestió que reuneixi les condicions següents:

Gestió unitària: s'esmentava en la informació, que el parc té actualment i es preveu que tingui en un futur una utilització municipal i metropolitana. Fins avui el seu territori ha estat la frontera, el final de cada terme municipal. Dins l'articulació del territori metropolità, cal que el parc, a més de mantenir aquest caràcter, acompleixi una funció de lligam d'aquests municipis pel que fa a estructura i activitat.

Des d'aquesta visió d'element estructurador, el parc necessita una coherència de criteris per a la definició de destinacions i tractaments en els diferents àmbits. Per tant, es fa necessària una gestió d'abast supramunicipal.

Gestió autònoma i global: un parc d'aquestes dimensions i complexitat necessita una gestió específica. El seu desenvolupament requereix a més de consideracions i propostes urbanístiques, de transports i de serveis, tractaments específics en matèries sectorials (forestal, cinegètic, pedagògic, divulgatiu) que reclamen una gestió coordinada i complementària.

D'altra banda, entendre el parc com una unitat integrada i autònoma pot estimular el respecte i l'estimació dels ciutadans. És per tot això que es planteja una gestió autònoma i global.

Gestió representativa i participativa: el desenvolupament d'un parc d'aquestes característiques, és a dir, un espai natural fortament humanitzat, requereix la col·laboració i la presència de tots aquells organismes públics amb competències, responsabilitats i possibilitats inversores. Aquesta col·laboració és també necessària pel que fa al teixit social relacionat (hi treballa, hi viu, l'utilitza) amb el parc.

De totes aquestes consideracions es dedueix la necessitat d'un organisme autònom de gestió del parc de Collserola, on es trobin representades les administracions amb competències sobre el tema, les diferents institucions amb incidència a la serra i els particulars associats amb interessos en aquest territori. Tenint present la vinculació i la incidència urbanística i territorial que el parc té en relació a les ciutats de l'àrea metropolitana, **és important que el seu pes específic recaigui sobre les administracions locals.**

Atès que l'objecte d'aquest organisme ha d'abastar l'ordenació del parc de Collserola, i alhora el seu desenvolupament i la seva gestió, **caldrà que les funcions que se li encomanin incloguin com a mínim les corresponents a l'elaboració i la tramitació de plans especials, projectes i altres instruments de planejament necessaris, l'execució de plans i programes, la redacció i tramitació de projectes d'expropiació forçosa, i la gestió del patrimoni del sòl dins l'àmbit del parc de Collserola.**

Tanmateix, per aconseguir una gestió àgil i eficaç caldrà que l'organisme gestor del parc disposi de **pressupost propi**, i d'una plantilla de personal suficient per a desenvolupar les tasques i funcions que tingui encomanades. En aquest sentit i amb data de 25 d'abril de 1986, la Corporació Metropolitana de Barcelona va aprovar la formació d'un organisme autònom per gestionar el parc.

El Patronat Metropolità del Parc de Collserola

D'acord amb la Proposta d'Ordenació i Gestió del Parc de Collserola de maig de 1985, i les seves previsions, la Corporació Metropolitana de Barcelona (CMB) va proposar la constitució d'un Patronat, el qual, com a organisme autònom d'aquesta entitat, ha de vetllar per la protecció i la correcta utilització del parc, i desenvolupar amb eficàcia una gestió coherent.

En el Patronat es troben representats, a més de l'esmentada CMB (avui Mancomunitat de Municipis de l'Area Metropolitana de Barcelona), tots els ajuntaments amb terme municipal en el parc, l'Administració autonòmica, la Diputació de Barcelona, les Universitats, el Consell Superior d'Investigacions Científiques, l'Institut d'Estudis Catalans, DEPANA; la Federació Catalana de Caça, la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, la Unió de Pagesos, les cambres agràries i les associacions de propietaris i veïns vinculades a la serra.

Els estatuts pels quals es regeix l'esmentat Patronat, que varen ser aprovats definitivament el 20 de març de 1986, defineixen l'objecte i la finalitat de l'organisme autònom constituït, el seu govern i la seva administració, els òrgans que el componen (la Junta, el Consell d'Administració, el President, el Director-gerent), així com la naturalesa, la composició, les atribucions i les funcions de cadascun d'ells; també regula el règim econòmico-financer i li reconeix un patrimoni i uns recursos econòmics propis.

Del contingut dels estatuts esmentats es dedueix l'adequació del Patronat Metropolità del Parc de Collserola als criteris definits abans, com a configuradors de qualsevol organisme que es pugui crear per gestionar el parc.

COLLSEROLA

PATRONAT
METROPOLITÀ
PARC DE COLLSEROLA

El desenvolupament del Pla per sectors

Sector sud-est

Sector sud-oest

Sector oest

Sector nord-oest

Sector nord-est

Sector est

Sector central

Els sectors del Parc (P.E.).

Els resums sectorials que segueixen descriuen les característiques i la problemàtica general dels aspectes medioambientals, urbanístics i recreatius del parc segons unes unitats geogràfiques recognoscibles.

Es tracta de les zones segons naturalitat i ús s'expliquen en el context d'unes unitats més àmplies, amb sentit geogràfic: els sectors. Aquestes unitats tenen unes característiques i una personalitat pròpies i permeten una descripció funcional del Parc que, a més de considerar el significat de cada àrea per les pròpies característiques, contempla les relacions entre zones diferents en raó del seu veïnatge.

Els sectors incorporen en el Pla, a escala 1:10000, el projecte del parc relatiu a l'estructura de la circulació i al desenvolupament de les àrees de tractament específic, el qual fa èmfasi en els valors a conservar o a desenvolupar.

Sector sud-est

El sector sud-est s'estén pel vessant solell que mira el mar i va des del final de la ciutat fins a la línia de carena del Tibidabo. Té caràcter de parc molt organitzat i estructurat a l'entorn del passeig-mirador de les Aigües i dels itineraris de carena que uneixen els indrets més intensament utilitzats.

1

2

3

Comprèn la zona seminatural del vessant barceloní i el cementiri de Cerdanyola. S'estén a la perifèria de la serra, pel SE, al llarg del vessant solell que mira al mar i a Barcelona. El desnivell hi és marcat, des de les cotes 100 a 250, on acaba la ciutat, fins als 512 m del cim del Tibidabo, cota màxima de la serra.

El substrat és constituït bàsicament per esquists travessats per dics de quars de desigual importància.

En diversos punts aflora el sòcol granític. El pendent mitjà del vessant és superior al 25% excepte al cim dels turons, on és d'un 15%, i a parts més properes a la ciutat. La xarxa de drenatge és constituïda per torrents i rieres poc cabalosos i de recorregut curt, que aboquen directament al mar a través de les clavegueres de la ciutat, o al Besòs i al Llobregat en els dos extrems del sector. La vall del cementiri aboca cap al Ripoll.

La vegetació és força degradada a causa del veïnatge amb la ciutat i de l'artificialització i la fragilitat del medi (pendents forts, aridesa deguda a l'orientació, etc.). En la diagnosi ambiental predominen les àres tipus V, amb algunes zones IV a la part alta del vessant. El subsector de Cerdanyola és menys artificialitzat (àrees de tipus II i IV predominants), però el seu caràcter és matisat per la presència del nucli urbà del cementiri.

La vegetació que cobreix actualment els vessants és un mosaic de diferents unitats, on predominen els prats secs d'albellatge i les pinedes de repoblació. A grans trets, les plantacions de pins ocupen les parts elevades, i el prat s'estén pendent avall fins a les perifèries urbanes. En aquest front de contacte la vegetació apareix molt degradada (deixius, solars buits...), excepte on existeixen parcs urbans que milloren el final de la ciutat. Als indrets més obacs i als fondals, hi ha retalls d'alzinar i alguns rodals de roures i arbres de ribera. En alguns indrets incendiats fa anys, especialment al tram Coll de l'Erola-Forat del Vent, és destacable la recuperació del mantell vegetal, que ha arribat a constituir màquies d'entitat remarcable.

Pel que fa a la fauna, l'abundància d'espais oberts afavoreix la presència d'ocells, entre els quals es troben diverses espècies interessants, com el tallarol emmascarat (*Sylvia hortensis*) o el botxí (*anius excubitor*). D'altra banda, a l'àrea periurbana barcelonina hi ha algunes espècies que són absents a la resta de la serra, com l'estornell vulgar o la gralla. La cotxa cua-roja (*Phoenicurus phoenicurus*) té els únics punts de cria regular de tot Catalunya en alguns parcs i jardins com el de l'Oreneta, el laberint d'Horta i Pedralbes.

La ciutat s'enfila fins a la cota 250 i ocupa algunes parts de la carena (Vallvidrera). El mateix cim és urbanitzat i utilitzat tradicionalment com un espai de lleure. Ambdós nuclis són accessibles mitjançant funicular. L'extrem nord-oriental, ja orientat a la vall del Besòs, queda també fortament vinculat a la ciutat a causa de la localització del cementiri de Cerdanyola en aquesta àrea.

Les peculiars característiques del sector, ampli mirador sobre Barcelona i el mar, i la seva accessibilitat, el fan especialment adient per a un ús de lleure intens. El seu caràcter serà de parc periurbà ben organitzat i estructurat al voltant dels recorreguts lineals de ronda de ciutat, el Passeig-mirador de les Aigües i itineraris careners que uneixen les peces més intensament utilitzades i localitzades al parc del Tibidabo i a l'àrea de Can Ferrer. La passejada cap al cementiri de Cerdanyola serà també un element estructurador de l'ús de lleure en aquesta àrea.

1. Vista de la ciutat de Barcelona, des del cim del Tibidabo.
2. Instal.lacions del cim del Tibidabo, des del vessant barceloní.
3. Nucli urbà de Vallvidrera.
4. Plànol esquema d'ordenació i gestió del sector sud-est (P.E.).

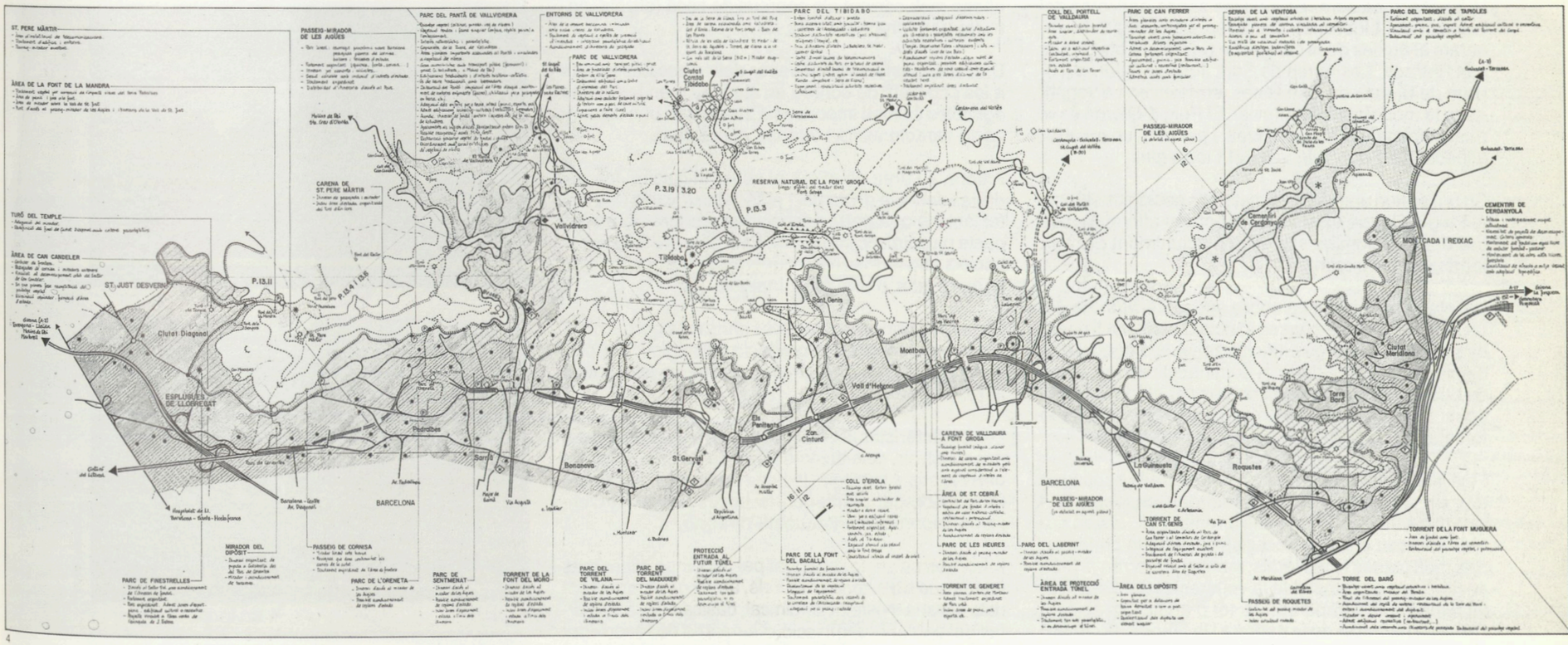

Sector sud-oest

El sector sud-oest comprèn els contraforts del massís de Collserola al vessant del Llobregat. És un territori on la intensa intervenció humana determina un paisatge obert, fortament artificialitzat, dominat per brolles i prats secs que recolonitzen els antics conreus abandonats. Requerirà intervencions importants per mitigar impactes i adequar paratges per al lleure massiu..

Hi són la zona seminatural i les zones agrícoles del vessant del Llobregat. Comprèn els contraforts encarats al riu des de la carena de Sant Pere Màrtir fins a la Rierada. Les rieres de Sant Just, la Salut, el Torrent de Bonet i de Can Ribes, emfasitzen i diversifiquen la morfologia interfluvial. El Puig d'Olorda és el punt culminant d'aquesta àrea, i per tant, un mirador espectacular sobre la vall del Llobregat.

En un territori dominat per materials geològics silícics, al Puig d'Olorda existeix un important aflorament de calcàries i dolomies explotades actualment per a la fabricació de ciment.

La intervenció humana sobre aquest territori ha estat intensa, i com a conseqüència d'això ens trobem avui amb un paisatge artificialitzat. A la diagnosi ambiental s'observa una total dominància de les àrees de tipus V, interrompudes només per algunes àrees tipus II que corresponen a retalls de vegetació forestal.

Fins a la meitat d'aquest segle els conreus ocupaven tots els vessants excepte els fondals encongostats i les parts més abruptes dels turons. Avui, resten només en actiu els més accessibles, situats en les terres més planes i més fèrtils, mentre als terrenys més accidentats es reinstal.la la vegetació. Cal assenyalar també com a important factor d'artificialització de l'àrea l'existència de la pedrera i la fàbrica de ciment del Puig d'Olorda.

La major part d'aquest sector és ocupada per deixius coberts pels arbres dels antics conreus (garrofers, ametllers, oliveres, etc.) o per brolles i prats secs, de vegades amb rodals de pi pinyer i pi blanc. Només als fons de vall i als indrets tradicionalment respectats es conserven fragments de vegetació forestals. Aquí, els arbres de ribera solen formar mosaics amb canyars i bardisses.

Sobre els sòls calcaris prims i secs dels vessants S i E del Puig d'Olorda prosperen garrigues i brolles calcícoles, escasses a la serra. En aquest context resulten especialment remarcables els fragments de màquia de llentiscle del paratge de Can Farrés.

Pel que fa a la fauna, aquest sector destaca principalment a l'hivern com a zona d'alimentació i estada de diverses espècies. Hi són especialment abundants els tords (*Turdus philomelos*) i també el conill (*Oryctolagus cuniculus*), l'oriol (*Oriolus oriolus*) i l'abellerol (*Merops apiaster*). Les serps, quantitativament escasses a la serra, apareixen preferencialment en aquesta àrea: hi trobem la serp verda (*Malpolon monspessulanus*) i la serp blanca (*Elaphe scalaris*) També hi viu el llangardaix comú (*Lacerta lepida*), abans molt corrent als conreus de secà (olivets, garroferars), i ara molt més rar.

Dins d'aquest sector el paper dels masos associats a les activitats de conreu en clariana o en les zones agrícoles és molt important. Estableixen una colonització característica i intensa del territori.

Alhora, a l'àrea on aflora el substrat calcari -les pedreres del Puig d'Olorda- l'activitat extractiva i les instal.lacions que porta associades produeixen un impacte paisatgístic important. Està prevista la seva extinció a mig termini i la recuperació com una àrea de parc-mirador d'utilització intensa.

Les extraccions d'argiles a les parts més baixes plantegen problemes de degradació paisatgística importants, que caldrà corregir amb una forma final adient al relleu local.

Les característiques de la zona, de paisatge vegetal a reconstruir, colonització humana intensa, impacte paisatgístic a corregir i la bona accessibilitat des del Baix Llobregat plantegen la necessitat d'intervencions importants en aquesta direcció.

Alhora és un sector adequat per acollir un lleure més intens que a les zones naturals, amb condicionament dels replans d'estada dominical, bàsicament a les portes del parc, i organització d'itineraris de recorregut de mirador.

1

2

Josep Mascaró

3

4

Josep Mascaró

1. Can Cuiàs, com a exemple de nucli agrícola actiu.
2. Panoràmica del Baix Llobregat des del turó de Sant Pere Màrtir.
3. Masia de Can Fatjó a la vall de Sant Just.
4. Masia de la Salut de Sant Feliu de Llobregat.
5. Plànol esquema d'ordenació i gestió del sector sud-oest (P.E.).

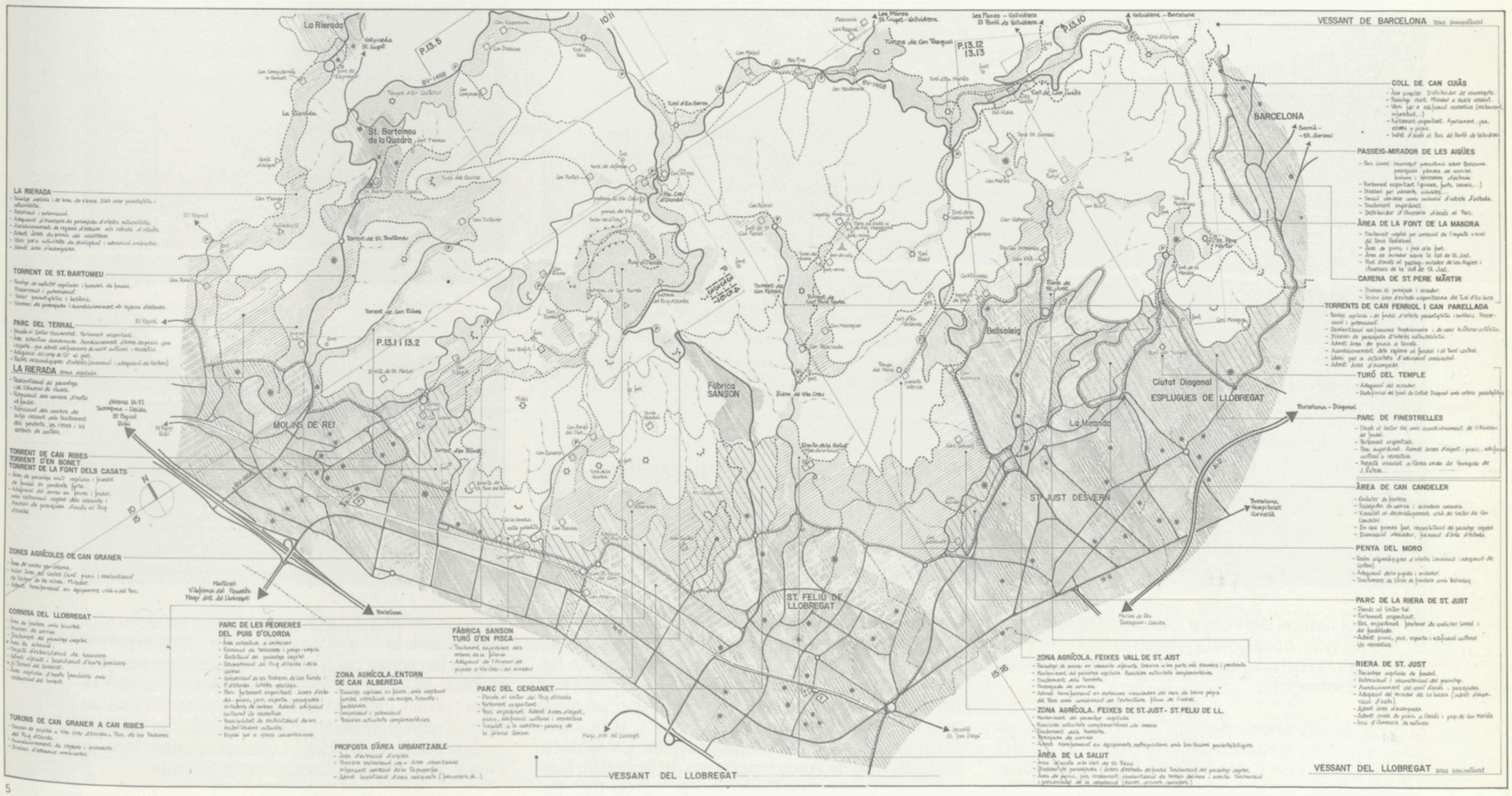

5

Sector oest

El sector oest és una zona muntanyosa flanquejada per la Rierada. Té un caràcter força natural, amb vegeta ció i fauna valuoses als seus grans boscos i fondalades humides. Requerirà, doncs, un especial èmfasi en la seva conservació i admetrà només un ús de lleure poc intens, de passejada i gaudi naturalístic.

1

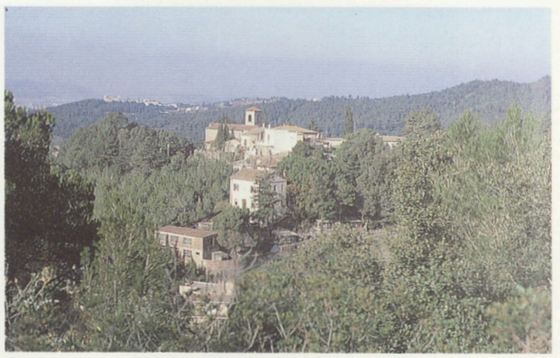

2

3

És la zona natural del Puig d'Olorda-la Rierada. Nucli muntanyós occidental, limitat per la riera de Vallvidrera-la Rierada i pel sector de les valls del vessant del Llobregat.

El relleu és estructurat per una llarga carena principal que s'estén aproximadament en direcció SE-NO des del Coll de Can Cuiàs fins a les Penyes d'en Castellví, fent ziga-zaga pels turons d'en Marlès, d'en Serra i del Xai. Presenta diverses ramificacions: a l'est, la serra dels turons de Can Pasqual-Turó de l'Alzinar i Turó de Can Balasc. A l'oest, dos braços principals: el del Turó de la Coscollera-Penya del Moro, i el del Puig d'Olorda, ja al límit d'aquest sector. Aquest eix es ramifica en diverses serretes, les principals de les quals són la del Turó d'en Quirze i la del Turó de Can Ribes. Formen part també d'aquesta unitat la Rierada i la vall que conforma, així com les valls excavades per altres rieres i torrents: torrents de Can Parellada i Can Ferriol, torrent de Can Tintorer, torrent de Santa Creu d'Olorda i torrent de les Tres Serres. Geològicament, la major part del terreny és constituïda per esquists, travessats en alguns indrets per dics porfídics, però existeixen també, a la frontera amb el sector SO, afloraments de calcàries i dolomies.

En la diagnosi ambiental predominen les àrees de tipus II i IV, i es dóna una important presència de I als sectors d'Olorda/Can Portell i de la Rierada/Can Balasc. El paisatge de la zona és forestal. A la major part del territori el bosc és dominat pel pi blanc, en molts indrets formant mosaic amb l'alzinar. L'alzinar ben constituït apareix en diverses obagues. És destacable el del Puig d'Olorda i capçalera del torrent de Santa Creu d'Olorda i de Can Tintorer, i el de Can Balasc. Als fons de vall prosperen fragments més o menys ben constituïts de boscos de caducifolis, entre els quals cal fer notar la verneda de la Rierada, a l'àrea de Can Bosquets.

La fauna és típicament forestal. És notable a la Rierada, la població del mosquiter groc petit (*Phylloscopus collybita*) i una interessant fauna d'ambients aquàtics, un dels elements destacats de la qual és el barb cua-roja (*Barbus haasi*), endèmic de les conques de l'Ebre i del Llobregat.

En la seva major part és un sector natural, malgrat l'existència d'urbanitzacions (turó d'en Quirze) que cal extingir.

El caràcter natural de la zona i la seva especial morfologia, amb la carena de Vallvidrera a Molins pel bell mig, la fan adient per a un ús de lleure i de passejada recolzat en la via carenera. És necessari també revaloritzar els indrets tradicionals que tenen una utilització molt feble en les diferents valls, i fer especial èmfasi en la conservació i utilització controlada de l'àrea de protecció especial de la Rierada.

1. Característic paisatge amb alternança de boscos i conreus al sector oest del Parc.
2. Nucli d'urbanització interior a Sant Bartomeu de la Quadra.
3. Torre de Santa Margarida, a Valldonzella.
4. Plànol esquema d'ordenació i gestió del sector oest (P.E.).

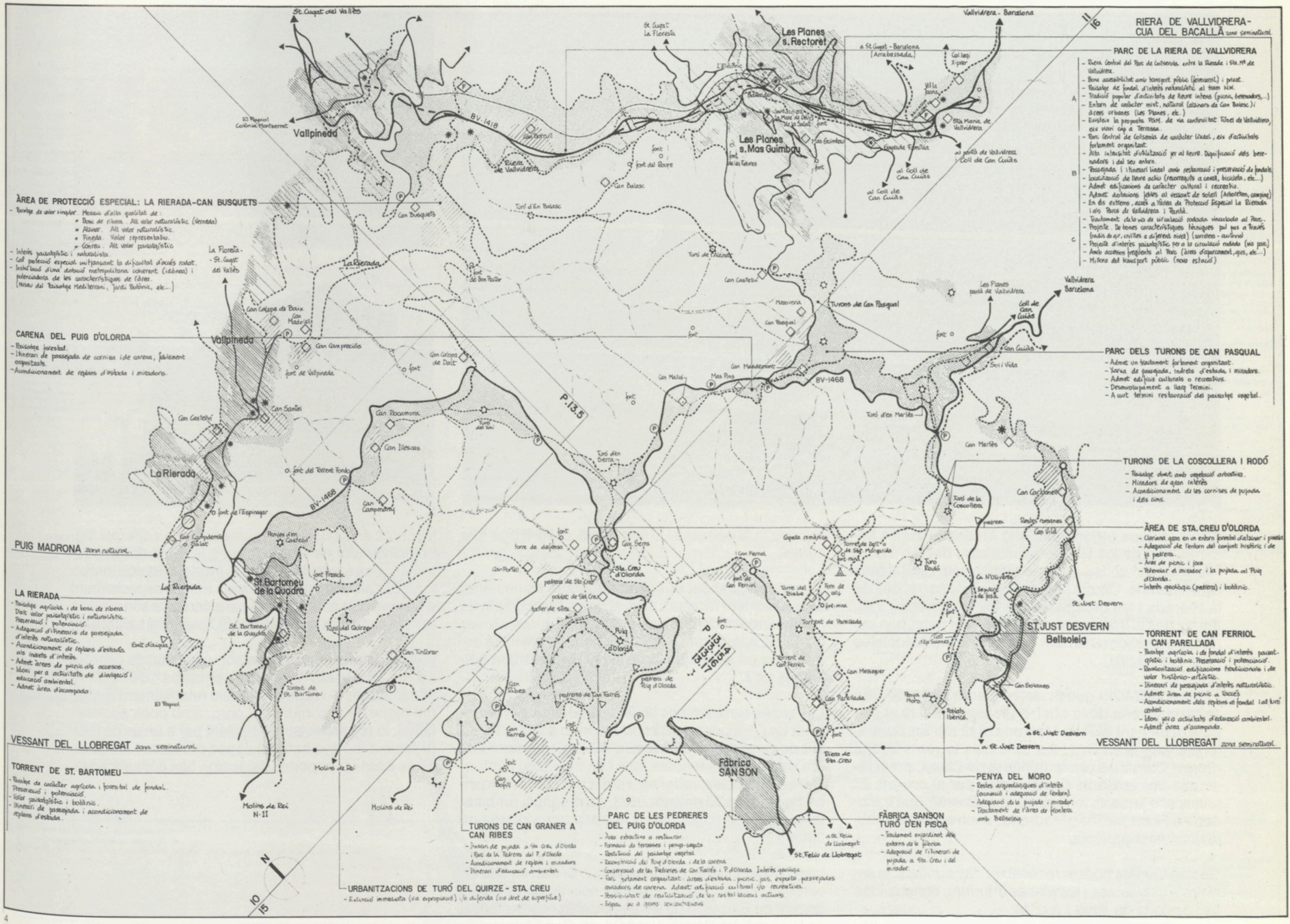

Sector nord-oest

Aquest sector constitueix l'extrem nord-occidental del Parc i engloba el Puig Madrona, la Serra de Can Julià i les zones agrícoles que ocupen els seus flancs. Les àrees forestals alternen amb el paisatge humanitzat de conreus i masies formant un mosaic interessant, que s'haurà de preservar de les agressions que actualment l'amenacen (explotació de sediments argilosos).

1

2

3

Conté la zona natural del Puig Madrona -zones seminaturals de les Roques Blanques i del torrent de l'Amigonet- i zones agrícoles del torrent de Batzac i de la Rierada. Ocupa l'extrem NO de la serra, des de la Rierada i les urbanitzacions de Vallpineda i Valldoreix fins al límit exterior de l'àrea del parc, que correspon aproximadament al traçat de les autopistes A-2 i A-7 (B-30).

El nucli de relleu queda definit per la serra de Can Julià, la carena de la qual, en forma d'arc, té el seu punt culminant al Puig Madrona (342 m). Els contraforts d'aquesta serra i les valls dels torrents que la drenen constitueixen la perifèria de l'àrea, caracteritzada per vessants suaus, aptes per al conreu. El principal d'aquests torrents és el de Batzac, que transcorre a l'oest del Puig Madrona i centra una zona essencialment agrícola.

Geològicament podem reconèixer dues unitats: la serralada esquistosa i les planes inferiors, constituïdes per dipòsits de llims i argiles.

Pel que fa al paisatge i la vegetació, cal distingir tres zones:

La zona natural del Puig Madrona, que és una àrea essencialment forestal, amb alzinars ben constituïts i amb pinedes de pi blanc sobre sotabosc d'alzinar o brolles. A la diagnosi ambiental queda patent la dominància de les unitats tipus II i IV i la important presència de I.

Les zones seminaturals de Roques Blanques i del torrent de l'Amigonet, que corresponen a àrees forestals de pineda, amb elements d'alzinar i vegetació tendra de ribera als fondals, que constitueixen l'entorn d'àrees agrícoles, urbanes o artificialitzades (cementiri de Roques Blanques, etc.). La diagnosi ambiental qualifica la major part d'aquesta zona d'àrea de tipus II.

Les zones agrícoles, de paisatge humanitzat en què els conreus ocupen les terres fèrtils dels vessants suaus (torrent de Batzac) o de les planes al.luvials del fondal (la Rierada), tot alternant amb la vegetació forestal de la ribera i dels vessants inclinats. Són àrees qualificades com a tipus II i IV per la diagnosi ambiental.

La fauna dels boscos d'aquest sector no difereix significativament de la que hi ha a la resta d'àrees forestals. Les àrees de conreus i frontereres són importants per als animals com a zona tròfica, especialment a l'hivern. Els animals més característics són els que ja hem esmentat per al sector SO (valls del Llobregat).

Les característiques del sector —mosaic de conreu, zones naturals i petits enclaus de zones seminaturals— i la seva situació relativament marginal respecte al conjunt del parc, amb poca accessibilitat, la fan especialment adient per a un ús de lleure feble a la zona naturall capaç d'assumir un ús de lleure intens a les portes del sector, ben comunicades.

1. Vista aèria del sector.
2. Paratge de les Escletxes del Papiol.
3. Ermita de la Salut del Papiol (s. XI-XIII).
4. Plànol esquema d'ordenació i gestió del sector nord-oest (P.E.).

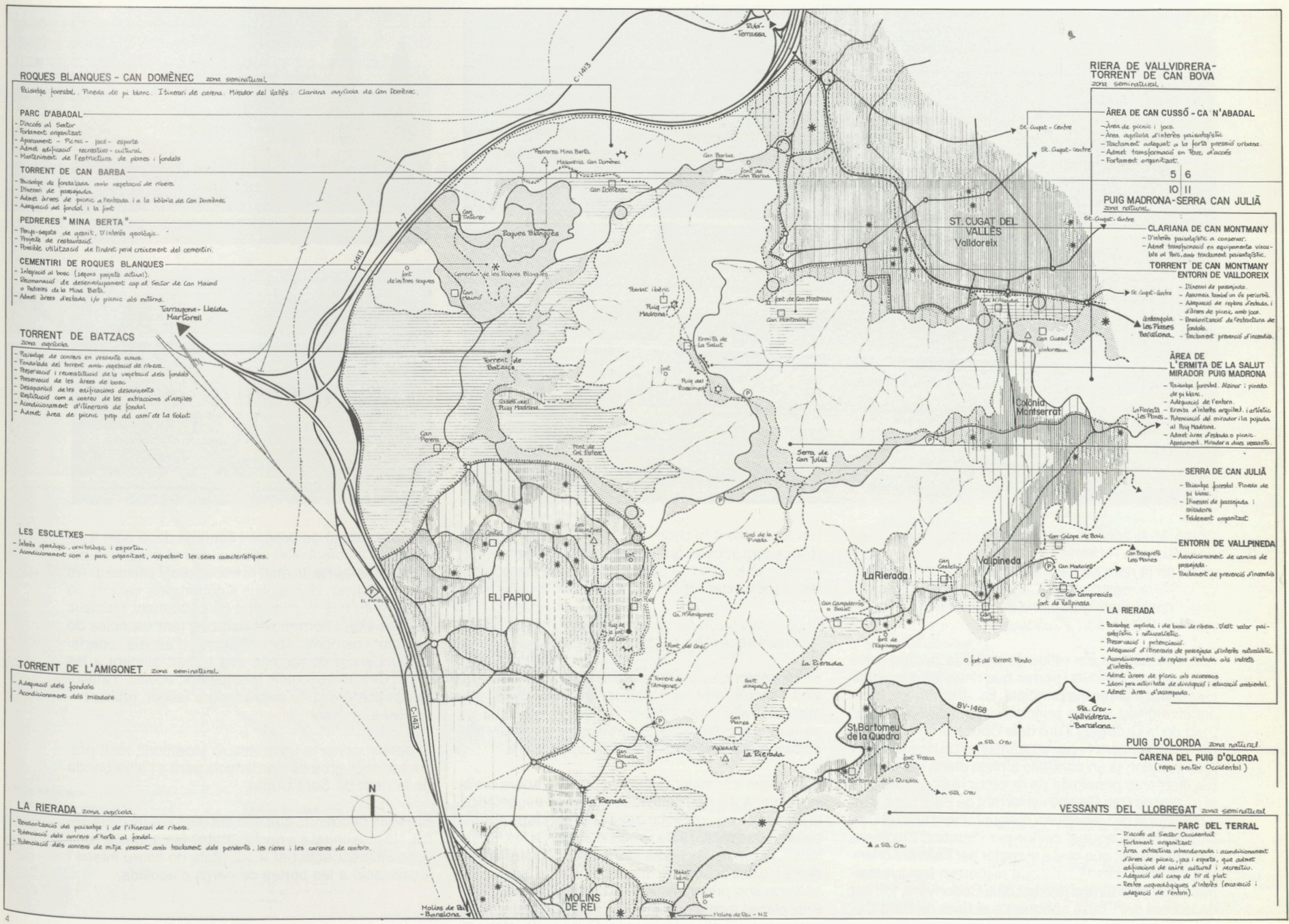
ROQUES BLANQUES - CAN DOMÈNEC zona seminatural
Paisatge forestal. Pineda de pi blanc. Itinerari de carena. Mirador del Vallès. Clariana agrícola de Can Domènec.
PARC D'ABADAL
- Accés al Sector
- Tractament organitzat
- Aparcament - Picnic - Jocs - esports
- Admet edificació recreativo - cultural.
- Manteniment de l'estructura de pines i fondals
TORRENT DE CAN BARBA
- Paisatge de fondalada amb vegetació de ribera.
- Itinerari de passejada.
- Admet àrees de picnic a l'entrada i a la bòbila de Can Domènec
- Adequació del fondal i la font
PEDRERES "MINA BERTA"
- Penya-segats de granit. D'interès geològic.
- Projecte de restauració.
- Possible utilització de l'indret per creixement del cementiri.
CEMENTIRI DE ROQUES BLANQUES
- Inflació al bosc (segons projecte actual).
- Recomanació de desenvolupament cap al Sector de Can Mainó o Pedreres de la Mina Berta.
- Admet àrees d'estada i/o picnic als entorns.
TORRENT DE BATZACS
Zona agrícola
- Paisatge de conreus en vessants suaus.
- Fondalada del torrent amb vegetació de ribera.
- Preservació i reconstitució de la vegetació dels fondals
- Preservació de les àrees de bosc
- Desaparició de les edificacions desenvolupades
- Restitució com a conreu de les extraccions d'àrnides
- Acondicionament d'itinerari de fondal.
- Admet àrea de picnic prop del camí de la Solut
LES ESCLETXES
- Interès geològic, ornitològic i esportiu.
- Acondicionament com a parc organitzat, respectant les seves característiques.
TORRENT DE L'AMIGONET zona seminatural
- Adequació dels fondals
- Acondicionament dels miradors
LA RIERADA zona agrícola
- Revalorització del paisatge i de l'itinerari de ribera.
- Potenciació dels conreus d'horta al fondal.
- Potenciació dels conreus de mitja vessant amb tractament dels pendents, les rieres i les carenes de contorn.
RIERA DE VALLVIDRERA-TORRENT DE CAN BOVA
zona seminatural
ÀREA DE CAN CUSSÓ - CA N'ABADAL
- Àrea de picnic i joc.
- Àrea agrícola d'interès paisatgístic
- Tractament adequat a la forta pressió urbana
- Admet transformació en Parc d'accés
- Fortament organitzat.
5 6
10 11
PUIG MADRONA-SERRA CAN JULIÀ
zona natural
CLARIANA DE CAN MONTMANY
- D'interès paisatgístic a conservar.
- Admet transformació en equipaments vinculats al Parc amb tractament paisatgístic.
TORRENT DE CAN MONTMANY ENTORN DE VALLDOREIX
- Itinerari de passejada.
- Accessos també on és permès.
- Adequació de replans d'estades i d'àrees de picnic amb joc.
- Revalorització de l'estructura de fondals.
- Tractament prevenció d'incendis.
ÀREA DE L'ERMITA DE LA SALUT MIRADOR PUIG MADRONA
- Paisatge forestal. Alzinar i pineda de pi blanc.
- Adequació de l'entorn.
- Ermita d'interès arquitect. i artístic
- Potenciació del mirador i la pujada al Puig Madrona.
- Admet àrea d'estades o picnic. Aparcament. Mirador a dues vessants.
SERRA DE CAN JULIÀ
- Paisatge forestal. Pineda de pi blanc.
- Itinerari de passejada i miradors
- Folrament organitzat
ENTORN DE VALLPINEDA
- Acondicionament de camins de passejada.
- Tractament de prevenció d'incendis
LA RIERADA
- Paisatge agrícola i de bosc de ribera. D'alt valor paisatgístic i naturalístic.
- Preservació i potenciació.
- Adequació d'itineraris de passejada d'interès naturalístic.
- Acondicionament de replans d'estada als indrets d'interès.
- Admet àrees de picnic als accessos.
- Idoni per activitats de divulgació i educació ambiental.
- Admet àrea d'acampada.
PUIG D'OLORDA zona natural
CARENA DEL PUIG D'OLORDA
(vegeu sector Occidental)
VESSANTS DEL LLOBREGAT zona seminatural
PARC DEL TERRAL
- D'accés al Sector Occidental
- Fortament organitzat
- Àrea extractiva abandonada: acondicionament d'àrees de picnic, jocs i esports, que admet edificacions de caire cultural i recreatiu.
- Adequació del camp de tir al plat.
- Restes arqueològiques d'interès (excavació i adequació de l'entorn).
C-1413
A-7
Torrent de Batzacs
Roques Blanques
Cementiri de les Roques Blanques
Can Mainó
Font de les tres roques
Can Domènec
Can Barba
Font de Can Barba
Masoveria Can Domènec
Pedrera Mina Berta
Can Mallorer
Can Pineres
Font de Can Montmany
Can Montmany
Poblat ibèric Puig Madrona
Ermita de la Salut
Puig del Rossinyol
Restes del Puig Madrona
Pont de Can Esteve
Serra de Can Julià
Can Gelpa de Baix
Can Castellví
Can Mateuet
Can Bosquets Les Planes
Can Campreciós
Font de Vallpineda
Can Campderrós o Dalmau
Font de l'Esgrinyet
Font del Torrent Fondo
Can Gonalons
Font del Cargol
Can Fontanilla
Aqüeducte
Font Freixa
Ca N'Amigonet
Can Pineres
Can Cargol
Can Fontanilla
Les Escletxes
Turó de la Pineda
Ruig de la font de Cargol
Molins de Rei - Barcelona
Molins de Rei - N-II
Molí de Rei
Font
Font de Can Barba
Font de Can Montmany
Font de Vallpineda
Font del Torrent Fondo
Font Freixa
Font
Font
Font

Sector nord-est

Aquest sector, situat al límit NE del Parc, té caràcter seminatural. Una activitat agrícola important hi conviu amb àrees de vegetació forestal ben conservades en una alternança de boscos i conreus molt adequada per a la població faunística, la qual presenta una elevada diversitat. La conservació d'aquesta complexitat del paisatge i la seva compatibilitat amb determinats usos recreatius i educatius seran els objectius bàsics de la gestió.

1

2

Teresa Franquesa

3

Comprèn la zona seminatural dels Codonyers, Puig de la Guàrdia i la serra de Na Joana, i les zones agrícoles de la riera de Sant Cugat. Ocupa l'extrem NE de la Serra, des de Sant Cugat del Vallès a Cerdanyola, i constitueix la perifèria del sector natural de les valls de Sant Medir i Valldaura.

Així, l'estructura del relleu és definida per les parts terminals de les valls i serres que davallen perpendicularment a la carena principal. Essencialment, hi reconeixem tres turons principals (Turó de Na Joana, Puig de la Guàrdia i Turó dels Codonyers) envoltats per valls a l'interior i per vessants molt suaus a la part més exterior, ja en contacte amb la plana del Vallès. Els elements principals de la xarxa hidrogràfica són el torrent de Can Codina i el torrent de Sant Iscle, que s'uneixen al de Canaletes i que juntament amb el Can Coll delimiten aquest sector per l'interior, i la Riera de Can Borrell, que tanca el sector per l'extrem oriental. Aquests cursos i els que discorren transversalment entre els turons (torrent dels Codonyers, torrent de la Font del Frare) aboquen a la riera de Sant Cugat, que limita el sector per la part exterior de la serra.

Geològicament hi podem distingir dues unitats: els relleus esquistosos, que constitueixen els turons, i els dipòsits al·luvials i de peu de mont, que estructuren les planes exteriors.

Els pendents són relativament suaus, fins al 15% a les àrees de conreu, i entre el 8% i el 25% als turons.

És un sector de caràcter seminatural, amb una activitat agrícola important a les terres fèrtils de les planes i les valls, i coberta per vegetació forestal a les parts més accidentades. En la diagnosi ambiental predominen clarament les àrees de tipus II i IV.

Els boscos són majoritàriament pinedes sobre brolla silicícola. A les parts altes, de sòls més esquelètics, la pineda és sovint esclarissada i deixa claps oberts, coberts de brolla. Hi ha retalls d'alzinar a les fondalades, i prop de les rieres i torrents es conserven en molts indrets boscos de ribera de fullatge tendre. Els conreus són principalment de cereals de secà, tant a les planes exteriors com a les clarianes relativament grans que envolten els masos de les valls interiors.

La juxtaposició de boscos i conreus dóna com a resultat un ambient molt adequat per al desenvolupament de la fauna, la qual hi troba refugi i aliment. No és d'estranyar, doncs, que sigui un dels sectors de la serra en què la diversitat de poblament faunístic és més alta, i hom hi pot detectar tant espècies de caràcter nemoral com d'altres d'espais oberts. L'abundància de fitòfags que troben aliment a les àrees de conreu (conill, rosegadors, ocells...) afavoreix la presència de depredadors (aligot, guilla, toixó, òliba, mussol...).

El sector inclou la urbanització Montflorit, molt propera al nucli urbà de Cerdanyola però a l'altra banda de la riera de Sant Cugat.

Els seus pendents, que són els més suaus de la serra, i la proximitat als nuclis urbans fan aquesta zona especialment apta per a activitats de lleure intens i localització a les portes de parcs d'acollida.

1. Vista aèria del sector, amb la població de Cerdanyola a primer terme.
2. Can Coll, antiga masia esdevinguda Centre d'Educació Ambiental del Parc.
3. Ermita de Santa Maria de les Feixes.
4. Plànol esquema d'ordenació i gestió del sector nord-est (P.E.).

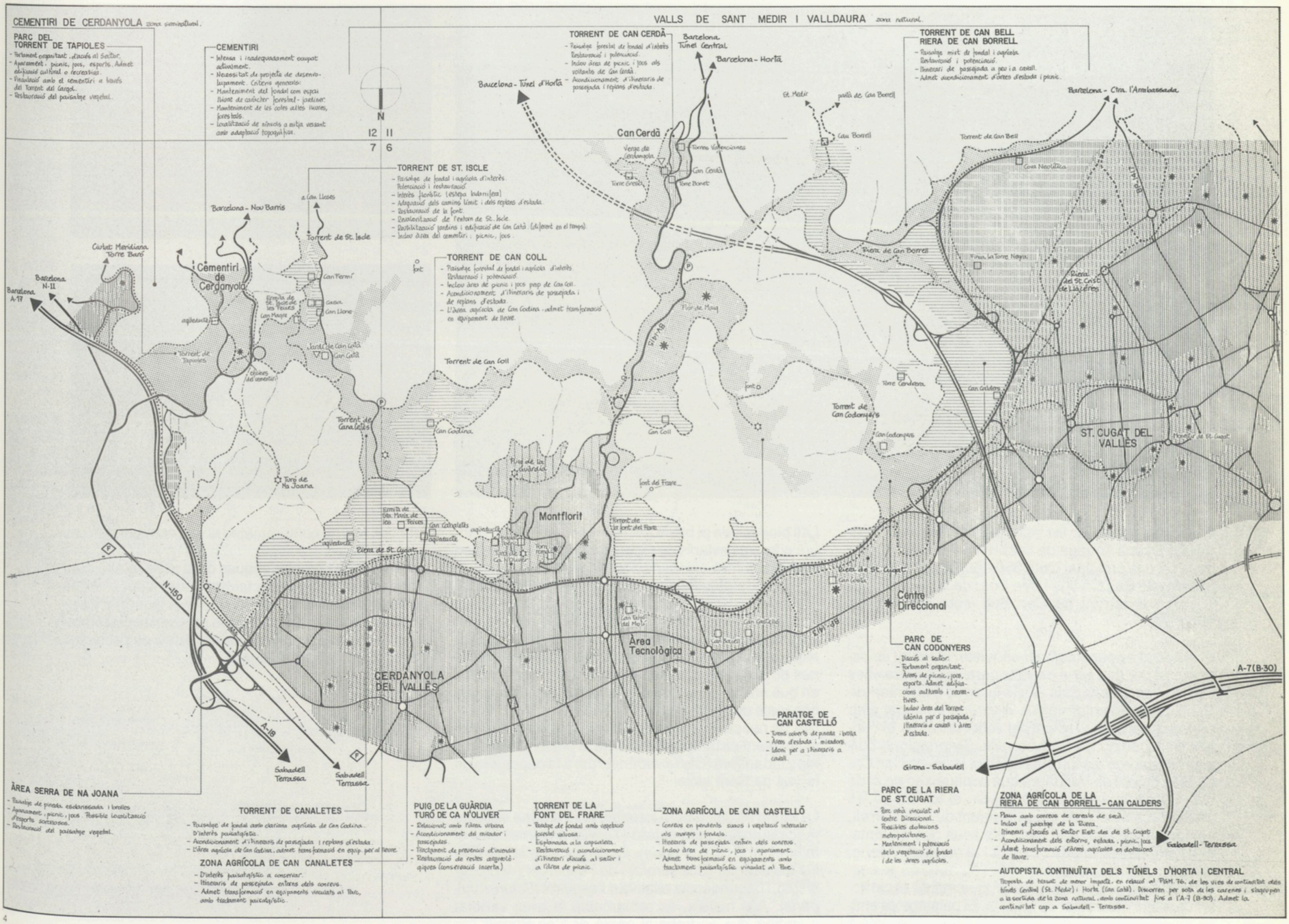

Sector est

El sector est s'estén a l'obaga de la serra, on ocupa una sèrie de valls estructurades pels torrents de Sant Medir, de Valldaura i altres cursos paral.lels. La catifa contínua del bosc, només interrompuda per establiments agrícoles tradicionals en petites clarianes, defineix un paisatge forestal de gran naturalitat en el qual troba refugi la fauna més feréstega del Parc. L'alzinar amb roures, molt ben constituït en alguns enclavaments que són declarats Àrea d'Especial Protecció, ocupa una extensió considerable. La gestió d'aquest sector prioritzarà la preservació dels sistemes naturals i només admetrà un ús de lleure lleu i no massiu.

1

2

3

Ambdós fets no comprometen el seu caràcter natural.

És la zona natural de les valls de Sant Medir i de Valldaura. Ocupa l'obaga de la part NE de la serra, des de la carena principal (cota 350-450) fins al curs dels torrents de Can Codina i Can Coll i de la riera de Can Borrell i el torrent de Can Bell (cota aproximada 100-150).

El substrat és constituït per esquists. El relleu és estructurat per una sèrie de valls paral·leles entre elles i les serres interfluvials. Valls i serres s'orienten de S a N perpendicularment a la carena principal amb pendents forts, molt sovint per sobre del 30%, excepte a les carenes i als fons de valls. Els principals cursos d'aigua són els torrents de Sant Iscle, de Can Català, d'en Güell i de Valldaura que conflueixen en el de Can Cerdà, la riera de Sant Medir, el torrent de les Monelles, amb el petit embassament de Can Borrell, i el torrent de Can Bell, amb els seus dos afluents: el torrent de la Font de l'Ermità i el de Sant Vicenç.

Es una zona poc artificialitzada, que manté el caràcter de major naturalitat de la serra. El paisatge és eminentment forestal, amb petites clarianes agrícoles a les valls. En la diagnosi ambiental predominen en aquesta zona les àrees tipus II i IV, i hi són abundantment presents les del tipus I. Aquestes darreres tenen un predomini absolut a l'àrea d'especial protecció de la Font Groga.

Les pinedes de pi blanc sobre brolles silicícoles o sobre diferents estadis de reconstitució de l'alzinar, són els boscos més extensos. Ocupa també una superfície considerable l'alzinar amb roures, en alguns indrets degradat o en etapes de reconstitució després d'incendis i estassades (bosc menut de rebrot), i en altres molt ben conservat. Aquest tipus de bosc acull espècies tendres, de distribució eurosiberiana, algunes de les quals són molt rares a la regió geogràfica en què ens trobem. Són destacables, així mateix, els bosquets de ribera, sobretot l'avellanosa amb falgueres, de net caràcter centreuropeu, i la gatelleda. Florísticament és també remarcable la presència de l'estepa ladanífera (*Cistus ladaniferus*) a la capçalera de la vall de Sant Iscle.

La fauna és típicament forestal, amb alguna espècie medioeuropea com el tord (*Turdus philomelos*) o el tallarol gros (*Sylvia borin*). És destacable la presència del senglar (*Sus scrofa*) i de l'esparver (*Accipiter nisus*), i l'abundància relativa d l'esquirol (*Sciurus vulgaris*). Així mateix, és remarcable la gran varietat d'amfibis que es troba al pantà de Can Borrell.

A dins de la zona hi ha petits nuclis urbans de poca importància, com Can Cerdà (a conservar) i els de Sol i Aire i Sant Medir (a extingir). El pes de la vialitat rodada és també petit (carretera d'Horta a Cerdanyola).

Les peculiars característiques de la zona, d'alta qualitat natural, la fan especialment adient per a un ús de lleure feble, de revalorització dels itineraris naturalístics als indrets tradicionals i amb especial èmfasi en la utilització controlada de l'àrea de protecció especial de la Font Groga.

1. Densa extensió forestal de l'obaga del Parc.
2. Conreus a la masia de Can Borrell.
3. Ermita romànica de Sant Medir.
4. Plànol esquema d'ordenació i gestió del sector est (P.E.).

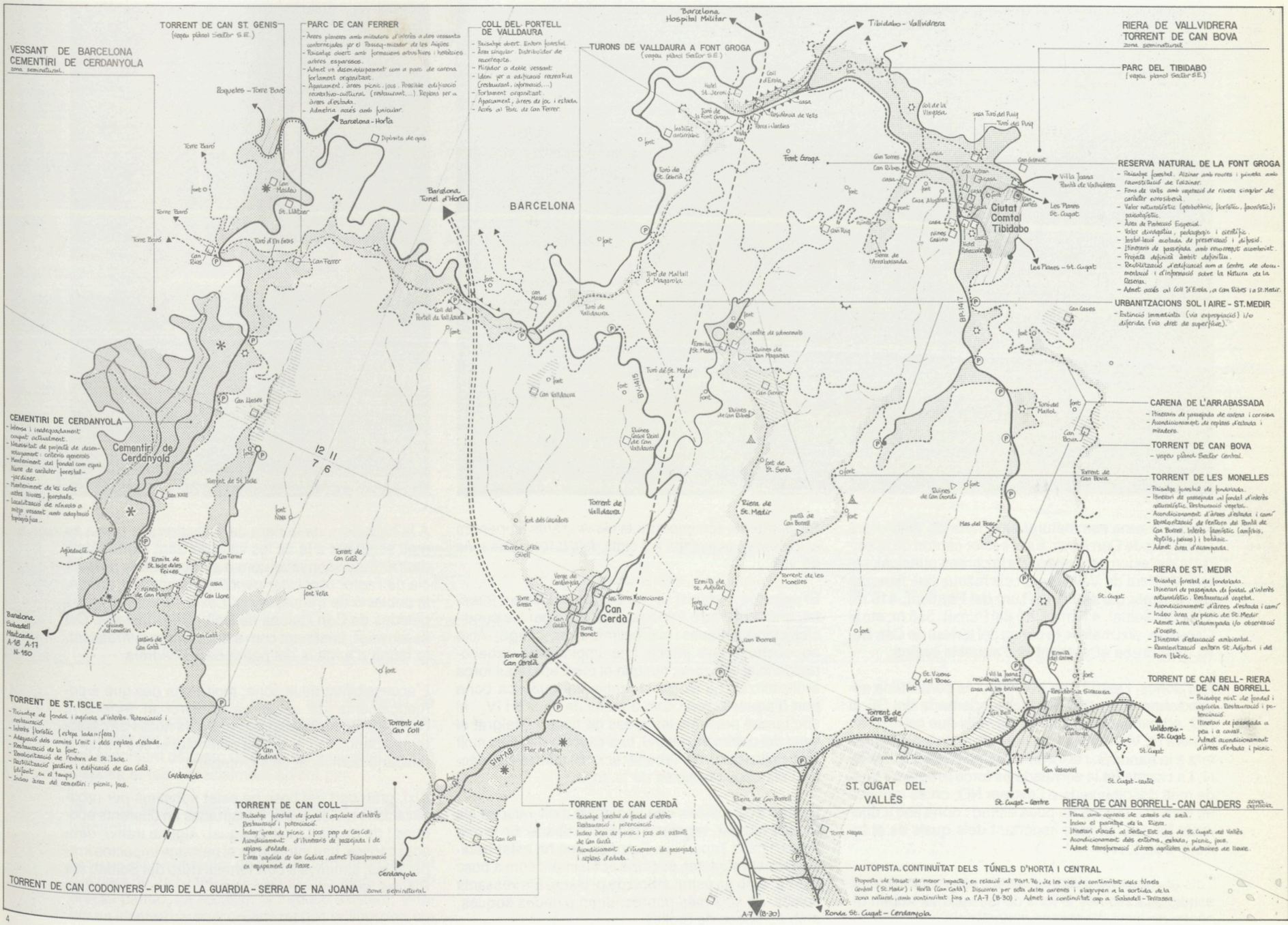
VESSANT DE BARCELONA
CEMENTIRI DE CERDANYOLA
zona seminatural
TORRENT DE CAN ST. GENIS
(veqeu plànol Sector S.E.)
PARC DE CAN FERRER
- Àrees planeres amb miradors d'interès a dos vessants contorenejats per el Passeig-mirador de les Aigües.
- Paisatge obert amb formacions arbustives i hotzaines arbres esparsos.
- Admet un desenvolupament com a parc de caràcter forlament organitzat.
- Aparcament, àrees picnic, jocs. Possible edificació recreativo-cultural (restaurant,...) Reposns per a àrees d'estada.
- Admetria accés amb funicular.
COLL DEL PORTELL DE VALLDAURA
- Paisatge obert. Entorn forestal.
- Àrea singular. Distribuidor de recorreguts.
- Mirador a doble vessant.
- Ideni per a edificació recreativa (restaurant, informació,...)
- Forlament organitzat.
- Aparcament, àrees de joc i estada.
- Accés al Parc de Can Ferrer.
TURONS DE VALLDAURA A FONT GROGA
(veqeu plànol Sector S.E.)
RIERA DE VALLVIDRERA
TORRENT DE CAN BOVA
zona seminatural
PARC DEL TIBIDABO
(veqeu plànol Sector S.E.)
RESERVA NATURAL DE LA FONT GROGA
- Paisatge forestal. Alzinar amb roures i pinetes amb renaturalització de l'alzinar.
- Fons de valls amb vegetació de ribera singular de caràcter eurosiberià.
- Valor naturalístic (qeobotànic, florístic, faunístic); paisatgístic.
- Àrea de Protecció Especial.
- Valor divulgatiu, pedagogic i científic.
- Instal·lació acollada de preservació i de bosó.
- Itinerans de passejada amb reconeixement acomboiat.
- Projecte definirà àmbit definitiu.
- Revalitzacció d'edificacis amb a centre de documentació i d'informació sobre la Natura de la Reserva.
- Admet accés al Coll d'Ende, a Can Rabes i a St. Medir.
URBANITZACIONS SOL I AIRE - ST. MEDIR
- Extinció immediata (via expropiació) i/o diferida (via dret de superfície).
CEMENTIRI DE CERDANYOLA
- Ideosa i inadequadament ocupat actualment.
- Necessitat de projecte de desenvolupament: criteris generals
- Manteniment del fondal com espai lliure de caràcter forestal-jardiner.
- Manteniment de les cotes actles lliures, forestals.
- Localització de nínxols a mitja vessant amb adaptació topografica.
CARENA DE L'ARRABASSADA
- Itinerans de passejada de carena i cornisa
- Acondicionament de reptans d'estada i miradors.
TORRENT DE CAN BOVA
- veqeu plànol Sector Central.
TORRENT DE LES MONELLES
- Paisatge forestal de fondalada.
- Itinerari de passejada al fondal d'interès naturalístic. Restauració vegetal.
- Acondicionament d'àrees d'estada i camí
- Revalorització de l'entorn del Pantà de Can Borrell. Interès faunístic (amfibis, Rèptils, peixos) i botànic.
- Admet àrees d'acampada.
RIERA DE ST. MEDIR
- Paisatge forestal de fondalada.
- Itinerari de passejada de fondal d'interès naturalístic. Restauració vegetal.
- Acondicionament d'àrees d'estada i camí
- Indeo àrea de picnic de St. Medir
- Admet àrea d'acampada i/o observació d'ocells.
- Itinerari d'atenuació ambiental.
- Revalentització entorn St. Adjutori i del Forn Ibèric.
TORRENT DE ST. ISCLE
- Paisatge de fondal i agrícola d'interès. Potenciació i restauració.
- Interès florístic (estepa ladaniferes)
- Adequació dels camins l'emit i dels reptans d'estada.
- Restauració de la font.
- Revalentització de l'entorn de St. Iscle.
- Restitució jardins i edificació de Can Calçà (afortunat en el temps)
- Indeo àrea del cementiri: picnic, jocs.
TORRENT DE CAN BELL - RIERA DE CAN BORRELL
- Paisatge rural de fondal i agrícola. Restauració i potenciació
- Itinerari de passejada a peu i a cavall.
- Admet acondicionament d'àrees d'estada i picnic.
TORRENT DE CAN COLL
- Paisatge forestal de fondal i agrícola d'interès Restauració i potenciació.
- Indeo àrea de picnic i jocs pop de Can Coll.
- Acondicionament d'itineraris de passejada i de reptans d'estada.
- L'àrea agrícola de Can Codina, admet transformació en equipament de lleure.
TORRENT DE CAN CERDÀ
- Paisatge forestal de fondal d'interès Restauració i potenciació.
- Indeo àrea de picnic i jocs als voltants de Can Cerdà
- Acondicionament d'itineraris de passejada i reptans d'estada.
ST. CUGAT DEL VALLÈS
RIERA DE CAN BORRELL - CAN CALDERS
zona agrícola
- Plana amb conreus de cereals de secà.
- Indeo el paisatge de la Riera.
- Itinerari d'accés al Sector Est des de St. Cugat del Vallès
- Acondicionament dels entorns, estada, picnic, jocs.
- Admet transformació d'àrees agrícoles en dotacions de lleure.
AUTOPISTA. CONTINUÏTAT DELS TÚNELS D'HORTA I CENTRAL
Proposta de traçat de menor impacte, en relació al Part 76, de les vies de continuïtat dels túnels Central (St. Medir) i Horta (Can Calçà). Discorren per sota de les carenes i s'integryen a la cobrtada de la zona natural, amb continuïtat fins a l'A-7 (B-30). Admet la continuïtat cap a Sabadell - Terrassa.
TORRENT DE CAN CODONYERS - PUIG DE LA GUARDIA - SERRA DE NA JOANA zona seminatural
Barcelona
Sabadell
Terrassa
A-18 A-17
N-150
Cerdanyola
Ripollet
Barcelona - Horta
Barcelona Hospital Militar
Barcelona Tunel d'Horta
BARCELONA
Tibidabo - Vallvidrera
Ciutat Comtal Tibidabo
Les Planes - St. Cugat
St. Cugat
St. Cugat - centre
St. Cugat - cartia
Valldoreix - St. Cugat
Ronda St. Cugat - Cerdanyola
A-7 (B-30)
BV-1415
BP-1417
Can Cerdà
Cementiri de Cerdanyola
Font Groga
Font de St. Medir
Font de St. Serà
Font Vella
Font Nova
Font del Lladres
Font Ibèric
Font Tiberc
Font Tiberc
Font Tiberc

Sector central

El sector central del Parc comprèn el curs de la riera de Vallvidrera i els relleus del seu marge dret, ocupats en bona part per urbanitzacions residencials escampades pel bosc. Les petites valls que en constitueixen la capçalera mantenen una vegetació frondosa, amb alzinars i formacions forestals de ribera, mentre que la resta del sector té un caire sensiblement més artificialitzat degut a la presència de les edificacions disperses. La bellesa del paisatge i la bona accessibilitat que li proporciona el ferrocarril en fan un sector idoni per a un ús de lleure intens, amb zones molt organitzades emplaçades en un entorn de qualitat.

1

2

Josep Mascaró

Ocupa la zona seminatural de la riera de Vallvidrera i el torrent de Can Bova. És el sector central de la serra, que s'estén per l'obaga de la carena principal, seguint la riera de Vallvidrera i els relleus que flanquegen la dreta del seu curs (Turó del Penitent, 410 m; Turó del Soldat, 410 m; Turó del Fumet, 355 m; etc.). Comprèn, així mateix, la conca del torrent de Can Bova, que drena el vessant N d'aquests turons.

Així doncs, l'estructura del relleu és constituïda essencialment per una serralada orientada del SE al NO, aproximadament, i per les valls que configuren la riera de Vallvidrera i els torrents de la seva capçalera a la banda S, i el torrent de Can Bova a la banda N. La carena de la serralada és força irregular i queda molt desdibuixada a l'extrem NO, on es ramifica en diversos braços de poca altitud i dóna lloc a diferents fondals, el més important dels quals és el torrent d'en Llobet.

Tots els terrenys d'aquest sector són de constitució esquistosa. Només al fons de les valls es troben dipòsits de llims d'escassa importància.

Els pendents són importants als vessants (superiors al 25%) i se suavitzen als cims dels turons i als fons de vall.

El paisatge d'aquest sector és essencialment forestal, amb vegetació frondosa afavorida per les condicions topogràfiques i microclimàtiques (obaga). Això no obstant, l'ús intens i la implantació urbano-residencial a la zona, fan que el medi aparegui força artificialitzat. La diagnosi ambiental qualifica bona part d'aquesta zona com a àrees de tipus II i IV, i hi són també presents les àrees de tipus I. Malgrat el valor del patrimoni natural, la presència d'espais molt artificialitzats (urbà, urbanitzacions) matisa el caràcter i els usos possibles de la zona.

Encara avui existeix una vegetació molt valuosa als fondals (alzinar, vegetació tendra de ribera). En la major part de la superfície, l'alzinar, que ha estat tradicionalment explotat, es troba actualment com a bosc menut, amb un estrat arbori de pi blanc. Els vessants solells, de sòls més pobres, duen pinedes seques, amb sotabosc de brolles.

A la capçalera de la riera de Vallvidrera la fauna és molt semblant a la de les valls de Sant Medir i Valldaura. Cal assenyalar com a singularitat la presència de l'astor (*Accipiter gentilis*). És notable, també, la població de trencapinyes (*Loxia curvirostra*) a les pinedes de Can Calopa de Dalt i Can Castellví. Cal assenyalar, finalment com a francament interessant, la fauna d'amfibis del pantà de Vallvidrera.

L'accessibilitat de la zona, molt bona des que a començaments de segle es construí el ferrocarril (1912-1918), ha facilitat la creació de nuclis de caràcter residencial a l'àrea i ha potenciat el seu ús per a l'esbarjo dominical dels ciutadans.

Així, gran part del bosc ha estat substituït per urbanitzacions residencials, construïdes en diferents èpoques i de qualitat molt desigual. Alguns trams, densos i caòtics, han infringit en el paisatge impactes irreparables, almenys a curt termini (turó del Soldat, les Planes, etc.).

1. Panoràmica del sector central del Parc.
2. Camí d'accés a Vil.la Joana des del baixador del ferrocarril.
3. Plànol esquema d'ordenació i gestió del sector central (P.E.).

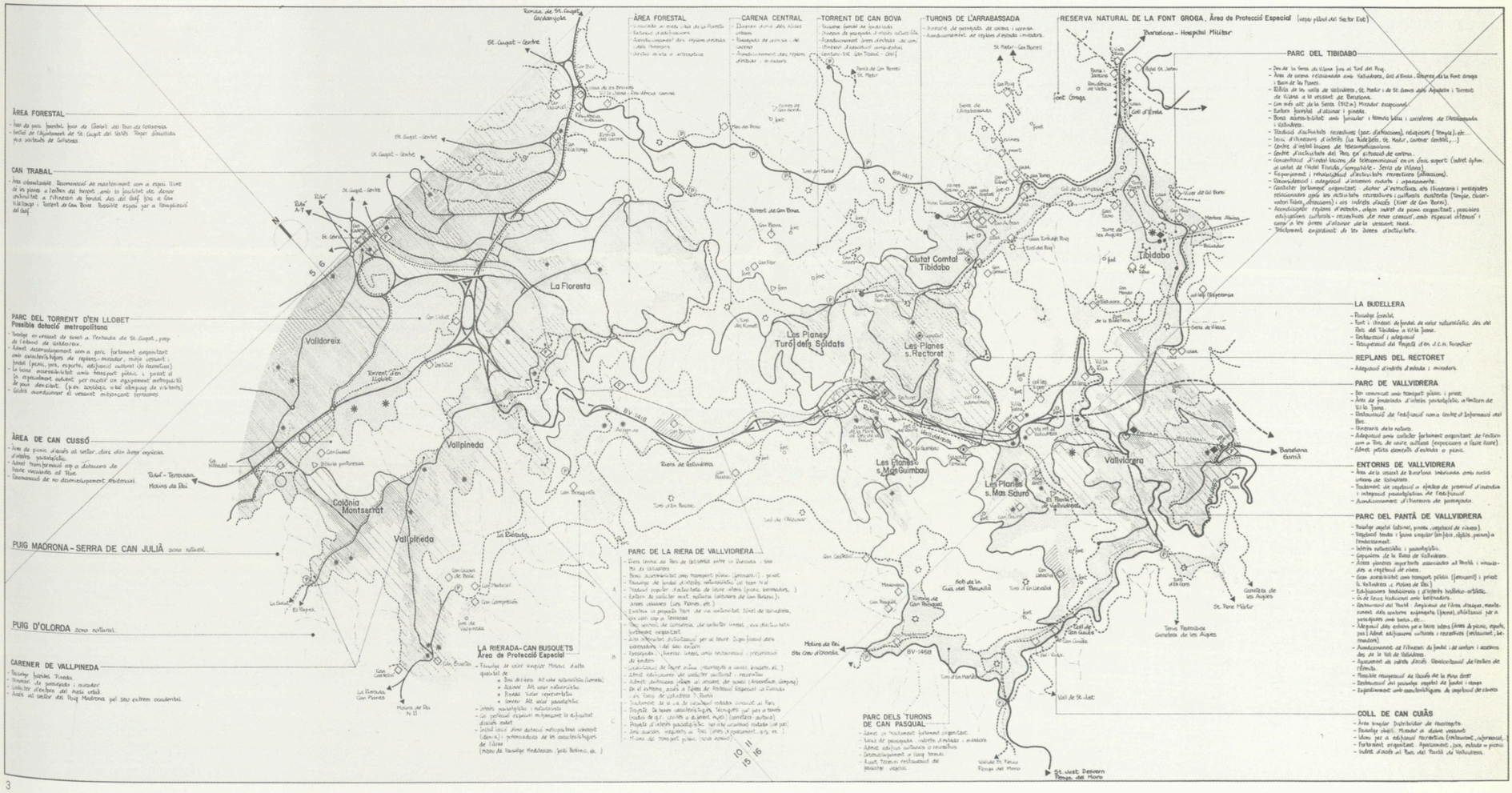

Les característiques del sector, amb elements de vegetació valuosa i alhora amb àrees fortament transformades per les urbanitzacions, la seva situació central al conjunt del parc i la bona accessibilitat de què disposa el fan especialment adient per:

un ús de lleure intens (qualitativament i quantitativament);

aconseguir un caràcter de parc fortament organitzat a la riera de Vallvidrera i les seves capçaleres (Vallvidrera i pantà), tot recollint la tradició existent; establir un itinerari carener organitzat que relligui dels nuclis urbans;

formar un itinerari naturalístic a la riera de Can Bova;

constituir àrees de parc fortament organitzat a l'entrada de Sant Cugat.

La gestió

Realitzacions 1983-1989

Gestió del parc

Formació del patrimoni i gestió administrativa

Intervencions sobre els sistemes naturals

Elements construïts

Divulgació i educació ambiental

Àrea de lleure de la Font de la Budellera.

Josep Mascaró

Tot sovint la gestió d'un Pla s'inicia quan aquest ha estat finalitzat. En el cas del Parc de Collserola, però, la urgència dels temes obligà a endegar aspectes de gestió en paral·lel al procés de planejament.

D'aquesta forma, la pràctica diària i les lliçons que aporta ajudaren a configurar les tesis del Pla. Aquesta doble dinàmica de planejament i de gestió, difícil per la diferència de ritmes que exigeix, ha obligat a abordar els temes a escales molt diferents, des de la territorial, fins al detall de l'execució última, i en conjunt ha estat extraordinàriament enriquidora.

Per això, avui, ja es disposa d'un conjunt de realitzacions i projectes que permeten mostrar els camins de construcció d'aquest parc.

Desenvolupar un Pla per construir un parc d'aquestes característiques necessita una gestió equilibrada de les diferents intervencions que hi són necessàries. I cal fer èmfasi en aquest equilibri, perquè una gestió decantada cap a un dels aspectes del parc (xarxa viària, àrees de lleure) podria desvirtuar el criteri de conjunt.

Per aquesta raó s'ha tingut una especial cura a desenvolupar paral·lelament els diferents aspectes que hi incideixen i això ha definit quatre línies clares de treball:

a) La configuració d'un patrimoni de sòl suficient que permeti dur a terme actuacions clares; conjuntament amb una política de tutela i col·laboració amb els propietaris privats dins el parc.

b) La gestió dels sistemes naturals, per afavorir la seva evolució cap a estadis de qualitat ambiental superior ja sigui mitjançant el tractament o la restauració dels ecosistemes.

c) El desenvolupament dels espais i els elements construïts, per proporcionar indrets i edificis per a les activitats dels ciutadans al parc, amb unes característiques de qualitat i integració paisatgística, posant una especial atenció en la reducció dels impactes.

d) I finalment, una tasca de divulgació i educació ambiental que asseguri el coneixement i la sensibilitat que han de permetre al llarg del temps una col·laboració il·lusionada entre els ciutadans i l'administració que tutela el parc.

Formació del Patrimoni i Gestió Administrativa

1

Unitat de Gestió i Tractament d'urbanitzacions il.legals. C.M.B.

La configuració d'un patrimoni de sòl suficient permet la imprescindible actuació pública al Parc.

1. Localització de les finques de propietat pública al Parc de Collserola (P.E.).
2. El 1986 s'enderrocaren diverses edificacions, prèviament adquirides per la CMB, a la urbanització il.legal del Turó del Quirze.

2

La tasca realitzada des de fa temps en l'adquisició de sòl i edificacions dins del parc per les diferents institucions i ajuntaments, principalment el de Barcelona, s'ha vist completada els darrers anys per la política d'adquisició de patrimoni efectuada per la Corporació Metropolitana de Barcelona. La gestió de compra s'ha centrat en peces importants del parc com les finques de Can Ferriol, Can Coll, Can Baró, Can Balasc, etc.

Aquesta política ha permès disposar avui d'un patrimoni de sòl de 1.200 ha que representen un 15,50% del parc forestal. A aquesta superfície cal afegir el patrimoni que pertany als ajuntaments (1.275 ha) i a la Diputació (44 ha); en conjunt, doncs, la propietat pública de sòl al parc és actualment de 2.519 ha (un32,5 % del total).

Cal subratllar dins d'aquestes adquisicions, les efectuades en aquelles urbanitzacions destinades a desaparèixer. Per a aquesta tasca la CMB organitzà un equip de gestió i tractament d'urbanitzacions il·legals. En el cas de Collserola es tractava de les urbanitzacions de Sant Medir, Sol i Aire i Turó del Quirze.

Un cop analitzada la situació urbanística s'hi efectuaren les següents intervencions:

- Compra de la resta de la finca originària.

- Adquisició en procés expropiatori, mitjançant el mutu acord en la majoria dels casos, de parcel·lació tant buida com edificada.

- I finalment, adquisició diferida del sòl mitjançant la concessió del dret de superfície als propietaris actuals per uns terminis no superiors als 75 anys en el casos en què la qualitat de l'edificació i el poc impacte ambiental així ho aconsellaven.

Un cop adquirides les edificacions s'ha procedit a enderrocar-les per possibilitar el retorn del bosc al seu estadi original.

Així, en el moment actual del procés s'han adquirit ja de forma directa, unes 40 ha que representen el 60% de la superfície afectada per les urbanitzacions, i, de forma diferida mitjançant el dret de superfície, unes 4 ha que representen el 6% del total.

D'altra banda, la gestió administrativa s'ha desenvolupat en una doble direcció:

- La realització de la tutela d'activitats privades i públiques que el Pla Especial atorga a l'òrgan gestor del parc.

- El desenvolupament de convenis amb els propietaris privats per tal de possibilitar algunes de les actuacions que posteriorment es presenten.

Intervencions sobre els sistemes naturals

Els espais naturals de la serra han estat fins fa molt poc el territori buit, on quasi tota iniciativa pública de gestió global era absent i on les úniques intervencions dutes a terme eren les derivades d'activitats alienes (urbanitzacions, xarxa viària, equipaments, línies elèctriques) que hi deixaven sentir el seu impacte de manera més o menys traumàtica.

Sortir d'aquest oblit i plantejar-se gestionar el medi natural a fi de perpetuar-lo i —quan calgui— revaloritzar-lo, representa, doncs, una novetat en les preocupacions de l'Administració, més enllà d'iniciatives parcials en el temps o en l'espai.

El tipus de gestió del medi natural que es deriva de les directrius del Pla és complex per la notable diversitat d'aspectes implicats. Ha d'incloure el tractament de la coberta vegetal —tant en terrenys públics com privats—, la recuperació de la fauna, el control dels aprofitaments agrosilvopastorals, la correcció dels impactes i, en general, la tutela de totes les intervencions directes o indirectes sobre els sistemes naturals.

Actualment algunes d'aquestes tasques han estat tot just iniciades i les actuacions desenvolupades fins ara, tenen en certs casos un caràcter d'experiència pilot. Així mateix, s'han portat a terme treballs pròpiament de recerca, sobre els diversos factors geològics, edàfics, forestals i faunístics per tal que l'ampliació dels coneixements sobre els sistemes naturals faciliti el plantejament de la seva gestió.

Josep Mascaró

L'objectiu essencial de la gestió dels sistemes naturals és afavorir-ne l'evolució cap a estadis de superior qualitat. La intervenció es fonamenta en dos principis: conservar i restaurar.

1. Roure inclinat de gran port, als Itineraris de la Budellera.
2. Projecte d'estassada selectiva del sotabosc a la finca pública del Torrent d'en Cardona.
3. Esquema dels canvis que l'estassada selectiva provoca a l'estructura del bosc i comparació amb l'estructura d'un bosc madur a l'àrea de la Font Groga.

Tractament de la vegetació

L'objectiu bàsic del tractament de la vegetació és afavorir un desenvolupament òptim d'aquest recurs a les finques públiques, i promoure la tutela i l'orientació de la gestió del bosc a les finques privades. Essencialment, les tasques realitzades fins ara als terrenys públics han estat les següents:

Restauració

Els boscos públics presenten una composició i una estructura molt variables, directament condicionades pel tipus de tractament forestal i el ritme d'explotació que han tingut. Recentment, les condicions meteorològiques adverses de l'hivern del 1986, van produir efectes determinants sobre la configuració actual de les masses forestals. Molts arbres sofriren lessions mecàniques en troncs i capçades per causa del temporal de vent i neu.

En conseqüència, es van programar tasques de neteja i arranjament que es van duent a terme de manera progressiva.

Durant l'any 1987, es va tractar l'àrea compresa entre la Budellera i Vil·la Joana, on el bosc presentava prou situacions diferents com perquè aquestes labors es poguessin fer amb caire d'experimentació i els resultats del seguiment fossin aplicables en posteriors intervencions en altres àrees.

Les intervencions d'**estassada selectiva** destinades a afavorir la configuració de la formació s'han portat a terme en pinedes de pi blanc poc denses, amb un estrat arbori baix de roures i alzines, i en una petita extensió afectada fa alguns anys per un incendi (avui una màquia densa). Aquestes intervencions comprenen: l'eliminació dels arbusts heliòfils actualment secs sota els arbres, la poda dels millors exemplars arboris i arbustius de fulla plana, la poda de les branques baixes dels pins, la retirada de tota la biomassa tallada, i finalment, la introducció d'alzines i roures a partir de glans i plançons. Amb aquestes operacions s'ha pretès no només eliminar matèria seca i disminuir momentàniament el risc d'incendi, sinó, especialment, possibilitar una bona configuració futura del bosc, en afavorir el desenvolupament dels plançons d'arbres i d'arbusts planifolis.

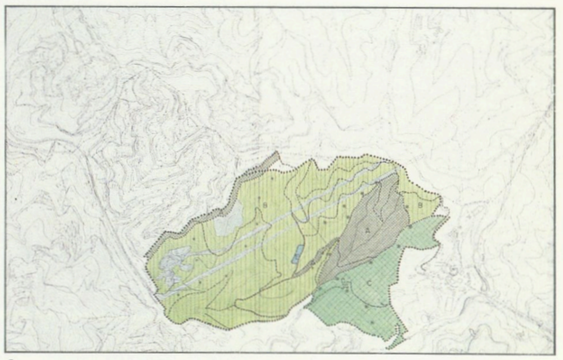

2

3

Estructura del bosc al Torrent d'en Cardona

Estructura del bosc a la Font Groga

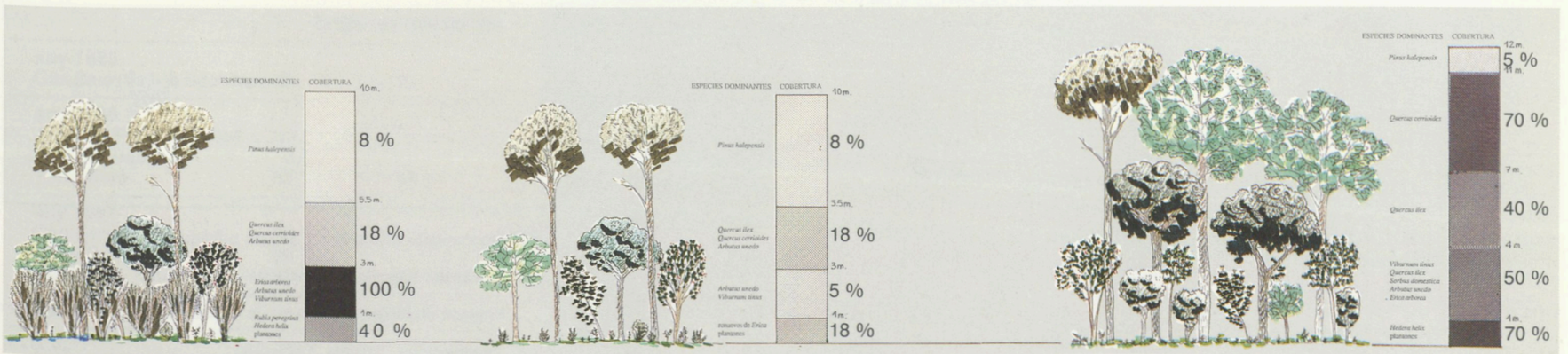

Abans de la intervenció

Després de la intervenció

1 Localització de les intervencions de gestió dels sistemes naturals, executades fins a finals de 1989, a l'àmbit del Parc.

Tractaments silvícoles en finques públiques

Estassada selectiva experimental del sotabosc

Projecte de desenvolupament de la Reserva Natural de la Font Groga

Repoblacions forestals. 1985-1988

S'estan realitzant tasques de restauració vegetal amb repoblacions manuals, clot a clot, als paratges denudats on la protecció del sòl i la reconstrucció del paisatge es fan necessàries.

2. Repoblació en un vessant solell sobre Barcelona.
3. Pins pinyers de repoblació, prop de Torre Baró.

Les intervencions de neteja i repoblació de fondals s'han realitzat als entorns de la Budellera i Vil·la Joana, en una àrea aproximada de 7 ha.

Les espècies utilitzades són arbres caducifolis que de forma espontània viuen en aquests ambients (salzes, verns, freixes i àlbers), o bé, espècies foràmies que s'hi adapten amb facilitat, com el plàtan, la carolina i el castanyer. Els exemplars plantats (2.000 peus) superen els 1,5 m d'alçària.

La repoblació forestal d'extenses zones sense arbres té per objectiu la protecció dels sòls i la reconfiguració del paisatge. Els criteris generals que orienten els projectes de repoblació són la conservació de la diversitat de la vegetació, l'àrea mínima de les zones a repoblar, la coherència amb l'ús futur de la replantació i les relacions visuals entre l'àrea a repoblar i el seu entorn.

La cartografia de la coberta vegetal en termes d'estructura de les formacions i de la seva composició florística és una tasca prèvia a l'elaboració del projecte de reforestació. Als indrets amb sòls precaris de pendents forts i molt assolellats es proposa la plantació de pi pinyer, mentre que als vessants obacs i amb sòls més profunds, s'afavoreix la introducció de pi blanc, alzina, surera i roure. El poblament no és homogeni en termes d'edat, sinó que als indrets significatius (itineraris de passejada, indrets d'estada) s'introdueixen exemplars adults per tal de configurar una imatge paisatgística més definida.

Les plantacions s'han fet manualment, clot a clot. La supervivència posterior dels plançons s'ha assegurat mitjançant el manteniment i el rec periòdics.

Superfícies repoblades

		Total en hectàrees
any 1985		
Can Baró (Vall de Sant Just)	30	30
any 1986		
Àrea del Forat del Vent	50	
Font del Bacallà	8,5	
Torre Baró	35	93,5
any 1987		
Can Ferriol	50	
Torre Baró	20	
Can Baró	25	95
Total 1985-1987		**218,5**

Execució:
Departament de Serveis Metropolitans.
Unitat de Repoblació i de Prevenció d'Incendis.

2

Teresa Franquesa

3

Rafel Vela

Jordi Cañas

1

Rafel Vela

2

Tractaments fitosanitaris

S'han iniciat tractaments mitjançant agents biològics per tal de combatre la infecció de processionària (*Thaumetopoea pityocampa*) que afecta les pinedes, particularment les de repoblació. L'efecte dels tractaments s'ha avaluat a partir del control de les poblacions de l'insecte a les àrees tractades. Aquest control s'ha realitzat a partir d'un mostreig amb trampes de feromones.

La *poda sanitària* és una altra tasca habitual. Les intervencions s'apliquen especialment als exemplars més vells, amb major abundància de branques mortes i seques.

Tots els boscos, públics i privats, reben atenció fitosanitària per combatre la processionària del pi i d'altres flagells forestals.

1. Fumigació de les masses de pins amb *Bacillus*.
2. Poda sanitària d'un vell exemplar de pi blanc.

Prevenció i extinció d'incendis

L'elevada pressió humana (28.705 hab/km2) que incideix sobre els espais forestals és un bon indicador del greu risc d'incendi existent, especialment a l'estiu. D'aquí la necessitat de coordinar, adaptar i potenciar tots els mitjans humans i materials que intervenen en la localització, situació i extinció del foc, a fi d'aconseguir la màxima efectivitat en protecció de la vegetació i de la qualitat de vida de la població.

L'efectivitat dels programes desenvolupats és actualment molt elevada, ja que de les 200 ha cremades en tot el territori metropolità l'any 1983, s'ha passat a 75,11 ha al 1985, i a 42,98 ha els anys 1986 i 1987. Així, la superfície forestal cremada s'ha reduït en un 85%.

Gràcies a la bona disposició dels organismes implicats s'ha aconseguit una efectiva coordinació i col·laboració, una excel·lent motivació del personal i una òptima utilització dels mitjans disponibles.

Altres elements importants en la prevenció i l'extinció són la facilitat d'accés als llocs afectats i la seva vigilància. En aquest sentit, una extensa xarxa de camins, que es millora cada any, facilita l'accés ràpid a les zones més perilloses, mentre que una completa infrastructura de vigilància i extinció permet detectar i extingir el 80% dels focs, abans que afectin una superfície superior als 1.000 m².

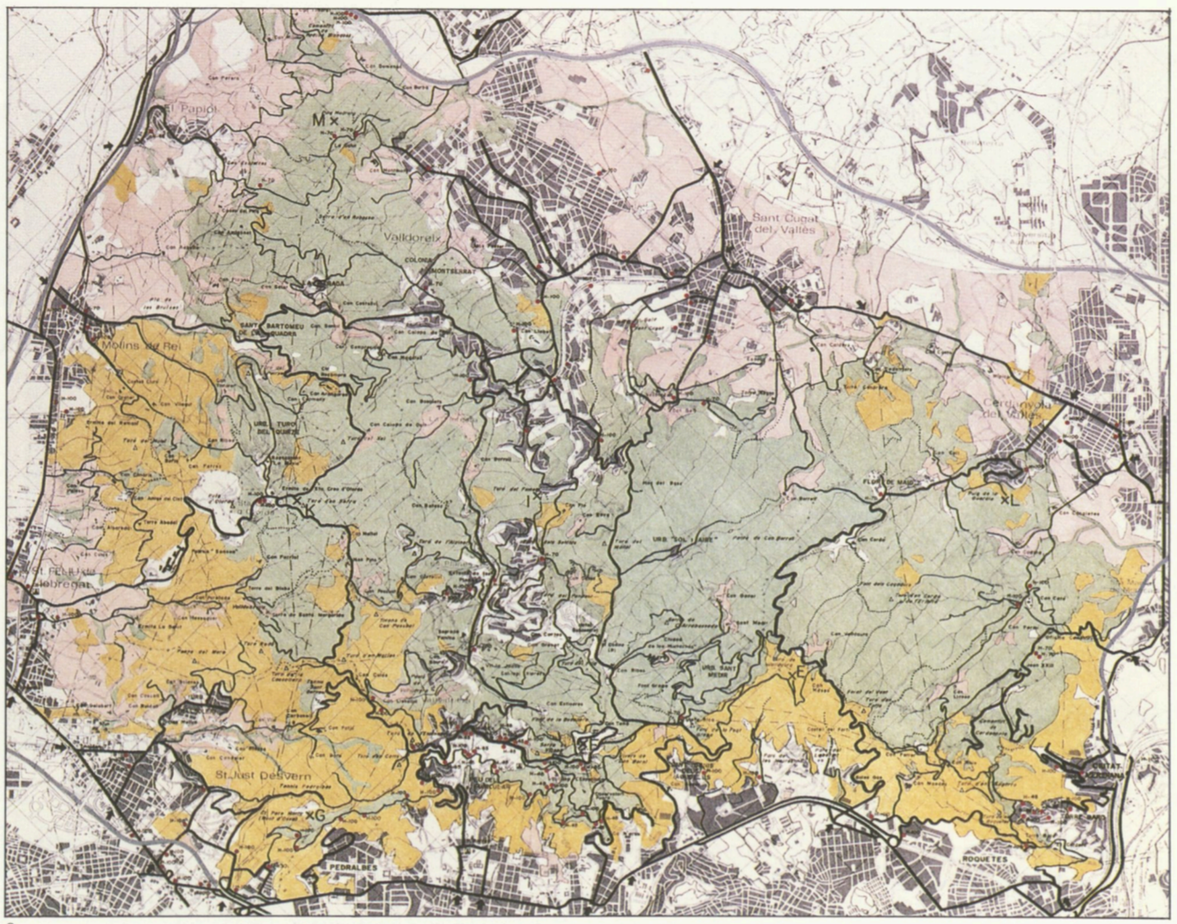

3

Característiques del servei

El dispositiu de prevenció i extinció està integrat per:

Un capatàs, 26 vigilants distribuïts en 13 llocs d'observació, 2 operadors de la central de ràdio, i un auxiliar de manteniment.

Vuit dotacions destacades de bombers i 20 patrulles de la Guàrdia Urbana equipades amb mitjans de ràpida intervenció.

Una xarxa de comunicacions que enllaça simultàniament tot el dispositiu, tots els equipaments i el Govern Civil.

Sis dipòsits localitzats estratègicament i una reserva d'aigua constant de 4.000.000 de litres i 27 hidrants.

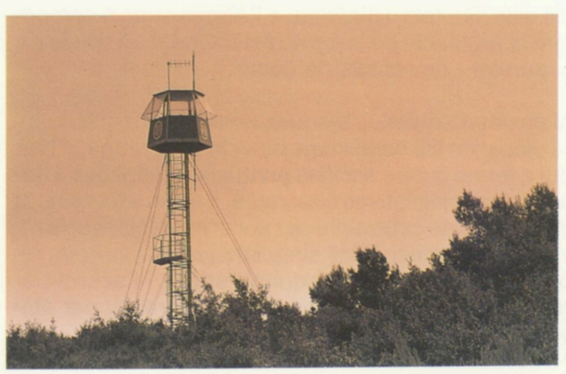

Rafel Vela

4

El sistema de prevenció d'incendis —de caràcter metropolità— està configurat per 14 torres de guaita, que funcionen de maig a octubre i que avisen per ràdio del foc a 8 dotacions de bombers destacades sobre el terreny.

3. Plànol dels sistemes de protecció contra incendis, de la campanya de l'estiu del 1987.
4. Torre de guaita desmuntable.

El coneixement de les característiques de la població animal permet avui adoptar diverses mesures globals per a la seva conservació i plantejar la regulació de la caça. Accions puntuals com la instal.lació de caixes-niu i menjadores o la campanya de seguiment de la migració de rapinyaires completen el programa i afavoreixen la sensibilització ciutadana.

1. Col.locació de caixes-niu.
2. Caixa-niu per a insectívors.
3. Menjadora per a ocells i senyalització amb plafons que en faciliten l'observació.
4. Proposta de refugis de fauna salvatge i zones de seguretat dins l'àmbit del Parc.

Rafel Vela

1

Potenciació de la fauna

Com ja s'ha comentat en el capítol d'informació, les modificacions dels hàbitats naturals i la pràctica de la caça han estat factors determinants en l'empobriment progressiu de les poblacions faunístiques de Collserola. D'aquí la necessitat d'implantar mesures i efectuar intervencions destinades no solament a protegir, sinó essencialment a millorar el patrimoni faunístic. La necessitat de reconèixer el valor estratègic d'unes espècies que sobreviuen en un ambient metropolità poc favorable és igualment important. Les accions desenvolupades a partir de l'any 1986 s'orienten d'acord amb les següents directrius:

Rafel Vela

2

Potenciació global

La primera iniciativa fou emprendre estudis que aportessin informació de l'estat de la fauna a Collserola. Així, s'ha pogut establir un catàleg de les espècies de vertebrats, que es va actualitzant.

Alhora, i per tal de conèixer l'evolució del poblament faunístic, es du a terme un seguiment quantitatiu de les poblacions d'ocells com a grup representatiu.

El coneixement de les característiques de la població animal de la serra ha permès d'adoptar diverses mesures generals de cara a la conservació i l'adequació dels hàbitats, i plantejar a l'Administració competent la regulació de la caça (establiment de zones de seguretat i de refugis de caça).

Al costat d'aquestes tasques orientades a una millora global de les condicions de vida de la fauna, s'han dut a terme també accions puntuals, destinades a desenvolupar iniciatives concretes. En són exemples la instal·lació de caixes-niu per aocells insectívors; la revalorització d'espècies singulars (cotxa cua-roja, rapinyaires, quiròpters, esquirol, eriçó); i l'acondiciament d'ambients aquàtics en medi forestal per afavorir la reproducció d'amfibis.

Eloïsa Matheu

3

Divulgació

En relació a la popularització del coneixement de la fauna i a la divulgació dels nous valors, hom ha fet també els primers passos.

Per afavorir l'observació de la fauna s'han instal·lat menjadores artificials i és previst construir observatoris i dissenyar itineraris ornitològics. Paral·lelament s'ha programat la difusió d'informació a través de publicacions (guies, cartells, cassettes) i actes populars.

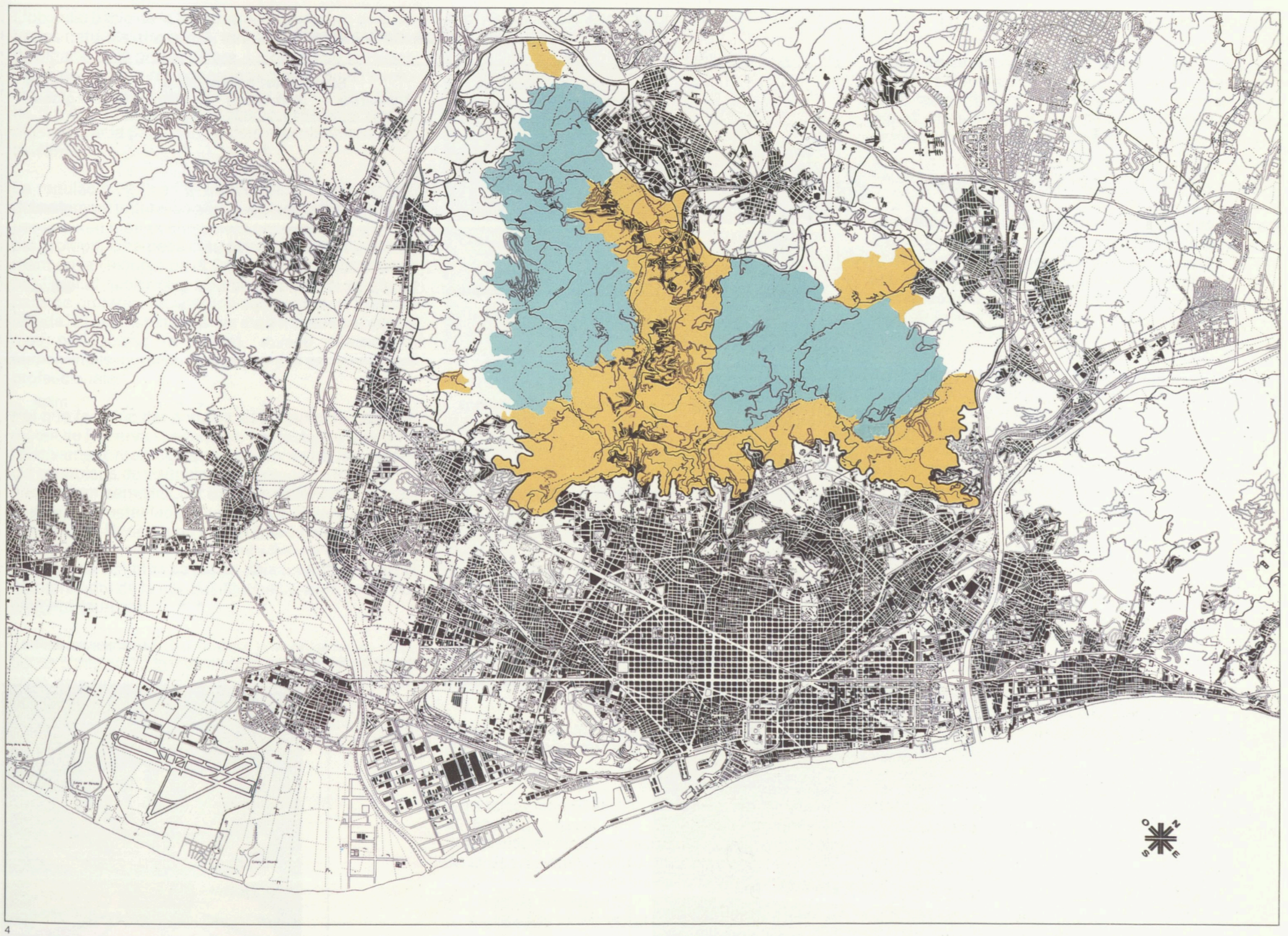
Proposta de regulació de caça
Refugi fauna salvatge
Zones de seguretat

4

Es promou el desenvolupament d'àrees d'especial protecció, com és la Reserva Natural de la Font Groga, en les quals s'emfasitza la preservació i es limiten estrictament els usos.

1. Esplanada de la Font Groga.
2. Logotip de la Reserva Natural.
3. Flor del *Doronicum pardalianches*
4. Mapa de vegetació de l'àmbit de la Reserva Natural de la Font Groga.

Àrees d'especial protecció

Les àrees d'especial protecció constitueixen enclavaments molt valuosos dins el conjunt dels sistemes naturals del parc. De les dues àrees d'aquest tipus definides pel Pla, la Font Groga i la Rierada, la primera disposa ja d'un Projecte de Reserva Natural.

Reserva Natural de la Font Groga

La Reserva de la Font Groga ocupa el vessant obac de la carena principal que uneix el Tibidabo i el turó de Sant Cebrià. La seva alçada oscil·la entre els 200 i els 400 metres. Morfològicament, es tracta d'una capçalera de conca formada per torrenteres abruptes de règim discontinu que alimenten la riera de Sant Medir.

El tapís vegetal que recobreix aquesta zona es caracteritza per la dominància del roure (*Quercus cerrioides*) i de l'alzina (*Quercus ilex*) i per l'existència, en els fons de valls, de mosaics d'avellanosa amb falgueres, omedes i gatelledes. El conjunt presenta una notable singularitat i un bon estat general, tant pel que fa a l'edat dels arbres com per la varietat d'espècies herbàcies i arbustives del sotabosc.

L'Inventari dels Recursos Naturals (geologia, sòls, vegetació, flora, fauna) de la zona ha mostrat l'existència d'algunes espècies de plantes fanerògames, molses o bolets de gran interès, així com la presència de sòls relictes (alfisòls) molt ben conservats. L'edat de la formació forestal dominant, l'alzinar amb roures, s'ha establert entorn d'un centenar d'anys.

Taula sintètica de valoració

	Qualitat ecològia		Singularitat naturalística			Interès
	Maduresa	Diversitat	Collserola	Serr.Litoral	R. Mediterrània	global
Geologia	baixa	-	+	+	+	baix
Tectònica			+	+	+ +	
Mineralogia			-	-	-	
Sòls	mitjana	mitjana	+ +	+ + +	+	elevat
Entisols			-	-	-	
Inceptisols			-	-	-	
Alfisols			+ +	+ + +	+	
Vegetació	notable	mitjana	+ + +	+ +	+ +	elevat
Alzinar amb roures			+ + +	+ +	+ +	
Avellanosa			+ + +	+ +	+ +	
Omedes/Gatelledes			+ +	+	+	
Màquies			-	-	-	
Pinedes			-	-	-	
Fauna	mitjana	mitjana	+	+	+ +	mitjà
Mamífers			+	-	-	
Ocells			+	+	+ +	
Rèptils			-	-	-	
Amfibis			-	-	-	
Invertebrats			-	+	+	
Flora		notable	+ +	+ +	+ +	elevat
Algues			s.d.	s.d.	s.d.	
Briòfits			+ +	+ + +	+ + +	
Líquens			s.d.	s.d.	s.d.	
Fongs			+	+ +	+ +	
Fanerògits			+	+	+ +	

s.d.: sense dades

Rafel Vela

1

Reserva Natural
FONT GROGA

2

Albert Beltran

3

Ernest Costa

L'objectiu bàsic de la Reserva és la protecció dels sistemes naturals que conté, fent-la compatible amb la divulgació dels propis valors. La gestió de la Reserva ha de garantir les condicions que facilitin l'evolució del bosc cap a estadis més madurs. Així mateix, ha d'evitar una homogeneïtzació excessiva per tal d'assegurar la persistència dels microambients avui existents.

La regulació de l'ús i la freqüentació i la divulgació del patrimoni natural són tasques inel·ludibles que repercuteixen molt positivament sobre el futur de l'espai protegit. Una peça clau per al correcte funcionament de la Reserva és el Centre Naturalístic, que té per finalitat acollir els visitants, explicar el sentit del paratge protegit i facilitar-los documentació més detallada. El centre estarà dotat amb materials i programes pedagògics (exposició, museu naturalístic, àudio-visuals, cursets) i estarà conduït per animadors professionals.

Pel que fa a l'ús del paratge, el projecte proposa un model de Reserva semioberta. Es tractarà d'una àrea relativament restringida, on es permetrà la presència controlada de visitants al seu interior, a través d'itineraris ben senyalitzats. En conseqüència, serà necessària la instal·lació d'una tanca al llarg del perímetre de la Reserva de manera que només s'hi pugui accedir a través d'uns punts fixos d'entrada. La densitat de visitants haurà de ser compatible amb el manteniment de la tranquil·litat necessària per al poblament faunístic.

La Reserva oferirà així mateix uns programes temporals d'iniciació a la investigació sobre aspectes concrets dels ecosistemes forestals protegits.

La gestió es farà a través d'un Pla Rector d'Ús i Gestió que contemplarà cada aspecte concret dels següents programes:

protecció i control dels recursos naturals;

ús públic i educació ambiental;

recuperació del paisatge;

investigació.

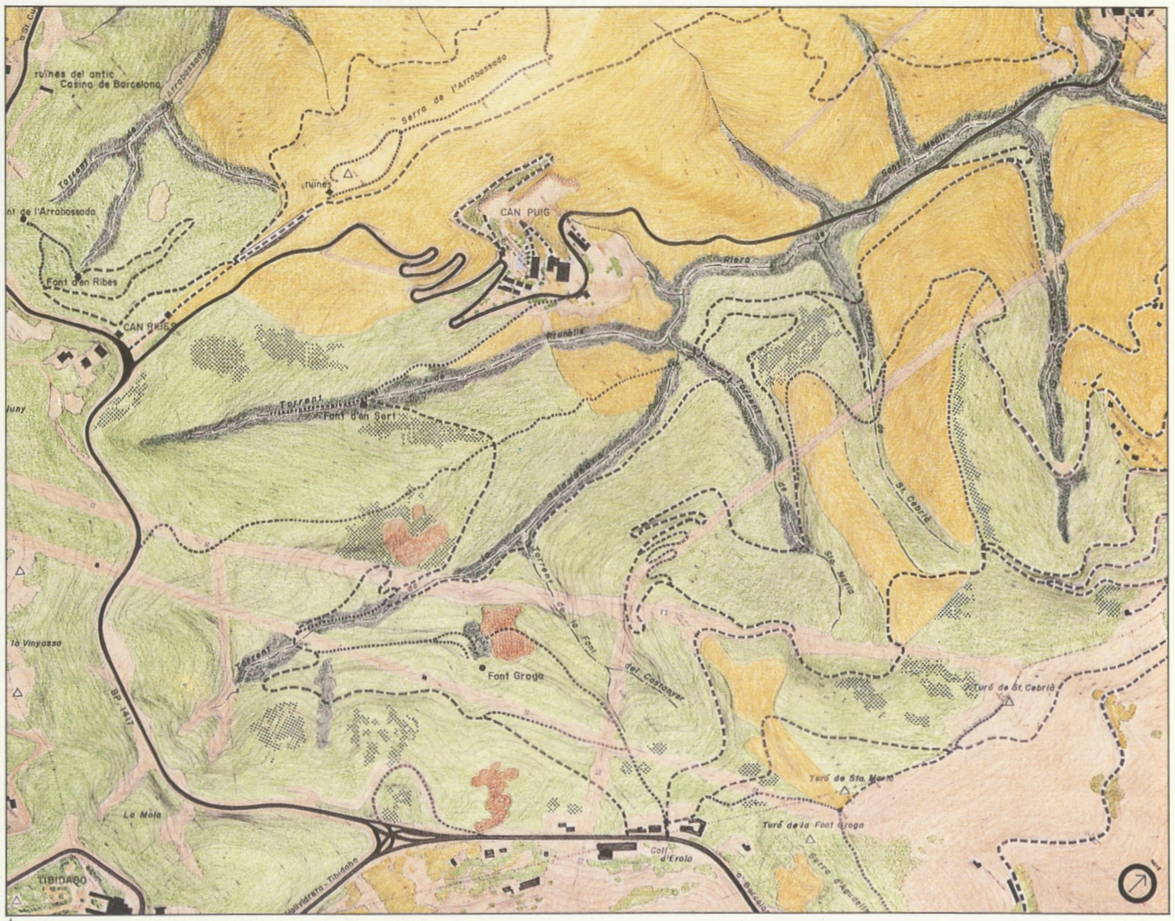

4

Equip redactor del projecte:
Serveis Tècnics del Patronat Metropolità del Parc de Collserola

amb la col·laboració de:
A. Abad (geologia)
J. Canadell i R. Irizar (ecologia forestal)
R. Cruañas, M.T. Felipó i M.A. Garau (edafologia)
J.A. Herrera (criptogàmia)
F. Llimona (vertebrats)
E. Montagud (invertebrats)

dirigits per:
Jordi Cañas i Teresa Franquesa, biòlegs

- Alzinar amb roures
- Pinedes sobre alzinar amb roures
- Vegetació fondal
- Pinedes denses de pi pinyer
- Màquies i vegetació arbustiva
- Poblaments significatius de pi blanc

Elements construïts

Josep Mascaró

1

El desenvolupament dels espais i els elements construïts és necessari per acollir i ordenar les activitats dels ciutadans al Parc.

1. Balustrada a Can Coll.

Collserola ha estat sempre un territori humanitzat, on els elements construïts hi són presents, i sovint es troben integrats en el medi natural que respecten i estructuren.

El parc que cal desenvolupar necessita aquests elements per donar cabuda a les activitats dels seus usuaris, però la seva construcció ha de tenir sempre en compte la integració a l'entorn, tot recuperant la saviesa de localització i d'ús dels materials de la implantació tradicional. Es tracta de potenciar aquells indrets significatius —a vegades en diríem màgics— del Parc, i això vol dir estructurar l'espai i revaloritzar la percepció de l'entorn.

En els elements construïts del Parc hi ha dues peces fonamentals: **les àrees de lleure**, que defineixen els punts més actius en la recreació, i **la xarxa viària**, que estableix els recorreguts i regula l'accessibilitat als diferents indrets.

Dues altres línies d'intervenció importants, **la rehabilitació d'edificis** i **la mitigació d'impactes**, completen el pla de treball pel que fa referència al desenvolupament dels elements construïts del Parc.

Les actuacions efectuades han estat força variades i heterogènies, tant per la seva localització com pel seus caràcter i funcionalitat, però en tot cas el criteri que les ha inspirat és el propi del Pla Especial, resumit als paràgrafs anteriors.

Àrees de lleure

Les intervencions en àrees de lleure han estat les més nombroses. Les raons són en certa manera evidents. Avui el parc ja s'usa habitualment i aquest ús és sovint contradictori amb les capacitats actuals de cada indret, pel que fa a la denudació del sòl, els riscos d'incendi, la brutícia... Aquesta situació ha obligat a endegar accions d'acondiciament d'aquests paratges.

En una primera fase, es desenvoluparen projectes a diferents indrets significatius i ja utilitzats. Tots ells necessitaven una intervenció urgent i, alhora, s'escolliren perquè cada un responia a característiques diferents que permetien d'assajar el tractament adequat.

Castellciuró, paratge a l'entorn d'unes ruïnes medievals que s'enlairen entre antics conreus damunt Molins de Rei; excel·lent mirador del Baix Llobregat, que funciona com entrada del Parc i admet el picnic dominical.

Santa Creu d'Olorda, enlairat en un coll al bell mig de la serra, amb una església, una antiga pedrera que configura un espai singular i una gran esplanada per a jocs i picnic dominical.

La Salut de Sant Feliu de Llobregat, a les portes del parc, al peu de la vall de Sant Feliu, amb un mas que domina unes antigues feixes de conreu aptes per al picnic massiu, els jocs i l'estada dominical.

La **font de la Budellera**, petit racó romàntic amb vegetació forestal valuosa a l'obaga de Vallvidrera, al costat d'aquest nucli urbà, on calia restaurar la font i el jardí tot actualitzant un projecte inacabat de J.C.N. Forestier.

Torre Baró, a l'extrem llevantí de la carena de Collserola, entre els barris de Roquetes i Torre Baró, i fita arquitectònica significativa per als accessos a la ciutat des de Girona i el Vallès; s'ha desenvolupat alhora com a plaça urbana enlairada i com a porta del Parc.

Després d'aquestes primeres actuacions ha estat possible centrar els esforços en peces substantives del Parc. D'aquí el Projecte del **parc de Vallvidrera-Vil·la Joana**, al cor mateix de Collserola, on es localitzarà el Centre d'Informació del Parc. És una gran àrea d'acollida de visitants, des d'on poden distribuirse per nombrosos itineraris que recorren paratges de frondosa vegetació forestal.

Sant Pere Màrtir, indret a mig vessant, al solell que mira el Llobregat, és punt d'inici d'itineraris i lloc per a l'estada dominical, amb una font i un mirador.

Malgrat l'heterogeneïtat dels projectes, fruit de la diversitat del mateix paisatge i de l'ús que s'hi proposa, es parteix sempre de premises idèntiques. Cada àrea ha estat entesa com un àmbit d'estada dins d'una xarxa d'itineraris que estructura l'espai: inici, final o descans intermedi. En cada una s'ha pretès revaloritzar el caràcter singular del lloc, els seus trets centrals de mirador o refugi, de lluminositat o foscor, de racó abrigat o espai obert. Aquest caràcter se subratlla amb dos instruments complementaris: el tractament de la vegetació —ressaltant el valor de la que ja existeix, fent-la perceptiva i estimable o recreant-la com a jardí dins del bosc— i la reconstrucció de l'espai, amb materials adients i integrats a l'entorn (marges, murets, fogons, quioscs i altres elements de mobiliari).

El paper de les àrees de lleure és acollir les activitats dels usuaris i evitar-ne els impactes. Són espais construïts, de qualitat i respectuosos amb el seu entorn natural que, alhora que faciliten l'accés i el gaudi del Parc, promouen el coneixement i l'estima dels seus valors.

Localització dels projectes i obres executades fins a finals de 1989,
a l'àmbit del Parc.

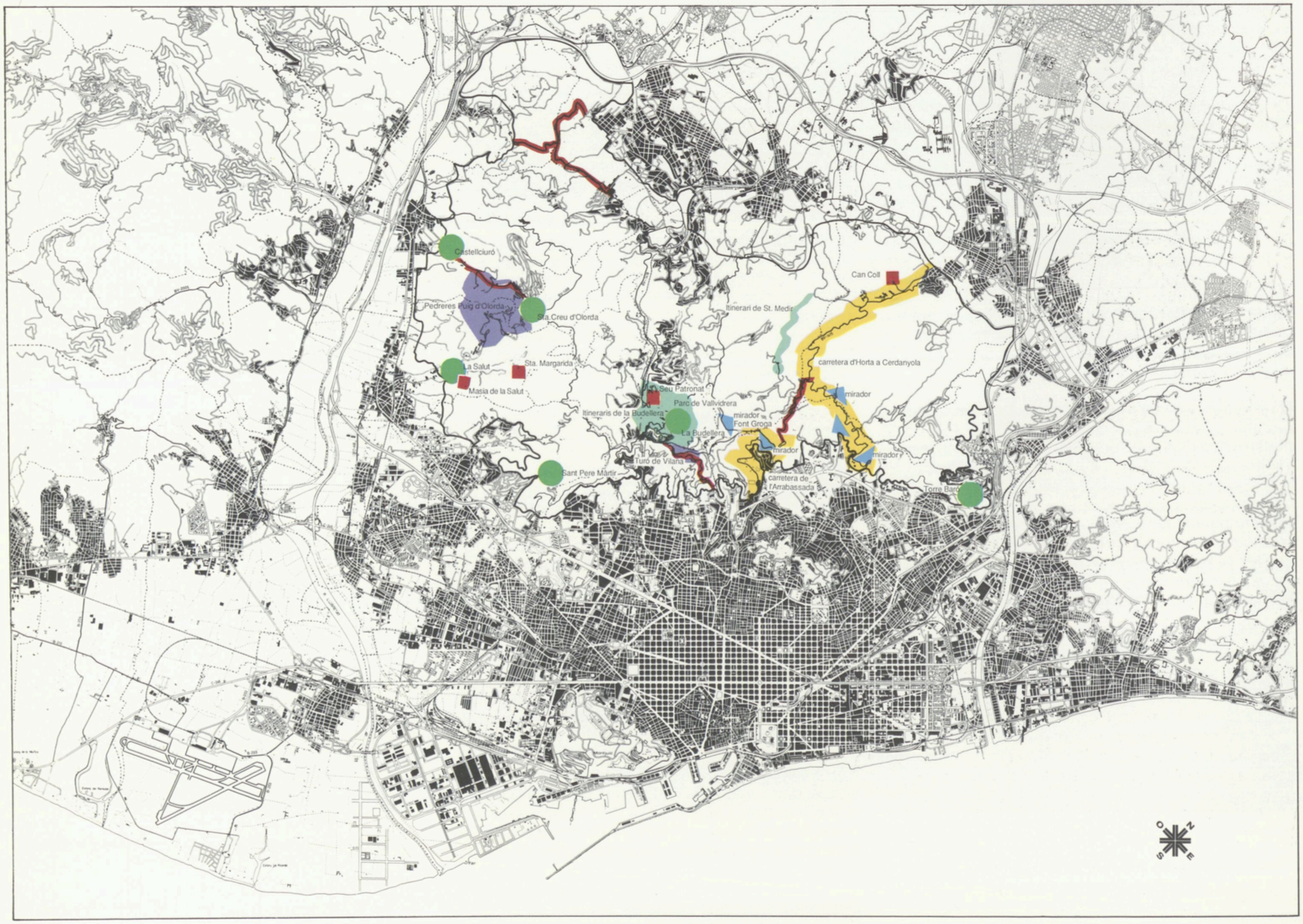

- Àrees de lleure
- Edificacions
- Itineraris i parcs
- Mitigació d'impactes
- Neteja i acondiciament
- Pistes forestals

Emparat per unes ruïnes medievals, el paratge de Castellciuró s'alça damunt de Molins de Rei entre antics conreus i és un excel.lent mirador del Baix Llobregat.

1. Plànol de vegetació del projecte d'adequació de l'àrea de lleure de Castellciuró.
2. Vista de Molins de Rei des de les ruïnes del castell.
3. Zona de picnic, amb fogons i taules.

Castellciuró

El lloc

El paratge, presidit per les ruïnes del Castellciuró, del segle XIV, s'assenta en un petit promontori calcari i de llicorelles aixecat com a talaia sobre el Baix Llobregat, molt a prop de Molins de Rei. És, per això, un mirador esplèndid sobre la vall, fins al delta del Llobregat i el mar, i també sobre la serra de l'Ordal, Montserrat i Sant Llorenç del Munt.

Per la seva situació en una àrea fronterera, Castellciuró actua com a porta occidental del Parc, atès que el coll del castell és la primera parada d'un dels camins d'accés importants, el camí de Molins de Rei a Santa Creu d'Olorda. D'aquí neix, a més, un conjunt d'itineraris de carena que condueixen a llocs d'interès, com l'ermita de Sant Pere de Romaní i diverses masies emplaçades al vessant.

El paisatge de l'entorn del castell és l'herència d'una activitat agrícola abandonada fa dècades. Es tracta, en conjunt, d'un paisatge obert, dominat per formacions arbustives i herbàcies esquitxades per fruiterars dels mateixos cultius i per petits rodals de pins que han colonitzat els antics camps. Diverses espècies habituals en els marges agrícoles de secà, com l'atzavara, la figuera de moro i el magraner bord, guarneixen els talussos i són testimoni d'usos passats. En els fondals i zones de pendent pronunciat, tradicionalment respectats per la implantació agrícola, s'han mantingut retalls de bosc d'alzines, roures i pins.

El projecte

El projecte es planteja físicament i conceptualment al voltant de les ruïnes de l'antic castell; modela els plans que li serveixen de sòcol, els revesteix de vegetació i els adequa per al seu ús d'esbarjo. Es recupera així el significat històric del turó i es guanya un nou espai per al desenvolupament d'activitats recreatives dels ciutadans en el Parc.

Els principals elements que configuren el recinte creat són una plaça central per a jocs, festes i trobades populars, una àrea de picnic amb fogons, bancs i taules, un espai arrecerat amb grades, orientat i amb bones vistes al sud; una zona d'aparcament suficient per al servei de l'àrea i que també serveix de punt de partença per als excursionistes; i finalment les pujades al castell des de l'aparcament principal i des del corriol que ve de Can Graner.

Globalment es tracta d'una intervenció poc «dura», amb un èmfasi especial en el tractament de la vegetació i l'acondiciament dels camins. Els desnivells entre els diferents plans o àrees es resolen amb murs de pedra calcària o bé amb talussos recoberts amb plantes autòctones. El bosquet de pi blanc de la part inferior es reforça amb la repoblació d'altres arbres de la mateixa espècie i es completa també amb la roureda del nord. A les àrees d'accés, s'hi han plantat pins pinyers, xiprers i alzines.

1

2

3

Robert Peña

Equip redactor del projecte i realització
Serveis Tècnics del Patronat Metropolità del Parc de Collserola

Lluís Iglesias i Josep Pinyol
Arquitectes
Teresa Sardà
Aparelladora

1986-1987

L'adequació de l'àrea de lleure de Santa Creu d'Olorda, al voltant de l'ermita, ha significat la recuperació d'un dels paratges més populars del Parc, d'arrelat ús tradicional.

1. Planta i secció del projecte d'acondiciament de l'àrea de lleure de Santa Creu d'Olorda.
2. Aspecte de la pedrera de pissarres bituminoses abans de la intervenció.
3. Detall del fons de la pedrera acondiciada com a amfiteatre.
4. Àrea de picnic.

Santa Creu d'Olorda

El lloc

Els elements que caracteritzen actualment la fesomia de l'indret són els mateixos que l'han configurat al llarg dels segles: l'esplanada, l'església, la pedrera, el Puig d'Olorda i els camins que es perden sinuosos cap a les valls de Santa Creu i Sant Feliu (Valldonzella). És un emplaçament singular i atractiu, a cavall de dos turons i obert a dues valls.

L'interès de Santa Creu d'Olorda, enllà del mateix valor històric del lloc, es troba en la seva localització, en la capacitat d'acollida que ofereixen les seves notables dimensions i en la seva facilitat d'accés mitjançant la carretera de Vallvidrera a Molins de Rei i les seves derivacions cap a Sant Just Desvern i Sant Feliu de Llobregat.

El paratge constitueix una clariana enmig del bosc, un bosc que protegeix i decora l'indret, que el rodeja i l'emmarca. Els arbres que en constitueixen la coberta són l'alzina —molt densa a les obagues—, el pi blanc, que quasi pertot sobresurt entre les alzines, i el roure i d'altres arbres de fulla caduca i tendra, que taquen els fons de vall. Els principals arbusts són el marfull i l'arboç, tots dos molt populars gràcies a la seva vistosa florida i fruitada tardoral i hivernal, i també l'aladern, el llentiscle i el bruc. Les lianes com el lligabosc, l'arítjol i la vidalba abunden a l'alzinar, on sovint formen espectaculars cortines de tiges enfiladisses.

Abans de la intervenció, hi ha havia una gran esplanada d'uns 6.000 m², que s'utilitzava alhora com a camp de jocs i aparcament, i al costat de l'ermita hi funcionava una mínima instal·lació de bar. Els usuaris de l'indret solien menjar a fora, tant a l'esplanada com en diferents punts de l'entorn, alguns de difícil accés i poc adequats per fer-hi foc. L'antiga pedrera abandonada, tan singular per les seves grans dimensions i les altes parets negres, constituïa un espai marginal.

El projecte

El control dels usos, la potenciació dels més adients i l'adequació dels diferents espais per fer-los possibles, foren els objectius principals del projecte. Aquest respecta i potencia l'esplanada i l'església i revaloritza diversos racons que abans eren desaprofitats. D'altra banda, soluciona els problemes que plantejaven la circulació i l'aparcament de vehicles.

1

2

L'espai s'estructura a partir d'un vial que voreja l'esplanada des de l'accés per la carretera de Vallvidrera a Molins de Rei i que resol la circulació des d'aquesta carretera cap als diferents camins que conflueixen a Santa Creu. La plantació de pins i alzines vora el vial defineix els límits de l'esplanada i empara diferents zones d'aparcament.

L'esplanada s'organitza en dues zones diferents. La primera, davant de l'església, ocupa la part central i conserva el seu caràcter d'espai obert, ombrejat als marges per pins de nova plantació; connecta amb l'església mitjançant una terrassa-bar amb paviment de toves que funciona com a agradable balconada. La segona, a l'esquerra del vial, entre vells ametllers, es configura com a àrea de picnic amb fogons, taules, bancs, una font i un quiosc de fusta que acull un bar, un espai de magatzem i els lavabos públics. Aquesta zona és complementada per una sèrie de feixes d'antics conreus situades en nivells inferiors, de forma esglaonada, amb molt bona vista sobre el Baix Llobregat, que s'utilitzen també per a picnic i jocs.

Als voltants de l'esplanada s'organitza l'arrencada dels corriols i camins que el Pla Especial recull i potencia en aquest sector per facilitar la comunicació amb indrets d'interès (masies, fonts, etc.).

El tractament de la pedrera respon a la idea de mantenir el caràcter singular de l'espai i facilitar-ne l'ús com a zona de jocs i possible amfiteatre. L'espai s'organitza mitjançant unes terrasses que salven el desnivell des de l'accés a la pedrera al punt més baix. Els materials utilitzats per a la rehabilitació de la pedrera tenen com a objecte realçar un espai dotat per ell mateix d'una gran espectacularitat. Roca, terra (sauló) i fusta (travesses de ferrocarril) resolen el joc escènic en què el color és tema important pel fet de produir-se un accentuat contrast entre les negres i pronunciades parets de la pedrera i el color blanc del sauló, en presència del contrapunt que ofereixen els murets de fusta.

Pel que fa a la nova vegetació de talussos i espais marginals a recuperar, s'han escollit espècies autòctones. Els arbres plantats han estat el pi blanc, el pi pinyer, l'alzina i el roure, i les espècies arbustives més abundants, el romaní, l'espígol, l'arboç i el llentiscle.

Equip redactor del projecte i realització
Unitat de Projectes Metropolitans. CMB.

1985-1987

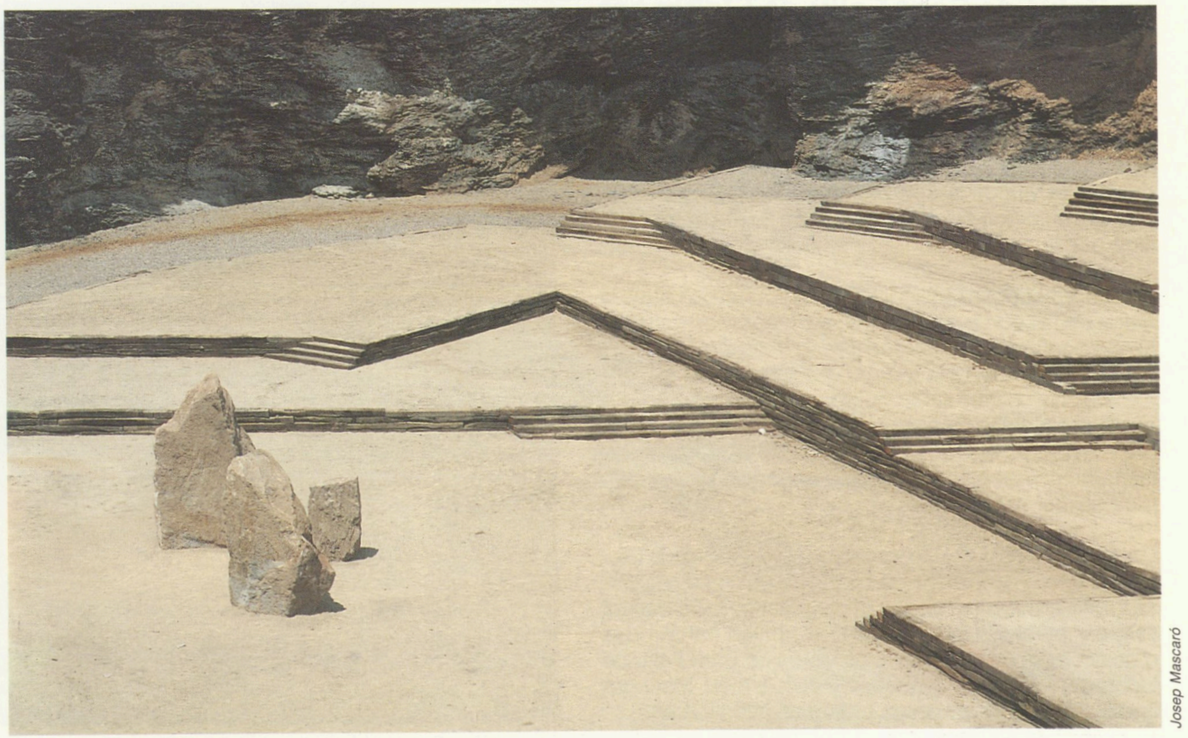

Josep Mascaró

3

Robert Peña

4

La Salut de Sant Feliu de Llobregat

El lloc

El paratge de la Salut és una de les portes d'entrada del parc de Collserola, un lloc d'estada imposat per la tradició dels aplecs i dels romiatges, situat molt a prop de la vila de Sant Feliu de Llobregat, sobre un vessant suau modelat per la riera de Santa Creu i presidit per la mola imponent del Puig d'Olorda.

La intervenció, antiga i intensa, de l'home en aquest indret no respon a cap caprici: els fenòmens naturals hi han configurat un territori capaç d'integrar dos paisatges: l'un, obert i lluminós, definit pels conreus —encara avui actius a les zones més accessibles— i els ermots, als llocs menys plans i fèrtils; l'altre, tancat i ombrívol, enriquit pels retalls de bosquet tradicionalment respectat als fondals engorjats i a les parts més abruptes dels turons.

L'ermita de la Salut i l'anomenada Casa Gran de la Gleva, les feixes de fruiters i el bosquet de roures pròxim, són els elements primordials que caracteritzen aquest singular paratge i que dibuixen un balcó natural des d'on poder admirar excel·lents vistes de Sant Feliu de Llobregat i els seus entorns. Un lloc, a més, idoni per iniciar i descobrir diversos i interessants itineraris.

Josep Mascaró

1

El projecte

Les obres de restauració del nucli de construccions i el seu entorn immediat han tingut com a objectiu fonamental donar un suport físic coherent al canvi d'ús de la finca, que ha passat de ser un assentament particular destinat a l'explotació agrícola a ser un àmbit d'ús públic relacionat amb activitats d'esbarjo i descans a l'aire lliure i en contacte amb la natura. Aquesta mena d'activitats es donen amb gran intensitat en aquest paratge i van des del passeig a peu pels voltants fins al picnic familiar dominical.

A la masia i l'ermita s'ha consolidat l'estructura interior i la coberta, s'ha restaurat i pintat la façana, s'han adequat les instal·lacions i l'habitatge del masover i s'ha adaptat un espai a la planta baixa per instal·larhi un bar-restaurant.

Pel que fa als espais exteriors, s'han urbanitzat i acondiciat les antigues feixes de conreu i s'han ordenat els accessos des del camí de la Salut. Així, l'entorn de la masia ha quedat organitzat en diverses zones, adequades per a diferents usos segons les característiques de la topografia, l'orientació, la proximitat als accessos o a les edificacions, la relació amb les àrees de bosc, etc.

2

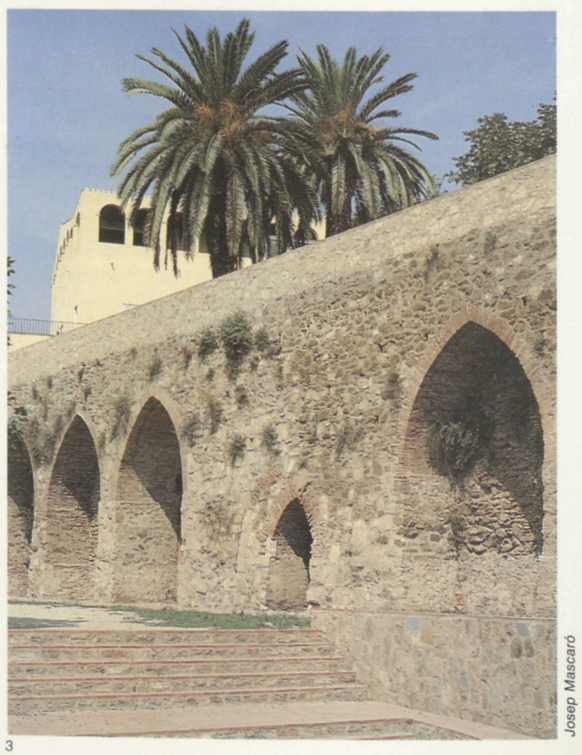

Josep Mascaró

3

La zona que admet més densitat d'ocupació és una gran extensió planera, situada sota la casa, entre aquesta i la riera, i vora el camí principal d'entrada a la finca. Al llarg d'aquest camí s'ha organitzat una franja d'aparcament per a cotxes i, darrere un muret baix que la separa de l'esplanada, una sèrie de taules, bancs i fogons equipen una àrea de picnic. La resta de l'esplanada és àrea de jocs i d'activitats col·lectives i s'hi ha configurat una devesa de plàtans d'ombra.

L'àrea que queda al nord de la masia, ocupada per feixes d'antics conreus arboris (ametllers, oliveres, garrofers) té pendents més accentuats i dimensions més reduïdes, de manera que els usos adequats són més restringits (accés a peu, grups poc nombrosos, activitats tranquil·les). D'aquesta zona, que es pot considerar com a preàmbul de la muntanya i del bosc que la limita, surt un *Itinerari Naturalístic* que s'ha senyalitzat per a potenciar la percepció dels paisatges de l'entorn, interessants per la seva diversitat (roureda, alzinar, conreus, brolla).

El tractament de la vegetació ha estat important tant en el talús que forma el sòcol de la masia i l'ermita, on s'hi han plantat lledoners i alzines, com al llarg de la riera, on s'ha restaurat la vegetació de ribera amb àlbers i pollancres que emfasitzen la presència de la llera.

Equip redactor del projecte i direcció de l'obra
Josep Llinàs
Arquitecte

Realització
Unitat de Projectes Metropolitans. CMB

1985-1987

4

Amb la rehabilitació de les edificacions de la Salut de Sant Feliu i l'adequació del seu entorn com a àrea de lleure, el paratge ha vist transformats els seus usos sense perdre el seu caràcter.

1. Zona de fogons a la Salut.
2. Alzinar, al circuit naturalístic que arrenca de l'àrea.
3. Casa Gran de la Gleva.
4. Planta del projecte d'acondiciament de l'àrea de lleure de la Salut de Sant Feliu de Llobregat.

A la Font de la Budellera ha estat recuperat un antic projecte de J.C.N. Forestier fent especial èmfasi en l'harmònica convivència de tradició i modernitat. En són un símbol els escuts de la ciutat de Barcelona, un de realista i un altre d'avanguardista, col.locats sobre dos dels punts on brolla l'aigua.

Font de la Budellera

El lloc

A l'ombra del cim del Tibidabo, tocant a Vallvidrera, en un fondal d'una atracció i d'una bellesa singulars, s'amaga la Font de la Budellera, la més popular d'entre les que conserva el parc de Collserola.

Lloc de repòs i d'aturada tradicional de vianants i excursionistes, que aprofiten la frescor i la bondat de l'aigua de la seva font, és un espai íntim i acollidor, emparat en l'exuberant vegetació forestal de la fondalada.

A primers de segle Jean Claude Nicolas Forestier va projectar l'enjardinament de la font i els seus voltants, i el 1918, en ple procés d'execució, l'obra es paralitzà i quedà oblidada. Setanta anys després, l'acondiciament del paratge s'inspira en l'antiga proposta i s'inscriu en el projecte d'un itinerari més complet, que enllaça el Tibidabo amb Vil·la Joana. Així, la Budellera obre les portes del Parc de Vallvidrera i és punt de sortida i arribada d'interessants recorreguts.

El projecte

L'objectiu central fou recuperar el sentit del projecte de Forestier i revitalitzar un paratge que el temps i l'abandó havien anat deteriorant. En conseqüència, el punt de partida del projecte ha estat l'anàlisi simultània del projecte de Forestier i de l'estat real de l'indret.

El projecte de Forestier desenvolupava uns criteris generals i uns recursos formals i estilístics, habituals en altres projectes seus, com la teoria dels salons escalonats, articulats amb un sistema de comunicació anular o en cadena; la importància de l'eix com a element generador de punt de vista i de possibles simetries; la integració (o si més no la convivència) de l'arquitectura amb la natura; la importància de la vegetació com a configuradora d'espais i d'ambients i, finalment, l'aprofitament projectual de la circulació de l'aigua.

L'abast de l'obra no permetia malauradament parlar de restauració, ja que la part conservada del projecte original era mínima, tenia adulteracions notables i es trobava en un estat de ruïna avançat. A més, tant la topografia com la vegetació han variat força. Per tot plegat el projecte proposat recull els conceptes de l'original sense reproduir-lo rígidament.

Bàsicament, el projecte actual articula els eixos generals seguint fidelment la topografia i respecta i potencia la circulació en forma de tenalla. Els accessos s'efectuen des d'ambdues bandes del fondal i també des dels seus nivells inferior i superior. No hi ha un accés clarament preferent, i sí, en canvi, una distribució dels visitants que afavoreix un ús repartit dels diferents espais.

Naturalment l'àmbit de la font és l'element central de la composició, sense que això signifiqui que els successius espais que es van desenvolupant a partir d'ella, estiguin subordinats al seu ús, sinó al contrari, cadascun d'ells posseeix la seva pròpia identitat, des del saló formal, l'àmbit recollit i la llotja, fins als marges gairebé naturals que es formen en la part inferior del fondal.

L'aigua de la font es recull i s'aprofita per crear dos petits safareigs situats a diferent nivell. El segon contenidor allibera l'aigua i la fa circular per un canaló encaixat al mig d'una escalinata, fins arribar a un recinte circular on omple un petit estany, abans de perdre's naturalment pel fondal.

Les escalinates i altres elements construïts, així com els bancs de fusta que es proposen, reprodueixen els detalls utilitzats habitualment per Forestier. Altres elements introduïts per necessitats actuals (reixes de recollida d'aigües, baranes metàl·liques, papereres, etc.) es construeixen atenent principalment les necessitats de resistència i facilitat constructiva i el manteniment de les instal·lacions que envolten la font.

D'aquesta convivència que integra tradició i modernitat, va néixer també la iniciativa de no estroncar el costum de dotar les fonts d'un escut, veritable empremta municipal de l'orgull dels ciutadans. A la Font de la Budellera, a més d'un escut d'estil realista de la ciutat de Barcelona, se n'ha col·locat un altre, recreat i dirigit per l'escultor Pere Casanoves a partir d'una litografia d'Antoni Tàpies realitzada els anys setanta. Aquest escut -situat a cavall entre l'obra nova i els murs existents-, a més de posar de manifest l'obra d'Antoni Tàpies, exponent principal de l'art català contemporani, ens parla de la constància del pas del temps en un paratge que ha refet la seva identitat set dècades després de ser concebut, i restitueix art i artistes al poble a través de l'exposició pública i permanent de la seva obra.

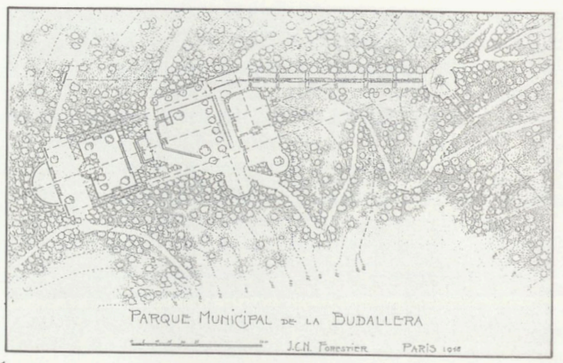

1

2

3

4

Robert Peña

1. Planta del projecte de Forestier (1918).
2. Font de la Budellera.
3. Escut realista de la ciutat de Barcelona.
4. Escut avanguardista de la ciutat de Barcelona, creat per Pere Casanovas a partir d'una litografia d'Antoni Tàpies.
5. Planta del projecte actual d'adequació de l'àrea de la Budellera.
6, 7, 8. Diferents aspectes de l'espai acondiciat

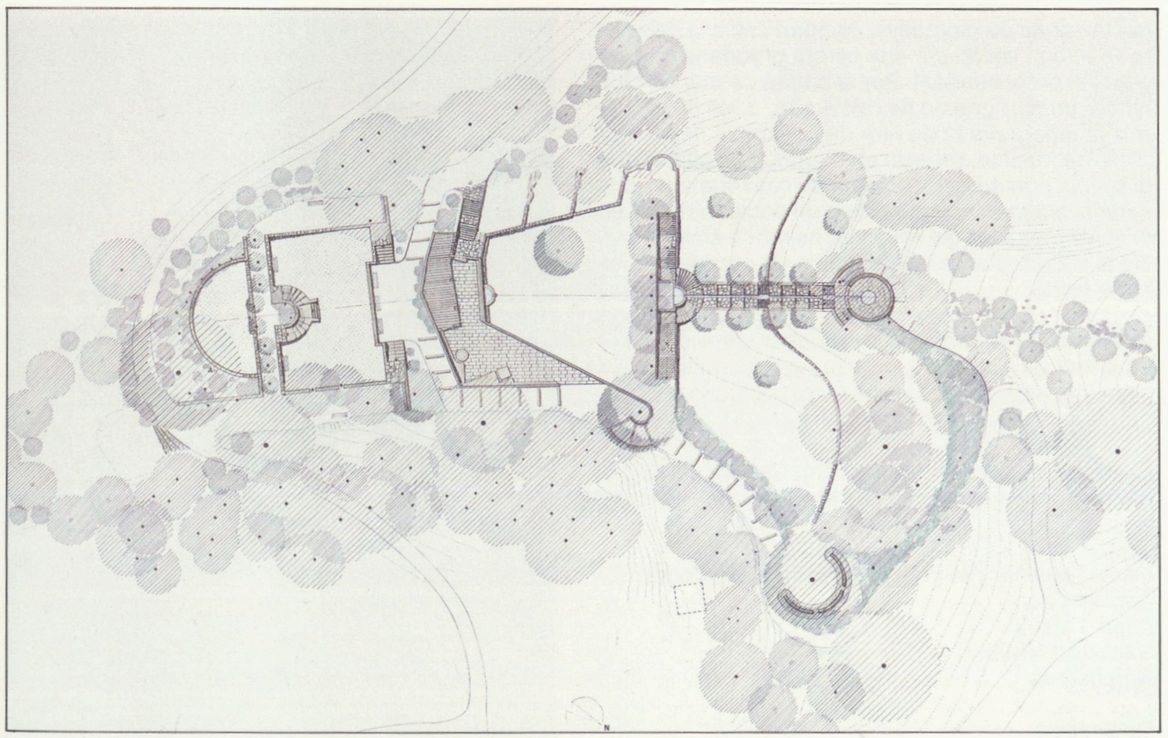

5

Josep Mascaró

6

Josep Mascaró

7

Rosa Feliu

8

Un aspecte molt important en el projecte de la Budellera ha estat el tractament de la vegetació.

L'àmbit posseeix una vegetació que és una barreja d'alzinar, vegetació de fondal i exemplars de jardineria introduïts quan es va construir parcialment el projecte de Forestier. El nou projecte pretén potenciar els dos primers conjunts, introduint-hi, pel que fa a l'estrat arbori, arbres caducifolis que enriqueixin els matisos cromàtics, fonamentalment a la tardor i la primavera. Aquests arbres són bàsicament els roures, els avellaners, els cirerers, els gatells, i excepcionalment i per compondre l'espai de la gran esplanada central, el castanyer d'Índies.

Les formacions arbustives s'utilitzen per ordenar, conduir la gent en uns casos i barrar-li el pas en altres, evitant així l'ús en taca d'oli i creant multitud d'espais, amb diferents graus d'intimitat. S'han seleccionat espècies adequades a l'àrea com l'arç blanc, l'aladern, el marfull, l'arç negre i el llorer, per facilitar la seva adaptació i creixement i minimitzar-ne el manteniment.

Pel que fa al recobriment dels talussos i altres indrets no trepitjables, s'utilitzen plantes com l'heura i els acants, a més d'arbusts olorosos com la menta i l'orangina —recurs freqüent de Forestier i de Rubió— a les proximitats dels llocs d'estada més arrecerats. Les falgueres, els papirs i altres espècies aquàtiques s'utilitzen per a ressaltar l'aigua i la humitat característiques del fondal. Finalment, unes glicines contribueixen a cobrir i embellir el recinte de la font.

Equip redactor del projecte i realització
Serveis Tècnics del Patronat Metropolità del Parc de Collserola

Josep Mascaró
Arquitecte
Teresa Sardà
Aparelladora

1986-1987

Torre Baró

El lloc

Les ruïnes de la Torre del Baró donen nom a un paratge de situació singular a l'extrem oriental de la carena principal de la serra. La seva posició prominent la converteix en una fita perfectament recognoscible des de Barcelona i des de totes les poblacions del curs baix del Besòs, alhora que li confereix característiques de mirador excepcional.

Enclavat en una àrea pràcticament deforestada, el lloc es troba gairebé envoltat pels suburbis que s'enfilen des de la ciutat cap a la muntanya, pels vessants pronunciats.

Aquest conjunt de característiques defineixen un àmbit amb grans possibilitats paisatgístiques no explotades en un entorn que es deteriora cada dia que passa. El Pla Especial considera les qualitats d'aquest espai i proposa revaloritzar-lo perquè faci el paper de vestíbul i porta d'una de les entrades del Parc que, pel seu immediat veïnatge amb la ciutat, ha de tenir un caràcter més construït.

El projecte

El projecte conforma dues importants peces construïdes i proposa la recuperació paisatgística de l'entorn mitjançant la repoblació i l'enjardinament.

La primera és l'edificació mateixa de Torre Baró, les restes de la qual es consoliden com a ruïna, perquè constitueix una imatge significativa tant per a la població dels barris dels voltants com també per a la resta dels ciutadans que poden veure el seu perfil retallat contra el cel des d'un dels accessos més freqüentats de la ciutat (porta nord-est).

Aquesta consolidació no es fa seguint criteris revivificadors o arqueològics, ni provocant ruptures formals entre el vell i el nou, sinó seguint-li l'estructura lògica constructiva per adaptar-la a la seva nova destinació de mirador privilegiat sobre la ciutat. Uns nous contraforts de rajola construïts a l'interior del recinte suporten una gran llosa de formigó que fa de corretja perimetral per lligar l'edifici per la part superior. Aquesta llosa serà accessible al públic mitjançant una escala situada en una de les torres de l'edificació.

La segona peça implica la construcció d'un gran recinte obert que consta de dues unitats, i queda definit pels límits del nou traçat de la carretera que connecta amb el barri de les Roquetes. Aquest recinte, per la banda de muntanya, és obert cap a la carretera i es troba limitat per una vorera graonada que segueix el propi pendent. Per la banda de mar és definit per un mur gruixut de rajola que, quan ho requereix la topografia fa de mur de contenció del primer nivell del recinte, presidit en el punt més alt per una gran font porxada. Aquest mur es converteix en passarel·la sobre pilars que forma un doble mirador, en el nivell més baix del recinte, i es tanca en semicercle al voltant d'un buit que omple un escenari dibuixat a terra.

Aquestes dues peces es relacionen entre elles per un carrer de circulació lenta amb una ampla vorera per a vianants. La separació entre la circulació rodada i la de vianants la marca una línia d'arbres.

El territori comprès dins l'àmbit del projecte es repobla majoritàriament amb pi pinyer.

Equip redactor del projecte i direcció de l'obra
Jordi Bosch
Joan Tarrús
Santiago Vives
Arquitectes

Realització
Serveis Tècnics del Patronat Metropolità del Parc de Collserola

1986-1987

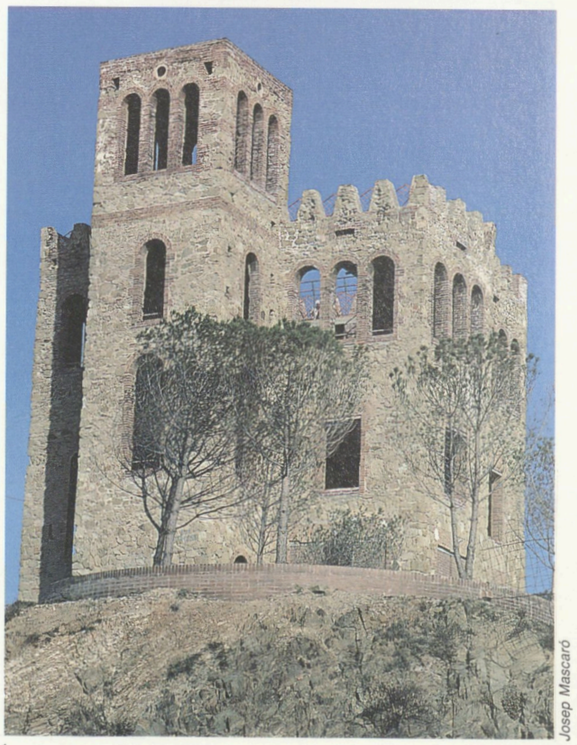

Josep Mascaró

1

Josep Mascaró

2

A l'àrea de Torre Baró s'ha realitzat un dels projectes més construïts del Parc, ja que es tracta d'un indret amb característiques de frontera entre la zona urbana i la de parc.

1. Consolidació de les ruïnes de Torre Baró.
2. Aspecte general del mirador.
3. Planta del projecte d'adequació de l'àrea de Torre Baró.
4. Maqueta del mirador.

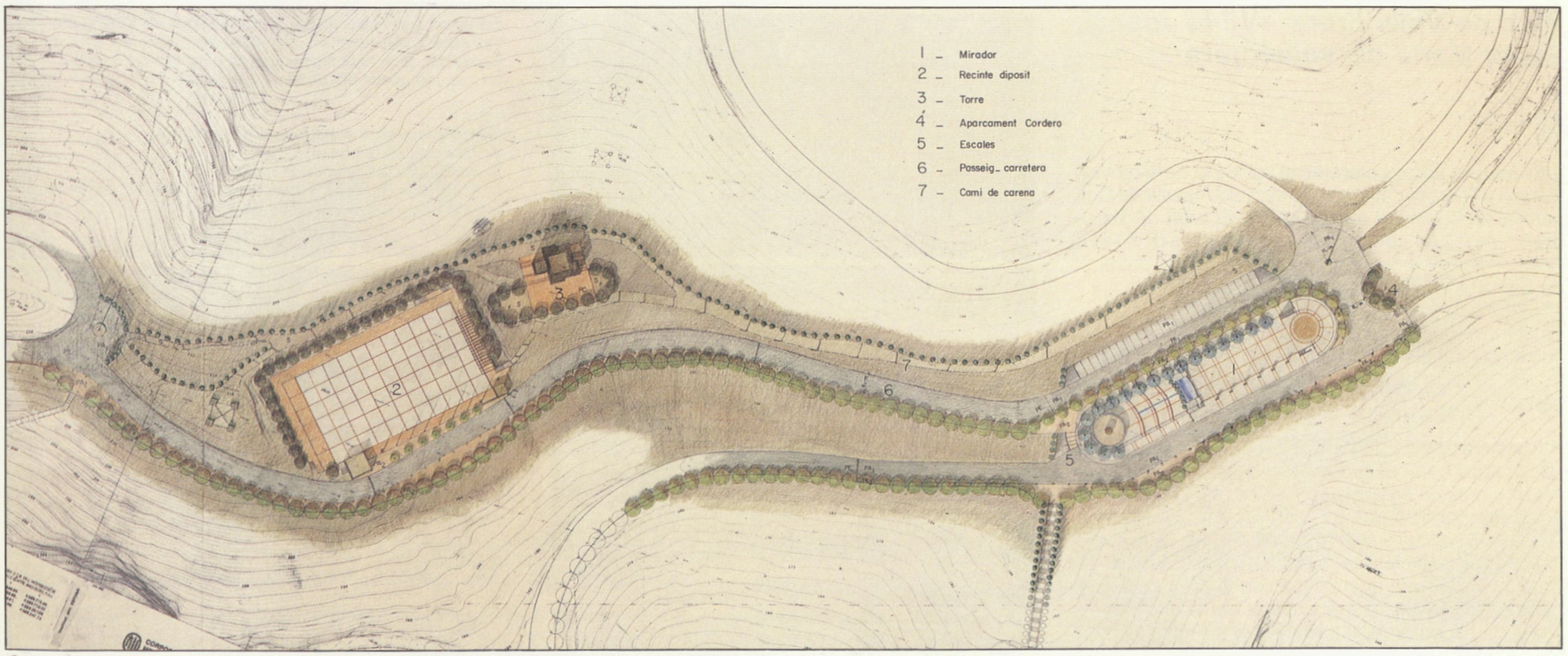
1 _ Mirador
2 _ Recinte diposit
3 _ Torre
4 _ Aparcament Cordero
5 _ Escales
6 _ Passeig_ carretera
7 _ Cami de carena

3

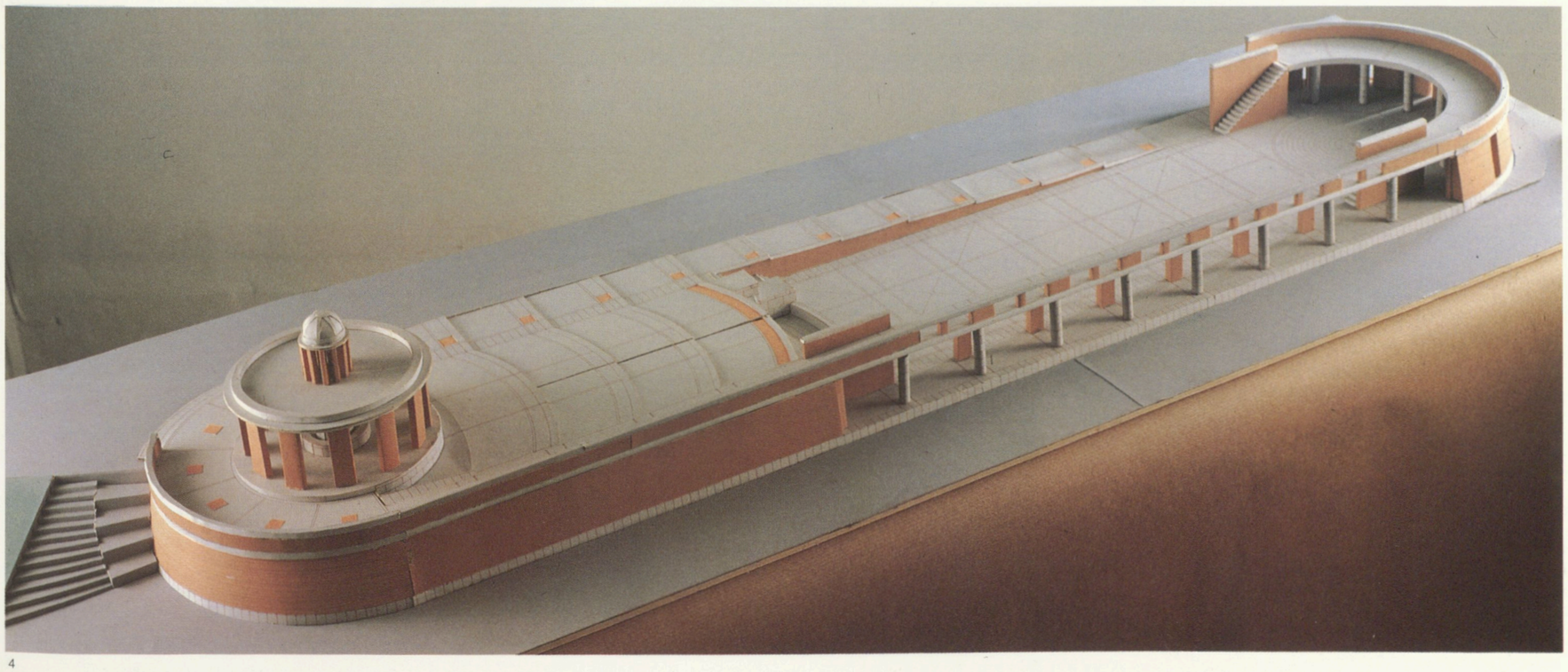

4

Parc de Vallvidrera -Vil·la Joana - Santa Maria de Vallvidrera

El lloc

Està situat a la capçalera de la vall de la riera de Vallvidrera o Rierada, al vessant nord del massís de Collserola, relativament a prop del nucli urbà de Vallvidrera i molt ben comunicat, per carretera (BV-1418) i per ferrocarril interurbà, amb els nuclis de població de Barcelona i Sant Cugat del Vallès.

És un paratge forestal ombrívol, amb magnífics boscos dominats pel pi blanc, l'alzina, el roure i la surera. Als fondals prosperen franges estretes de bosc caducifoli.

Per la seva posició central, la seva proximitat a la ciutat i la seva bona accessibilitat, la zona suporta una notable pressió en demanda d'usos recreatius, amb una llarga tradició que es concreta especialment en l'ús dels típics berenadors situats al llarg de la carretera. Per aquest caràcter singular, el Pla Especial del Parc de Collserola la qualifica com a *àrea de tractament específic* i la defineix com a parc central organitzat on escau construir el Centre d'Informació del Parc de Collserola.

En realitat, l'oferta lúdica de la zona és variada i abundant, ja que a més de les possibilitats recreatives relacionades amb el gaudi naturalístic i les activitats a l'aire lliure que ofereix la riquesa paisatgística del bosc, reuneix diversos elements que per ells mateixos constitueixen veritables centres d'interès. És el cas del proper paratge del pantà de Vallvidrera i de diversos elements patrimonials com l'església de Santa Maria de Vallvidrera, del segle XVI, la senyorial Vil·la Joana, actualment Museu Verdaguer, i dos nuclis importants de ciutat-jardí, Vallvidrera i les Planes, amb alguns edificis singulars construïts a primers de segle.

La compatibilitat de l'ús massiu del lloc amb el manteniment de la seva qualitat ambiental és l'exigència prioritària del projecte, que haurà d'indicar la correcta localització dels diferents usos i corregir els que avui són inadequats. La principal oferta de lleure del parc és la natura i, per tant, aquesta és la que pren el paper de protagonista en el desenvolupament de la proposta.

Josep Mascaró

1

Josep Mascaró

2

Josep Mascaró

3

Josep Mascaró

4

Els entorns de Vil.la Joana, fins a la Budellera i Santa Maria de Vallvidrera, constitueixen un paratge de gran personalitat dins de Collserola, amb característiques de parc central organitzat. Per això aquest àmbit rep el nom específic de Parc de Vallvidrera.

1. Esplanada vora el baixador del ferrocarril.
2. Paratge de Font Joana.
3. Passarel.la a l'itinerari de fondal.
4. Accés des de l'àrea d'aparcament a l'itinerari de fondal.
5. Àmbit del projecte del Parc de Vallvidrera.

5

El projecte

Les diverses línies que el projecte desenvolupa podrien agrupar-se en els tres grans trets que exposem a continuació:

Actuacions encaminades a racionalitzar els usos existents i a la proposta de nous.

L'àmbit del parc té dues parts ben diferenciades: la primera correspon als entorns de Vil·la Joana i la segona ressegueix el fondal de la Budellera fins a l'església de Santa Maria de Vallvidrera. Ambdues queden separades per la carretera de Barcelona a Sant Cugat.

El primer sector és d'unes 17 ha, i s'hi proposa un ús de passeig i gaudi naturalístic atès el valor i maduresa de la vegetació existent. D'altra banda, la seva posició central en el conjunt del parc i la seva bona accessibilitat el fan especialment adient per acollir el Centre d'Informació i Seu del Patronat i permet potenciar els edificis d'interès cultural que ja hi són ubicats com és el cas del Museu Verdaguer a Vil·la Joana.

Es tracta, doncs, d'un parc que acollirà un nombre important de visitants, que en les seves passejades recorreran un paisatge de gran bellesa i aniran descobrint paratges de vegetació singular. La passejada i l'estada es desenvolupen en espais organitzats i preferentment plans, construïts amb materials tradicionals.

El segon sector, d'unes 10 ha, es desenvolupa com un itinerari de fondal al costat del torrent que li dóna nom i que va discorrent amenitzat per tota una sèrie d'anècdotes que reforcen el seu interès: acollidors indrets de descans, el recorregut cap a la font de Sant Ramon, unes esplanades per a usos esportius i de lleure que es projecten al Poblat de Santa Bàrbara i, finalment, la visió de l'església de Santa Maria de Vallvidrera.

Per al desenvolupament d'aquests dos sectors del Parc de Vallvidrera, com a àrea de passejada d'ús exclusiu de vianants, es fa necessària una gran àrea d'aparcament situada prop de la carretera i enfront del Baixador de Vallvidrera.

Recuperació dels fondals i millora de la vegetació.

En trets generals, els dos fondals principals de l'àrea presenten diverses situacions estructurals.

Fondal obert, de més de 40 metres d'amplada, on el vessant a banda i banda té una arrencada amb pendent suau, que ofereix una àrea central ampla de passejada i estada. És el cas del tram inferior del fondal d'en Ferrer i certs trams del fondal de la Budellera. Els vessants estan poblats per un sotabosc dens d'alzinar, amb pins blancs o pinyers esparsos, i d'altres espècies arbòries aïllades tals com oms, freixes i plàtans. L'àrea central porta una vegetació de ribera formada per avellaners, àlbers, pollancres i un sotabosc d'arbusts com l'arç blanc, els saücs, l'arboç i el marfull. La vegetació es potencia amb espècies pròpies de vora l'aigua o dels indrets humits, tals com càrex, boga, créixens i falgueres. Així mateix, si l'organització de l'espai ho demana, es planten arbusts per a formar tanques.

Fondal semiobert, d'entre 20 i 40 metres d'amplada, on encara és possible desenvolupar-hi certs petits indrets d'estada, però on funciona preferentment l'estructura de passejada. Pel que fa a la vegetació, no difereix sensiblement de la del fondal obert, excepte pel fet que aquest tipus de fondal es localitza al llarg de la carretera; per tant, la barrera vegetal formada per arbust alt i arbres de capçada baixa adquireix protagonisme més gran.

Fondal tancat, d'amplada inferior als 20 metres i de difícil utilització, tot i que en els trams menys abruptes permet l'ús de passejada. Aquest cas es dóna en certs indrets alts del fondal d'en Ferrer i en el sector est del fondal de la Budellera. La llera d'aquests torrents es tracta més acuradament, ja que la seva estretor la fa perillar més en els casos de crescudes periòdiques d'aigua; per això, el projecte potencia actuacions de formació de petites rescloses naturals per tal de frenar la velocitat de l'aigua i, en conseqüència, limitar l'efecte d'erosió.

Actuacions sobre les vies de comunicació

El Parc de Vallvidrera s'estructura a banda i banda de la carretera BV-1418 de Vallvidrera a Sant Cugat. Aquesta via necessita un cert control de la velocitat, per anar-la convertint en una via-parc.

D'aquesta via en surten d'altres de servei que donen accés als edificis de caràcter cultural com Vil·la Joana i el Centre d'Informació del Parc, cap al nord, i a la zona de lleure del Poblat de Santa Bàrbara, al sud.

Aquests camins d'accés aprofiten els existents i els completen amb traçats nous per tancar una anella de circulació. L'amplada és de 4 metres amb un ferm a base d'una capa superficial d'asfalt i amb cunetes de drenatge per afavorir el desguàs i assegurar-ne la bona conservació.

Finalment, s'organitzen a l'interior de cada àrea els camins i corriols de passejada, i s'eliminen els sobrants. Els principals, com la rampa graonada que puja a Vil·la Joana i l'avinguda dels plàtans, es construeixen amb materials d'ús tradicional, a l'estil *fi de segle*.

Equip redactor del projecte
Serveis Tècnics del Patronat Metropolità del Parc de Collserola

LLuís Iglesias i Josep Mascaró
Arquitectes
Teresa Sardà
Aparelladora

En curs de realització, 1988.

1

Una nova àrea de recreació habilitarà un paratge fortament degradat sota el turó de Sant Pere Màrtir, el més occidental de la carena principal de la serra, i oferirà un nou espai per a lleure a les poblacions d'Esplugues i Sant Just Desvern.

1. Característic perfil del turó.
2. Maqueta del projecte de restauració i adequació de Sant Pere Màrtir.

Sant Pere Màrtir

El lloc

Situat a l'extrem més occidental del Parc de Collserola, dins els termes municipals de Sant Just Desvern i d'Esplugues de Llobregat, l'indret està situat al voltant de la cota de 260 metres, sota el turó de Sant Pere Màrtir, vora les instal·lacions d'un club de tennis.

Al costat dret de la carretera d'accés es troba un ampli espai sense vegetació al final del qual aflora una petita font, anomenada font de la Mandra. La carretera voreja els límits del club de tennis, el qual disposa d'uns gran murs de contenció i d'immenses plataformes horitzontals, base d'algunes de les pistes. L'impacte visual resultant és notable.

A l'altra banda de la carretera, a l'altura de la font de la Mandra, el terreny ha sofert una important extracció de terres que ha originat un ample espai d'aspecte molt denudat.

Més enllà comença una zona de bosc format per pins i alzines al centre de la qual hi ha la font del Ferro. En general, tot el terreny es troba en estat d'abandó i de degradació a causa de l'existència d'un abocador d'enderrocs, de la desafortunada extracció de terres i de les constants agressions per part d'algunes persones que freqüenten la zona.

La inexistència d'una mínima infrastructura de picnic i de neteja han deixat aquesta àrea bruta i en condicions molt desagradables. A pesar d'aquests inconvenients, és un indret molt visitat, sobretot els dies festius, com a conseqüència de la proximitat dels densos nuclis de població del Baix Llobregat.

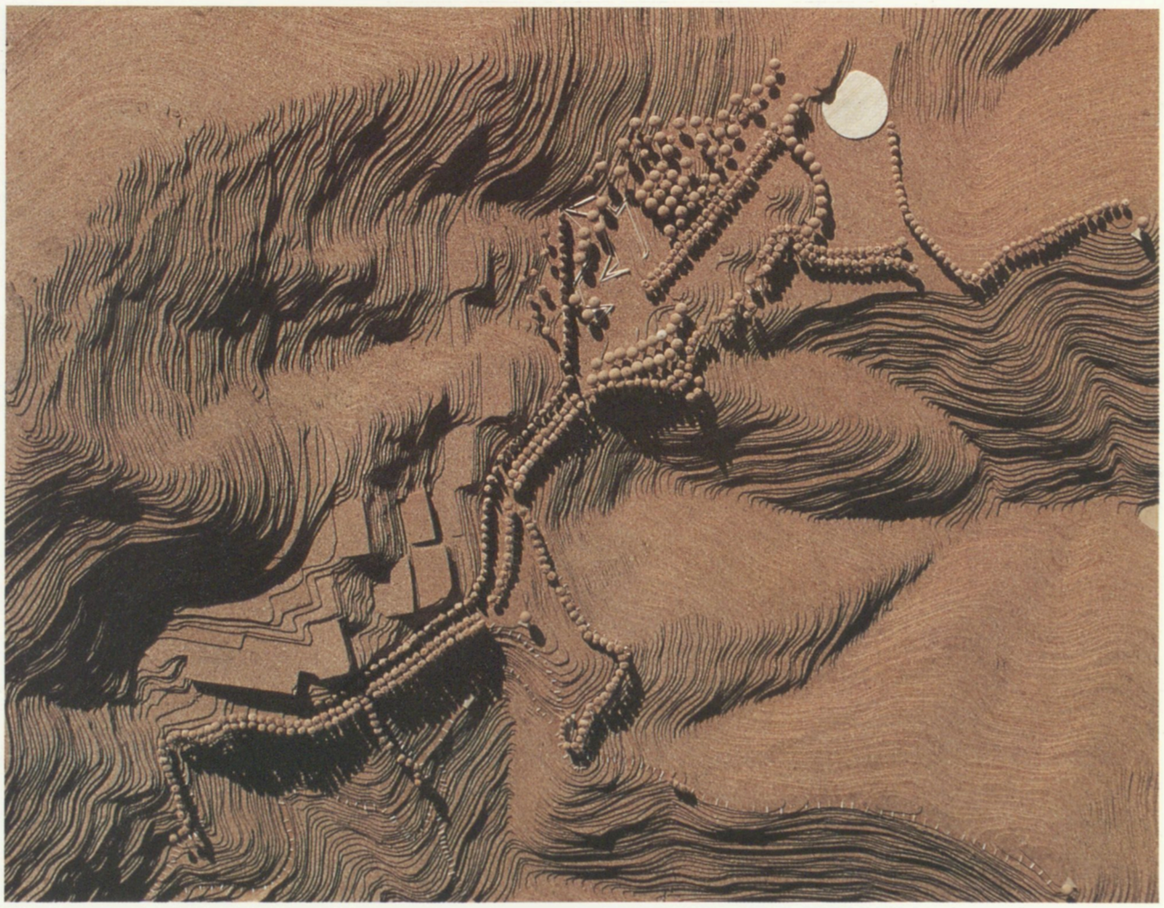

2

El projecte

L'objectiu primordial del projecte és ordenar i revalorar el paisatge amb un programa funcional concret, que pretén la promoció d'activitats d'esbarjo per als visitants.

Es proposa desenvolupar els següents espais:

La zona de la font de la Mandra es concep com a àrea d'estada i descans i s'adequa amb la instal·lació d'estanys que fan de làmines d'aigua refrescants i del mobiliari adequat per a la pràctica del picnic.

L'àrea de l'extracció funcionarà com a zona de mirador de la vall del Llobregat i com a zona de passejada, per la qual cosa és necessari reconstruir el relleu aportant-hi terres i consolidant-les.

L'àrea de la font del Ferro pot acollir un lleure més individualitzat, amb itineraris per a la pràctica d'esports i amb petits miradors en punts estratègics per a la visió del paisatge llunyà.

Tots els camins i senders es plantaran d'arbres, com és ara tipuanes, pins, robínies, acàcies i xiprers.

L'arbrat, disposat en línia o en massa, és l'únic element utilitzat en el difícil camuflatge dels murs de contenció i les plataformes de formigó que suporten les pistes de tennis. D'altra banda, s'han triat espècies singulars (castanyer d'Indies, casuarina, llorer, mimosa, paulònia) per a la revegetació de determinats paratges, esplanades de jocs i àrees de descans.

L'objectiu global del projecte és l'ordenació d'un indret, avui marginal, que pot complir una important funció com a àrea de lleure d'ús festiu, en un sector del Parc molt sol·licitat.

Equip redactor del projecte
Esteve Terrades
Robert Terrades
Arquitectes

Pendent de realització

Vialitat i senyalització

El tractament de la xarxa viària en el desenvolupament del Pla ha estat modest. No es poden generar a curt termini grans accessibilitats als indrets sense haver-los arranjat i sense tenir les previsions de vigilància, neteja i manteniment adients. Malgrat això, s'han desenvolupat tasques en els diferents nivells de la xarxa viària que proposa el Pla Especial.

Per a la **xarxa bàsica de primer ordre**, d'accés i distribució al parc, constituïda principalment per les vies comarcals i locals que creuen la serra, s'han desenvolupat projectes d'adequació de les voravies amb tres objectius:

Eliminar el seu paper d'abocadors de residus, ja que l'impacte visual que produeixen és notori.

Adequar els espais planers al costat de la via com a indrets d'aturada i mirador.

Adequar els indrets d'aparcament que són inici d'itineraris de passejada.

Pel que fa a la **xarxa secundària**, de pistes forestals, s'estan desenvolupant projectes d'adequació que, amb un tractament senzill del ferm —compactació, pendents transversals i refinat en l'acabat— i amb la construcció de cunetes i desguassos, permetin disposar d'unes pistes arreglades a cost relativament baix i amb poques necessitats de manteniment.

Per a la **xarxa de camins de passejada i de servei**, d'ús exclusiu de vianants i tancats, per tant, al trànsit rodat en general —llevat dels veïns i dels vehicles de vigilància o de servei—, es desenvolupen projectes en dues direccions principals:

Revalorar el paisatge de l'entorn mitjançant l'acondiciament de camins que completen itineraris de passejada. Els principals treballs són l'adequació de ferms, cunetes i desguassos, la neteja selectiva de la vegetació dels marges i la introducció d'elements arquitectònics complementaris (murets, baranes, ponts, etc.). En aquesta línia se situen els projectes dels itineraris de la Budellera i de Sant Medir.

Consolidar les vies imprescindibles per a l'estructuració de la xarxa de servei i prevenció d'incendis del Parc, a través del tractament dels ferms i les escorrenties.

Finalment, i per al conjunt del Parc, s'ha desenvolupat un projecte global de **senyalització** tant pel que fa als aspectes gràfics com als elements constructius i de suport. Es tracta de sistematitzar la informació, contribuir a una claredat dels missatges visuals i eliminar el caos actualment existent.

Dissenyar la xarxa de carreteres, camins i corriols i dotar-la de la senyalització adequada són tasques imprescindibles per a l'orientació dels usuaris i l'ordenació i control de les seves activitats al Parc.

Fita de senyalització en un corriol de Collserola.

Robert Peña

Itineraris de la Budellera

El lloc

El conjunt de camins que constitueixen els anomenats Itineraris de la Budellera està ubicat al vessant nord del massís, al peu del Tibidabo, a la capçalera de diversos torrents que conflueixen a la riera de Vallvidrera. Es tracta d'un lloc d'entorn natural ric i esplendorós que compta també, per la seva proximitat al nucli urbà de Vallvidrera, amb un ús arrelat i tradicional, especialment centrat a l'entorn de la font de la Budellera.

El sector és travessat per multitud de pistes i corriols, de manera caòtica i amb un traçat no sempre prou justificat per l'ús ni amb una construcció prou acurada; els problemes de drenatge i escorrentia provoquen petites esllavissades i entollaments, sobretot en les èpoques de més pluja; per tot plegat, sovint estan enfangats i resulten poc atractius per al passeig.

A causa de la seva situació al vessant obac, hi ha una vegetació madura i ben conservada. Predomina el bosc d'alzinar amb roures i les comunitats forestals de fondal, constituïdes per avellaners i gatells, i alguns elements introduïts, com els til·lers. Els pins blancs i els pins pinyers hi són ben representats, amb exemplars de gran port.

Per totes aquestes raons, la zona ens apareix ferèstega, humida, fresca i amb un horitzó proper. Un cert caos visual resulta de l'abandó en què es troben les voreres del camí, amb troncs i branques caiguts i amb alguns trams de fondals despullats de vegetació arbòria.

1

El projecte

La bellesa natural de la zona aconsella acondiciar-la de cara al seu ús com a espai de lleure, ja sigui de passejada, o d'estada. A cavall del cim del Tibidabo i de l'àrea de Vil·la Joana, el projecte potencia el desenvolupament de múltiples itineraris, amb un centre de gravetat comú entorn de la font de la Budellera.

Amb aquesta finalitat s'han dut a terme les intervencions següents:

• Amb la millora de camins, l'obertura de dos nous trams i el tancament d'altres, s'aconsegueix racionalitzar una xarxa mancada de planificació creada al llarg de molts anys i notablement deteriorada per l'acció de l'aigua i la manca de manteniment i es comuniquen dos punts d'importància per al Parc: el Tibidabo i la seva àrea d'influència i Vil·la Joana i el Centre d'Informació al Parc de Vallvidrera.

L'acondiciament dels camins ha consistit en una actuació lleugera: correcció d'escorrenties en determinats trams mitjançant cunetes i rectificació de pendents transversals; construcció de petits murets de llicorella per evitar esllavissades; col·locació de bancs de pedra en els salons naturals que es van creant al llarg dels itineraris i de baranes de fusta per protegir talussos excessivament inclinats.

• Amb la neteja i potenciació de la vegetació existent i el manteniment acurat del sotabosc, es pretén la preservació dels valors naturals d'un territori d'una gran riquesa vegetal.

Se substitueix la bardissa dels fondals per arbres caducifolis, com til·lers, roures, avellaners, aurons i gatells. En els marges de camins afectats per l'erosió o per esllavissades provocades per l'estesa de canalitzacions s'hi planten arbusts com llentiscle, arç blanc, aranyoner, càdec, arboç, aladern, llorer, marfull, heura, esparreguera i galzeran. Ha calgut

Un bell conjunt de camins d'ús exclusiu de vianants permet recórrer els entorns de la font de la Budellera i descobrir sorprenents racons de romàntics atractius.

1. Àmbit dels itineraris de la Budellera.
2. Corriol a través de l'alzinar.
3. Passeig dels til.lers.
4. Recolzada de descans a la zona d'aparcament.
5. Passarel.la sobre el Torrent de la Vinassa.
6 i 7. Dos aspectes de la intervenció en els marges

també retirar la matèria vegetal morta acumulada per la falta de manteniment i per la caiguda de branques i arbres provocada per les nevades dels últims anys. La gran acumulació de restes representava un greu risc d'incendi en els períodes secs.

• Amb la senyalització d'indrets i itineraris i amb la col·locació de cartells divulgatius que ressalten els elements més significatius del paisatge, es pretén que l'usuari rebi una informació orientada a un millor coneixement de l'entorn que l'envolta.

• Amb l'acondiciament d'unes àrees d'aparcament, al començament i al final del recorregut, i la col·locació de cadenes que impedeixen l'entrada al camí, s'aconsegueix eliminar la circulació rodada de caràcter privat de tots els itineraris i que aquests es converteixen en llocs de pas d'ús exclusiu de vianants.

• Amb l'establiment d'un sistema de recollida de brossa es facilita la neteja i conservació dels indrets.

Tot això és conseqüència de la concepció de cada itinerari com un aparador, com una cinta al llarg de la qual es van desplegant els diversos aspectes de la natura i per la qual la passejada provoqui la sensació d'estar gaudint d'un espai net, ordenat, confortable i controlat imperceptiblement per la mà de l'home.

Equip redactor del projecte i direcció d'obra
Serveis Tècnics del Patronat Metropolità del Parc de Collserola

Josep Mascaró
Arquitecte
Teresa Sardà
Aparelladora

1988-1989

Josep Mascaró
2

Josep Mascaró
3

Josep Mascaró
4

Josep Mascaró
5

Josep Mascaró
6

Josep Mascaró
7

A la vall de Sant Medir un interessant itinerari voreja el torrent i facilita el recorregut d'una de les fondalades més frondoses del Parc.

1. Zona agrícola a la masia de Can Gener.
2. Bosc de ribera a la riera de Sant Medir.
3. Àmbit del projecte.

Itinerari de Sant Medir

El lloc

El camí està situat a la vall de Sant Medir, al vessant obac del nord-oest del Parc, i discorre pel fondal seguint el torrent que li dóna nom. Uneix la població de Sant Cugat del Vallès amb l'ermita de Sant Medir, la Reserva Natural de la Font Groga i la carretera de l'Arrabassada.

L'itinerari es desenvolupa en el tram comprès entre Sant Medir i la masia de Can Borrell i uneix dos paratges que gaudeixen de molt bona accessibilitat i que polaritzen activitats fortament consolidades. Can Borrell, situat en una clariana agrícola, actua com un restaurant molt freqüent els dies festius i és un punt habitual de trobada de cavallistes. Sant Medir, utilitzat com a indret d'anar a menjar fora, és el centre d'un tradicional aplec el 3 de març, dia de la festivitat del sant.

El camí transcorre per una zona natural i recorre un paisatge forestal frondós caracteritzat per l'alzinar dels vessants que contrasta amb els arbres caducifolis que constitueixen el bosc en galeria del fondal. Una referència constant en el recorregut és el curs d'aigua i la vegetació de fulles tendres que el flanqueja i n'entapissa els rabeigs.

L'ermita de Sant Adjutori i les restes d'un forn ibèric, fites notables en el camí, són elements del patrimoni arqueològic. També és destacable la proximitat del pantà de Can Borrell, que pot constituir un dels centres d'atracció de l'itinerari.

El projecte

Els criteris en els quals es basa el projecte són els següents:

- El reconeixement d'unes condicions naturals diferenciades que demanen un tipus d'intervenció particularitzat per a cada tram.

- La necessitat de controlar l'accés amb automòbil privat a les zones interiors de la vall i la seva limitació només a les àrees de porta.

- La salvaguarda del patrimoni forestal i biològic, que demana una intervenció selectiva sobre les diferents espècies existents.

- El manteniment dels valors naturals i paisatgístics, que exigeix la ponderació en les obres d'infrastructura i l'elecció d'uns criteris de disseny racionals i allunyats de qualsevol folklorisme paisatgista.

Una anàlisi detallada del territori del a vall de Sant Medir posa de manifest l'existència de tres àmbits de característiques diferents:

- La llera de la riera i el camí que hi discorre paral·lelament amb una relació topogràfica diversa.

- Els paratges que apareixen al llarg del recorregut, que constitueixen per ells mateixos centres d'interès arqueològic, ambiental o paisatgístic.

- Les àrees de porta, situades a la capçalera i al final de l'itinerari, que funcionen com a espais de recepció i en els quals conflueixen camins importants dins la xarxa viària del Parc.

Aquests àmbits exigeixen intervencions diferenciades i, per tant, un projecte que contempli les seves peculiaritats i que arbitri els instruments més idonis per a la seva conformació.

Pel que respecta al primer àmbit, el projecte contempla, simultàniament i de forma interrelacionada, la millora del camí, l'acondiciament de la riera i la neteja selectiva dels marges, de manera que la relació visual entre el camí i la riera es mantingui o es recuperi en certs casos, fent possible l'accés als indrets amb capacitat d'acollida.

La millora del camí comporta el seu eixamplament fins als 3 metres per a l'ús dels vehicles de servei i de manteniment del Parc, la construcció de cunetes i la formació de pendents transversals per al desguàs, i l'anivellació, compactació i refinat del ferm.

Els ponts que caldrà construir per salvar la riera pels dos punts no amaguen el seu caràcter de fenomen artificial i són dissenyats amb un criteri modular. Als indrets amb pendents menors, el pas per la riera es fa mitjançant guals de mínim impacte visual.

El tractament dels marges del camí i la riera té per objecte el manteniment de les espècies vegetals d'interès i la potenciació de la flora autòctona, per plantació o per neteja selectiva.

Aquesta operació busca unir visualment i físicament el camí i la riera, fet que ara no es dóna. En relació al segon àmbit, el projecte cerca la millora dels indrets que apareixen de manera seqüencial al llarg de l'itinerari i els considera com episodis que aporten un interès addicional al recorregut i fan més atractiu el passeig. Es tracta d'uns indrets d'ús poc intens, on el grau d'intervenció ha d'ésser mínim: facilitar llocs per seure i, ocasionalment, berenar, sense possibilitat d'encendre-hi foc. L'equipament es completarà amb papereres i cartells indicadors de caràcter divulgatiu.

1 Ton Ardévol

2

3

Als indrets de porta, la intervenció ha d'ésser més forta; la pressió exercida en aquests enclavaments accessibles còmodament amb el vehicle familiar, demana una resposta a l'ús massiu, que mantingui el seu caire de discreta naturalitat i n'eviti la degradació. La creació d'aparcaments a les àrees de recepció i d'una xarxa de camins ben senyalitzats pot afavorir el control necessari i la generació d'usos més compatibles amb l'entorn natural que ocupen.

Les obres d'acondiciament han de ser discretes en el sentit de no sobreposar-se al bosc, de no prendre-li protagonisme; han d'aprofitar els accidents topogràfics i les clarianes per crear petits espais d'estada a l'aire lliure procurant fragmentar-los al màxim per tal d'evitar una imatge massificadora; als elements de mobiliari —murets, bancs, taules i fonts— els escau l'ordenació d'aquests indrets.

El tractament dels materials serà tan homogeni com sigui possible a tots els àmbits de la intervenció. Els murs seran de pedra formigonada amb una textura i qualitat cromàtica ben afí a la del terreny, constituït per argiles i llicorella. És previst l'ús de prefabricats de formigó en l'execució de canals de desguàs, voreres, bancs i elements decoratius d'acabat.

Els paviments seran de pedra o gres marró, de textura aspra en el cas que calguin superfícies dures i no es descarta la possibilitat de construir paviments de formigó, amb un acabat superficial fet *in situ*. El paviment de la major part de la superfície serà de sauló anivellat i compactat, i es variarà la composició de la subbase en funció dels pendents del terreny o del tipus de trànsit que calgui suportar.

Equip redactor del projecte
Jaume Sanmartí
Arquitecte
Albert Marjanedes
Perit agrícola

Pendent de realització

La neteja i ordenació dels espais adjacents a les carreteres és una tasca àrdua i constant que no pot ser descuidada. Marges viaris i miradors on aturar-se momentàniament són els aparadors del Parc per a tots aquells usuaris que el recorren en vehicle.

Acondiciament de la carretera d'Horta a Cerdanyola. Miradors de l'Arrabassada i de la Font Groga

El lloc

A causa de la desídia ciutadana i la insuficiència d'abocadors als voltants de Barcelona, Collserola, i particularment els marges de les carreteres que la travessen, ha estat un lloc preferit per abocar tota mena de deixalles. Això ha causat la degradació de gran nombre d'espais adjacents a aquestes vies que, per la seva situació i dimensions, podrien ser més aprofitades per a altres fins. A més d'acollir usos merament pràctics com ara facilitar maniobres de canvi de sentit o l'estacionament de vehicles, alguns d'aquests espais, per la seva alçada i per la qualitat paisatgística del seu entorn, podrien esdevenir miradors, llocs de parada o inici d'itineraris de passejada.

El Pla Especial d'Ordenació i de Protecció del Medi Natural del Parc de Collserola proposa convertir les carreteres i pistes que el creuen en vies d'accés i de distribució del trànsit pel Parc. Això suposa la substitució progressiva de l'ús, gairebé exclusiu, que actualment tenen de comunicació entre Barcelona i el Vallès i el Baix Llobregat per una nova utilització com a vies de circulació lenta a través del Parc, en les quals es faci patent la presència del paisatge natural que travessen.

S'ha de tenir en compte que una via de parc, a part de ser un element distrubuïdor, n'esdevé un **mirador contínu** recorregut per un elevat nombre de persones que no solen baixar dels seus cotxes. Per això, la correcta senyalització, la neteja i el tractament adequat dels marges i els seus àmbit immediats són tasques imprescindibles tant per garantir la seguretat (vial i de prevenció d'incendis) com per reforçar la qualitat paisatgística del recorregut.

El projecte

La carretera d'Horta a Cerdanyola puja pel vessant solell, amb àmplies vistes sobre el mar i la ciutat de Barcelona, i s'estira per un paisatge de màquies i pins aïllats fins al Portell de Valldaura, des del qual baixa lentament seguint un recorregut sinuós per l'obaga, amb extenses panoràmiques sobre el Vallès en les clarianes emmarcades per un bosc atapeït d'alzines i roures.

El projecte d'acondiciament dels espais annexos a la carretera d'Horta a Cerdanyola pretén transformar el seu ús marginal com abocadors il·legals en un ús públic, d'acord amb la seva ubicació dins del paisatge i recuperar-la com a via de parc per la bellesa dels paratges per on discorre. D'aquesta manera es projecten uns espais destinats a mirador i uns altres a estacionaments, que requereixen només una neteja profunda i un anivellament. Els elements que constitueixen el projecte d'acondiciament són: l'esplanació, la configuració de pendents i desguassos, la col·locació de baranes de protecció, la construcció i instal·lació de bancs i papereres i el disseny de la vegetació. El tractament dels espais es realitza amb criteris poc agressius i materials tous, dels quals la fusta de les baranes i bancs n'és l'element dominant. La vegetació té una doble funció: per una banda, els elements arbustius (ginesta, arç blanc, pitosporum) s'utilitzen per anul·lar i donar millors acabats als espais residuals tant de banda i banda com de talús; per l'altra, els elements arboris protegeixen els vehicles dels aparcaments contra l'excessiva insolació i alhora puntuen compositivament els espais d'estada.

A la carretera de Gràcia a Manresa (BV-1417) dos espais particularment deteriorats han estat objecte de projectes específics que, mitjançant actuacions respectuoses amb el seu entorn, els han dignificat; d'aquesta manera s'han convertit en els miradors de l'Arrabassada (com es coneix popularment l'esmentada carretera) i de la Font Groga. La carretera de l'Arrabassada puja ràpidament pel solell per un paisatge bastant artificialitzat des de Barcelona fins al coll de l'Erola, des d'on baixa suaument entre els boscos d'alzines, roures i pins del vessant nord fins a Sant Cugat del Vallès.

Al **mirador de l'Arrabassada** s'ha realitzat una operació de tala selectiva de la barrera de xiprers que, des de feia temps, deixaven l'espai sense vistes. Un lleuger pòrtic de fusta, tractada amb autoclau, emmarca seqüencialment la panoràmica de Barcelona. Un mur-banc de llicorella separa l'aparcament de la zona d'esbarjo. Els bancs, papereres i senyalització doten el paratge i contribueixen a mantenir-lo confortable i net. En aquest cas la vegetació té un paper

1 Josep Mascaró

2 Josep Mascaró

1. Mirador de Cerdanyola.
2. Zona d'aparcament a la carretera d'Horta a Cerdanyola.
3. Mirador de l'Arrabassada.
4. Mirador de la Font Groga.
5. Vista sobre Barcelona, des del mirador de l'Arrabassada.
6. Vista sobre el Vallès, des del mirador de Cerdanyola.
7. Dibuix de la planta i alçat del mirador de l'Arrabassada.
8. Dibuix de la planta i alçat del mirador de la Font Groga.

Josep Mascaró

3

Josep Mascaró

4

Josep Mascaró

5

Josep Mascaró

6

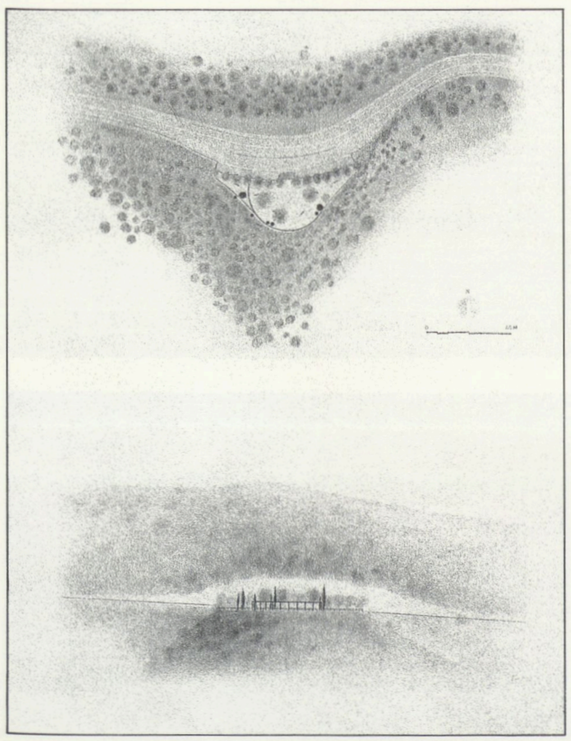

7

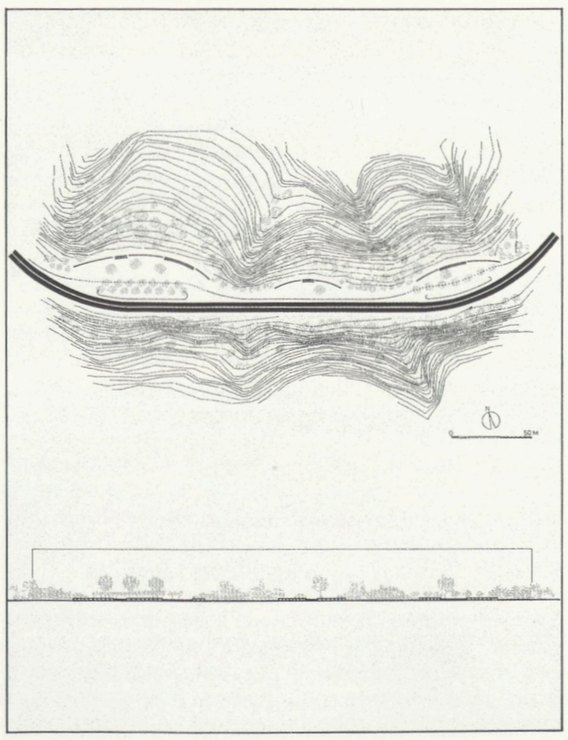

8

d'ordenació de l'indret i de sutura entre l'espai recuperat i l'entorn natural que el limita.

A l'obaga de l'Arrabassada hi ha un altre dels espais arranjats, el **mirador de la Font Groga**. No és pròpiament un espai, sinó tres d'encadenats que s'aboquen sobre la Reserva Natural de la Font Groga i que queden segregats de la carretera (acústicament i visualment) per una espessa barrera de vegetació arbustiva. La seva vocació com a mirador és més limitada però no per això menys atractiva. Entre els primers arbres que apareixen a la vora del mirador es contempla el mar vegetal que constitueix la Reserva Natural, més enllà Cerdanyola i el Vallès i, retallant-se a la llunyania, la silueta distant del massís del Montseny.

Equip redactor del projecte i realització
Serveis Tècnics del Patronat Metropolità del Parc de Collserola:

Josep Mascaró
Arquitecte
Teresa Sardà
Aparelladora

1988

Senyalització

La senyalització afecta tot el conjunt del Parc, tant pel que fa a la xarxa viària com als elements del patrimoni natural i cultural. Un dels objectius prioritaris és desenvolupar una senyalització adequada a l'ús del Parc de Collserola, és a dir d'acord amb el Pla Especial, i coherent amb la guia que s'ha editat, ja que mitjançant la informació s'aconsegueix acomodar els usos que els ciutadans fan del parc.

La senyalització és l'instrument que permetrà conduir els usuaris a determinats paratges, evitar la freqüentació d'altres considerats més fràgils, i donar-los el grau necessari de seguretat i comoditat per a moure's pel Parc i també una sensació d'ordre i d'un cert control.

Una de les recomanacions que es desprenen de l'anàlisi dels recursos visuals de Collserola és l'establiment de criteris de disseny unitaris pel que fa als senyals col·locats a l'interior i a l'entorn del parc. A fi d'evitar una dispersió caòtica i una banalització despersonalitzadora dels missatges visuals s'ha proposat un pla de senyalització que comprèn els quatre àmbits següents:

senyalització urbana;

senyalització interurbana;

senyalització de passejada;

senyalització *in situ*.

Senyalització urbana

La senyalització en els nuclis urbans de l'entorn de la serra es regula amb la normativa proposada pel Consell de Disseny de la Generalitat de Catalunya. Aquesta ha estat adoptada per la majoria de municipis de la comarca, i el seu codi de tipografia i color ja és assumit i identificat per la majoria de ciutadans.

La senyalització dels accessos al Parc des dels diferents nuclis de població de la seva perifèria s'ha desenvolupat amb les mateixes directrius. Quan es tracti, doncs, d'assenyalar un accés, el més adequat és posar en primer lloc l'indicatiu genèric, en aquest cas: **Parc de Collserola**, i, a sota, el punt significatiu de la serra més pròxim o més vinculat a l'indret o població on està situat el senyal; així, si som a la Riera de La Salut a Sant Feliu de Llobregat, posarem **Ermita de la Salut.**

Senyalització interurbana

Entenem per senyalització interurbana la que se situa a les carreteres entre poblacions. Són indicadors direccionals per ser llegits des de vehicles en moviment a determinada velocitat. En el cas del Parc de Collserola considerem com a tals els senyals situats a les carreteres comarcals i locals que travessen la serra i la que hi ha als camins d'ús restringit (camins veïnals o de servei, pistes forestals). Tant en un cas com en l'altre, la senyalització es concep com a suport informatiu de vies de trànsit rodat, independentment de la densitat d'utilització.

L'aspecte funcional és bàsic. Els senyals se situaran perpendicularment al sentit de la circulació i també seguiran el sistema promogut per l'esmentat Consell de Disseny de la Generalitat de Catalunya, que estudia i detalla els tipus, material i qualitat dels suports, la grandària, la tipografia i el codi de color.

Només ens apartem de la normativa en el cas dels indicadors que fan referència a llocs, indrets o itineraris propis del Parc, en els quals es subratlla el caràcter de pertinença mitjançant la introducció d'un codi de color específic: franja verda a la part superior sobre fons gris (colors propis del logotip del Parc de Collserola).

Senyalització de passejada

Per senyalització de passejada s'entén la que es col·loca en els camins de passeig d'ús exclusiu de vianants i, circumstancialment, quan les dimensions, ho admetin, de vehicles de servei o emergència.

Se senyalitzen els camins previstos al Pla Especial com a camins de passejada per l'interès dels circuits que dibuixen, dels paisatges que travessen o dels elements patrimonials que vinculen. Aquest són, precisament, els assenyalats al **plànol-guia** del Parc.

La senyalització compleix bàsicament en aquest cas les funcions cívica i pedagògica. Es tracta de contribuir a l'endreçament general, de divulgar els noms de lloc (molts dels quals s'han oblidat), de donar confiança a l'usuari i de potenciar llocs de referència comuns.

En aquest tipus de camins els indicadors es desenvolupen amb la tipografia i colors emblemàtics (fons gris amb franja verda), en plaques metàl·liques lleugeres situades en banderola sobre un suport vertical de fusta tractada contra la corrosió, i en consonàn-

Tot transcendint la mera funció informativa, una senyalització adequada aconsegueix donar a l'usuari una confortable sensació d'ordre i seguretat que ajuda de manera decisiva a començar amb bon peu l'experiència d'usar i gaudir el Parc.

1. Detall d'un plafó de senyalització en una pista forestal.
2. Revers del plafó de senyalització «in situ» de l'àrea de Torre Baró.
3. Anvers del plafó de senyalització «in situ» de l'àrea de Santa Creu d'Olorda.

1 Robert Peña

2 Robert Peña

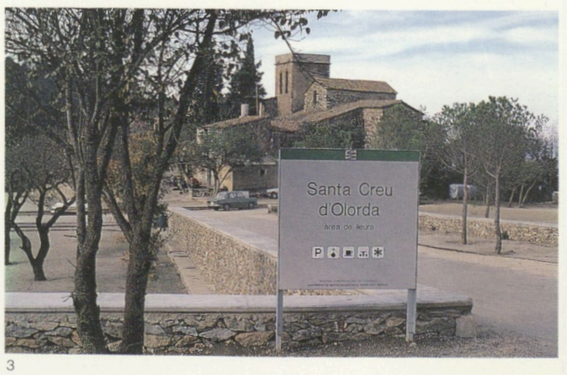

3 Ton Ardèvol

4. Senyalització interurbana en una carretera del Parc.
5. Senyalització de passejada.
6. Senyalització «in situ» amb una petita ressenya històrica a l'edifici de la Salut de Sant Feliu.
7. Senyalització «in situ» amb recomanacions i avisos a l'àrea de lleure de Santa Creu.
8. Detall d'indicador direccional en un itinerari de passejada.
9. Fita senyalitzadora a l'itinerari naturalístic de la Salut.

4 Robert Peña

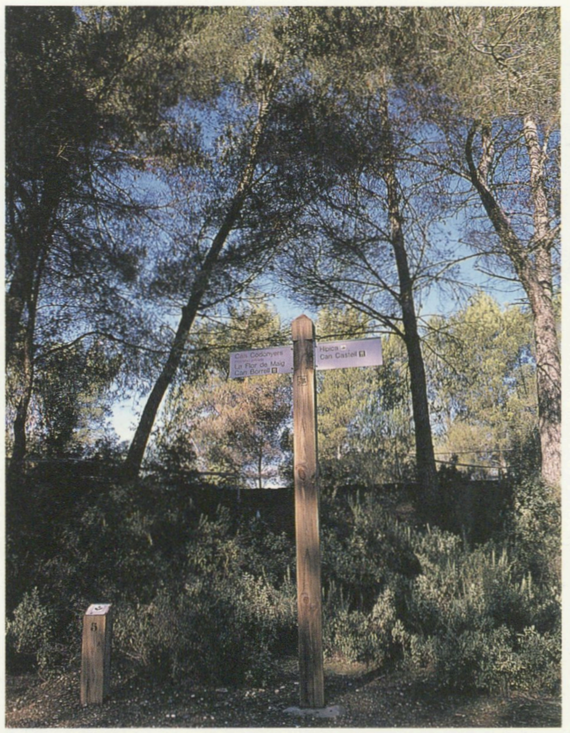
5 Robert Peña

6 Robert Peña

7 Robert Peña

8 Robert Peña

9 Robert Peña

cia amb tots els elements mobiliaris de les àrees de lleure del Parc. A aquest element vertical se li atribueix una missió que va més enllà del simple suport del rètol; pretén ser per ell mateix una fita i té encomanada una missió d'urbanitat, d'integració en el paisatge, d'infondre en el vianant la sensació que el camí que ha escollit és un camí bonic, un bon camí.

Senyalització *in situ*

La senyalització que hem convingut d'anomenar *in situ* és bàsicament identificadora; és la informació que clou el conjunt de missatges emesos successivament al llarg d'un trajecte. En el nostre cas li donarem un contingut i un abast més ampli, ja que prendrem en consideració no només els senyals de final d'itinerari, sinó tots aquells que es col·loquen per ampliar la informació del mateix indret.

Això inclou indicadors amb topònims, noms de masies, ermites, fonts; de vegades una breu ressenya didàctica o històrica de l'indret o plànols d'itineraris de l'entorn i de zonificació de l'àrea i també, en algunes ocasions, petites notes explicatives, sovint il·lustrades, sobre espècies vegetals, espais d'interès geològic o vistes panoràmiques. Igualment es poden incloure en aquest apartat avisos de tota mena, provisionals o definitius, de treballs silvícoles o forestals, de prohibició de focs, etc.

En principi, la tipografia i el color seran els mateixos de tota la senyalització de l'interior del parc, mentre que el suport estarà en funció de l'emplaçament. A les àrees d'aparcament serà metàl·lic, de les mateixes característiques i dimensions que el de la senyalització urbana i interurbana. A les àrees de l'interior del parc es proposa una adaptació del suport de fusta; en molts casos, però, el plafó es col·locarà directament sobre els murs de l'element arquitectònic que es pretén identificar. En resum, cal la màxima adaptació a l'entorn i l'absolut respecte a l'element a senyalitzar. Això passa, forçosament, per l'estudi particularitzat de cada senyal i de cada emplaçament.

Equip redactor del projecte i realització
Serveis Tècnics del Patronat Metropolità del Parc de Collserola

Pere Mayoles

En curs de realització, 1988.

Nombroses edificacions de valor arquitectònic o d'interès tradicional hauran de ser restaurades per assegurar el manteniment del patrimoni construït del Parc.

1. Masia de Can Coll.
2. Dibuixos del projecte del Centre d'Informació i seu del Patronat.

Robert Peña

1

Les edificacions

S'ha iniciat una política de restauració i rehabilitació del patrimoni arquitectònic i dels elements històrics del parc. A causa de la magnitud de la comesa i dels seus costos de finançament, el desenvolupament d'aquesta política és un procés lent que requereix un esforç comú i continuat d'administracions i institucions privades.

De forma prioritària s'han encarregat els projectes de les instal·lacions pròpies del Parc: una edificació de nova planta per al Centre d'Informació del Parc i Seu del seu òrgan gestor, el Patronat Metropolità del Parc de Collserola, i la rehabilitació, consolidació i acondiciament de Can Coll com a Centre d'Educació Ambiental.

Pel que fa a altres edificacions de propietat pública, s'han realitzat estudis i avantprojectes de restauració a Can Ferriol, a la torre de Santa Margarida i a La Salut.

Centre d'Informació i Seu del Patronat

El Centre d'Informació del Parc se situa al costat de l'edifici de Vil·la Joana, d'origen agrícola (1743), que en l'actualitat és propietat municipal i allotja el Museu Verdaguer en record del gran poeta català Jacint Verdaguer (1845-1902) que hi passà els últims dies de la seva vida. Es troba localitzat al sector central del parc, entre els nuclis urbans de Vallvidrera i les Planes i en el centre del Parc de Vallvidrera. Disposa de bona accessibilitat amb transport públic (baixador de ferrocarril) i per carretera (BV-1418 de Vallvidrera a Sant Cugat del Vallès).

El lloc escollit es localitza al vessant nord del massís de Collserola, al mig d'un bosc d'alzines, sureres i pins de gran qualitat paisatgística. Dins d'una finca pública, posseeix una àrea urbanitzada de notable extensió, amb llargues avingudes de plàtans, paratges recollits amb fonts naturals, zones enjardinades i altres de cultiu que doten l'emplaçament d'un interessant atractiu per als visitants del Centre d'Informació.

Des de fa temps, aquest Centre s'ha imaginat vinculat a les dependències dels Serveis Tècnics del Parc i s'ha previst el seu emplaçament en un mateix edifici. D'aquesta manera s'aconsegueix posar a disposició de l'usuari, en un mateix punt, qualsevol tipus d'informació sobre el Parc, des de les qüestions pràctiques més elementals fins a consultes tècniques (qualificacions urbanístiques, gestió dels sistemes naturals, etc.).

El projecte

El nou edifici se situa en un nivell superior al de l'era existent, sobre la pròpia línia de carena i amb vistes sobre Vil·la Joana i les muntanyes del sistema prelitoral; s'adaptarà al màxim a la topografia del terreny i integrarà l'era com a zona de jardí-mirador.

Es tracta d'un sol bloc de composició oberta, format per tres cossos agrupats en forma d'U amb l'obertura orientada al nord, en la qual se situa la rampa graonada d'accés al cos central. El programa es desenvolupa en dues plantes i un soterrani-magatzem d'ocupació parcial.

La planta baixa està ocupada per les dependències de caràcter més públic (Centre d'Informació); la sala d'actes i la sala d'exposicions se situen en cadascuna de les ales i els serveis, la recepció i el bar en el cos central. A la planta superior es col·loquen els serveis tècnics i administratius del Patronat. Els volums, la forma i les dimensions de l'edifici contribueixen a integrar-lo de forma orgànica en el bosc que l'envolta i l'acull, de manera que el conjunt no desmereixi l'entorn on se situa.

Projecte i direcció
Víctor Rahola
Arquitecte

Serveis Tècnics del Patronat Metropolità del Parc de Collserola

Realització en curs, 1989.

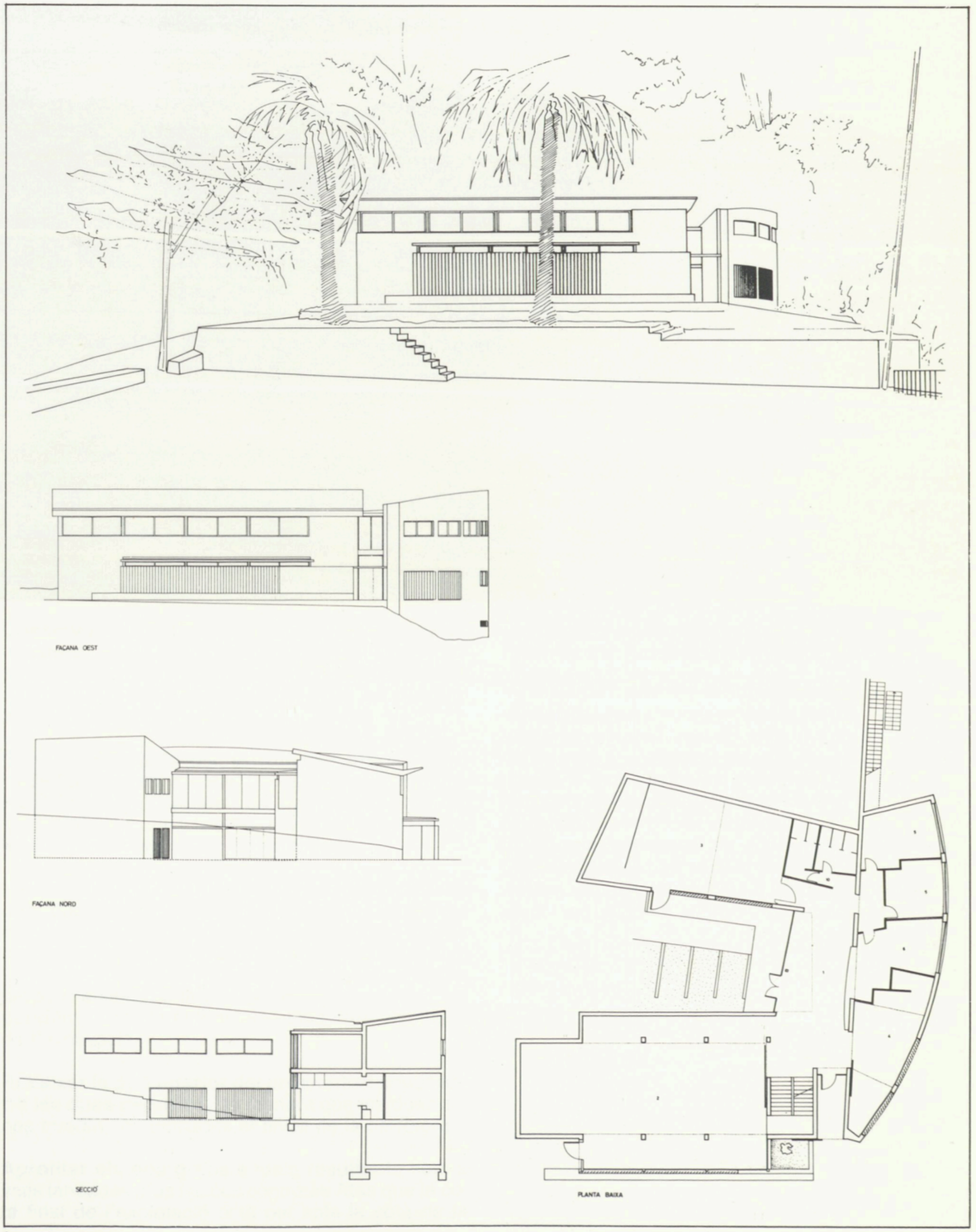

2

Les instal.lacions elèctriques i de telecomunicacions i les extraccions minerals a cel obert han provocat impactes negatius molt importants en el paisatge i els sistemes naturals de Collserola. La seva correcció o mitigació comporta programes a mig i llarg termini que actualment només han estat iniciats.

Ernest Costa

1

Mitigació d'impactes

Els efectes ambientals que es deriven d'aquelles intervencions clarament pertorbadores han estat objecte d'anàlisi per part dels Serveis Tècnics del Patronat Metropolità del Parc de Collserola. A fi de conèixer i mitigar els principals impactes sobre el paisatge del parc s'han portat a terme estudis de localització òptima de la nova torre de telecomunicacions, de restauració paisatgística de les pedreres del Puig d'Olorda i de l'entorn de la Mina Berta, de tractament de les àrees situades a sota de les esteses elèctriques i de restauració d'àmbits afectats per obres d'urbanització.

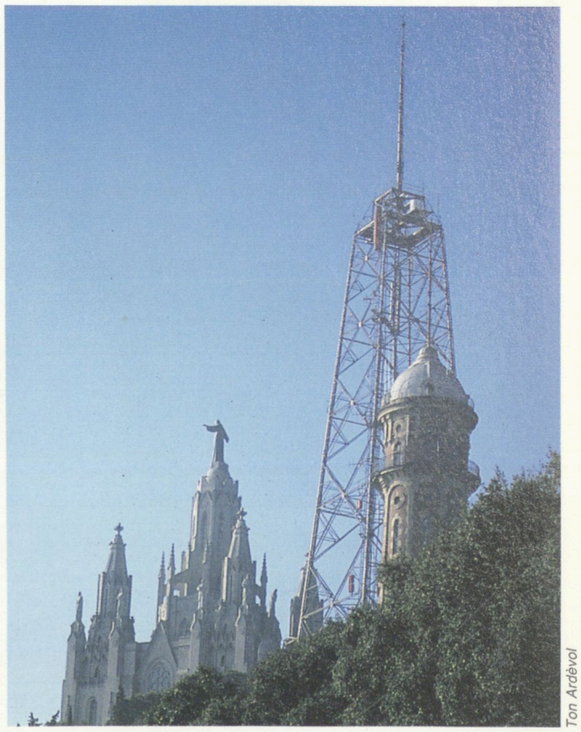

Ton Ardèvol

2

Recuperació paisatgística del Puig d'Olorda

El lloc

El sector que es proposa reformar és situat a l'extrem més occidental de la serra de Collserola, sota el Puig d'Olorda. Els límits de la zona d'actuació corresponen als de les pedreres Sanson explotades per l'empresa La Auxiliar de la Construcción, SA., a cavall entre els termes municipals de Molins de Rei, Sant Feliu de Llobregat i Barcelona.

Les cicatrius que els fronts de les pedreres obren a la vegetació forestal del Puig d'Olorda, les instal·lacions industrials i la contaminació provocada per la pols de ciment que es diposita sobre tot el vessant constitueixen els principals elements d'impacte de l'extracció de calcàries i de la fàbrica de ciment, que es fa evident des de les poblacions del Baix Llobregat i des de l'autopista A-2 o la N-II, que discorren paral·leles al riu.

1. Estesa d'alta tensió que travessa el bosc de la Font Groga.
2. Instal·lacions de telecomunicacions al cim del Tibidabo.
3-4. Dos aspectes de l'explotació de calcàries a les pedreres del Puig d'Olorda.
5-6. Maqueta del relleu restituït segons el projecte de recuperació paisatgística del Puig d'Olorda.
7. Mapa de pendents corresponent a la configuració del relleu de l'àrea un cop restaurada.

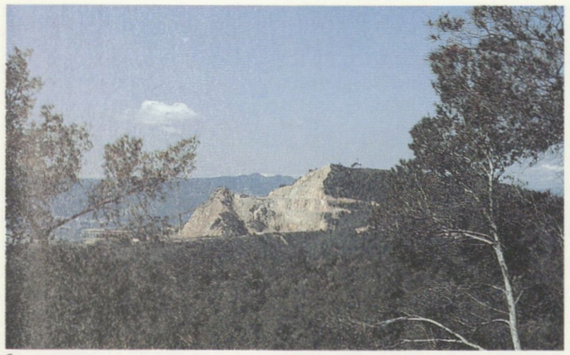

3

4

Oriol Maspons

5

6

7

El projecte

El projecte ha estat elaborat per l'empresa La Auxiliar de la Construcción, SA, explotadora de les pedreres del Puig d'Olorda, a partir d'un conveni signat per aquesta empresa i la Corporació Metropolitana de Barcelona (CMB).

Els seus principals objectius són:

Salvar i revaloritzar el Puig d'Olorda, facilitar-hi l'accés i restituir la creu al cim. Per tal d'evitar despreniments de terres i roques i per a la seguretat dels excursionistes, es rebaixarà la línia de carena. D'aquesta manera s'afavoreix l'estabilitat del terreny, i també que la terra i el mantell vegetal cobreixin les terres ermes de la part alta de les pedreres.

Facilitar l'accés i reconstruir el turó de Can Ribes i la part alta del seu entorn. Les aportacions de terres necessàries procediran en part dels despreniments i de la mateixa carena. La via de servei que actualment dóna accés a la trituradora es prolongarà com a passeig-mirador cap a l'oest, sota el turó de Can Ribes. El passeig s'acabarà en una gran rotonda amb àmplies vistes sobre el Llobregat, Sant Feliu, Molins de Rei, el Papiol, Rubí, el Garraf i Montserrat.

Conservar el front de l'antiga pedrera sota la trituradora, a l'est. La trituradora i les instal·lacions annexes es desmantellaran. En el seu lloc s'implantarà una talaia, apte per acollir vehicles des del passeig-mirador superior.

Conservar i revaloritzar el front de l'antiga pedrera de Can Farrés, a la part baixa de la pedrera oest. S'estudiarà la possibilitat de mantenir el nivell de l'aigua de pluja que s'hi embassa, amb l'aportació de l'aigua procedent d'una font propera.

Els fronts que resulten de l'explotació de la pedrera oest, que no són de roca compacta com a la pedrera est, s'esllavissen i s'erosionen contínuament tot cercant el seu propi talús natural. Per això la seva conservació com a paret rocosa no té valor i el projecte proposa **eixamplar la vall de ponent, suavitzar els pendents** i omplir el fons amb les terres resultants de l'excavació.

Rebaixar la part inferior del promontori situat entre les dues pedreres, de manera que les dues zones quedin comunicades al nivell de la carretera.

Aprofitar els dos grans espais resultants com a valls tancades d'ús i accés controlat. Atès que la cota final de l'explotació està per sota la cota de la carretera d'accés, les vistes des de l'exterior es controlaran amb terraplens reforestats. Aquesta barrera reduirà considerablement l'impacte visual.

Aquest projecte ha estat aprovat com a projecte de restauració de la pedrera, segons la Llei d'activitats extractives de la Generalitat de Catalunya.

Projecte
Lluís Iglesias i Martí
Arquitecte

Una torre de grans dimensions substituirà les antenes que avui ocupen totes les emergències del perfil de la serra i cobrirà les necessitats de telecomunicació de la ciutat de Barcelona. La qualitat de la construcció i el seu correcte emplaçament són premises indispensables perquè els ciutadans puguin acceptar-la com a fita significativa en el paisatge.

Pla Especial per a la realització d'una torre de telecomunicacions a Collserola

Situació actual

En l'actualitat, Barcelona disposa d'una sola estació de ràdio-enllaços amb l'exterior, situada al turó de Sant Pere Màrtir. En aquesta estació conflueixen 13 rutes en total, que es prolonguen mitjançant cables coaxials i un ràdio-enllaç Sant Pere Màrtir-edifici Estel.

A més de Sant Pere Màrtir, dins de l'àrea de Collserola es troben les instal·lacions de TVE i TV3 localitzades al Tibidabo, les de comunicació de les companyies elèctriques i múltiples emissors d'abast reduït, com les de ràdios locals, comercials, etc. La majoria d'aquestes antenes estan localitzades al cim del Tibidabo, si bé se'n troben d'altres al turó de Vilana, al pic de l'Àliga o al Turó Blau.

Les instal·lacions esmentades reflecteixen una situació en la qual la implantació dels màstils s'ha fet individualment, sense cap mena de consideració per als impactes paisatgístics. Els efectes d'aquesta dinàmica es poden constatar en la imatge llunyana —*skyline*— que s'obté del massís de Collserola des de Barcelona.

La proliferació d'aquestes instal·lacions, atesa la demanda existent i previsible, pot agreujar el problema de forma important, ja que és difícil i complicat evitar la instal·lació d'emissors damunt dels turons de Collserola. Qualsevol altra solució és molt més costosa econòmicament i té uns impactes ambientals que també poden ser importants, si és que finalment és viable a nivell tècnic.

A partir de totes aquestes consideracions neix la proposta de localitzar en un únic suport físic el conjunt dels emissors actuals i de les noves necessitats de telecomunicació. Aquest suport tindrà, doncs, una presència important en el paisatge i haurà de tenir una localització adient i una qualitat arquitectònica notable que minimitzin la consideració d'impacte ambiental i el converteixin en una fita simbòlica acceptable per a la població de Barcelona i la seva àrea metropolitana.

Avaluació de necessitats

Les necessitats que la torre suport permet cobrir i que representen un conjunt raonable de previsions de creixement són: televisió (VHF), un canal; televisió (UHF), sis canals; ràdio, vint canals; radiotelefonia

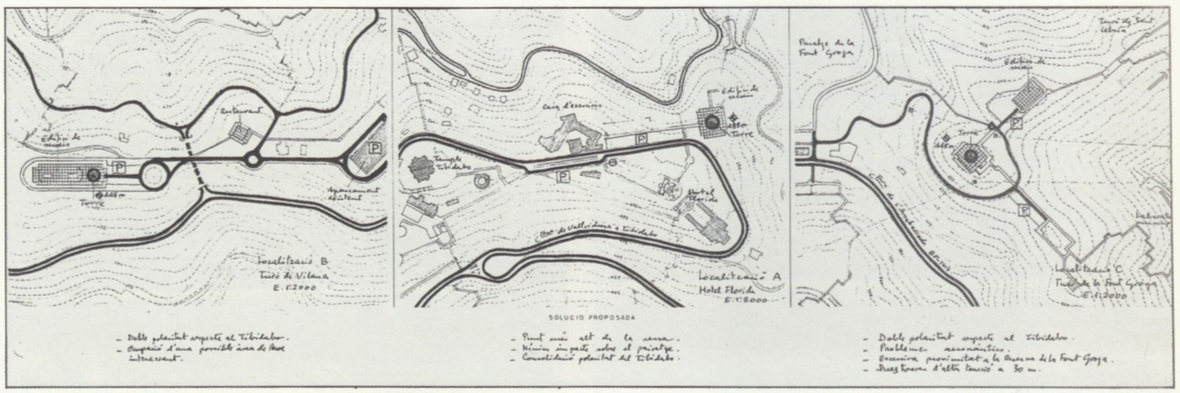

1

privada explotada per Telefònica, setanta canals; mòbils privats en freqüència exclusiva, catorze canals. Aquestes estimacions podran tenir un ajust futur en funció d'una avaluació definitiva de les necessitats de tercers.

Les necessitats estimades en termes edificatoris són les d'un pal (torre) de 100 metres per damunt de la cota 600 sobre el nivell del mar, que porta incorporat un grup central (cistella) per integrar equips ràdioelèctrics. La superfície d'edificació a nivell de terra s'ha estimat en uns 7.500 m^2 que corresponen a l'espai indispensable per a equips transmissors i d'alimentació energètica.

Atesa la necessitat que la torre sigui un element significatiu i acceptat pels ciutadans, amb un paper actiu dins del futur parc de Collserola, s'ha previst la localització d'una plataforma per a mirador públic amb accessos independitzats de la resta d'instal·lacions tècniques.

Alternatives de localització

L'avaluació de les alternatives de localització per part dels Serveis Tècnics del Patronat Metropolità del Parc de Collserola s'ha efectuat tenint en compte diversos paràmetres:

necessitats i servituds tècniques d'índole diferent (aeronàutiques, de telecomunicació, etc.);

aspectes de seguretat;

impacte paisatgístic, és a dir, imatge significativa;

incidència ecològica;

compatibilitat amb l'estructura del Parc de Collserola;

i capacitat de l'àrea per acollir la instal·lació.

Els requeriments de la Companyia Telefònica (CTNE), que són alhora les que més condicionen l'emplaçament, deriven de la necessitat d'establir connexions amb les estacions d'enllaç actuals i les previstes i amb les rutes de la xarxa nacional i de les exigències derivades de la utilització dels serveis mòbils. Per a això darrer és òptima una localització a la carena barcelonina, o molt propera a ella ja que s'eviten les zones d'ombra a la ciutat.

D'altra banda, les servituds aeronàutiques de l'aeroport de Barcelona han introduït altres limitacions, ja que des del coll d'Erola cap a llevant tots els turons es troben, a les alçades en què se situaria la torre, dins del con d'aproximació de la pista d'aterratge que està orientada al nord. Aquesta condició, a més d'altres consideracions, ha fet descartar el turó de la Font Groga que en determinats conceptes era idoni.

A partir d'aquesta limitació s'han analitzat les condicions dels turons de ponent: Sant Pere Màrtir, turó d'en Cors, turó de Vilana i Tibidabo.

Sant Pere Màrtir ha quedat descartat, perquè torna a reproduir la situació d'una sola instal·lació de telecomunicacions a l'àrea metropolitana. El turó d'en Cors ha estat també descartat perquè es troba excessivament pròxim a Sant Pere Màrtir, a efectes de seguretat; alhora, la seva cota excessivament baixa plantejaria una torre molt alta.

Restaven, doncs, dues possibles localitzacions a analitzar amb més detall i a contrastar des del punt de vista de la compatibilitat d'una instal·lació d'aquest tipus. El Tibidabo (al costat de l'hotel Florida) presenta uns avantatges de centralitat, ja que la torre, sense sobreposar-se a la silueta del temple, accentuava la polaritat del cim més alt de la serra. D'altra banda, la situació molt propera del parc d'atraccions permetia un intens ús lúdic en tota l'àrea del cim que quedaria eixamplada per la retirada de les antenes ac-

1. Estudis per a la localització de la torre de telecomunicacions (P.E.).
2. Fotomuntatge de la torre de telecomunicacions sobre el perfil del massís de Collserola.
3. Maqueta del projecte de torre de telecomunicacions guanyador del concurs.

2

tualment existents i convertiria aquesta àrea en parc organitzat.

De tota manera, aquesta localització té tres inconvenients importants; el primer és que no es disposa de l'espai suficient en planta per a la construcció dels edificis auxiliars; caldria bastir-los en llocs de molt dependent que obligarien a una execució costosa de l'obra. El segon, que la seva situació per sota de la carretera d'accés al parc d'atraccions planteja problemes de seguretat. I el tercer, l'impacte ecològic que produiria la construcció del complex de telecomunicacions, ja que per la banda de la Reserva Natural de la Font Groga hi ha una àrea d'alzinar ben constituït que quedaria notablement afectada.

Analitzada la localització al turó de Vilana, el Pla Especial la defineix com a la més idònia atenent tots els aspectes considerats.

Compleix correctament els aspectes tècnics de telecomunicacions i de servituds aeronàutiques. Pel que fa als de seguretat, la mateixa forma del cim permet tractar la circulació rodada en cul de sac i distanciar les àrees de risc. La imatge significativa que s'obté és prou emfàtica, reconeixedora i no desavinent en el conjunt de l'*skyline* barceloní.

L'àrea d'emplaçament disposa de l'extensió suficient per acollir tant la torre com els edificis d'instal·lacions auxiliars. L'impacte sobre la vegetació afecta únicament unes pinedes de pins pinyers procedents de repoblació que, si bé són constituïdes per exemplars grans, no tenen en conjunt un valor remarcable. Els impactes erosius es reduiran en executar-se l'obra a una àrea sensiblement planera.

En el Pla Especial de Collserola es preveu una àrea intensament utilitzada que s'estira des del funicular de Vallvidrera fins al Tibidabo davallant al nord-oest cap al Coll d'en Gravat, el Tibidabo i la Font Groga, i al nord-est cap al coll d'Erola, Vista Rica i l'accés a la Reserva Natural de la Font Groga. Dins d'un parc d'aquestes característiques el paper d'una torre mirador és plenament congruent.

Equip redactor del pla
Serveis Tècnics del Patronat Metropolità del Parc de Collserola.

Concurs per a la torre de telecomunicacions de Collserola

Convocat per l'Excm. Ajuntament de Barcelona. Direcció de Serveis d'Urbanisme.

Concursants:

Joan Margarit i Carles Buxadé
Arquitectes

Ricard Bofill
Arquitecte

Santiago Calatrava
Arquitecte

Foster Associateds
Arquitectes. **Projecte guanyador.**

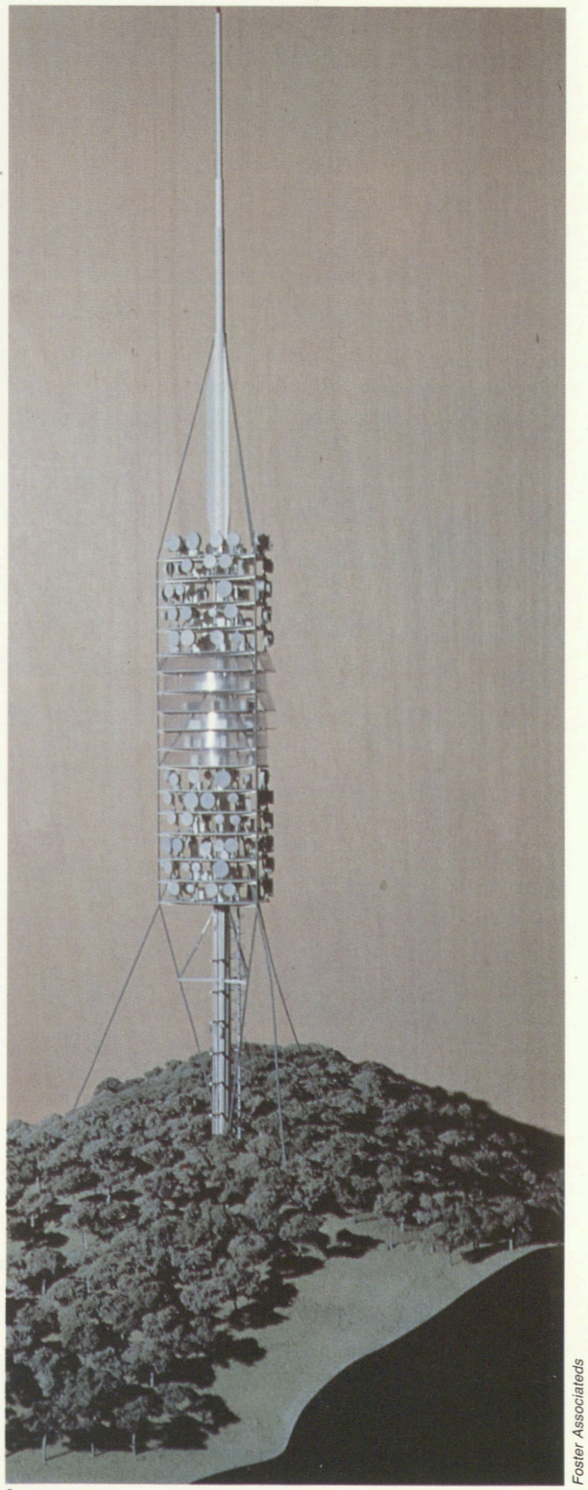

Foster Associateds

3

Divulgació i educació ambiental

Robert Peña

1

El coneixement dels valors del Parc i la consciència de la seva fragilitat garantiran que el retrobament dels ciutadans amb la natura no comprometi els objectius de protecció.

1. Can Coll, Centre d'Educació Ambiental dedicat específicament a escolars i educadors.
2. Plànol-Guia del Parc de Collserola.
3. Indicador de l'itinerari naturalístic de la Salut.
4. Senyalització divulgativa als entorns de la font de la Budellera.

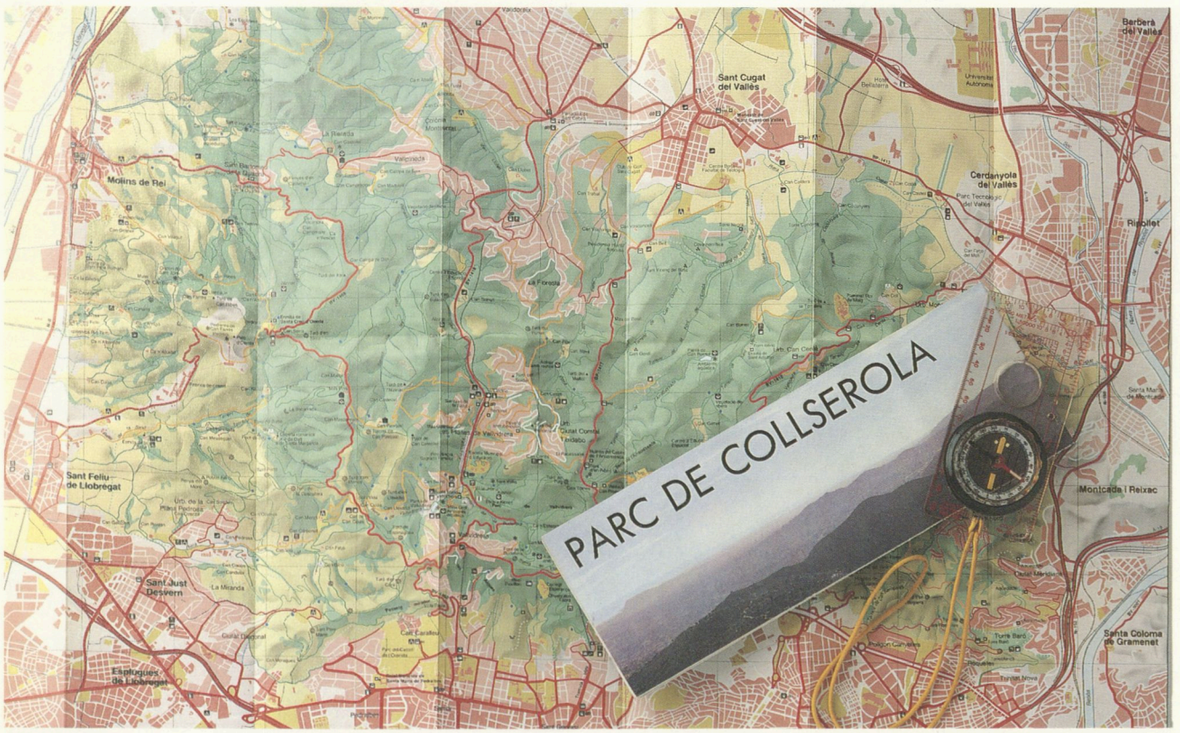

2

Robert Peña

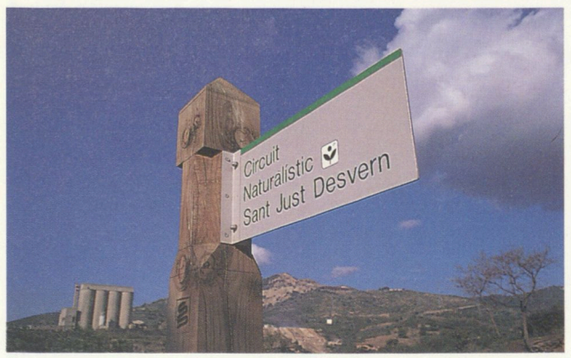

3

4

Robert Peña

Un espai natural protegit ha d'introduir el visitant en un procés de comprensió del medi que visita. En conseqüència, l'educació ambiental —entesa com un procés d'observació, interpretació i comprensió del medi, potenciador d'unes actituds responsables envers ell— és un element clau en les activitats a realitzar en el parc.

Des del primer moment, el Patronat Metropolità del Parc de Collserola ha considerat imprescindible dedicar una atenció preferent a la divulgació dels valors de la serra i al foment d'actituds responsables per part dels usuaris i dels ciutadans en general.

Aquests objectius es desenvolupen a partir del programa de promoció, divulgació i educació ambiental que inclou una àmplia gamma de projectes i realitzacions que recullen des de la simple informació puntual al ciutadà fins a elaborades propostes d'educació ambiental, passant per campanyes de sensibilització popular (neteja, prevenció d'incendis...).

La diversitat de l'oferta es justifica per l'heterogeneïtat dels usuaris del parc, que inclou els habitants de la Serra, el visitant «turístic», l'excursionista que va a peu, el que va a cavall, l'afeccionat naturalista, l'investigador, el públic jove, tant si arriba en grups de temps lliure com formant part de l'activitat escolar, etc. Per a satisfer les necessitats específiques de cada grup d'usuaris s'han de preveure recursos i materials diversos.

Informació bàsica

La **senyalització del parc**, ja comentada en el capítol anterior, és un element divulgador i educador fonamental, que garanteix una informació bàsica immediata, *in situ*, i que orienta l'activitat i el comportament dels usuaris.

Aquesta senyalització de camins, indrets i elements d'interès va lligada amb la publicació d'un instrument perfectament complementari, el **plànol-guia**, que recull sobre el paper indicacions d'acord amb els senyals. La distribució de 100.000 exemplars d'aquest mapa ha estat la primera gran actuació en la difusió del Parc.

Publicacions i activitats per a tots els públics van destinades a afavorir el coneixement del Parc i la participació en les tasques que comporta la seva conservació i millora.

1. Publicacions: Itineraris a peu, fullets sectorials de les àrees de lleure i Butlletí de Collserola, noticiari trimestral del Parc.
2 i 3. Seguiment de la migració de rapinyaires al Turó de la Magarola l'octubre de 1989.
4. Paella per a les dues mil persones que participaren en una campanya de neteja del Parc el Dia de Collserola de 1988.
5. Activitats durant un camp de treball per a joves l'estiu de 1989.

Robert Peña

1

Publicacions

El pla de publicacions preveu cobrir diferents nivells de comunicació i diverses classes de públic.

Inicialment es produeixen les següents línies de materials:

Els dedicats a la popularització i sensibilització sobre Collserola, com són: tríptics, samarretes, posters, motxilles, adhesius, etc.

Els d'informació general de tipus turístic. En són exemples el **plànol-guia** i els **fullets sectorials** amb orientacions i informació més completa sobre les intervencions efectuades per a la millora dels diferents indrets. Ja han aparegut els corresponents als indrets acondiciats (La Budellera, Castellciuró, La Salut, Santa Creu d'Olorda i Torre Baró) i se n'aniran publicant a mesura que s'arrangin altres indrets.

Els destinats a suggerir i orientar activitats a la serra, com són els **itineraris excursionistes i naturalístics**.

Ha aparegut la primera carpeta que recull sis d'aquests itineraris:

- Del Baix Llobregat al Vallès pel Puig Madrona.

Geologia.

- De Valldoreix a la Floresta per la Rierada.

Fauna:

- De Sant Just Desvern a Molins de Rei per Santa Creu d'Olorda.

Activitats humanes.

- De Vil·la Joana a Sant Cugat pel Tibidabo.

Vegetació.

- Barcelona als peus.

La ciutat i la serra.

- Tot Collserola.

Geografia.

Els dedicats a la profundització en les característiques i valors del parc. Amb diferent caràcter, van des del **llibre-guia** complet de Collserola (en preparació) fins a la col·lecció **Divulga Collserola**, constituïda per llibres monogràfics sobre el patrimoni natural i cultural de la serra, o a la col·lecció **Recerca Collserola**, que difon els treballs d'investigació realitzats en el Parc.

Els que informen periòdicament i canalitzen la participació ciutadana, paper que fa el **Butlletí de Collserola**, amb una periodicitat trimestral.

Els dedicats al públic escolar, com són els **cartells didàctics** i les publicacions vinculades al Centre d'Educació Ambiental de Can Coll (quaderns de camp, dossiers, etc.).

Activitats participatives

El Patronat organitza al llarg de l'any diversos actes per promoure l'estima i la conservació del Parc i fomenta la participació de persones i entitats que viuen a l'interior o als voltants de la Serra.

D'entre aquests actes destaca el Dia de Collserola que se celebrà per primera vegada el 23 d'octubre de 1988 sota el lema «Collserola neta, mil anys més» amb la participació d'unes 2.000 persones que provenien dels pobles i ciutats de l'entorn, i que es van dedicar a la neteja dels marges dels camins com a activitat festiva amb un resultat àmpliament satisfactori. La jornada es va cloure amb una dinar col·lectiu i ball.

El 5 de novembre de 1989 va tenir lloc la segona edició del Dia de Collserola, amb l'eslògan «Descobrim Collserola a peu» com a motiu central de la jornada. Unes 5.000 persones van participar en els actes, seguint els deu itineraris a peu que conflueixen en tres actes festius finals, o bé utilitzant els serveis públic de transport que durant el dia van funcionar de forma experimental.

Per altra banda, el Patronat promou la participació en actes o campanyes de més durada (per exemple la col·locació de caixes-niu o la campanya de seguiment de la migració dels rapinyaires) dirigides particularment als grups escolars, excursionistes o naturalistes. En aquesta línia es fomenta l'aparició de grups de voluntaris, que contínuament o puntualment col·laborin en la tasca de divulgació i protecció del parc, o s'estableixen col·laboracions amb grups ja existents (per exemple voluntaris forestals).

Finalment, anima i col·labora en la realització d'actes o campanyes organitzades directament per altres entitats que aconsegueixen la participació dels seus associats. Per remarcar alguns exemples recents, podem citar la repoblació efectuada pel Districte de Nou Barris, la neteja de la vall de Sant Feliu organitzada per Movibaix, la trobada de cavallistes de l'AMAC (Associació de Marxes a Cavall), l'exposició realitzada per Biorama a Cerdanyola o el Debat Collserola a càrrec del grup Collserola Viva.

2 Rafel Vela

3 Teresa Franquesa

4 Rafel Vela

5

Equipaments de distintes característiques, específicament pensats per assolir diferents objectius i atendre públics diversos, configuraran aviat una oferta d'educació ambiental completa a Collserola. Actualment ja funcionen els centres de Can Coll i Mas Pins, mentre que el Centre d'Informació del Parc obrirà les seves portes en un termini de temps molt breu.

Ernest Costa

1

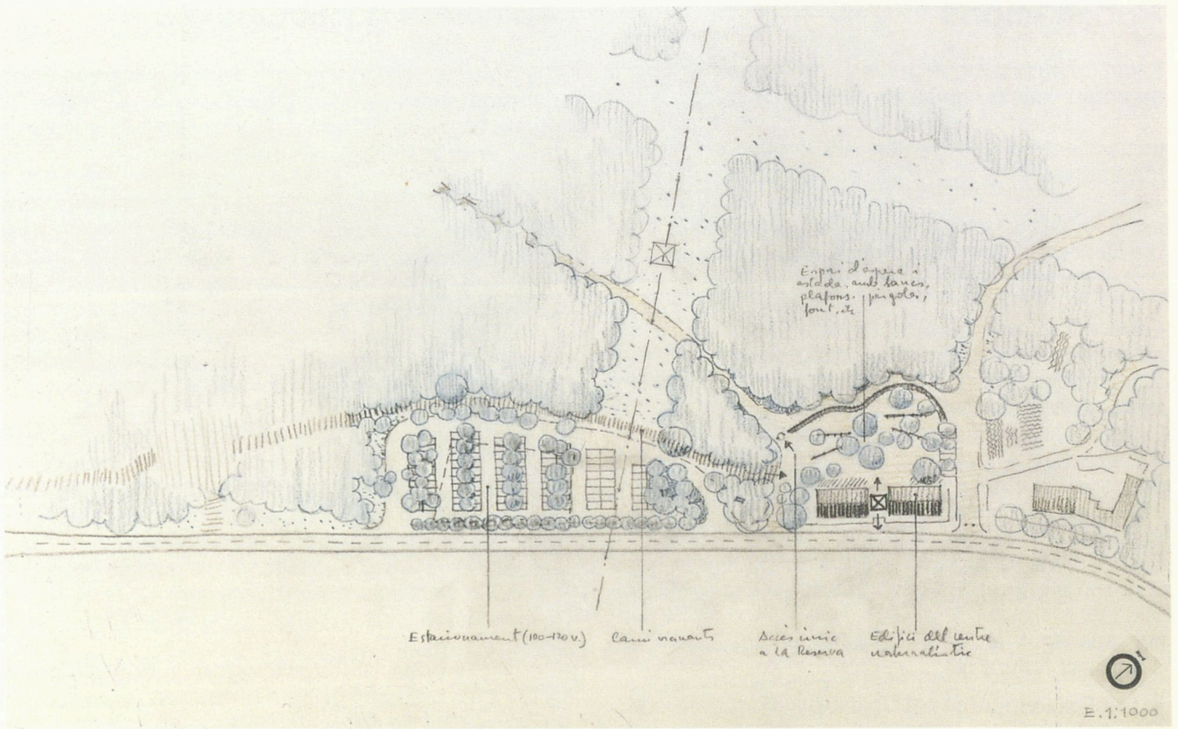

2

Xarxa d'equipaments

El desenvolupament del programa de divulgació i educació ambiental comporta, finalment, la creació d'una xarxa d'equipaments destinats específicament a aquestes tasques.

Les instal·lacions programades a curt i mig termini són les següents:

El **Centre d'Informació central**, a Vil·la Joana, dedicat preferentment a l'atenció del públic en general. Té, doncs, una certa vocació turística, però pot incloure també itineraris naturalístics breus pels voltants. Disposa d'àrees adequades per a jocs i d'altres instal·lacions aprofitables per a un tipus d'activitat escolar de requeriments poc específics. L'obertura d'aquest centre està prevista per a la primavera de 1990.

El **Centre Naturalístic de la Font Groga**, al coll d'Erola, dedicat tant al públic en general com als nivells docents, amb un contingut clarament decantat cap a l'explicació del patrimoni natural i del funcionament dels ecosistemes de la serra, i, de manera particular, dels de la Reserva. Inclourà un centre de documentació naturalística i activitats organitzades per als nivells d'ensenyament mitjà i superior a la pròpia reserva. Aquest equipament es troba encara en fase de disseny.

El **Centre d'Educació Ambiental de Can Coll**, dedicat específicament als escolars, que es planteja com a objectiu prioritari servir de punt de referència per a tots els educadors que volen incloure el Parc i la Conservació en les seves programacions. Can Coll és una gran masia del segle XVI reformada i ampliada posteriorment, amb aspecte de vil·la senyorial, que va iniciar la seva activitat com a Centre d'Educació Ambiental el novembre de 1988.

L'oferta educativa que es fa des d'aquesta instal·lació consisteix en una activitat d'una jornada escolar que desenvolupa un tema monogràfic mitjançant un programa titulat «Aproximació». Actualment funcionen tres aproximacions: geogràfica, a la vegetació i al món rural. A més, per als nivells preescolars i de cicle inicial s'ofereix una activitat general de descobriment anomenada «Experimentem Collserola», amb la globalització i percepció d'estímuls com a bases d'activitat. Els caps de setmana Can Coll resta obert perquè els nens puguin repetir la visita acompanyats dels seus pares.

El **Centre d'Educació Ambiental de Mas Pins**, que permet acollir grups que volen realitzar estades de més d'un dia al Parc, està dedicat preferentment a escolars de nivell de BUP i FP en dies lectius i a grups i entitats durant els caps de setmana i temporades d'estiu. La casa està situada a la carretera de Vallvidrera a Molins de Rei, a la mateixa carena de la serra i envoltada de boscos magnífics. Les activitats programades van dirigides al coneixement del medi natural i del paisatge de la Serra de Collserola.

1. Senyalització a la Reserva Natural de la Font Groga.
2. Croquis de l'àrea de recepció i Centre Naturalístic a la Reserva Natural de la Font Groga.
3. Escolars al Centre d'Educació Ambiental de Can Coll.
4. Maqueta gegant de Collserola per al treball amb nivells pre-escolars.
5. Tot aprenent a utilitzar un mapa.
6. El paisatge es pot estudiar amb un trencaclosques.
7. Activitats de formació d'educadors.

3

Robert Peña

4

5

6

7

